

Epistola itineraria I-[XXIV] / [Franz Ernst Brückmann].

Contributors

Brückmann, Franz Ernst, 1697-1753

Publication/Creation

Wolfenbüttel : [publisher not identified], 1728-1730.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/htnrqqzy>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

15784/B

N.IX c

18

Gleaning, Barde.
17/11/10

S.H.

14 C-10

24699.

FRANC. ERN. BRVCKMANNI,

MED. DOCT. ACAD. CÆSAR. NAT. CVR. ET SOC.
REG. PRVSS. SCIENT. COLLEG. ET PRACTIC.
WOLFFENB.

EPISTOLA ITINERARIA I.

DE

BIBLIOTHECIS
VINDOBONENSIBVS

PRAECIPVIS,

AD

VIRVM NOBILISSIMVM ATQVE AM-
PLISSIMVM DOMINVM

D O M I N V M

LAVRENTIVM HERTEL,

SERENISS. DVCIS BRVNSV. ET LVNEB. CONSILIA-
RIVM A LEGATIONIBVS SPLENDIDISSIMVM ET BIBLIO-
THECAE GVELPHERBYTANAЕ PRAEFECTVM ET DIRECTOREM

CELEBERRIMVM,

FAVTOREM OMNI AMORIS ET HONORIS GENERE
MAXIME PROSEQVENDVM.

CVM FIG. ÆN.

WQLFFENBUTTELAE, ANNO CHRISTI 1728.

VIR NOBILISSIME ATQVE AMPLISSIME,
FAVTOR OMNI HONORIS ET AMORIS CVLTV
MAXIME DEVENERANDE !

CVm hinc inde amici eruditi , qui quasdam de itinere nostro per Germaniam & Hungariam Annis 1723, 1724 & 1725, cupiditate admiranda naturæ & artis videndi facto , observatiōnes in sic dictis Uratslaviensium Annalibus Physico-Medicis (vulgo Sammlungen von Natur und Medicin, wie auch hierzu gehörigen Kunst-und Literatur-Geschichten / &c.) non sine voluptate viderunt, rogaverunt, ut totum itinerum nostrorum cursum cum observationibus & Physicis & Medicis, & Politicis & Literariis & reliquis tunc temporis nobis obviis factis cum orbe curioso erudito communicare non detrectarēmus, eorum petitis satisfacere & gratificare libenter proposuimus. Uno volumine statim certe prodirent totum diarium, omniaque lectu memoratuque digna a nobis observata , dummodo bibliopola quidam sumtus subministrare vellet, horum autem defectu , animum induxi- mus, ad modum epistolarum itinerariarum Tollii , memoratu dignissima in certas quasdam breves epistolas distribuere & in commune con- ferre.

ferre. Prima hinc epistola de Bibliothecis Vindobonensibus ad TE,
VIR NOBILISSIME atque AMPLISSIME, *Bibliotheca Guelpherbytana*
Præfecte celeberrime, dirigitur, nec ingrata speramus TIBI fore, quæ de
his, cum bibliothecas in deliciis maximopere habeas, observavimus &
TEcum communicavimus. Primo merito loco stant binæ *Bibliothecæ*
Cæsareæ, antiqua nempe & nova, prior dicitur communiter magna,
sita e regione domus pilæ lusui dicatæ; Codices & libri, quorum volu-
mina plus quam 100000 numerantur, in varia conclave sunt distributi;
hic videndus & legendus omnium facultatum, omnium scientiarum,
omnium artium, omnis literaturæ ditissimus thesaurus librorum, & im-
pressorum & manuscriptorum; ad ligaturam quod attinet, non una
eademque, mox enim occurrit volumen albissima nitidissimaque charta
pergamenta tectum, mox aliud durissimo suillo corio inclusum; mox
aliud eleganti Gallico & Anglico vestitu superbum, & sic porro. Li-
ber rarissimus, quem *Bibliothecæ Secretarius*, cum de Galeni prosapia
nos esse inaudivisset, nobis monstravit, erat vetustissimus codex Dio-
coridis Græcus, quem non in hac tantum instructissima Bibliotheca, sed
& in tota Europa rarissimum librum manuscriptum esse referebat. For-
ma externa erat folii majoris, literæ autem solitis omnes multo maiores
chartæ pergamena optimæ inscriptæ, figuræ autem plantarum & icones ele-
gantissimæ, multo studio & labore assiduo ad vivum coloribus optimis &
suavissimis depictæ, oculis arridebant; Codicem hunc Busbequius in Regno
Turcico Constantinopoli apud Judæum quendam invenit, pretio centum
Ducatorum aureorum ab eo emit & *Bibliothecæ* huic inclytæ, tanquam
pretiosissimum thesaurum, tradidit, seculo post Christum natum quar-
to in Græcia confectum, & sic plus quam mille & aliquot centum annos
antiquiorem narrabat supra jam dictus Dominus *Secretarius*. Petrus
Lambecius, vir eruditione præclarus, qui, cum secunda & prospera ei
in patria sua non affulgerent fata, cum loco & religionem mutavit, Vi-
ennæ autem Austriae studio indefesso & labore incomparabili catalogum
& descriptionem *Bibliothecæ Cæsareæ* augustissimæ moliebatur, edidit
quoque VII. tomos librorum Græcorum, restant autem adhuc plures,
quorum ne titulo quidem mentionem injectit, in folio; sed dolendum,
cum vix hoc nobilissimum & eruditis omnibus exoptatissimum inchoa-
visset opus, mors filum vitæ nimis cito præsecuit, & sic incompletum
ad hæc nostra tempora permanxit. Seposto numero in numero libro-
rum, oculos exhilarabant duo numismatibus, quorum copia 16000.
transcendit, & antiquis & hodiernis, & indigenis & exoticis, aureis,

argenteis, æreis & ex alio metallo cufis, repleta scrinia, juxta ac res quædam naturales curiosæ & artefactæ antiquæ, de quibus merito recensimus dentem magnæ molis, aliquot librarum civilium pondere, molarum fossilem, quem licet pro giganteo venditant quidam, differentiam tamen inter hunc & elephantinum vix monstrare poterunt. Inter fructus exoticos rariores se offert nux Cocus duplex, seu binæ nuces majores Cocus dictæ ad invicem a natura adnatæ, ac si glutine viscido firmatæ essent. Inter antiquitates videri meretur instrumentum sacrificiis olim Arabibus usitatum, repræsentat lecurim vel asciam, loco aciei chalibæ est lapis in formam Cerauniæ exasciatus & fabricatus, materia autem ejusdem videtur marmor nigricans vel serpentinum; manubrium ligneum in parte superiori, lapidi vicina, ornatu laneo variegato vestitur. Nec ex memoria deponendum vitrum quoddam pellucidum vel potius crystallum magicum, per quod venefici & magi apparitiones diaboli videre, conversationes & colloquia cum spiritibus malæ & damnatae notæ habere solere creduntur. Posterior Bibliotheca Cæsarea Vindobonensis, quæ respectu prioris parva est, locum in præsenti habet in Palatio Cæsareo, numerat tantum 12000. volumina, cum e contrario libri prioris augustæ bibliothecæ, mox ante paululum adumbratæ, nondum unquam exacte numerati sint, quapropter nec certum & definitum de iis numerum exhibere possumus, hoc interim certum manet, eam ex plus quam 100000. voluminibus constare. Hunc posteriorem librorum apparatus gloriissimus Romanorum Imperator, semper augustus, *Carolus VI.* pro 300000. thaleris Anno 1720. modo emit, cum antea ad Illustrissimum Baronem de Hohendorff Bruxelensem pertineret, cum autem hic tunc temporis, Annis 1723. & 1724. nondum ex cistis, in quibus Viennam Austriae transportatus, expositus erat, eum videre non licuit. Anno 1723, 1724 & 1725 ædificium, admodum splendidum post Monasterium Ordinis Eremitarum sancti Augustini ad Iatus Palatii Cæsarei exstrebatur pro capiendis his duabus egregiis bibliothecis, an jam translatæ? pro certo affirmare non quimus. Primarius Cæsarearum bibliothecarum director est Pius Nicolaus de Garelli, Phil. & Med. Doct. Regii primique in Lusitania ordinis de habitu Christi eques & in Patria Bononiensi universitate publicus Med. Prof. Romanorum Imperatoris *Caroli VI.* consiliarius & archiater. Sumtus, quos Sac. Cæsar. Majestas quotannis harum bibliothecarum conservationi & augmentationi dedicavit, summam 12000 florenorum Imperialium implet, quæ partim in salarium datur Directori, Secretariis & bibliothecæ ministris, partim

tim etiam ad emtionem novorum recens editorum librorum & literarum commercium, quod vulgo correspondentiam vocant, cum eruditis exteris conservandum, inservit. Happelius in Relationibus suis curiosis Part. II. p. 325. it. Valentini in Musei Museorum Part. II. p. 3. delineationem æri incisam prioris augustæ bibliothecæ quidem dederunt, sed cum collationem tabulæ æneæ cum bibliotheca ipsa institueremus, nec ullam analogiam invenire possemus, firmiter hinc credimus, tales picturas esse in cerebro saltim natas. Alias quædam legenda de hac inclyta bibliotheca in Edward Browns Itinerario pag. 242. cujus figura eadem nobis esse videtur cum supra allegata Happelii & Valentini, & in Tollii Epist. Itinerar. IV. pag. 99. &c. it. pag. 118. &c. Post Cæsareas visu digna est *Bibliotheca Serenissimi fortissimique Herois, Principis & Ducis Sabaudæ, Eugenii, Præsidis Collegii bellici Cæsarei, Generalis locum tenentis & Gubernatoris Belgii Austriaci &c.* hæc continet omnium facultatum & omnium materiarum scientiarumque & artium libros selectiores, rariores & pretiosiores, elegantissima aurata Gallica tunica vestitos, in primis autem ingentem copiam & farraginem codicum Italo sermone conscriptorum. Bibliothecarius quoque natus est Italus, qui nec Teutonicam, nec Latinam, nec Orientales, nec aliam, nisi patriam Romanam sermone proferre potest linguam; Latinam quidem puer didicerat, cum vero spatio 36. annorum eam non eloquutus amplius, jam oblitus est. Quæsivimus ex eo inter alia, quinam rariores essent libri hujus bibliothecæ? & quidnam præcipue memoratu & notatu dignum de ista esset? sed responsum nobis dedit ex Tacito, & ipse forsitan nescivit, nec librorum notitiam habuit. Haud paucas jam vidimus bibliotecas, sed ejusmodi bibliothecarium nullibi invenire contigit. Nil sic amplius de hac addere possumus, quam quod per tria distributa sit conclavia.

De sequenti, nempe *Windhagiana*, licet non tam speciosa, plura communicabimus. Sub initium adducemus verba Burcardi Gotthelfffii Struvii, quæ prostant in ejus introduktione in notitiam rei literariæ & usum bibliothecarum Cap. IV. de Bibliotbecis Germanorum §. 1. pag. 132. Privatis curis collecta Viennæ, sed publico destinata est Windhagiana Bibliotheca, Dominicanorum monasterio nexa. Auctor illius Windhagius, tenui sorte natus, patronorum liberalitate ad studia incitatus, in tantum promotus, ut Doctoris jura impetraret, Advocati postea, & demum Consiliarii Cameræ munus subiret; opibus autem ita crescebat, ut suis nonsolum bene prospiceret, sed etiam hanc bibliothecam

suam in usum potissimum studiosorum pauperum destinaret. Patet itaque singulis diebus per certas horas, & facultas utendi libris conceditur, sub banni nota tamen prohibetur, librum exinde nec mutuo sumere. Numerus librorum adeo magnus non est, & potissimum libris juridicis & humanioris litteraturæ quibusdam est referta; singularem habet præfectum, sicut etiam Dominicani supremam curam sibi vindicent. Agit de eadem Joh. Christoph. Wagenseilius epistola de Hidraspide sua, & auctor relationis vom Käyserl. Hofe zu Wien pag. 16. His Struvii verbis sequentia addemus: Hæc bibliotheca locum habet in monasterio Dominicanorum, & narratur Dominus Comes de Windhagen, quem Struvius advocatum nominavit, testamento Dominicanis istam consecrassæ & dono dedisse. Singulis septimanis per tres dies aperitur, nempe diebus Lunæ, Mercurii & Veneris, horis antemeridianis a nona usque ad undecimam, pomeridianis vero a secunda usque ad quartam, quo tempore cuilibet intrare permisum est, & quo tempore quoque quilibet apparatu librario pro lubitu uti potest. Continentur libri in tribus sat capacibus conclavebus, primum monstrat Philosophicos & Medicos, nec non Mathematicos, quorum haud parvus adest numerus; aliquot mathematicis instrumentis & machinis referta scrinia; binos haud parvos globos; scrinium dives nummarium, quod oculorum visui offert aliquot millia numismatum, nummos antiquos Hebræorum, Arabum, Græcorum, Romanorum, aliorumque populorum & gentium; Catalogus horum manuscriptus sat prolixum præbet librum in folio, quem ibi videre licet. Duos embryones aliquot mensum in spiritu vini balsamico afferatos, quorum uni sequens adjecta est inscriptio:

Generatio mea ablata est, & convoluta est a me, quasi tabernaculum pastorum.

Isaiæ Cap. XXXVIII. vers. 12.

Mein Geburth ist von mir hinweg genommen/ und zusammen gewicklet/
wie ein Hirten Hütlein.

Alteri vero:

Præcisa est velut a texente vita mea, dum adhuc ordirer, succidit me.

Isaiæ Cap. XXXVIII. vers. 12.

Mein Leben ist gleichwie von einem Weber abgeschnitten/ er hat mich abgehauen/ da ich erst anfing.

Aliquot

Aliquot brutorum sceleta; monstrum humanum, sectione Cæsarea, matre mortua, ex utero in lucem tractum, duobus capitibus, quatuor manibus & tribus pedibus, absque ullo generid. Fig. rationis organo, quod cum rarissimum sit, copiam ejus depictam ærique incisam simul adjecimus. Bibliothecæ præfectus nullam nobis dare poterat informationem, unde & quo tempore? firmiter autem credimus, esse idem monstrum, cuius Theatrum Europæum Part. II. Anno 1631. pag. 510. sequentibus mentionem injecit. d. 28. Nov. 1631. ist zu Wien vor dem Schottenthor ein monströſische Geburt an die Welt gebracht worden / mit 4. Händen / 2. Köpfen und 3. Füssen / hat 2. Tage gelebet / und ist von viel 1000. Menschen mit grossen Schreiken und Entsegen angeschauet worden. Parallelum monstrum huic ferme plane simile videndum erat Anno 1642. Mense Mart. in Comitatu Hanoviensi, cuius etiam mentio injecta est Theatro Europæo part. IV. pag. 813, 814. cum fig. Tria lege artis optime combinata sceleta masculini generis, primo inscripta leguntur hæc verba:
Omnia ossa dicent, Domine, quis similis tibi?

Psalm. XXXIV. vers. 10.

Alle Gebeine sollen sagen / Herr ! wer ist dir gleich ?

Secundo, cuius corpus capite truncatum :

Justus Dominus concidit cervices peccatorum.

Psalm. CXXVIII. vers. 4.

Der Herr / der gerecht ist / hat den Macken der Sünder abgeschnitten.

In conclavi secundo asservantur libri Juridici, duo globi minores ac scrinium variis rebus naturalibus, præcipue mineralibus, refertum, quod vero, cum neque inspector neque minister mineralium istorum notitiam haberent, erubescabant monstrare, & sic contenta istius scribni non vidimus. Tertium & ultimum conclave continet libros Romano-catholicos, insimul & prohibitos hæreticosque. Bibliothecæ præfunt duo bibliothecarii, alter religiosus Dominicanorum ordini adscriptus, alter non religiosus (ein geistlicher und weltlicher Bibliothecarius) & unus minister Bibliothecæ, qui jussus libros porrigit & monstrat.

Sequitur quarta & ultima Vindobonensis bibliotheca, memorata digna, possessor est perillustris, magnificus, spectabilis & excellentissimus Dominus Pius Nicolaus de Garelli, Phil. & Med. Doct. Regii, priuilegiis in Lusitania ordinis de habitu Christi eques, in patria Bononiensi Universitate ad cathedram eminentem conductus publicus & primarius

Med.

Med. Prof. Augustissimi Romanorum Imperatoris atque catholici Hispaniarum Regis *Caroli VI.* consiliarius & archiater, Cæsarearum bibliothecarum primarius director, nec non inclytæ Facultatis Medicæ Viennensis Decanus spectabilis. Hic vir perillustris inter omnes eruditos, qui Viennæ Austriæ degunt & vivunt, instructissimam & optimam habet bibliothecam ex rarissimis & selectissimis libris conflatam, non impressis tantum, sed & manuscriptis. Parens ejus, Joh. Baptist. de Garelli, pariter personæ Cæsareæ Majestatis Archiater eam colligere incepit, filius vero antedictus postea, cum iter faceret per totam Germaniam, Belgium, Angliam, Galliam, Portugalliam, Hispaniam, Italiam, aliasque Europæ provincias multo auctiorem & locupletiorem eam reddidit; felix ille, qui gratiam habet videndi istam, nec non rarithecum rerum naturalium curiosarum omnium naturæ regnorum, præcipue vero marini, quarum admodum magnum cumulum in itineribus suis acquisivit. Vir est occupatissimus, quapropter raro contigit, aliquid apud eum videre, specialia hinc de hac inclyta bibliotheca & admodum celebri adducere non possumus. Hæc sunt, quæ de bibliothecis Vindobonensibus Annis 1723 & 1724, quibus Viennæ viximus, inaudivimus partim, partim & vidi-mus. Vale, *Vir Nobilissime atque Amplissime*, vive diu, reipublicæ literariæ ornamento & bibliothecæ Guelphicæ augmento.

Wolffenbüttelæ d. i. Octob. 1728.

FRANCISCI ERNESTI
BRÜCKMANNI,

MED. DOCT. ACAD. CÆSAR. NAT. CUR. ET
SOC. REG. PRUSSIC. SCIENT. COLLEG. ET
PRACTICI WOLFFENBÜTT.

EPISTOLA ITINERARIA II.

DE

CHYSOCOLLA NEOSOLIENSI
HUNGARICA,

AD

VIRUM NOBILISSIMUM ATQUE DOCTISSIMUM,
DOM. DOM.

JOHANN. HEINRIC.
LINCK,

ACAD. CÆSAR. LEOPOLD. CAROLIN. NAT.
CURIOS. COLLEGAM, CHYMICORUM CORYPHÆUM
CELEBERRIMUM, ET PHARMACOPOEORUM LIPSIENSIMUM ET
TOTIUS GERMANIÆ PRINCIPEM, RERUM NATURALIUM
ÆSTIMATOREM SUMMUM,

AMICUM MAXIME COENDUM.

ИРИНГОДА

ИЛАДЕОУ

ТЫ РАЗ

СУДЬБА

СИЛЯЩИЙ БЫТЬ

СИЛЯЩИЙ БЫТЬ

ПРОДОЛЖИТЬСЯ

СИЛЯЩИЙ

СИЛЯЩИЙ СИЛЯЩИЙ

СИЛЯЩИЙ СИЛЯЩИЙ

СИЛЯЩИЙ

СИЛЯЩИЙ СИЛЯЩИЙ

СИЛЯЩИЙ СИЛЯЩИЙ

СИЛЯЩИЙ СИЛЯЩИЙ

СИЛЯЩИЙ СИЛЯЩИЙ

VIR NOBILISSIME ATQUE DOCTISSIME, AMICE MAXIME COLENDE!

Quas ad nos, Vir nobilissime, haud nuper adeo, num-
dinis nempe solennioribus autumnalibus Lipsien-
sium, misisti res crux tophacea inductas ex ther-
mis toto orbe celebrioribus & ab Imperatore Ca-
rolo IV^{to} gloriosissimæ memoriae denominatis, desumptas,
recte accepimus, iisque jam aptum locum in lithophylacio
nostro dedimus; gratias pro istis remittimus maximas, cum
desiderio præstandi Tibi vicissim quæcunque grata officio-
rum genera, simulque transcribimus modum, quem dudum
a nobis expetiisti, conficiendi Bistricii in Hungaria sic dictam
Chrysocollam seu viride montanum. Hic elegans color viridis
in variis quidem, non Europæ tantum, sed & aliarum orbis re-
gionum fodinis ærariis, aurariis, argentariis, plumbariis colligi-
tur, primum tamen locum apud omnes meretur is, qui
Neosolii in sic dicto oppidulo montano Herrengrund ex cu-

niculo quodam, aus einem Stollen/ cum aqua profluit & in, ad hunc collendum, adaptatis canalibus & cistis quadratis ex aqua præcipitatur, corraditur & siccatur. Esta autem Chrysocolla nihil aliud, quam minera æris dives (inops enim & pauper minera, Armin Rupffer. Et nullam largitur chrysocollam) vel metallum æris, quod ad summam maturitatem pervenit, (mineræ enim perfectæ & maturæ decrescunt, uti reliquæ in toto terrarum orbe res, quod metallifossoribus peroptime notum est) putrefactum & ab aqua quadam accidente subterranea salsa, acida & acidula, corrosiva in pulverem viridem & smaragdinum corrosum & destruetum. Hic modus generationis Chrysocollæ non differt a modo conficiendi & parandi Viride æris, hoc ex cupro stratificato cum vinaceis, quæ spiritum acidulum continent & effluviis suis statim produnt, in Hispania paratur; hæc chrysocolla vero in in venis infra terram ærariis ex ære, accidente spiritu acido, falso, corrodente optimas Veneris mineras, oritur; Viride æris arte in Hispania, Viride montanum in subterraneo naturæ laboratorio à naturâ conficitur, & quidem ambo ex ære seu Cupro. Et licet in diversis metallifodinis, & auri, & argenti, & plumbi, hic color nativus viridis reperiatur, mineris dictorum metallorum adhærens, non tamen est proles genuina harum minerarum, sed solius Veneris rutilantis filius; causam vero, cur in hisce quoque fodinis & offendatur sæpenumero chrysocolla, haud difficulter Tibi dabimus, examen enim harum minerarum chymicum & docimasticum non fusione tantum aurum, argentum & plumbum porrigit, sed & Venerem optimam; cum vero Cuprum haud infrequenter a reliquis metallis separatione non sit dignum, prætereaque Sol & Luna metalla sint Venere longe præstantiora, quibus merito addimus, quod hocce metallum rutilans ex aliis venis minori sumtu, minorique labore fundere & extrahere possimus, non adeo in confidera

derationem trahitur, sed plerumque in istiusmodi mineris
comburitur, inque auras sic cum fumo avolat. Hinc sunt,
qui, cum accuratum & legitimum separationis metallorum
examen non initituerint, chrysocollam & prolem auri, ar-
genti & Saturni nominant, quod nunquam facerent, vel
unquam fecissent, si legitime processum tractandi & sepa-
randi mineras & metalla instituissent. In valle Domino-
rum, Germanice *Herrengrund*, oppidulo montano unico sal-
tim milliari Neosolio distante, est cuniculus, *ein Stollen*
ex quo chrysocolla nativa cum aquis claris & pellucidis, quæ
eandem in fodina quadam æris ditissima ex venis ærariis, ab
acido humore corruptis & putridis quasi, eluunt, elutriunt,
lambunt, secumque in intersticiis suis & poris abripiunt, pro-
fluit. Simul ac hæc aqua, chrysocollâ imprægnata, loca dere-
liquit subterranea & supra terram visui se offert, per ca-
nales excavatos, ad ingentes ex ligneis asseribus construætas
& fabricatas cistas, de cista iterum prima in secundam, ex
secunda in tertiam, positis semper de cista ad cistam in
plano inclinato canalibus parvis brevibus ligneis, progre-
ditur vel ducitur. In his cistis aquæ transeuntes viridem chryso-
collam, quam secum ex cuniculo dicto eduxerunt, sensim at-
que sensim deponunt, in prima cista crassiorem, interdum
arenulis adhuc aliisque impuritatibus commixtam, in se-
cunda meliorem purioremque, in tertia optimam purissi-
mamque. Hæc Chrysocolla, quæ sensim atque sensim in pulveris
forma subsedit partim ad fundum, partim ad latera, instar cru-
stæ firmæ & quasi agglutinatæ cistis adhæret, decantatur po-
stea aqua, crustæ virides ex canalibus & cistis effractæ in
sole sereno æstivali tempore siccantur & ad usum servantur.
Impurior & crassior chrysocolla, ex primâ & cuniculo pro-
ximâ cistâ derasa, obscuriore, quam reliquæ duæ, gaudet
viriditate, si ad usum pictorum, his enim præcipue omnes
tres, colore & puritate tantum differentes, species in usu
sunt, adhibenda, prius iterum aqua clara dissolyitur & ab

admixtis heterogeneis depuratur particulis. Secunda aliquo modo purior primâ, coloremque habet medium inter primam & tertiam, non adeo obscurum ac prima, nec adeo clarum ac lucidum, quam tertia, quæ optima, colore enim gaudet smaragdino oculis grato & eleganti, puritate autem superat omnes, nec ullâ amplius, si in usum trahenda, depuratione eget. Unico quoque tantum millari Neosolio distat sic dicta Vallis Judicum, der Richter-Grund/ in qua etiam ex aqua eodem modo eademque methodo, ac in Valle Dominorum, hoc viride montanum colligitur, sed non in tanta copia. Differentia tamen nulla inter hoc & illud observanda. Chrysocolla Armeniana, a patria cognominata, colorem Porri quod ad viriditatem referens, olim laudatissima erat & optima; postea Macedonica & dein Cypria; nostris autem temporibus, cum antedictæ obsoletæ sint nec amplius habendæ, Hungarica primatum inter omnes obtinet, pictores quoque, licet omni chrysocollâ utantur, hance tamen Neosoliensem reliquis multo præferunt, ut nihil dicamus de colore suaveviridi, ex solo ære oritur; chrysocolla enim, quæ in argenti fodinis reperitur, multo vilior hâc; quæ in plumbariis venis offenditur, adhuc multo ingratior; & quæ tandem ex auri mineris eruitur, omnium vilissima & rarissime in quantitate habenda; & licet omnes, uti jam supra innuimus, Venerem pro matre & materia ex qua agnoscant, sunt tamen deteriores omnes istâ, quæ ex Cupro corrupto & quasi putrefacto originem trahit, sunt enim heterogeneis particulis istorum metallorum & minerarum simul adhuc inquinatae & conspurcatæ. Armeniaca, Macedonica & Cypria, quæ olim usitatissimæ erant, an eodem modo ex aqua sint præcipitatæ? ac Hungarica, vel an ex mineris sint derafæ & lotæ? de hoc nullum apud scriptores istius ævi mentionem reperimus; nec etiam apud recentiores invenire licuit, an hodierna die ullibi terrarum tali conficiantur &

ex

ex aqua præparentur methodo, ac hic locorum in Hungaria, in vallibus scil: Dominorum & Judicum. An hocce viride montanum, additione sulphuris vel aliarum materiarum reduci & fundi possit iterum in bonæ notæ cuprum, experimenta facere nec tempus nec aliæ Circumstantiæ permiserunt, relinquimus ea Tibi, Chymice experientissime, tempore vacuo instituenda, rei veritatem & possibilitatem ad ignem probatorium examinabis, & productum haud gravatim nobiscum communicabis. Hæc sunt, quæ de chrysocolla Hungarica in chartam conjicere potuimus, an petitis Tuis fint satisfactura? proxime inaudiemus; reliqua videnda apud D. Joh. Laurent. Bau schium in Schediasinate posthumo de Cœruleo & Chrysocolla; Martin. Rulandum in Lexico Alcheimiæ pag. 146. &c. &c. & in nostro opere de metallifodinis totius orbis terrarum pag. 272. cuius scripti tomum secundum cum circa festum Paschæ typis exscribi curaturi simus, rogamus, velis haud gravatim ex egregia & instructissima Tua Bibliotheca & celeberrimo *Museo* Tuо metallico communicare & supplere ea, quæ ad hocce opus completum reddendum ex istis necessaria videbis, gratias non modo insignes pro relationum harum communicatione habebimus, sed & omnes mineralium & metallorum fossores, qui que metallico studio operam dant, quibusque metalli fodinæ in deliciis sunt, huncce iis a Te collatum favorem omni laude, gratia & encomio deprædicare non desinent. Reliquum prospera omnia Tibi Tuisque vovemus, vivas, valeas.

Wolffenbüttelæ, die 1. Nov. 1728.

FRANCISCI ERNESTI

BRÜCKMANNI,

MED. DOCT.

EPISTOLA ITINERARIA III^{tia}

DE
BELLARIIS LAPIDEIS LIPTOVIENSIBUS
HUNGARICIS

AD

VIRUM NOBILISSIMUM, EXCELLENTISSIMUM, CON-
SULTISSIMUM ATQUE DOCTISSIMUM,
DOM. DOM.

JOHANN. HEINRIC.
BURCHARD,

MED. DOCT. SERENISSIMOR DUCUM BRUNS.
ET LUNEBURG. CONSILIARIUM CELEBERRIMUM
ET ARCHIATRUM SPLENDIDISSIMUM, MAGNUM NOSTRO-
RUM TEMPORUM MEDICUM, PHYSICUM SINE PARI ET
PRACTICUM WOLFFENBUTTELENSIUM
FELICISSIMUM,

FAUTOREM OMNI HONORIS ET AMORIS
ENCOMIO MAOREM.

Cum fig. æn.

ІТ ГІЛІСІ ГІЛІСІ ГІЛІСІ

ДРУГИЙ АДАМ

ІСАЯ

ІІІ ЕПІСТОЛА АПОСТОЛА ПІДОЛІ

ІІІ АПОСТОЛА ПІДОЛІ

VIR NOBILISSIME , EXCELLENTISSIME,
ATQUE CONSULTISSIME,
FAUTOR OMNI HONORIS ENCOMIO
MAJOR!

Summopere nobis gratularemur , præsens si temporum status gratias re & verbis peculiares Tibi , Vir consultissime , offerre pro infinitis in nos collatis beneficiorum generibus favorisque maximi signis permetteret . Cum vero Tibi summa impotentia , qua laboramus , plus quam satis nota & perspecta sit , certa & indubita fide speramus , Te nec hocce lapideum munusculum , (labiis quidem minime gratum , dentibus & linguae gustu & masticatione molestum & insapidum , oculis tamen visu non injucundum) quod devote in grati animi tesseram mittimus , male interpretaturum . Non ignoramus enim , Te Gazophylacium lapideum & metallicum ex selectissimis & elegantissimis plurimarum regionum rebus subterraneis , quod ob præstantiam optimis non immerito annumeratur , possidere . Forsan & hæ confectiones ,

nes, ab analogia, quam cum bellariis saccharatis edulibus
habent, sic dictæ, dignæ æstimentur, istud ut intrent; li-
benter enim contentæ erunt, si licet locum post ianuam in-
firum in isto occupent. Patria horum belliorum, vel
rectius lapillorum bellaria, quod ad externa, mentientium,
est in Hungaria comitatus Liptoviensis, in hoc enim pro-
stant tria permagna subterranea antra, Draconum dicta ex
eo, quod ossa in his reperibilia semicalcinata vulnis præ-
occupato animo de Draconum sceletis esse sibi falso imagi-
netur. In his sat capacibus antris foditur & eruitur ad ri-
pas cuiusdam fluminis, quod per medium antri maximi
transversim transit, lac lunæ seu montis, terra albissima,
levis & farinacea, quæ in multis Hungariæ officinis phar-
maceuticis in usu est, vocatur Nihilum album & pro eo
publice venditur; est autem nihil aliud, quam terra cal-
caria vel lapis calcarius infra terram ab accendentibus con-
tinuis aquis in pollinem levem solutus & quasi præparatus;
firmissime credimus, hoc Nihilum album vel lac montis
esse materiam ex qua stalactites, quo lapide omnes antro-
rum concamerationes undique, infra in fundo, supra in
tegmine, dextrorsum, sinistrorsum in parietibus, tanquam
eleganti nec satis admirando à natura sedula elaborato tape-
zio inductæ & incrustatæ, originem ducat. Primo enim
calcarius lapis in & supra terram undique, & in ipsis antris
statim post stalactitem, reperibilis est; secundo stalactites
moderato ignis gradu reducitur & calcinatur in calcem, quæ
antea fuit, optimam, commissuris ædium glutinandis & fir-
mandis non inidoneam; Tertio Lac montis vel lunæ est calx
in pulverem subtilem comminuta, hic pulvis aqua viscosa
& nitrofa solutus iterumque siccatus, facit stalactitem; sta-
lactites igne ustus dat calcem. Hoc Nihilum album, in-
star alcohol, subtilissimum, aqua solutum vel potius mix-
tum, intrat meatus & poros terræ, rimas & spatia rupium,
demum evaporatis successive & paulatim particulis humidio-
ribus,

ribus, remanet Nihilum album, cumulatur in via, visciditate aquæ frigidæ & nitrosæ glutinatur, lapideam duritiem induit temporis tractu satis firmam & duram, crystallisatur & adhæret lateribus rimarum, parietibus spe'uncarum, antrorum & aliis rebus ipsi obviis. Hæc Nihilō albō imprægnata aqua, quando ex poro quodam unico sensim atque sensim destillat, ita ut priores guttæ siccentur & indurentur, antequam mox in sequentes per eundem porum penetrare possint, cumulatur hæc calx, & crescit lapis instar stiriæ, & stalactites a similitudine, quam cum glaciali stiria hyberno tempore habet, cognominatur, qui magnitudine & crassitie differt pro diversitate quantitatis affluentis aquæ & copiæ materiæ calcariæ, qua aqua imbuta & fœta; quando autem gutta & guttula de alto tegminis ex poris antrorum decidit, & in via vel postea demum exsiccatur, remanet, evaporatâ & exhalatâ aquâ, Lac montis visciditate aquæ frigidæ & nitrosæ glutinatum instar globuli lapidei, pro varietate gutterum & guttularum, quantitatisque materiæ calcariæ, majoris vel minoris. Quando vero hæc aqua successive saltim lambit & alluit cavernarum parietes, instar crustæ politæ, evaporatis humiditatibus, adhærere solet iis, induratur & optimum oculis exhibet tapezium. Omnia sic ferme phœnomena, generationem hujus crystallini lapidis concernentia, explicatu sunt haud difficilia. In modo dictis Draconum antris conspicuntur in fundō integri cumuli vel parvi monticuli ex meris & innumeris stalactitiis globulis diversæ magnitudinis constantes, qui globuli in superficie sunt omnium maximi, rarissime tamen numerum avellanam molē superantes; sub his minores latitant; sub his iterum adhuc minores videndi, & infimi sunt omnium minimi, arenam æmulantes, tamen sphærici, ac si manū tornatoris summo studio & lege artis ad hancce figuram formati essent. Rationem dabimus hanc: globuli infimi ex unicâ saltim guttulâ concreti sunt, hinc minimi;

superjacentes majores initium quidem & principium, vel potius nucleus, quoque tantum ex unica guttula sumserunt, accendentibus autem quotidie novis guttulis per appositionem accreverunt, & molem, praefra jacentibus, maiorem nunc ostendunt; horum cumulorum ex istiusmodi globulis, bellaria peroptime mentientibus, non unus, sed plus quam centum, in his antris adsunt. Bellaria lapidea, quae ex his antris mittimus, & pro quibus locum in lithophylacio Tuo celeberrimo humillime expetimus, sunt sequentia:

I.) Nihilum album, Lac lunæ vel montis, repræsentans saccharum in mortario fractum & in subtilissimum pulvverem comminutum.

II.) Stalactites, coloris ex albo luteoli, instar rasuræ cornucervi.

III.) Stalactites, arenam globulosam ex albo luteolam repræsentans, vel potius referens semina vegetabilium minima, globuli enim hi lapidei arenæ saltim sunt molis & quantitatis.

Fig. I.

IV.) Stalactites, semen Milii vulgaris magnitudine æquans, colore gaudens luteo.

Fig. II.

V.) Stalactites, confectionem saccharatam, corpus sine anima, vulgo in officinis pharmaceuticis dictam, adeo exacte repræsentans, ut ovum ovo non tam sit simile, quam globuli memorati huic dictæ confectioni saccharatae. Fraudem jam binis vicibus his bellariis, inter alias confectiones bonæ notæ mixtis, instituimus, nec dolus citius sentitus & observatus, quam dentes nec comminuere, nec lingua & palatum gratum ac dulcem ex iis saporem elicere & extrahere potuerint.

Fig. III.

VI.) Stalactites globularis paulo major, semen Anisi saccharo inductum & conditum mentiens, nec aliam præse ferens differentiam, quam quod sphærica figura rotunditate

ditate æqualiori sit in hac lapidea, quam ista saccharata confectione.

VII.) Bellaria stalactitia, aliquo modo oblonga, semen Carvi & Cumini saccharo incrustatum referentia, coloris magis lutei, quam globuli antecedentes.

Fig. IV.

VIII.) Globuli lapidei majores ex albo ad flavedinem vergentes.

Fig. V.

IX.) Alii adhuc prioribus majores & crassiores, partim albi, lutei, partim grysei; rotundi partim, partim & inæquales. Differentia coloris, sine dubio, dependet a puritate & impuritate aquæ, calcis & aliarum minerarum, per quas aqua fluit.

Fig. VI.

X.) Hi magnitudine Cubebas, aroma notissimum, confectione saccharata incrustatas, mentiuntur.

Fig. VII.

XI.) Adhuc majores, & tandem.

Fig. VIII.

XII.) Omnium maximi, partim avellanæ nucis molem superantes, partim infra positi & minores, sed non exactâ sphæricâ figurâ prædicti, potius inæquales, crustosi, gibbosí; causa hujus inæqualitatis rejicienda venit in nunquam non de novo supervenientes & extrinsecus allabentes guttulas, quæ de hora in horam, de die in diem Nihili albi aliquid adponunt; positi enim sunt hi globuli in superficie dictorum monticulorum, in dies singulos ex allabentibus guttulis calce imprægnatis accrescunt & incrementa sumunt, singulæque inæqualitates horum corporum globulosorum repræsentant quasi novas guttulas & guttas, nucleus tamen semper ex unica saltem constat guttula.

Fig. IX. & X.

XIII.) Massæ compactæ & ex globulis concretæ elegan-

gantissimæ, albæ vel lacteæ, grysea & luteæ, ita tamen, ut singulum frustulum ex æqualibus globulis, vel majoribus vel minoribus, constet & compositum sit.

XIV.) Bellaria ex albo-grysea instar crustæ scabrosæ & asperæ inæqualia.

Fig. XI.

XV.) Tubuli pellucidi, candidi, cavi & stiriales, crassitie calamorum scriptoriorum anserinorum, tegmento cavernarum plerumque adhærentes, admodum sonori.

XVI.) Fragmentum ligni semiputridi stalactite albo inductum.

Fig. XII.

XVII.) Stalactites lacteus, stiriam glacialem referens, spithamam longitudine ferme adæquans.

Fig. XIII.

XVIII.) Agarici albi cum crasso & brevi pediculo ex stalactite concreti minoris familiæ, arborum vegetabilibus Agaricis adeo similes, ut nec centoculus Argus ullum invenire potuerit inter hos minerales & istos vegetabiles discrimen; accrescunt lapidibus, ac vegetabiles ligno.

Fig. XIV.

XIX.) Pyrum stalactatum ex tegmento speluncæ de-sumtum, ut &

Fig. XV.

XX.) Botrys, seu stalactites Botrionem cum petiolo exacte monstrans, quare & apud Germanos, Traubenstein ex similitudine, nomen indeptum, w. il et einer Wein-Trauben in seiner Gestalt nachäffet und gleich siehet.

Fatemur equidem, Vir consultissime, munuscum hoc-
ce lapideum vilissimum esse, nec Indias, pretiosas gemmas ex
sinu suo donantes, pro patria agnoscere, scimus autem simul,
Te nec lapides vulgares figuratos contemnere, quare & maxi-
mopere rogamus, velis grato oculo istud aspicere, manu fa-
vente accipere & pergere favere, ut olim sic &
porro, Tuo Brückmanno.

Wolffenbuttelæ d. 1. Dec. 1728.

FRANCISCI ERNESTI
BRÜCKMANNI,

MED. DOCT. &c.

EPISTOLA ITINERARIA IV^{TA}

DE

IV. FIGURATIS CURIOSIS RUPIBUS AD FAU-
CES HERCYNIÆ SYLVÆ PROPE ILFELDAM

AD
INCLYTÆ SOCIETATIS REGIO PRUSSICÆ BE-
ROLINI SCIENTIIS PROMOVENDIS
CONDITÆ

REVERENDISSIMUM, ILLUSTRISSIMUM,
EXCELLENTISSIMUM

DOM. PROTECTOREM,

EXCELLENTISSIMUM PARITER

DOM. PRÆSIDEM

ET

RELIQUA EJUSDEM MÆMbra UNDIQUAQUE
CELEBERRIMA.

WOLFFENBUTTELÆ, ANNO CHRISTI 1729.

Officium nostrum fuisset, iam diu observationem unam atque alteram vel Physicam vel Medicam, more in inclita *vestra Regia Societate* recepto, ad promovendas scientias transmittere, impedimenta autem nunquam non adfuerunt, quo minus citius id reapse præstare potuerimus, nunc autem initium facimus & primam, in forma epistolæ itinerariæ de quatuor figuratis Hercyniæ inferioris rupibus conscriptæ, tis expressam officiosissime ablegamus.

Ad fauces Hercyniæ inferioris sylvæ uno lapide Nordhusâ in valle per amœnâ undiquaque altissimorum montium serie munitâ conspicitur oppidulum cum monasteriô secularisatô, celebri Regio gymnasio conspicuô, Jlfelda dictum, ubi præter lapides figuratos, mineralia & metalla, quatuor quoque ex sic dicto lusu naturæ figuratae & formatae rupes perelegantes peregrinis advenis admirationem excitant summam.

Prima rupes recreat oculos in monte alto ad dextrum latus monasterii sita, non procul à magnâ ista piscibus, ex quibus truttae aureis maculis conspicuæ gratissimi saporis salivam in ore movent, ditissimâ piscina, *der Netz-Boden* vulgo dicta. *Rostri anserini*, *eines Gänse-Schnabels*, figuram exhibit, unde & nomen indepta est, *der Gänse Schnabel*. Hæc excelsa rupes & nulli non huius vicinæ lapides subrubri sunt, multo nitro imprægnati, quare & ædificia ex his constructa, solitô ab æreō, vel alio accedente humidô, nitro, calcem derepente rejiciunt, plus quoque hyberno tempore, quam alii solent lapides, aquas præ frigore exsudant.

Tab. I.
Fig. I.

In apposita Tab. I. Fig. I. designat A. B. altitudinem rupis integræ, *Gänse-Schnabel* dictæ, geometrice, ab Horizonte mensuratae, & adæquat XXX. perticas, *Ruthen*.

A. C. Altitudinem rupis vel proprie dicti *rostri anserini*,

rini, prout in äere libero visui & oculis se offert, mensuræ Rhenanæ XXVII. perticas. A. B. enim sub se & simul comprehendit dorsum.

D. E. Pes vel infima crassities rupis vel columnæ (repræsentat enim columnam turbinatam cum capitulo & basi, eine gewundene Säule mit ihrem Capitäl und Postament) est XXXI. pedum.

F. G. Crassities suprema vel capituli (*des Capitäls*) est XXII. pedum.

H. I. Crassities vero media XIII. pedum.

D. K. Dorsi anserini longitudo, quæ infra ex basivel pede columnæ prodit, & instar parvi tecti ad trianguli formam sese contrahit, in quo tectulo, pro lubitu, quisque cum & sine ephippio, equitare potest, ædæquat quinque pedes, & ejusdem quoque est altitudinis, ita ut in ascendendo brachia super hoc dorsum posita ascensionem admodum facilitare possint. In dorso sedens pone collum anserinum perpendiculum, *das Senck Bley*, adhuc dimittere potuimus ad XXIII. pedes, antequam montem attigerit. Sequentem narrant de hac rupe traditionem: tempore Neandri celeberrimi quondam Ilfeldensis Gymnasii Rectoris, (cujus epitaphium in templo monasteriali cum imagine ejus totaque corporis statura eminenter lapidi funerali incisa, adhuc cum hac epigraphe videndum: Juxta hunc lapidem in tumulo requiescit Reverendus vir M. Michael Neander, Soravienensis, Rector & Antistes monasterii & Scholæ Ilfeld. ad annos XLV. doctissimus, fidelissimus & meritissimus maxime pius & munificentissimus in Scholam, ecclesiam & pauperes, obiit autem anno ætatis suæ 70. Christi vero 1595. 26. April. Ilfeldæ) ibidem fuit literarum Studiosus, qui pactum interdictum cum malo iniisse spiritu dicitur, a quo & affirmacionem accepit, securus certiorque redditus factus, quod eum in terram præ frigore horridam, Syberiam nempe, quam videndi peculiari cupidine flagrabat juvenis, momento citius ducere vellet. Divino tamen forsitan omne Neander hujus candidati diaboli intrat museolum, quod flammis vero

intus circumcirca repletum videt. Terrore & horrore agitatus Dom. Rector, nil boni hic esse factum præsagiens, ea propter, cum ad se ex terrore rediisset, causam hujus ignis & flammæ in hypocausto ex suspecto juvēne quæsivit, qua inaudita, summo studio maximoque labore, divina assistente gratia, studiosum hunc ad meliora duxit, qui quidem male habuit, quod hac vice in itinere suo Syberiano impeditus fuisset. Literis humanioribus absolutis, relicto Gymnasio, salutat academiam Jenensem, alii nobis retulerunt, Lipsiensem, inito & ibidem vel potius saltim confirmato de novo cum malo Satana pactō, dicitur in via Syberiana, quam cum male dicto spiritu ingressus, ad hanc rupem *Gänse-Schnabel*, ductus & dilaceratus. Firmiter nobis persuaderemus, traditionem hanc esse excogitatam & eam ob causam inventam, ut rupi *Gänse-Schnabel* dictæ ista fabula major accresceret fama. Archivum monasticum historiam cuiusdam juvenis studiosi, de malo cum dæmone pacto suspecti, legendam præbet, nullam autem injicit mentionem, quod ab isto malo spiritu minutatim ad hanc rupem sit conscius & dilaceratus. Fortassis etiam hæc fabula originem dicit ab ista historia, quæ legitur in Spizels libro, cui rubrica: *gebrochene Macht der Finsterniss* Part. I. Cap. 6. pag. 336.

Hæc rupes admodum exposita variis tempestatibus & procellis, quarum injuria hinc inde passa est rimas fissurasque majores & minores, timendum, ne ventus furens aliquando hunc elegantem naturæ figuratum lapidem de monte & basi sua dejiciat, frangat, inque frusta comminuat.

Non procul ab hac rupe in eodem monte (sat enim magnæ molis in eo conspicuntur rupes hinc inde per totum tractum disseminatae & erectæ, ac si manu sedula summoque labore, præmeditato stupendo hominum studio, exstructæ hic essent) visui se offert secunda figurata rupes, *panem lapideum domesticum*, qui omnium maximus in furno coqui solet, ingentem, sine dubio aliquot centeniorum pondus æquantem repræsentans, quem Tab. I. Fig. II. exprimit; est lapis rotundus, oblongus, pani similis & utrinque depresso rupi.

rupi ali. ingenti incumbens, Germ. *der Brod-Stein* Lit. O. O. in hac Tab. I. designant majoris & minoris molis rupes per totum montis ambitum hinc inde dispersas.

L. Videtur puteus metallicus inveteratus & desolatus, adhuc altus 6. orgyas, mineris martis olim, sine dubio, extrahendis destinatus fuit.

N. Semita, quæ Ilfeldam lucit. Haud procul a monasterio ad latus sinistrum in monte non adeo præalto conspicitur tertia figurata rupes, das Nadel öhr dicta, eam ob causam, quia rupes a natura & casu ita excavata est, vel parvam speluncam perviam habet, non aliter ac foramen in acu, quæ netricibus in usu esse solet.

Hoc foramen acus repræsentat ferme, uti videndum Tab. II. Tab. II. Fig. I. triangulum rectangulum admutilatum inversum & in apice positum, cujus superior linea vel latitudo a. b. est 2. pedum & 2. pollicum seu unciarum mensuræ Brusvicensis.

Interior altitudo triangulic. d. 2 pedum & 7. unciarum.

Latitudo rupis e. f. ubi exitus appetet, 4. pedum & 3. unciarum.

Altitudo rupis, pro ascensione, quando quis per rupis cavitatem vult transire, g. h. 4. pedum. Fig. II eadem tabulâ sistit eandem rupem juxta viam vectoriam ad montem in situ suo naturali. Per hoc acus foramen cogunt aurigæ Nordhusani tribus vicibus transire suos servos juvenes, quando nempe prima vice ligni cædendi & quærendi causa in sylvam Hercyniam curribus vehuntur. Simul ac servi juvenes incipiunt transire per hoc foramen, ipso momento & aurigæ incipiunt flagellis partim, partim & flagellarum manubriis eos fortiter & magno animo verberare & contundere, qui, quando bene verberati trans- & egressi, interdum instar cadaveris demortui pallidi videntur. Hic ritus nunquam non accuratissime multis retro annis, quando ligni causa in sylvam Nordhusani vehuntur, observatur. Interim tamen servis juvenibus permisum, probationis loco antea aliquot vicibus per foramen transire, antequam aurigæ flagris eos excipere initium faciant. Admodum ridiculum est, ludicum & jocosum, quando alter incipit per aperturam foraminis transire, podice & pedibus adhuc relictis, alter vero jam manibus porrectis capite in exitu foraminis semipendulus visitur; aurigæ interim irrident hos, cachinnanturque, ac si dementes vel fatui essent vel fieri cuperent; currus interdum 20, 30. ad montem in via expectare sinunt. Servi juvenes, quando transire coguntur, haud raro duas, tresve caligas induunt. Vidimus quendam, qui primas ex panno laneo solido & firmo, secundas & tertias ex corio confectas indutus erat, aurigæ enim misere eos flagris verberari consueverunt, sumunt flagellarum manubria binis manibus

nibus admodum firmiter, & incipiunt eos contundere istis, simul ac juvenum manus attingunt rupis foramen; graciles cito citius pertransiunt, vae, vae obesis, inhabilibus, inertibus, ejulant & lamentantur, dorsum cum podice iis dolet! Sunt, qui timore dolorum libertatem non transeundi ab aurigis sibi redimunt, & florenum istis liberter ad hilariter bibendum porrigunt. Hujus rupis sequentibus fit mentio in Berckenmayeri Antiquario curioso p. m. 478. & D. Georg. Henning. Behrends Hercynia curiosa Cap. V. Art. I. p. 126.

Bon einem Stein-Felsen bey dem Closter Ilefeld, das Nadel-Öhr genannt.

Eine gute Meile von Nordhausen, über dem Closter Ilefeld, ist zur lincken Hand, gleich bey dem Hartz-Fahrwege, an einen hohen Berg, ein nicht gar hoher doch starcker Stein-Fels angewachsen, welcher in seiner Mitte eine enge und schmale durchgehende Höle hat, und das Nadel-Öhr genennt wird, weilen das Loch etlicher massen mit der Gestalt eines Nadel-Öhrs sich vergleicht. Durch dieses Loch müssen die Knechte, so wohl aus Nordhausen als andern umliegenden örtern, wenn sie zumersten mahl hinter Ilefeld in den Hartz, um daher Brenn Holtz auf wägen abzuhoblen, fahren, und an diesen Ort gelangen, mit grosser Mühe, der enge vvegen, 3. mahl kriechen, und werden noch darzu von ihren dabey stehenden Cameraden, nicht allein bey dem Einsondern auch bey dem Auskriechen, mit Peitschen und Geisseln-Stielen tapffer abgeschmissen, zumahl wenn dieselben corpulent oder dicke sind, und dieserwegen sobald durch das Nadel-Öhr nicht kommen können; wollen sie aber diese Kurtzweil nicht ausstehen, und haben es im vermögen, so müssen sie solches testament mit Gelde bezahlen. Es ist zwar dieses böse Wesen, insonderheit von der Obrigkeit zu Ilefeld, bey ziemlicher Straffe verbohten worden, weilen dadurch die Knechte abgeschrecket worden, hinter Ilefeld zufahren, und damit dem Holtz-Handel grosser Abbruch geschiehet; es hilfft aber solches wenig, denn will ein Knecht vor seinen Cameraden Friede haben, und in ihrer Sauff-Compagnie gelitten werden, so muss er doch nach ihrer Pfeiffe tantzen, und hilfft

bilfft darzu kein kläglich thun. Der gemeine Männerzehlet von dem Ursprung dieses Steines eine handgreiffliche lügenbaffie Fabel, und giebet vor: Wie einesmahls ein Hühne oder Riese etliche Meile gereiset sey; als er nun hinter Ilefeld ankommen, und gefüblet, dass ihm, *salva venia*, ein Schuh bestig drücke, hätte er denselben ausgezogen, und diesen grossen Stein darinnen gefunden, welchen er an den Ort, wo er noch liege, geworffen habe. Dass dieses aber einem Kinder-Mährgen gleich sey, kan ein jeder verständiger leicht erachten, massen das ein weidlicher grosser Riesenflegel müste gewesen seyn, der einen so grossen Stein bey dem Fusse hätte verbergen können, doch ist es denen gemeinen Leuten nichts neues, dergleichen Fratzen, entweder aus Schertz oder aus Ernst, zu erzählen; Wie denn auch von denen bey der Hochfürstl. Braunschweigl. Wolffentüttelschen Universität Helmstedt, auf dem sogenandten Cornelius-Berge liegenden, grossen Steinen vorgegeben wird: dass vor alters die Hühnen eines mahls bey guten Wetter damit gespielt, und exercitii gratia aus Kurtzweil sich damit geworffnen hätten, deswegen sie bisshieher daselbst gefunden würden; glaubwürdiger aber ist es, dass diese Steine, einiger Gelehrter Muthmassung nach, nichts anders als Begräbnisse alter tapfferer Helden seyn. Sonst ist bekandt, dass sich bey diesen Steinen in vorigen Zeiten eine lehr-reiche und lustige Begebenheit zugetragen habe indem ein berühmter Professor Matheos, als vvenig Zuhörer in seinen Collegiis und öffentlichen lectionibus sich eingefunden gebrauchlichermassen an das schwartz-Brett angeschlagen gebabt: Wie er diese grosse Steine auf einen gevissen benahmten Tag alle hinweg blasen wolle; als nun der bestimmte Tag beran nahet, lauffen fast alle Studenten hinaus, diese Wunder-Kunst anzuschauen, und fangen alsdenn der Professor in ihrer Gegevvert an, aus allen Kräften auf die Steine loss zublasen; es will aber nicht ein einiger weder wancken noch weichen, derovwegen er anfanget, zu ihnen zusagen: dass er verbeissen babe, wie er diese Steine hinweg blasen wolle,
nicht

nicht aber, dass er dasselbe könnte; Wobey er Gelegenheit nimmet, denen Studenten zu zeigen, dass solche last durch mathematische-Künste könnten gehoben werden, vermahnet auch dieselben, ein solches herrliches Studium besser, als vorhero, zutreiben, und so vvohl seine Collegia als öffentliche Lectiones fleisiger zubesuchen.

In oppidulo Ermsleben, 2. milliaribus Quedlinburgo distante, ante curiam in foro ingeatis molis lapis reperitur, de quo similis fabula, quod nempe quidam ex gigantum familia ortus dixisset, arenulam, molestias & dolorem mihi causantem, in calceo sentio, quo exuto & visitato, hunc magnum ex eo ad terram projecisset lapidem, certe arenula sine pari. In Gallia haud procul ab urbe Besiers, in tractu Cataloniam versus, monstrantur peregrinatoribus duæ ingentes rupes, præterpropter XX. passus distantes a se invicem, de quibus pari modo narratur, quod fœmina gigantea istas ex marsupio hic loci prostravisset.

Quarta figurata rupes in eodem monte, in quo vidimus das Nadel-öhr, præterpropter 50. passus post molam chartariam in apicum venit. Hæc rupes vocatur *Monachus*, der Mönich, cuius altitudo 11. pedum, ejus formam vero exhibit Tab. II. Fig. III. Sed analogiam nullam inter hanc rupem & monachum, sit de quocunque velit ordine, nec quod ad structuram, habitum, magnitudinem, proportionem & reliqua invenire potuimus. Qui primum monachum hic sibi imaginatus, certe peculiari, ne dicamus corrupta, phantasia laboravit; Non confundendus hic monachus cum istis ejusdem Sylvæ Hercyniæ lapideis, quibus nomina propria vulgo imposita *Hanss Mönch und Hennig Mönch*, qui que non procul a monasterio Michelsteinensi visuntur, de quibus evolvendi Joh. Gottfr. Gregorii in *Orographia curiosa* pag. 601. Happelius in *Relat. Curios.* Part. IV. p. 529. Merian in *Topographia Brunsvic.* p. 33. Berckenmayer in *Antiquario curioso* p. 473. Eminent quoque rupes in Carpatho, monte Hungariam & Polonię distinguente, quæ a longinquo aspicientibus monachum sedentem exprimunt, ideoque cognomen obtinent *Monachi*, *Mnich Skala*, Sermone Polonico. vid. Gab. Rzaczynski *Histor. natur. Curios. Polon. Tractat. III. Seet. I.* p. 102. Sed phantasie & imaginationi hic ut plurimum multum tribuendum. Scribeb. Wolffenb. d. 3. Jan. 1729.

BRÜCKMANN, D.

FRANCISCI ERNESTI
BRÜCKMANNI,
MED. DOCT. &c.

EPISTOLA ITINERARIA VTA

DE

TEMPLO CATHEDRALI VIEN-
NENSI D. STEPHANO DICATO

^{AD}

VIRUM SUMME VENERABILEM
ATQUE AMPLISSIMUM

DOM.

DOM. PHILIP. LUDOVIC.
DREISSIGMARCK,

SENATUS ECCLESIASTICI ET CONSISTORIA-
LIS CONSILIARIUM DIGNISSIMUM, A CONCIONIBUS
ET CONFESSORIBUS SERENISSIMO DUCI BRUNSV. ET
LUNEB. REGENTI CELEBERRIMUM &c.

FAUTOREM OMNI HONORIS CULTU PROSEQUENDUM

WOLFFENBUTTELÆ, ANNO CHRISTI 1729.

VIR SUMME VENERABILIS, QUOVIS HONORIS GENERE DEVENERANDE, FAUTOR!

Intra tot Deo dicatas ædes Viennæ Austræ neque augustiores mole neque structuræ artificio, antiquitatisque nomine potentiores vidimus, quam templum cathedrale Divo Proto. Martyri Stephano sacrum. Hoc enim eadem plane cum hac', toto terrarum orbe celebima, Archidacum Cæsarumque sede, exordia nactum est, cuius autor Henricus, Leopoldi Marchionis, qui post mortem Divis a Romanis annumeratus, filius perhibetur. Jacta sunt ab isto illius deus Deo dicatae fundamenta Anno post Christum natum 1144. tertio scilicet anno, postquam præesse is Austriacis his terris & eas regere cœpit, sicque templum hoc nostro tempore 700. ferme annos ætatis suæ numerat. Ædificium admodum magnum quidem est, sed insimul valde obscurum & tenebricosum. Moles tota ex quadratis ad regulam cæsis & lævigatis saxis in altum exsurgit, cuius longitudo in 57. orgyarum spatium protenditur, latitudo vero maxima complectitur orgyas 37. mensuræ Vindobonensis. Cum in 13. orgyarum ac $\frac{1}{2}$ pedis altitudinem e basi assurrexerit, undique ambulacra e lapide duro affabre elaborata coronant. Turris maxima, qua templum ornatur, per universam Europam, non altitudine quidem, sed firmitate sua peculiari valida & forti reliquis præstat, hinc ortum proverbium. zu Strassburg sey der künftlichste, zu Landshut der Höchste und zu Wien der stärckste Thurm, Anno 1359. à Rudolpho IVto quidem inchoata, sed demum post ejus obitnm, spatio temporis 59. annorum, erecta & exstructa, & sic tamen ferme 400. annos numerat. Exornant eam undique variæ figuræ affabre & pereleganter sculptæ & scalpro elaboratae, ferarum facies variæ, Divorum plurimorum aliorumque hominum imagines, multæ pyramidatae turriculæ, aliaque ornamenta & simulacra. Sund, qui putant & perhibent, cæmentum calcarium, ad turris hujus constructionem & combinationem usurpatum, vino, loco aquæ, ovorumque glutinoso albumine pro majori firmitate paratum fuisse. Altitudo est 76. orgyarum $4\frac{1}{2}$ pedum mensuræ antedictæ; Inclinationem aliqualem ad alterutrum latus & curvitatem, cuius causam in terræ motum rejiciunt incolæ urbis, monstrat. Tredecim gaudet campanis

par

partim magnitudine ac mole, partim antiquitate sua commendatis, inter quas omnium maxima pondus habet 30. Centeniorum; alii dicunt ponderis 500. centeniorum esse, conflatam vel fusam ex solis Turcis bello eruptis tormentis metallicis. vid. plura apud Sebast. Ferd. Dopnern de Rantenhoff Soproniensem libro. *unvergleichliche Vortrefflichkeit, unbeschreibliche Höheit, Vorzug und Præminentz des Hauses Oesterreich in dem Tempel der Unsterblichkeit* &c. Cap. III. Quotidie quædam minoris familiæ ex istis campannis duabus vicibus per integrum horam, a tertia ad quartam pomeridianam, pulsatur, vocata *das Bräun-Glöklein*, in memoriam inflammatoriæ anginæ, quo morbo ante plurimos annos quadam vice ingens incolarum turba hic Viennæ misere occubuit & vitam morte finivit, qui que morbus Germanis die Bräune audire solet; simul ac auditur resonatque, Romanæ ecclesiæ addicti precibus devotis Deum, in cuius manu vita & mors, sanitas & morbus, velet in posterum tempus hocce mortiferum malum a se & suis benigne averruncare, orant rogantque. Sunt hic loci, qui putant, hanc ex quadratis lapidibus exstructam turrim in toto orbe esse altissimam, sed errant valde, inter Viennenses vero est altissima & omnium firmissima.

Tectum templi instructum opertumque tegulis, hammarum instar positis, rubro, viridi atque albo colore in igne piætis vitriatisq[ue], *ein bunt glasirtes Dach*, jucundum & gratum sane intuentum oculis, maxime vero simul incidentibus & illuminantibus solis splendentis radis, spectaculum præbet. Sub templi tecto aquila prægrandis, tribus pedibus alta, rotatili operataque ad horologii artificium interne composita, a Johanne Marbio constructa, asservatur; hæc aquilina machina ex turri præalta hujus templi, dirigente ingenioso artifice, ad portam usque cœmeterii Rudolphi II do, cum is Anno 1575. in Regem Romanorum electus & Ratisbonæ coronatus, solenni in hanc urbem Vindobonensem pompa rediret & sacras D. Stephani ædes salutaret, obviam volavit, non absque admiratione summa Imperatoris totiusque comitatus amplissimi.

Ad murum templi suspensa monstrantur ossa gigantum, admodum magna, quæ vero ex Cetorum genere esse firmiter putamus; vidimus similia & Eisenstadii in Hungaria inferiori ad castellum Principis Esterhasi; in templo cathedrali Walbeccæ Ducatus Magdeburgici; Brunsvigæ ad domum quandam, ex qua prima vice Mumia Brunsvicensis oleosa pro navibus in Indiam petita, non procul a porta vetere St. Petri, quæ naves in gratiarum actionem & memoriam longi itineris vertebram ingentem balænae retulerunt & domui affixerunt; alibique locorum plura, semper cum traditione, quod istimodi ossa ex Gigantum prosapia essent.

Ad introitum cujusdam portæ templi lapis quadratus, magnitudine quartam partem phyliræ chartaceæ æquans, albus & politus, maculis hinc

inde sanguineis notatus, muro firmiter infixus, visitur; hæ maculæ rubræ putantur esse Martyris Colmanni, cui serra ambo pedes sunt abscissi. Catholici Romani has ædes intrantes & exeuntes, lapidi digitos affricant, ta ut lapis ista quotidiana multa & continua frictione in medio jam quandam profunditatem vel cavitatem acceperit, & licet homines secessive unam alteramve abstergant guttulam sanguineam, semper tamen de novo in apricum veniunt aliæ maculæ rubicundæ, quod maximopere ab istis in admirationem trahitur. Nostra sententia hic lapis constituit Alabasterum candidum, sanguineis rubris per integrum substantiam maculis a natura notatum; una alteraque guttula frictione digitorum deleta & extincta, in hujus locum antea in lapide absconditæ & non visæ maculæ in apricum veniunt. Nota sunt nobis non tantum talia Alabastra & Marmora, sed & alii lapides maculis sanguineis a natura vel casu picti, ad quos & referendi ii, quorum Bechmann de prodigiis sanguinis, prope Francofurtum ad Oderam mentionem fecit. Nemini autem Catholicorum, miraculum hic statuentium, contradicere animus cst.

Pavimentum per totas ædes sacras rubri albique marmoris politi tabulæ quadratæ, variationis & elegantiæ majoris gratia, nunc alba, nunc rubra, positæ, consternunt.

Fenestræ sunt altissimæ, ornatæ more veteri pictis e vitro tabulis vel orbibus, historias exhibentes sacras & profanas variis coloribus inductas, sed templum hanc ob causam maxime obscurum tenebricosumque reddunt.

Templum hoc augustissimum XXXVIII, altaria, majora & minora, pulchro ordine collocata & pro varietate festorum, splendissimis ex auro rutilante, argento & margaritis candissimis confectis ornamentiis sacris condecorata, numerat, in quibus quotidie singulis horis antemeridianis continue missæ, uti vocant, audiendæ.

Sequentes in his ædibus & earum facellis sunt cryptæ Archiducum Austræ, Principum &c.

- 1.) Ossa Rudolphi IV. pelli bovinæ insuta, aureoque panno contecta.
- 2.) Alberti cum trica.
- 3.) Georgii Archi Ducis.
- 4.) Archi-Ducis Wilhelmi.
- 5.) Lepoldi IV. crassi vel superbi.
- 6.) Albertus. IV.
- 7.) Intestina Ferdinandi IV.
- 8.) Ferdinandus III.
- 9.) Intestina Mariæ Annæ, Augusti Leopoldi filiæ.
- 10.) Monumentum ex albo purpureique coloris marmore Imperatoris

Fri-

Friderici III. ad altare passionis, tanta arte constructum & elaboratum,
ut paris pretii nullum in Europa esse perhibetur.

II.) Episcopus de Wolfrath, cui hæc inscriptio sepulchralis.

FUI
ABBAS, EPISCOPUS, PRINCEPS;
SUM
PULVIS UMBRA, NIHIL.,
ANNO MDCXXXIX.

Quotannis die XVI. Aprilis festum dedicationis templi solenniter cele-
bratur, quod videndum & audiendum partim ex vexillis ex turris
fenestris ab omni plaga erectis, partim ex sonitu tintinabulorum, quibus
alias vaccæ ornantur, Germ. der Kuh-Schellen & quidem in memoriam,
quod hic loci olim fuerint pascua & prata pro pascendis vaccis & bobus.

In ædibus his sacris inter alias imagines hominum Salvator crucem
in humero gestans cum magno vulnere sanguine pleno misere depictus
videndus, hac cum epigraphe.

Offenbahrung welche dem Hrn. Abt Bernhardt Claravärrall gesche-
hen wegen der unbekannter und schmerzhaften Wunden so er auf
seiner heiligen Schulter oder Achsel in aufiragen seines schwe-
ren Kreuzes empfunden.

Der Herr Abt Bernhardus fragte einsmahl unsern Herrn im
Gebet, welches sein meist unbekanntes Leiden gewesen?
dem antwortet der Herr: Ich hatte eine Wunde 3. Finger tieff
auf meiner Achsel, da ich mein Creutz aufiruge, dieselbe Wun-
de war mir viel peinlicher, als die andern Wunden alle; dieser
Wunden wird wenig gedacht, von den Menschen: weil sie fast
unbekannt ist, darum erweise derselben eine Ebre, und was du
in Krafft dieser Wunde begehrst, dessen will ich dich gewebren,
und allen denen, die mich um dieses ebren, denselben will ich
ihre tägliche Sünden vergeben, und ihrer tödtlichen nicht mehr
gedencken, und sollen Gnad und Barmhertzigkeit von mir er-
langen.

Gebeth zur Schulter - Wunden.'

O allerliebster Herr Jesu Christe, du sanftmühtiges Lämen Gottes, ich armer sündiger Mensch grüsse und ehre die allerheiligste Wunden, die du auf deiner Achsel empfunden, als du dein schweres Creutz trugest, welcher wegen du zugleich wegen der 3. ausstehender Gebeiner sonderlich grosse Schmerzen und Pein über alle andere in deinen gebenedeitem Leibe erlitten. Ich bechte dich an, o schmertzhaftigster Herr Jesu Christe, dir sag ich Lob, Ehr und Preiss aus innigen Hertzen, und dancke dir für die allerheiligste tieffeste und peinlichste Wunde deiner Achsel, und bitte demütiglich, du wollest dich der grossen Schmerzen und Pein, so du in dieser tieffen Wunden erlitten, und wegen der schweren Last des Creutzes, den du auf dieser Wunden geduldet, über mich armen Sünder erbarmen, mir alle meine lässliche und tödtliche Sünden verzeihen, und mich in deinem Creutz-Weg und blutigen Fuss-tapffen zur ewigen Seligkeit begleiten. Amen.

Figuram & magnitudinem istius dolentis vulneris in humero nostri servatoris, tres digitos profundi, (cujus vero sacer codex nullam fecit mentionem) in fronte epistolæ adjecimus, prout Viennæ depictam acceptimus hac cum inscriptione. Omnibus & singulis, debitō honoris cultū hoc vulnus venerantibus, promittit Dominus Deus, se non cogitare velle suorum quotidianorum peccatorum, nec in memoriam sibi revocare peccata mortifera & capitalia, sed dare & distribuere velle gratiam & misericordiam.

Sequitur sacer divusque harum ædium thesaurus, nempe:

Sex corpora sanctorum.

Argentea Christi imago, 46. argenti

Marchias ponderans.

Effigies St. Leopoldi, Austriæ

Patroni, argentea.

Imago St. Stephani ex argento.

Dentes St. Apollinæ.

- - - St. Agathæ.

Frustrum de præsepio, quod Christo loco cunarum in diversorio fuit.

Lapis unus ex illis, quibus Stephanus, gloriosus proto-martyr, lapidatus & opressus fuit.

Pars magna ex fasciis, quibus Christus a Maria involvebatur.

Pars magna de cruce St. Andreæ, Apostoli, simul cum illius argentea imagine.

Pars de ligno St. crucis nostri Servatoris. Putamus, si omne lignum hujus crucis, quod in variis provinciis Europæ conservatur & de hac Dominica cruce esse traditur, posset recolligi & congregari, quod ex eo iterum justæ magnitudinis crux, si non plures, possint componi, quando nempe in subsidium traherentur.

- 1.) Frustum istud, quod in Gallia in Fano S. Dionysii servatur, cujus meninit Aulus Apronius in Itinerario suo aucto Part. I. p. 142.
- 2.) Pars, quæ Salerni in Regno Neapolitano sancte colitur, teste eodem Part II. p. 237.
- 3.) Frustum illud ingens, quod Romæ in ædibus sacris D. Petro dicatis asseratur, confirmante Matth. Puel in Itinerario Thalassico p. 181.
- 4.) Pars magna adhuc ibidem in templo St. Crucis. vid. Idem lib. cit. p. 184.
- 5.) Magnum frustum istius ligni, quod Crucinacii, quæ urbs in Palatinatu inferiori eam ob causam nomen Creutzenach accepit, custoditur. vid. Theat. Europ. Tom. XIII. Anno 1687. p. 240.
- 6.) Pars ista, quæ Bruxellis in Brabantia, teste Edward Browns *in seinen sonderbahren Reisen* &c. p. 42. sancte conservatur.
- 7.) Pars hujus crucis sanctissimæ, quam auro circumdatam & inclusam Bambergæ vidimus.

Prostant alibi locorum adhuc plures hujus portiunculæ & frusta, sed nos latent. An crux dominica ex ligno fuerit quercina? defendat Ursinus Loc. 7. Cap. 15. St. Helena Anno 326. Sec. IV. pietatis studio Hierosolymam profecta, crucem Domini miraculose detectam reperit, & partem illius ibi reliquit, aliam secum Romanum deportavit una cum clavis. De miraculosa hac inventione ita inquit Joan Mocquet *in seinen Reise-Begebuissen* Lib. IV. p. 355. Als vvir auf dem Berg Calvaria uns allenthalben umgeschauet, vvurden vvir in eine Capelle der München gefübret; daselbsten auf der Erden unsein weißer runder Marbelstein gezeiget wurde, darvon man fürgegeben, es sollte der Ort seyn, an welchen die gottseelige Helena, Kaisers Constantini Magni Mutter, nachdem sie die Creutz des Herrn Christi, und der beyden Schächer funden, dieselbigen anf die probe gestellt, welches unter diesen dreyen des Herrn Christi wärre, indem sie eines nach dem andern auf ein todtes Weib geleget, das tote Weib aber, sobald das Creutz Christi sie berübret, von Strunde

Stunde an sich aufgerichtet und lebendig worden, woraus gar eigentlich zu erkennen gewesen, dass es das Creuz Christi ungezweifelt seyn müste. vid. plura in beat. Joh. And. Schmidii Diss. de inventione crucis Dominicæ per Helenam 4to. Helmst. 1724.

Frustum clavi, quo Christus crucifixus est. Talis clavus monstratur & in Fano St. Dionysii, & Tulli in Gallia, vid. Valentini Mus. Museor. Part. II. p. 196. it. Auli Apronii Itiner. auet. Part. I. p. 142 & Mediolani in templo cathedrali, in quo hic clavus maxima veneracione afficitur, positus est in summo altari & quinque cereis dies noctesque illuminatur. vid. Missions Iter Italum Part. II. p. 981. & Romæ in templo St. Crucis, hoc manus Christi altera transfixa fuit, vid Matth. Puel Itinerar. Thalassicum p. 184. & Bambergæ, quo itidem manus altera Christi crucis ligno affixa fuit. Hic multa & stupenda miracula edit, præcipue cancrum mammarum radicitus sanare dicitur. Accepimus istum ibi ære expressum & ferreo clavo affixum cum precibus & litaniis. Liber, cui titulus. Ecclesia nascens martyrum sanguine &c. p. 205. sequentia profert de his clavis. *Helena partem crucis cum clavis Hierosolyma Romam deportavit, qui, si plures, quam, tres jam inveniuntur, hi non affixere Christum, sed crucis brachia conjunxere, vel etiam Martyres, qui membra Christi vocantur, crucibus affixerunt.* Pie ereditur Helena ex his clavis duos accommodasse in frænos ad robur & victorias contra hostes impetrandum, & unum diademati Imperatorio adhibuisse; quartum autem in mare Adriaticum conjectisse, ad mitigandum mare, quod in eo loco, qui vorago navigantium vocabatur, naufragiis infame fuit, & ex eo tempore cessasse ibi naufragandi pericula, mari penitus mansuetæ.

Pars ex mensali linteо seu mappa, qua Christus in cœna ultima cum discipulis usus dicitur.

Insignes reliquiae ex linteо, quo Christi in sepulchro corpus involvabantur. Ossiculum ex humeris St. Catharinæ.

Pars cinguli B. Mariæ virginis.

Dens St. Dorotheæ.

Spina ex corona Christi. Ejusmodi aculei olim & in Monasterio Walckenried Ducatus Brunsvicensis, teste Leuckfeld in Antiquitat. Walckenredensibus pag. 49. 291. 294. asservati sunt.

Cranium St. Sebastiani.

Capilli B. Virginis Mariæ.

Particula de spongia, qua Christus potatus fuit in ligno crucis.

Capsa argentea, quatuor vitris instructa, in qua integer parvus pusio ex innocentibus illis ab Herode occisis asservatur.

Gemi.

Gemina capita S. S. Cosmæ & Damiani.

Frustum ex columna, ad quam flagelatus est Messias.

Caput unius ex 11000, virginum & Martyrum.

Ensis, quo usus est Carolus M. Cranium St. Stephani, proto Martyris;
& multæ aliæ Reliquiæ, quas vero omnes transscribere, nil aliud esset, ac
si Tua patientiâ abuti vellemus.

Magnum istum thesaurum ex innumeris iconibus & aureis, & argen-
teis & cereis, pauperes enim saltim cereos sanctis sacrificant & dono dant,
cum præ pondere & multitudine non amplius parietibus suspendatur, trans-
gredi silentiolubet.

Quotannis in hoc templo certis diebus festis non sine solennitatibus
Academia memorias quorundam. Sactorum renovat & celebrat, nempe
St. Leopoldi, Patroni Austriacæ; St. Stephani, Patroni Hungaricæ; St.
Mauritii, Patroni inclytæ Saxonicae St. Ursulæ, Patroni Rhenanae nationis.
Johannis, Apostoli & Evangelistæ, Patroni facultatis Theologicæ; St. Ivo-
nis, Juridicæ; St. St. Cosmæ & Damiani, Medicæ; St. Catharinæ, Philo-
sophicæ facultatis. Doctores & Professores Universitatis audiunt missam,
orationem cujusdam studiosi peculiari habitu, pileoque magnis plumis or-
natò vestiti, qua oratione istius Sancti, cuius solennia celebrantur, laudes,
encomia, vita & facta, simulque & miracula exprimuntur; musica non con-
temnenda hanc excipit. Creantur & in his ædibus Doctores omnium fa-
cultatum multo pluribus ceremoniis & solennitatibus, ac in aliis Germa-
norum academiis fieri solet. Ante templi portam tabula universitatis ni-
gra (*das Schwartze Bret*) in qua nova literaria quotidie legenda, visitur.

Farrago Historiarum, spectra concernentium, narratur, quæ nocturno
tempore in- & extra has sacras ædes in cœmterio obambulantia terrorem
& timorem hominibus incuterent; præsertim vero ab undecima ad duode-
cimam nocturnam clerici, par & par, habitualbo vestiti ex quadam templi
portâ apertâ ordine processionis, uti vocant, exirent, in cœmterio obam-
bularent & processionem continuarent, litanias defunctorum decantarent.
Quidam ex Sac. Cæs. Majestatis officialibus, qui adhuc vivis interest, cum
aliquando casu in hoc cœmterio obdormivisset, noctu vero ex hoc cantu
clerorum exercefactus, omnem processionem se vidisse professus est, &
quoniam robusto intrepidoque fuisset corde, e longinquo processionem se-
quutum esse & vidisse nulla non sepulchorum sepulchra aperta, eo vero mo-
mento, quo campana duodecimæ horæ signum dedisset, singula spectra sin-
gula sepulchra intrasse, quæ momento citius absque ulla manu rursus clausa
& terra cooperta apparuisse. Cum vero nocturno tempore cœmteri-
um sit undique clausum, iterum somuo plenus se ad suum locum contu-

lit, auroramque expectavit. De die ex parte factus ecclae meterii sepulchra visitavit, nullam autem in iis mutationem invenire & observare potuit Analogia huic ferme traditio in Theat. Europ. Tom. III. Anno 1634, p. 329. legitur. Wunderlich ist es auch gewesen, was sich zu dieser Zeit zu 3. unterschiedlichen mahlen zu Breslau hat sehen lassen, nemlich Procesiones mit brennenden Lichtern von seltsamen Gespenstern, deren eine von St. Albrecht bis zur St. Maria Magdalena, da nichts dann Wind lichter, Kerzen und Geister; die andere bey St. Dorothea, bey welcher viel Kürassier, und die 3te von St. Vincentz ausgegangen, da neben denen Wind lichtern nichts den lauter Hunde gesehen worden. Sed finiamus epistolam, ne limites transgrediamur & patientia Tua, Vir summe venerabilis abutamur. Plura de hoc templo videnda in peculiari libro, qui 1721. Viennæ in gvo cum iconæ templi sub hoc titulo prodüt. Memorabilia de templo ac turri ad St. Stephanum Viennæ Austriae fide summa e veteribus documentis eruta. Addamus, in his ædibus quotidie venales prostant in duobus locis. 1.) Cerei variæ magnitudinis albi, qui ante pedes sanctorum cum precibus accenduntur. 2.) Simulacra & icones ex cera itidem candida conflati, repræsentantes manus, pedes, mammas, pulsiones, virgines, equos &c. qui sanctis appenduntur & immolantur. 3.) Sericum album & rubrum benedictum (geweyhete Seyde) quod rosam, morbum, circumligatum pedem vel aliam corporis erysipelate affectam partem curare & dispellere prohibetur. Ferme silentio præteriissimum miraculorum Christum crucifixum in quodam facello cui capsillus crescit & incrementa capit. Vale, Vir amplissime Tuoque amore & favore prosequi ne desine Tuum Brückmannum.

Wolffenb. d. 1. Feb. 1729.

FANCISCI ERNESTI BRÜCKMANNI
MED. DOCT. ETC.
EPISTOLA ITINERARIA VI^{ta}
DE
OVO GALLINACEO
FIGVRATO ET TERRA
VLRICANA

AD
*VIRVM CLARISSIMVM, atque AMPLISSIMVM
DOMINVM*

DN. IOH. DAVID. MÜLLERVUM,
LYCEI COENOBIALIS, QVOD IN VALLE D.
MARIAE PROPE HELMSTETVM FLORET, RECTOREM
DIGNISSIMVM FIDELISSIMVM ETC.
PRÆCEPTOREM QVONDAM OMNI HONORIS ET AMORIS GENERE
LONGE PROSEQVENDVM.

WOLFFENBÜTTELÆ.
ANNO CHRISTI M DCC XXIX.

СВЯТОГО ПРОХОДЫ
СВЯТОГО ПАУЛА АПОСТОЛА
СВЯТОГО АРСИНА
СВЯТОГО АРСИНА
СВЯТОГО АРСИНА
СВЯТОГО АРСИНА

СВЯТОГО АРСИНА
СВЯТОГО АРСИНА
СВЯТОГО АРСИНА
СВЯТОГО АРСИНА
СВЯТОГО АРСИНА
СВЯТОГО АРСИНА

VIR CLARISSIME ATQVE AMPLISSIONE,

Proposuimus nobis quædam ad TE dare de ovo figura-
to quodam, quod apud Pontificios in magno honore est
& summa veneratione colitur, æque ac terra Ulricana
Augustanorum, quæ glires, animalcula nociva, haud
tolerare traditur. Primo sic statim loco prodeat imaginuncula,
ovi magnitudine, repræsentans ovum gallinaceum, in cuius
putamine vel cortice benedicta mater Dei regali vestitu cincta
& diademate ex auro & gemmis conflato caput ornata, homi-
num salvatorem infantem bracchio dextro b iulans, qui pue-
rulus æque ac mater optime vestitus & coronatus, videnda,
binæ autem hæ personæ radiis flammeis, quales quandoque
Cometarum & stellarum esse solent, de quaue parte circum-
fusa existunt. Ovum, cuius figura hic transmittitur, prout
nenipe eam æri incisam Viennæ Austriæ inter alias res sanctas
& benedictas, pecunia data, accepimus, a gallina quadam in
Tæxa ad S. Mariæ Stellam, Bavariæ Monasterium Augustini

præceptis addictum, partum. Hæc imago benedicta, portis
 & januis domus glutine firmiter affixa, omnis generis spectra
 procul & eorum ludibria nocturna molesta & aspectu terribilia
 propellere dicitur & a vulgo creditur. Qualis autem nexus?
 qualis logica? qualis syllogismus? Hoc ovum repræsentat in
 putamine suo Dei matrem & filium & quidem casu (putamus
 enim firmiter hanc signaturam ex gallinæ oviparæ imagina-
 tione à visa tali Deiparæ cum filio imagine vel persona in do-
 mo quadam vel templo ovi cortici esse communicatam) huic
 impressam & adpietam; ergo spectra fugat e domo! Hæc ra-
 tiocinatio, hæc conclusio merentur haud indigne adjici iis, quæ
 copiosissimo numero collegit D. Joh. Frid. Mayer cumque aliis
 communicavit in seiner Päpstischen Vernunft, losen Schluss-
 Kunst der neuen Jesuitischen Läster-Academie in Schlesien/ zum
 besten aus dem Päpstischen Scribenten getreulich zusammen ge-
 tragen/ qui liber parvæ molis in 12. Hamburgi A. 1696. lucem
 aspexit. vid. plura de hoc modo dicto ovo apud P. Abrahamum
 de St. Clara, qui integrum volumen de isto typis Monachii Ba-
 variæ excudi curavit sub rubrica: Gack/ Gack/ Gack/ Gack à
 Ga einer wunderseltsamen Hennen in dem Herzogthum Bayern/
 d. t. eine ausführliche Beschreibung der berühmten Walfahrt Ma-
 ria Stern zu Tæxa bey den P.P. Augustinern Barfüßern/ wel-
 che seinen urhebl. Angang genommen von einem Hennen En/auf
 dem durch Anordnung des Himmels ein strahlender Stern er-
 hoben ware/ in dessen Mitten ein schön gecröntes Frauen Haupt
 &c. 8v. 1685. cum fig. Ovum figuratum, cuius apex turritum
 muliebre ornamentum (quod Galli Fontange vocant) & huic
 incumbentem parvum pusionem repræsentabat, Norimbergæ
 seculo superiori A. 1690. d. 30. Jul. a gallina quadam nigra par-
 tu exclusum est prout integra historia legenda & icon ovi de-
 pictus videndus apud Christ. Lehmannum in Theatro historico
 rerum naturalium & memorabilium territorii montani Misni-
 ci germanico sermone conscripto pag. 171. sub titulo: Fontan-
 gen-Ey. D. Stephan. Blankart in Collect. Med. Physic. Part. II.

pag. 148. observationem ovi, stellam cometam in cortice exhibentis, memoriae tradidit. Cum Romæ gallina quædam in ædibus Domini Massinii de nocte clamosa voce audiretur, qui à servitiis erat furem adesse putans de lecto surgit & modo exclusum ovum exacte cometam, qui eodem tempore nempe A. 1680 & 1681. in nubibus toti ferme Europæ terrori erat, exhibens invenit, tremens & horrore undique perfusus servus drepente visa & audita domino suo narravit, insimulque ovum monstravit. Hic altero mane statim id Papæ, Reginæ Sueciæ & reliquis Romæ Magnatibus videndum & admirandum obtulit; hoc ovum postea æri à cælatore incisum & hinc inde distributum varias eruditis & speculationes & cogitationes excitavit. Nec silentio prætermittendum erit mirandum istud ovum, cuius Theatr. Europ. Tom. IX. pag. 1550. meminit, in quo conspiciebantur acinaces vagina denudatus, crux & virga. Ne autem patientia Tua in legendō abutamur, plura figuris notata ova non adducemus, firmiter autem persuasi sumus, tales icones in recensitis & aliis ovis, ut & in Tæxensi ad St. Mariæ stellam, partu editis, nulli miraculo, sed soli harum domesticarum volucrum imaginationi adscribendas esse, cum grāvida talis gallina divam Dei genetricem in templo vel domo quadam optimē vestibus ornatam viderit, (uti modo dicta gallina Tæxensis, quæ sæpius forsitan hanc Deiparam virginem cum filiolo benedicto aspicerit, sibique rudem & incompletum de ista fecerit conceptum,) postea demum ovum excluserit fœmina quadam & infante figuratum. Noli autem credere, figuram ita exactam & perfectam, prout hic eam in icuncula vides & prout eam Viennæ Austriæ ante aliquot annos accepimus, in ovo isto naturali extitisse, sed nobiscum puta, pictorem & sculptorem ærarium figuram multo elegantiorem & magis completam penecillo chartæ appinxisse & instrumento in ære cælasse. Gallina, quæ ovum turrito mulierum ornamento & infante ornatum peperit, tunc temporis imprægnata aspicerit sequoris sexus personam talem mundum muliebrem in fronte & in-

fantem in brachiis moventem, gestantem, inde sibi conceptum rudem formavit, phantasiæ impressit, cum ovo figuræ visas communicavit, & ovum hinc, ut modo à nobis delineatum, partu edidit. Ad ovum quod attinet cometicum, gallina de die sæpius tunc temporis istam in cœlo rutilantem barbatam & caudatam mirandæ magnitudinis stellam intuens, phantasiæ & imaginationi suæ id lumen stupendum imprimens & in ovi cortice delineans, ovum, cui cometæ icon adpicta, edidit. Par & est ratio istius ovi, cui crux, virga, acinaces &c. adpicti visi sunt, gallina aspiciens ejusmodi instrumenta & res, conceptum sibi formavit & visa in ovo delineavit, sicque peperit ovum figura rudi exprimens crucem, virgam, acinacem &c. Habant animalia ovipara æque ac vivipera sui generis phantasiam & imaginationem, sed omnimode diversam & ab humana plane distinctam, cum hæc sit longe excellentior, multo nobilior, variisque modis præstantior. Generant & parvunt ovipara & vivipara animalia ex hac imaginatione, quando corrupta aliisque visis objectis tempore coitus & graviditatis imbuta existunt, non secus ac homines, monstra & fœtus a suo genere diversos, aberrantes, corruptos, mutilatos, incompletos, aliter, ac genus, sexus & propagatio a suâ divinitus inditâ naturâ postulat, figuratos & formatos.

De terra sic dicta Ulricana sequentia inaudivimus, quæ voluntarie Tecum communicabimus. Hæc cinerea & pulverulenta materia à pontificiis in monasterio quodam Augustæ Vindelicorum, parvis sacculis sericis varii coloris indita, distribuitur, sic cognominata est à Sancto Ulrico, glirium expulso, qui, secundum pontificiorum traditionem, omnes mures majores, nocivas istas bestias, suis ardentibus precibus ex tota hac amplissima urbe non tantum, sed & ex tota circumjacente vicinia expulisse, omnesque & singulos in quandam speculam, quæ hodienum in templo divo Ulrico dicato, ibi vindenda, proscriptissime perhibetur.

Terra

Terra hæc in isto effoditur loco, in quo divi Ulrici ossa sepulta jacent, hinc reliquiis canonisatis istius sancti viri mixta dicitur. Ejusmodi sacculi serici terra, cinere ac pulvere reliquiorum impleti & in alia loca extra Augustanam urbem transportati eandem vim glirium expulsivam retinere traduntur. Tres tales sacculos simul uno tempore in domo quadam Brunsvigæ ante aliquot annos asservavimus, sed effectus expulsivus nobis non successit, nam hæ bestiolæ, respectu istius pulveris non territæ, omnes dominis & hypocausti angulos ut olim sic & porro perreptarunt. Cum terra quoque & schedulam accepimus, in sequentia verba typis excusa legenda: Ehrwürdiges Heylthum von der Erden des Grabs / und darin gewesenen Fleisch des H. Beichtigers und Augspurgischen Bischofs Udalrici, welche/ so sie ehrwürdig aufbehalten und zuförderst göttlicher / alsdann auch dieses großen H. Ehr einige gute Wercke / als Gebet / Fasten / Allmosen / Opfer in den Kirchenstock und dergleichen verrichtet werden / wundersame Kraft haben / die schädliche Räthen aus dem Hänsern und Nachbarschafft zu vertreiben / wann nemlich solche Particul mit v. sten Glauben und guten Vertrauen an dergleichen Ott aufgehängt/ oder sonst verwahret werden. Und dieses aus sonderbaren Privilegio, mit welchen der allgütige Gott die hohe Verdienst seines so lieben Dieners Udalrici mit einem ewigen Wunder bewürdigen wollen. vid. plura in den Breslauer R. und N Geschichten XXXV. Versuch pag. 214. it. in Happelii Relat. Cur. Part. IV. p. 84. it. G. Ludovici de St. Ulrico, glirium expulsore, qui liber Anno 1693. impressus hactenus à nobis nondum visus fuit; it. in P. L. Berckemeyers vermehrt. curieusen Antiquario per Europam p. 402. Verum autem & certum est, integrum Augustanam urbem totamque viciniam circumcirca his bestiolis vacuam esse, causa autem non quærenda in hujus sancti proscriptione putatitia, sed naturalis, adhuc latens, sine dubio adest, quæ oculatioribus physicis naturæ penetralia & miranda sedulo rimantibus fine dubio sese offerret, si cogitationes in

eam

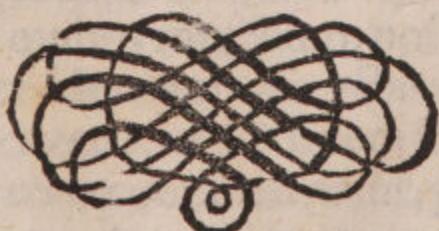
eam inquirendam & studium suum dirigere vellent. Præterea & in Sueciæ regno, teste modo dicto Happelio l. c. pag. 502. terram quandam glires non tolerantem habemus, quæ & in aliis locis dispersa eandem virtutem retinet expulsivam & ex causa naturali, arsenicali forsan & venenata, hos mures majores procul fugat & pellit. Hoc murium quoque genus ex alia regione Augustam delatum, non diu vivit, sed vitam mox exhalat, & sic forsan in aëre, in aquæ & terræ effluviis aliquid gliribus inimici, nocivi, venenati & arsenicalis abstrusum & reconditum latere potest, quod homines adhuc fugit. Sunt & porro plures terrarum loci, qui hæc nociva animalcula plane ignorant, nec St. Ulricum unquam vixisse & in mundo fuisse sciunt, forsitan & ad hoc numerari poterit Augustanorum gliribus vacua regio? est Insula Maris Baltici, Rugia Germ. Hugen dicta, quæ glires non sinit esse vivos; est insula septem distans milliaribus Holmiâ Sueciæ, nec glires nec mures to'rens. Silentii peplo involvemus reliquias regiones & loca iis carentia, ne Tibi vomitum, de hoc naufragio animalculorum genere plura scribendo, excitemus. Dies diem docet & sedula nostri ævi physicorum in recondita naturæ miracula indagatio, quæ jam multa majoribus nostris nec per transennam visa, nec cogitata unquam, detexit, hæc & nobis tempore indicabit veram & naturalem causam, ob quam hic Augustæ & quibusdam aliis locis glires non possint aura vitali frui.

Vale, Vir clarissime atque Doctissime, cum tota Tua honoratissima familia, & me redamare ut olim sic & porro perge semper Tuum. Dabam Wolffenbütt. die 1. Mart.

1729.

FRANCISCI ERNESTI BRÜCKMANNI
MED. DOCT. ETC.
EPISTOLA ITINERARIA VII^{MA}
DE
FIGVRATIS ET ALIIS
QVIBVS DAM CVRIOSIS
LAPIDIBVS
IN
ELECTORATV HANNOVERANO
OBVIIS
AD
*VIRVM CLARISSIMVM, AMPLISSIONVM
ATQVE DOCTISSIMVM DOM.*
DOM. ALBERTVM RITTER,
REGII PHRONTISTERII ILFELDIACI AD FAVCES
HERCINIÆ COLLEGAM,
PRÆCEPTOREM QVONDAM FIDELISSIMVM
NVNC
AMICVM CARISSIMVM ET OMNI HONORE PROSEQVENDVM.

WOLFFENBÜTTELÆ.
ANNO CHRISTI M DCC XXIX.

HIERONIMI ERESTI BRACIANI
MED. DOCL. ETC.
EPISTOLA ITINERARIA AN
DE
FIGARATIS ET ALIAS
QVIBVS DAM CAVIOIS
LAUDIBVS
IN
ELECTORATA HANNOVERIANA
OBVIIS
AD
ARRVM CESSARIVM, AMPULLVM
ATQVE DOCTISSVM DOM
DOM. ALBERTAM RITTE
PFCI HIRONISTERI MEDICI AD FACES
HERCINE COLLEGAM
PRESTATORVM QVONDAM PLENTISSIMAM
AMVM CARSIMVM ET OMNI HONORE PROSEGUENDVM

MOLENTINAE
ANNO CHRISTI MDCXXIX

VIR CLARISSIME ATQVE DOCTISSIME, FAVTOR ET AMICE INTEGERRIME!

O Mnem, quam possumus, Tibi remittimus gratiarum actionem pro curiosis figuratis lapidibus & Alabastritis varii coloris æque ac variegatis mineraliis metallicis, quibus regio Ilfeldensis & vicina Northusana, Stollbergensis, Hohensteinensis abundant, quorum nos participes & quibus museolum nostrum metallicum locupletius & auctius reddere non detrectaveris; cumque simul nobis aurem vellicaveris, ut sub finem superioris anni incertas epistolas itinerarias continuaremus, petitis Tuis satis facere non recusabimus. Ante aliquot annos lapicidinas va-

rias, aliaque loca, in quibus lapides figuris peculiaribus insig-
 niti inveniendi dicebantur, in Electoratu Hannoverano
 plus vice simplici visitavimus, nuncque de iis observata no-
 stra tunc temporis facta Tecum communicare constituimus.
 Haud procul urbe Hannovera in luco opaco & delicatissimo
 conspicitur castellum Ill. Comitis de Platen, Lindenum di-
 etum, cui ad latus dextrum lapicidinarum longa lataque se-
 ries, in quibus partim murarii lapides pro ædificiis exstru-
 endis, partim calcarii pro conficienda calce nunquam non
 exscinduntur & effodiuntur. Cum his simul in variis sub-
 terraneis stratis protractum vidimus Selenitem rhomboida-
 lem, sic dictum, quia hic geometricus lapis, vel in minima
 & vix visibilia fragmenta confractus, retineat tamen figuram
 quandam rhomboidalem. Colorem monstrat duplicum,
 unum splendentem pellucidum instar glaciei Mariæ, ad cu-
 jus familiam unanimi lithologorum consensu pertinet, alte-
 rum lacteum obscurum nec pellucidum. Ustione in gypsum
 bonæ notæ convertendus est hic lapis; gaudet quoque qui-
 busdam venis luteis pulverulentis instar Ochræ, quæ terre-
 stris materia digilis facile in pollinem luteum abit, & picto-
 ribus forsan usum præstare posset, si hanc ochram collige-
 re, lavare & ab adhærentibus quisquiliis arenofisis purgare
 vellent. Sunt & strata lapicidinæ, in quibus invenimus la-
 pides Judaicos, cochleas marinas tortiles majores petrifactas,
 vulgo Strombitas, haud vulgari modo intortas, figuræ conoi-
 dea oblonga gracili, cinerei coloris; parvos cochlitas quo-
 rum quidam vix acus globulum pondere & magnitudine su-
 perabant, grysei, brunni & lutei coloris; lapides Lyncis mi-
 nores sed vulgares, &c. Fortuna quoque secunda in manus
 dedit lapidis calcarii frustrum optime signatis radiatis & co-
 pioso numero conspicendi asteriis aspersum. Pone viri-
 darium Regium Hernhusanum, quod gratissima amœnitate
 & magnificentia splendidissima totius Europæ miraculum
 dici mereretur, inter lapides, arenas, sabulum & terram, quæ

ex canalibus pro aqua ad machinas hydraulicas ducendā magnis sumptibus factis effossa & ejecta, observavimus plures lapides Lyncis minores, & in diffraetis lapidibus corneis corallia marina varii generis petrifacta, asterias radiatas pentagonas elegantissimas, echinitas & particulas testarum echinorum dilaceratas. Inveniuntur & lapides læves politi figurâ ovali, rotunda, tri- & multangulari, aliâque mathematica, qui omnes & si guli originem suam debent lusui, fortiori motui, triturationi, girationi & alluvioni aquarum, quibus lapides poliuntur, lævigantur, deteruntur, triturantur & in figuram quandam geometricam coguntur. Relatum habemus ripas non modo Leinæ, fluminis Hannoveram & Hernhūsum præterlabentis, Belemnitis ad aliquot milliaria repletas esse, sed & rusticos in diversis agris eos copiose vomere exscindere solere, qui postremi intus cavitatem suam conicam materia alba cretacea repletam haberent. In aliis locis prope Hannoveram exarant echinos petrifactos, pileatos, rotundos, sed aculeis spoliatos, coloris albi, cretâ parum duriores, diversæ magnitudinis, *Hut- oder Mützen-Steine*; hi à superstitione rustica gente in usum trahuntur, quando nempe vaccæ, loco lactis, sanguinem ex uberibus mulgent, lapides pulverisati non sine felici effectu iisdem exhibentur; futuris, fulcis & ad basin diffusis lineis non sunt ornati hi echini fossiles, sed superficies tota tantum, infra & supra, punctulis & peltis, absque oculo armato vix conspicuis, notata, quæ peltæ nihil aliud sunt, quam vestigia radiorum echini, quibus nempe quondum cum animalculum viveret, aculei implantati existere. Lapides quoque bufonios seu Echinos fossiles pileatos & rotundos ex præfectura Iltensi (*Aus der Amt Boigten Iltien*) dono accepimus, in quibus quinque geminati linearum ordines à vertice summo ad basin æquali fere intervallo sese diffundunt, spatia intermedia punctata sunt, totum corpus crusta lapidea tenui inductum & tectum, massa autem interna ex materia mere mar-

gaceâ' constat. Tribus Hannovera milliaribus distat oppidum Neostadium ad Leinam, vulgo Neustadt am Rübenberg dictum, hic loci ad ripam fluminis Leinæ omnis generis lapidum figuratorum farrago copiosa colligenda; adest stratum lutosum & argillaceum ex nigro- cinereum tenax, in quo ostreæ petrifactæ nigræ majores latent, adsunt massæ ex ipsis conglomeratæ xx. xxx. & plurimum librum. Adest stratum, in quo ab aqua alluente politi, lœvigli & perforati visuntur lapides argillacei, foramina excavata sunt oblonga & rotunda, ac si ab insecto quodam perterebrata essent. Adest stratum, in quo peculiares lapides ex meris parvis pyramidibus constantes, unius basis alterius apici semper firmiter agglutinata, plures tales erectæ & inversæ pyramides hoc concretum lapideum fistunt. Hinc inde cum lithophylis hujus mirandi lapidis frusta communicavimus, latet autem adhuc omnes, quid sit? sunt equidem, qui putant, esse balanos marinos in lapidem conversos; sunt &, qui lignum olim fuisse & petrificatum, etn gegen die Are zu fibrirter Splitterholz- Stein / existimant; sunt autem meræ conjecturæ, quæ ad lapidem hunc non quadrant. Ad pagum Gremshusen in Abbatia Gandensi idem lapidis genus reperiundum, non distans ab hoc nisi solo colore livido, qui in Neostadiensi albus est. Adest terræ stratum, in quo globuli cani non adeo duri, his per medium confractis in apricum venit corpus quoddam rude, informe & quod cognosci nequit, eleganter splendentibus nigris squamis, piscium instar, exornatum. In alio strato reperiuntur renes lapidei oblongi & crassi, brunni coloris, qui longitudinaliter scissi integrum gammarum marinum cum crusta, chelis & pedibus optime exhibent. Hos renes ipsimet præsentes non observavimus, ex liberalissima tamen donatione Excell. D. Hugonis, Archiatri Regii consultissimi, tria istorum exemplaria in museolo nostro possidemus, qui ista

Anno 1728. nobiscum benebole communicavit, simulque perscripsit, nullo non anno Neostadii nova ad Leinam strata novis figuratis lapidibus antea non visis ibidem referta, quando nempe fortiores aquarum impetus & inundationes priscas avellerent & eluerent ripas, provenire. Adest stratum magnum & longe ad flumen protensum, in quo conchæ minores bivalves læves in numero numero colligendæ, partim testâ orbatae, partim testâ gaudentes, hæque iterum albâ, nigrâ, luteâ instar terræ ochræ, brunna, ruffa & variegata, qualis videnda in conchis marinis ad littora Hollandiæ vulgo an den Schefflinger Mischeln; partim adhuc in matrice hærentes, partim sunt conquassatæ & testam conftractam exhibent. Harum tanta copia prostat, ut plaustra iisdem onerari possent. Adest stratum, in quo elegantissimi turbinitæ, partim in matrice, partim extra hanc, quorum icones videndi in Thesauri nostri subterrani. Ducat. Brunsvic. Part I. Cap. XXIV. pag. 124. Tab. XXIV. Fig. I. II. III. sunt frusta lapidea ex meris ejusmodi majoris & minoris familiæ turbinitis concreta; sunt & lapides fissiles cinerei non admodum duri argillacei, qui in interstitiis suis turbinitas minimos albissimos, absque oculo armato vix conspicuos, elegantissimos tamen monstrant & exhibent. Adest stratum, in quo Cornua Ammonis spiris in se convolutis & intortis ad instar Cornu Arietini leguntur. Adest insula in flumine Leina non admodum magna ad latus dextrum pontis oppiduli Neostadii sita, quæ ex meris ferme petrifactis echinorum marinorum radiis, quos vulgo Belemnitas vocant, coacta & concreta Per pagum Marienhagen, qui duobus Hannoverâ distat milliibus, rivulus transit, hic quando post diluvia examinatur, præbet elegantissima Cornua Ammonis minora & lævia, lineis destituta & aspera superficie prædita, tuberculata & verrucosa, armatura orichalcea, ob quam rustica gens putat aurum esse. Ante aliquot annos Pastor istius loci, Reverend.

D. Ho.

D. Hogreven, quoddam raræ magnitudinis ibi ad modo di-
ctum rivum eruit, quod crassitie duorum digitorum, cir-
cumferentia Imperialis erat, quodque adhuc in beati defun-
cti & summe venerabilis viri Abbatis Schmidii collectione

TAB. I. rerum naturalium & artificialium Helmstadii ab hæredibus
asservatur. Iconisimum hujus Cornu habe in apposita ta-

bulâ ænea. Interdum & parvæ conchulæ, cochleæ minores
& turbinitæ exilis metallisatæ cum Ammonis cornubus ef-
fodiuntur & eluuntur. Omnia hæc fossilia Mariæhagiana
ex pyrite (geb. u. Ries) constant, cujus & frusta varia absque
notabili figura hic loci effossa vidimus. In campis autem
hujus & vicinorum pagorum à rusticis cochleæ majores

TAB. II. petrifactæ, quarum icones hic Tab. II vides, aratro exscin-
duntur & à curiosis colliguntur; durities iis est admodum

firma, materia calcaria; nunquam non extra matricem so-
litæ jacent, figura & magnitudo non semper eadem, uti ex
adjectis quatuor earum speciminiibus videndum. Plura
adhuc addere possemus de aliis in terris Hannoveranis re-
pertis & reperiundis petrifactis, sed epistola nobis non co-
gitantibus, ita increvit, ut abrumpere, ne Tibi tedium cree-

mus, coacti simus. Vale reliquum feliciter & nos
amare perge, qui ex animo Tibi favemus.

Wolffenb. d. 2. April. 1729.

FRANC. ERN. BRÜCKMANNI

MED. DOCT. &c.

EPISTOLA ITINERARIA OCTAVA

SISTENS

MEMORABILIA
BAMBERGENSIA

AD
VIRVM

PLVRIMVM REVERENDVM, AMPLISSIMVM,
DOCTISSIMVM DOMINVM

DOMINVM

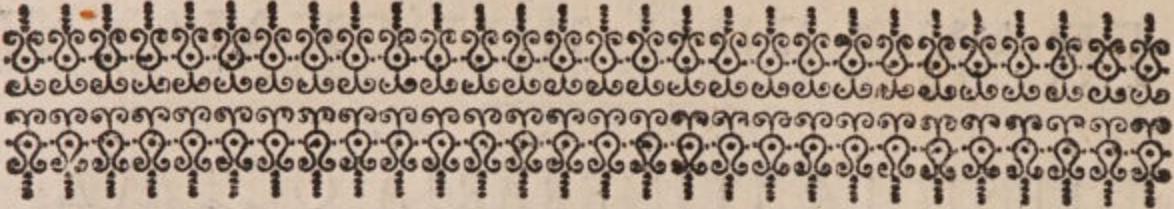
FRID. CHRISTIAN. LESSER
PASTOREM NORTHVSANVM AD MONTEM
MARLÆ VIRGINIS VIGILANTISSIMVM

ET
ORPHANOTROPHII ADMINIST. SPECTATISS.
FAVTOREM ET AMICVM CARISSIMVM.

CVM FIG.

WOLFFENBUTTELÆ
ANNO CHRISTI MDCCXXIX.

VIR PLVRIMVM REVERENDE ATQVE DOCTISSIME,
FAVTOR ET AMICE CARISSIME!

Intra nobiliora Europæ loca & mense Januario Anno 1725. Bambergam satis magnam & amplam, Romano-Catholicæ fidei addictam, visitavimus urbem, (quæ quoniam muris & fortalitio caret, ad maximos saltim refertur pagos) ad Eleætorem Moguntinum, qui tunc temporis hic loci residebat pertinentem. Sita est hæc urbs in plaga admodum fertili & fœcunda, vites viniferæ & uvæ dulces oculos & animum recreant, frumenta sat copiosa & turgentia hilarem dant messem, olera hortensia & herbæ sativæ, quæ in usu cibario esse solent, præ aliis sapida; ceparum & liquiritiæ tantus proventus, ut de posteriori dulci radice infinitis Europæ officinis pharmaceuticis quotannis propiciatur. Plurimis urbs gaudet templis & monasteriis, sic adeat Conventus Patrum Societatis Jesu, vulgo Jesuitarum, Dominicanorum, Capucinorum, Franciscanorum, Carmelitarum, Canonorum, quos Dohmherrn appellant; sic prostant bina virginum cœnobia &c. Templum cathedrale Collegii Canonicorum sat spatiiosum secundum artem quadratariam ex faxo duro construètum est; ante hujus portam duo bufones, in magnitudine leonum, ex lapide cæsi visuntur; traditio sequens de istis hic Bambergæ vulgo circumfertur: Cum hujus sacræ & magnificæ ædis fundamenta ponerentur, duo bufones vivi, magnitudine leonum, in terra reperti, qui incrementa hujus sacræ domus inhibere conati, imo aliquoties muros jam constructos & fundamenta lege architectonicæ posita destruxerunt & plane diruerunt, hinc hæc bestiæ Satanicæ, (naturales enim bufones in tantam nunquam excre-

ex crescunt molem) telis transfixæ sunt & in memoriam supradicti
Et i bufones lapidei eadem magnitudine & mole, qua vivi fuerunt, hic ante templum positi cernuntur. Relatio fabulam redollet. Statim ac hanc ædem ingressi sumus, visui occurrit sic dictus *perpetuo ridens angelus*, qui signum hujus templi mnemonicum, *Wahrzeichen* constituit; hic angelus est statua lapidea, quæ ex omni plaga & quacunque regione, sit dextrorum, sit sinistrorum, visa, semper ridens appetet. Est & adhuc alterum signum mnemonicum, nempe statua Divum Stephanum, Regem Hungariae fortem, quo animoso & alacri insidentem representans, eo modo cæsa, quo Rex gratia invisendi Heinricum Imperatorem Bambergam ingressus. Silentio vix præterire possumus sepulchra, in quibus corpora Imperatoris Heinrici & Kunigundæ examinata quiete dormiunt, ridiculamque traditionem de horum miraculis: Imperator prius e vita discessit & sepultus, post & Imperatrix animam efflavit, cum vero hujus cadaver extingutum ad latus carissimi conjugis finistrum poneretur, corpus ex anime Imperatoris ex sepulchro de loco suo sponte se movit, latuus uxori concessit dextrum, superioremque se esse voluit, & sic de manu dextra & superioritate mortui certarunt. Postea nobis monstrabatur campana metallica cum parvo foramine. Imperator modo laudatus & Imperatrix, quilibet & quælibet seorsim fundi campanas curarunt; sed ista, quæ jussu Kunigundæ conflatæ erat, sonavit clangorem multo gratiorem & auribus suaviorem, præ ista Cæsar's campana; Imperatrix, cum animadverteret, id carissimo conjugi tedium afferre, detrahit annulum digito suo & jecit istum ad campanam, qui vero sibi foramen in metallo isto duro fecit & per campanam in templum decidit; vis stupenda ictus fuit, nam spatio unius horæ Imperatrix ab urbe, cum annulo, parvæ molis corpusculum, in campanam conjiceret, distabat. Hoc foramen clangorem sonorum & auribus antea gratum metalli infregit. Hic ictus, si verus nec fictitious, necesse fuit merum & stupendum miraculum, aliter impossibile fuisset, annulo quodam in propinquuo, multo minus procul & longe, ex distan-
tia totius horæ, foramen per campanam ex metallo duro conflatum trahicere & istam perforare. In peculiari concameratione

hujus templi admodum dives ex auro, argento, cimeliis pretiosis, gemmis, unionibus & Reliquiis thesaurus visendus, in hoc præcipue altare portatile ex Onyche multis figuris affabre cælato, album lapidis semper figuras repræsentat, & id quod in lapide obscurius est, nunquam non fistit campum. Hæc gemma permagno & aliquot millionibus æstimatur. Adebat corona Imperatoris Heinrici, qua Romanorum Imperator caput cinctus fuit, Bambergenses perhibent, si solenne adhuc esset, Romæ Imperatores diadematè coronare, necesse foret, hanc semper coronam tunc temporis Romam transportare. Pone hanc & Imperatricis Kunigundæ diadema conspicitur. Porro particula clavi, quo Christi, Salvatoris nostri, manus altera crucis maledicto ligno affixa fuit; hoc frustulum miracula efficere innumera Romanæ fidei addicti perhibent, præcipue curare & extinguere dicitur cancrum putidum mammarum. Omnibus & singulis, qui hunc clavum videnti gratia accurrunt, ad osculum porrigitur, ii quoque dono accipiunt libellum parvum quinque foliorum in forma octava, in quo frustulum clavi æri incisum cum appensis litanis & variis ad hunc clavum precibus. Libellus, antequam dono cuilibet datur, prius clavo parum affricatur, & sequentia in se continet verba: „En tibi qui hæc aspicis ad vivum expressum & depictum SStum „Clavum, quo Redemptor noster ligno crucis affixus fuit a S. Hen „rico Imperatore inter alias SS. Reliquas ex speciali amore Spon „sæ suæ Ecclesiæ Cathedrali Bambergensi Clementissime dono re „lictum Anno 1012.

Fig. I.

Wahrhaft/ eigentliche Contrafactur des mercklichen Theils eius aus denen heiligen Nægeln/ mit welchen unsers HErrn Jesu Christi Händ durchstochen/ und an das Creuz genaglet worden/ so von dem H. Kayser Henrico, tausend zwölff/ dem hohen Kayserl. von ihm gestiftten Domstift zu Bamberg/ als es consecrirt/ und Gott zu Ehren geweyhet/ neben einem grossen Stück des heiligen Creuzes verehret worden; Inmassen Leopoldus de Bebenburg, in libro de Zelo Principum Germaniae Cap. 12. bezeugeget/ und wird die Wahrheit obberührten H. Nagels/ wie von Alters hero/ also auch noch auf heutigen Tag/ mit viel und grossen Wunderzeichen confirmirt und bestätigt. Cum permisso Superiorum. 8v. Bamberg. 1723.

Litanie

Litaney zu denen H. H. s. Wunden unsers Erlössers und Seeligmachers Jesu Christi.

Kyrie eleison / Christe eleison / Kyrie eleison / Christe höre uns / Christe erhöre uns.

Christe / der du für uns gecreuziget bist worden / erhöre uns.

Gott Vater vom Himmel / Gott Sohn Erlöser der Welt / Gott Heiliger Geist / Heilige Dreyfaltigkeit ein einiger Gott /

Jesu Christe / der du unsertwegen deine heilige s. Wunden zu empfangen / dich deinen himmlischen Vater freywilling anerbothen /

Jesu Christe / der du die H. H. s. Wunden unsertwegen zu empfangen / und dein rosenfarbes Blut für unser Heil daraus zu vergießen / mit unaussprechlicher Liebes / Begierde bist angetrieben worden.

Jesu Christe / der du den Anfang deiner H. H. s. Wunden in kostbarlichsten Bluts / Vergiessung in der schmerzlichen Beschneidung Gott deinem himmlischen Vater für uns aufgeopffert /

Jesu Christe / der du von denen Juden zum Creuz und Wunden für uns begehrt bist worden /

Jesu Christe / der du zum Creuz und schmählichen Tod durch ungerechtes Urtheil verdammet bist worden /

Jesu Christe / der du deine H. H. s. Wunden für uns zu empfangen auf den Berg Calvaria ausgeführt bist worden /

Jesu Christe / der du mit stumpsen Nägeln an das schmähliche Creuz angehiefft / und an Händ und Füssen schmerzlich durchgraben bist worden /

Jesu Christe / der du in deiner H. Seiten und gebenedeyten Händen mit dem Speer durchstochen und eröffnet worden /

J. C. aus dessen H. H. s. Wunden der Werth unserer Erlösung reichlich geflossen /

J. C. der du in deinen H. H. s. Wunden den Brunn Quell des ewigen Lebens uns hast eröffnet /

J. C. der du durch deine H. H. s. Wunden die ganze Welt hast erlöst /

J. C. der du in deinen H. H. s. Wunden einen sonderlichen Schutz in aller Widerwärtigkeit uns hast vorbereitett /

J. C. der du durch deine H. H. Wunden in deine Glory und Herrlichkeit bist eingangen /

Erbarme dich unsrer!

J. C. der du deine H. H. s. Wunden vom Todt frölich aufste-
hend in deinem glorificirten Leib hast behalten/

J. C. der du mit deinen H. H. s. Wunden die ganze himmli-
sche Stadt Jerusalem mit wunderbarlichen Glanz erleuchtest/

J. C. der du durch Zeigung deiner H. H. s. Wunden Gott
deines erzörneten himmlischen Vaters gegen uns Sündern gefa-
sten Zorn unaufhörlich abwendest/

J. C. der du mit deinen H. H. s. Wunden am Jüngsten Tag
wiederum wirst erscheinen/

J. C. der du mit deinen H. H. s. Wunden am Jüngsten Tag
deine Auserwählte mit unaussprechlicher Freud wirst erfüllen/

J. C. der du am Jüngsten Tag durch deiner H. H. s. Wunden
Anblicke/ die Gottlosen über alle massen wirst erschrecken/

Sey uns gnädig!

Verschone unser Herr Jesu Christe/ durch deine H. H. s.
Wunden.

Sey uns gnädig!

Erhöre uns Herr J. C. durch deine heilige s. Wunden.

Von allen Übeln Leibs und der Seelen/ erlöse uns Herr J. C.
durch deine heil. s. Wunden.

Von dem gähn/ unversehenen/ unseeligen Todt und uhrplötzli-
chen Sterben/ erlöse uns/ rc.

Von allen Fallstricken der teufflischen Versuchungen / erlöse
uns/ rc.

Von dem Urtheil der ewigen Verdammnis: Gehet hin ihr
Vermaledeyte/ erlöse uns/ rc.

Wir arme Sünder bitten dich/ erhöre uns.

Dass du unsrer durch deine H. H. s. Wunden verschonest/

Dass du uns zu andächtigen und eisfrigen Liebhabern deiner H.
H. s. Wunden aufnehmen / und dieselbe ohn Unterlaß zu ehren/
durch deine Gnade wollest bestättigen/

Dass du uns deine H. H. s. Wunden in unsern letzten Nöhten/
zu einer sonderlichen Zuflucht verstatten und verleihen wollest.

Dass du in der allerheiligsten Wunden deines gebenedeyten
Herzens/ unsere Seelen/ wann sie vom Leibe abgesündert/ auf-
und annehmen wollest/

Dass

Erbarm dich unsrer

Wir bitten dich

Das du alle Secten und Irrthümen ausreuten / und die irgende Schäfflein zu der rechten Einigkeit deiner H. Kirchen wiederum bekehren wollest /

Das du alle Catholische Fürsten in rechter und wahrer Einigkeit erhalten wollest /

Das du Krieg und Blut, Vergießung, Aufruhr und Widersetzung gegen der ordentlichen Obrigkeit dämmfen / und von unserem Vaterland Teutscher Nation verbannen wollest /

Das du Eheurung, Pestilenz / und alle verdiente Straffen von uns gnädig abwenden wollest /

Das du uns / samt allen Auserwählten am Jüngsten Tag mit dem allerholdseligsten Anblick deiner H. H. s. Wunden erfreuen wollest /

Jesu Christe / der du diese H. H. s. Wunden am Creuz unsertwegen hast empfangen /

O du Lamm Gottes / welches der Welt Sünd hinweg nimt verschone unser wegen deiner H. H. s. Wunden.

O du Lamm Gottes / rc. erhöre uns wegen deiner rc.

O du Lamm Gottes / rc. erbarme dich unser wegen rc.

Kirie eleison; Christe eleison; Kirie eleison. Vater Unser rc. Ave Maria.

v. Sie haben meine Händ und Fuß durchgraben.

r. Alle meine Gebeine haben sie gezehlet.

v. Mein Herz ist wie Wachs zerschmolzen.

r. Mitten in meinem Leib.

v. Herr erhöre mein Gebeth.

r. Und unser Flehen lasse für dein göttliches Angesicht gelangen.

Gebet.

Herr Jesu Christe / der du aus dem Schoos deines ewigen Vaters vom Himmel herab auf die Erden gestiegen / und dein Rosensfarbes Blut aus deinen allerheiligsten s. Wunden zu Vergebung unserer Sünden mildiglich vergossen / dich bitten wir demühtiglich / lasse uns am Tage des Jüngsten Gerichts zu deiner Rechten die liebliche und holdselige Stimme hören : Kommet her ihr Gebenedeyten meines Vaters / und besizet das Reich / welches euch vor Anbegin der Welt ist bereitet.

2. O Gott/ der du durch die glorwürdige Wunden deines einigen gebornten Sohns J. C. unsere Seelen erlösen und heiligen wollen/ wir bitten dich/ verleihe allen denen/ die sich der Ehr dieser H. H. s. Wunden unablässig erfreuen/ deines Schutz und Schirms in allen Nöchten und Widerwärtigkeiten zu geniessen.

3. O Gott/ der du gewolt/ daß dein geliebter Sohn die schmerzlichste s. Wunden am Kreuz unsertwegen empfinge/ damit wir von des höllischen Feinds Gewalt in Dienstbarkeit errettet würden; Giebe uns deinen Dienern/ daß wir durch höchst ehrengedachte H. H. s. Wunden die glorwürdige Auferstehung zum ewigen Leben erlangen.

4. O Gott/ der du durch die H. H. s. Wunden deines Sohnes unsers Erlösers ein Mittel des ewigen Heyls der ganzen Welt verschaffet; wir bitten dich/ verleihe deinem Volck alle nothwendige himmlische Gaben/ damit es die rechte Freyheit im ewigen Leben/ mit unaufhörlicher Freude besitzen mögen.

5. Herr Jesu Christe/ du Sohn des lebendigen Gottes/ der du für das Heyl der Welt am Stammen des H. Kreuzes/ die H. H. s. Wunden unsertwegen empfangen/ aus welchen du dein aller kostbarliches Blut/ um Erlösung unserer Seelen so reichlich vergossen; wir bitten dich demühtiglich/ lasse uns nach unserem Abschied von diesem Jammerthal in dein himmlisches Paradeiß mit Freuden gesangen/ darin wir dich neben allen Auserwählten/ in alle Ewigkeit loben/ preisen und ehren mögen. Amen.

Gebet zu dem H. Kaiser Heinrich.

Sehe gegrüsset du ewig grünende Blum der Keuschheit/ sehe gegrüsset du Spiegel der vollkommenen Reinigkeit/ du Stifter des hohen Domstifts Bamberg/ Heiliger Kaiser Heinrich/ deinem alsergetreuesten Schutz ergebe ich mich vollständig/ und überlasse mich dir mit andächtigen Herzen gänzlich/ du wollest mit deiner hochvermögenden Vorbitt mir hülfflich erscheinen; in allen Nöchten und Angelegenheiten meines Lebens Hülff leisten/ stehe mir bey im letzten Augenblick/ wann ich das Jammer vollle Leben beschliessen und verslassen/ auch von dessen zugebrachten Lauff die genaueste Rechenschafft werde geben müssen/ auf daß ich mit allen heiligen Sacramenten versehen/ von allen Macklen der Sünden gereinigt/ und vermittelest

test vorhergehender göttlicher Einsprech, und Ermahnung desto fes-
tiger mich darzu bereite und anschicke das allgemeine Loß des mensch-
lichen Lebens, als den gebührenden Sünden, Gold bezahle, und
mit dir in Vergesellschaftung zu ewiger Ruhe und Frieden meine
Seele von dem Leib aufgelöst werde.

Gebet zu der H. Kayserin Cunegund.

Seye du auch gegrüsset mit deinem reinen und unbesleckten Ehe-
Gemahl dem H. Kayser Heinrich, du Schnee, weisse Lilien der Keusch-
heit, du Liebhaberin der Reinigkeit, o heilige Kayserin Cunegund,
dich bitte ich durch deine Jungfräul. Reinigkeit, verlasse mich nicht
am letzten End meines Lebens, sondern verschaffe durch deine hoch-
gültige Fürbitt, daß ich durch vorhergehende Erkäntniß eines seel.
Ends den Lauff meines Lebens vollende, und mit mir wieder alle
gewaltige Anfechtungen und Nachstellungen des bösen Feinds ver-
gestalt streite, damit im Stand der Gnad Gottes meine arme Seel
in die Händ ihres Schöpfers aufgebe, und denselben mit dir und
deinem H. Ehe-Gemahl, auch allen Heiligen in der ewigen See-
lichkeit ewiglich anschauen möge, Amen.

Particula istiusmodi clavi in Tullensi templo monstratur,
quæ in Tabula addita pone fig. II. visenda. Valentini in Mus.
Museor. Part. II. p. 196. Tab. XXXVII. fig. II. integrum clavum
de cruce Christi oculis exhibet, qui Augustæ Trevirorum in Ab- Fig. II.
batia S. Maximi sancte veneratur, & qui similis isti, qui Viennæ
Austriæ in Thesauro Imperiali, item & isti, qui auro inclusus in
Fano St. Dionysii Galliæ servantur, hic quando publice
monstratur, omnes & singuli genibus flexis istum san-
cte colere coguntur. vid. Auli Apronii vermehrte Reise-
Beschreibung p. 142. Iste clavus, qui Viennæ visendus, dicitur
perterebrasse manum Christi dextram, secundum Pontificis cu-
jusdam Romani attestatum, quod simul cum clavo asservatur, &
quod quoque aperit, Constantinum M. istum clavum continuo
in pileo gestasse. it. Pontificem experimenta cum ipso apud de-
cumbentes ægrotos fecisse, qui, licet fuerint miserrimi, derepen-
te tamen, ac clavus istos attigisset, de lecto sani & hilares resur-
rexissent. Hæc attestatio manuscripta insimul cum clavo a Pon-
tifice Maximo Imperatori Conrado II. dono data, vid. plura in Kü-
chelbeckers allerneuesten Nachricht vom Römisch. Kayserl. Hofe
p. 863. Mediolani in templo cathedrali ejusmodi clavus maxima

veneratione prosequitur. vid. Missions Reisen in Italien Part. II. p. 981. In templo Sanctæ Crucis Romæ ostenditur quidam clavus, qui per Dn. nostri Iesu Christi sanctas manus transfixus fuit. vid. Matth. Puel Itinearium Thalassicum p. 184. Viennæ in templo cathedrali frustulum quoque clavi, quo Christus crucifixus est, vidi. Salvatorem mundi tribus tantum clavis crucis ligno affixum fuisse credimus, id quod & Romano-Catholici ipsimē perhibent, interim cum plures, quam tres, apud ipsos clavi venerantur, ferram contentionis inter se reciprocant de veris, quælibet enim ecclesia suum, quem asservat clavum, pro vero & genuino habet. Prudentiores inter Romanos dicunt, tres tantum esse veros, reliquos esse istos, quibus trabes crucis coniunctæ fuissent. Sed in fornacem, thesaurem Bambergensem continentem, revertimur, &c., viso clavo, reliqua inspicere lubet; statim se offert auro obryzo inclusum frustum ligni crucis Christi, quale & Gandershemii in Ducatu Brunsvigio, secundum Leuckfeldii Antiquitat. Gandersheim. p. 59. monstratur. Si placet, conferatur Epistola nostra Itinear. Vta de templo cathredrali Viennensi, in qua permulta hujus ligni fragmenta & particulas operose collegimus. In hoc Bambergensi thesauro est statua parva ex hoc crucis ligno confecta benedictam Dei matrem exhibens, in cuius cavo a tergo machæra vel gladius æque parvus confectus ex ferro lanceæ, qua Christi latus apertum fuit, cum epigraphe: und es wird ein Schwert durch deine Seele dringen; quæ verba, sunt qui ita exponunt, vaticinium sint Salvatoris nostri, quo matri suæ prædicere voluerit plus quam divinum honorem, quem Romano-Catholici in se conferrent, quique honor ipsi ingentem dolorem, non aliter ac si gladio pungeretur, excitaret; an hæc Christi mens fuerit, dijudicent verbi divini interpretes. Porro adest iste clavus, quo inscriptio cruci supra caput Christi affixa fuit; Ensis Imperatoris Henrici; it. ejusdem hasta cum satis longa pertica; terra de monte Oliveto, in quo Apostoli sommo indulgentes quieverunt; pannus, quo Christus, finito pediluvio, suis ministris pedes siccavit. Particula lactis matris Dei; de eodem lacte pars quoque Gandersheimii asservatur. vid. Leuckfeld l. c. Quedlinburgi olim erat in Abbatia in fornice, das Zitter-Gewölbe dicta, vitrum, in cuius fundo materia alba sicca instar calcis,

calcis, quæ lac matris Dei fuisse perhibebatur, schedula appensa literis monachorum, vulgo Münnich Schrift exarata, hæc duo tantum continebat verba: Lac virginis. Hoc vitrum clementi jussu jam regnantis Imperatricis Viennam Austræ transmissum fuit. Sed iterum ad thesaurum Bambergensem: adsunt istæ catenæ, quibus S. Petrus in carcere vincitus & constrictus fuit; it fragmentum virgæ Aaronis, quæ ante altare, cum tribus ob sacerdotium in partes divisæ erant, germina emisit. Liber Evangeliorum ex charta Pergumena, literis aureis elegantissimis, (quæles pingendi ad artes hodie deperditas refertur) exaratus & ante mille jam annos confectus; liber missarum ejusdem ætatis, earundemque literarum pretiosarum ac antedictus; hoc libro Romano-Catholici monstrare volunt, missam celebrare non esse novum inventum, sed jam multis retro seculis ad cultum Dei usurpatam. Altare portatile Imperatoris: Henrici ex auro, opere, uti vocant, mosaico & gemmis confectum, quod divus Cæsar nunquam non in itinere secum portavit & in quo saepius missam celebrari audivit. it. Cranium S. Kunigundæ; it. vestimenta modo dictarum personarum, inter quæ ista, quæ Kunigundæ olim corpus attigerunt, nunc partu difficiili misere laborantibus peculiarem virtutem exserunt. it. Spina ex Christi corona desumpta. quæ specifice auxiliari contra dentium dolorem perhibetur. Lituus ex auro Episcoporum istius loci; crux aurea, quæ ipsi semper præfertur; Machæra Equitis St. Georgii cœlo delapsa; duo urcei magni, in quibus Christus in nuptiis Canæ Galilææ ex aqua bona notæ vinum miraculosa & divina metamorphosi consecit. Hæc bina vasa non unius ejusdemque sunt magnitudinis, materia ex qua appareat marmor rubrum maculis albis distinctum, licet Dn. Reverend. Pater, qui hos urceos nobis monstravit, ex materia quadam artefacta confectos esse affirmaret; plane distant ab isto urceo, quem ante annos aliquot Quedlinburgi in Abbatia vidimus, & quod ad structuram. & quod ad materiam ex qua, colorem, magnitudinem & reliqua. Quidam ex ipsis urceis in thesauro Fanni St. Dionysii in Gallia, teste Aulo Apronio in Itinerario p. 142. videndus; iterum quidam inter antiquitatis Urbis Andegavi in Tractu Andegavensi Galliæ monstratur, de quo vid. Talanders curieuse und Historische Reisen durch Europa p. 71. Quendam ex

istis VI. hydriis Quedlinburgi quondam vidimus, hic ex marmore pellucido, colore ex albo ad luteum vergente venis albis distincto, confectus, ansa altera deficit, quæ Coloniæ Agrippinæ sancte asservatur. An ejusmodi vasa sint genuina & revera ista, quæ in modo dictis nuptiis Christus vino repleverit, valde dubitamus, sacra scriptura saltim mentionem de sex hydriis fecit, & ejusmodi urcei in plus quam viginti locis monstrantur; dubitamus quoque sponsum & sponsam in istis nuptiis fuisse Evangelistam Johannem & Mariam Magdalenam, de qua controversia Paulini in seiner zeitfürgenden erbaulichen Lust Part. II. Cap. LXXVIII. p. 420. legi merentur. Medici hujus loci celeberrimi tunc temporis Anno 1725. erant Liber Baro de Forstern, Archiater electoralis; Dom. Croi, vir perhumanus & doctus; Dom. Heinisch Med. Doct. & consiliarius metallicus; Dom. Otto Philip. Virdung ab Hartung, &c. In tractu Bambergensi radix dulcis & grata, Botanicis Liquiritia dicta, admodum copiose colitur, singulis tribus annis effoditur, siccatur & integris plaustris hinc inde per Europam distrahitur; hæc Liquiritia in agris disseminata, hic fasciculus, illic post duos passus iterum manipulus crescit. Olera in his agris meliora, sapidiora & dulciora sunt, præ istis, in quibus nulla Liquiritia provenit. Hæc grata radix occasionem proverbio dedit: Wenn Nürnberg mein wäre/ wolte ich es zu Bamberg verzehren / vocatur quoque der seidene Faden der Heiligen Kunigundæ. De lapidibus curiosis addimus, lapidem Lyncis hic copiose reperiendum; inveniuntur & Cornua Ammonis parva, ex pyrite conflata, extus in superficie splendide aureo colore a natura depicta. Ad fabulas referimus, quæ de spectro, Perleffex dicto, narrantur, hoc nunquam non quatuor hebdomadas ante obitum cujusdam canonici in forma canis oculis igneis Bambergam percurrere dicitur. Sed limites epistolæ transgressi sumus, rogamus, velis, Vir plurimum Reverende, hæc minutula licet, sed fortasse oblectanea, non despicere, sed potius ut perenne cultus amicitiæque χάρισμα aspicere & nos amare, quemadmodum hactenus fecisti, non desinere. Vale,
Wolffenb. d. I. Maii 1729.

FRANC. ERN. BRÜCKMANNI

MED. DOCT. &c.

EPISTOLA ITINERARIA NONA
SISTENS

ANIMALIA RARIORA

VIRIDARII VIENNENSIS

EVGENII FRANCISCI

SERENISSIMI PRINCIPIS SABAVIDIENSIS, &c.

AD

VIRVM PRAE NOBILISSIMVM,

AMPLISSIMVM, CONSULTISSIMVM

PRUDENTISSIMVM DOMINVM

DOMINVM

AVG. WILH. TOEPFFER,

COMIT. DE WOLFFSTEIN ET PYRBAVM &c.

CONSILIARIVM AVLICVM ET PRAEFECTVM
SPECTATISSIMVM,

FAVTOREM DEVOTO REVERENTIAE
CVLTV DEVENERANDVM.

WOLFFENBUTTELÆ,
ANNO CHRISTI MDCCXXIX.

*Vir Prænobilissime atque Doctissime,
Fautor Devenerande!*

Tanta apud me est nominis Tui veneratio, ea officiorum vel potius beneficiorum Tuorum in me collatorum recordatio, ut nihil ardentius quam gratam mentem publice testandi occasionem optaverim; cum autem maximum, quod nos intercedit, locorum intervallum, illam haetenus invideret, hanc quam nunc cernis epistolam nomini Tuo inscribendam constitui, ne diutius ingrati, vel saltim parum grati, animi merito postularer, aut neglecti cultus & officii jure arguerer.

Princeps Sabaudiensis, Eugenius Franciscus, Consil. Cæsar. Roman. Aulic. bellic. Praeses, Belgii ad Austriæ Archiducatum pertinentis Administrator, Dux Generalis exercitus equitum & copiarum pedestrum omnium Caroli VI. Romanorum Imperatoris &c. natus superiori Sec. Anno 1663. cuius victorias laureatas innumeras calamus meus obtusus si adumbrare vellet, idem forret,

ret, ac conatus istius, qui atro carbone maximum istud mundi lumen, solem nempe, pingere conabatur. Serenissimus hic fortissimusque seculi hujus heros viridarium Viennæ Austriæ in suburbio habet, plus quam regium, in quo plures villæ & arces amoena, fontes mirum in modum salientes, varia domicilia calefacta pro meliori plantarum incremento, hybernacula, in quibus vegetabilia exotica & tenera a frigoris hyberni inclemencia, glacie, nive & ventis tuta servantur; inter plantas rares, quarum in his amoenis viretis bis mille numerantur, præcipue visui se offert Arbor Camphorifera, Arbor sensitiva, Arbores grana Coffe ferentes. &c.

Vivarium & domus, in qua ex diversis terrarum regionibus varia animalia, bestiæ crudeles, belluæ feroce, raræ aves etc. viva servantur debitoque cuilibet cibo nutriuntur, in varias divisæ est cellulas & concamerationes in his adsunt candidi cygni, Pavones, Junoniæ aves, versicoloribus plumis & cauda eleganti superbientes, Grues vigilantes, Plateæ, vulgo Löffler / Löffel-Gänse, quia rostra habent instar cochlearium, & Schlangen-Fresser/ quoniam forsitan serpentum carne valde delectantur, diætae. Grues ex India allatae, Indianische Kraniche; ut & corvi ex eadem regione coloris rubri & variii, admodum magnæ sunt aves, & reliquum parum distant a psittacis versicoloribus, Indianische Rosen; Passer ex India totus quod ad pennas luteus, gelber Indischer Sperling / Upupa ejusdem terræ Orientalis, coloris albidi, Indianischer Wiedehopff. Pavones præ reliquis rariores toti candidi, ganz weisse Pfauen; Gallinæ margaritiferæ, Perlen-Hühner / sic diætae, quia atræ pennæ multis albis maculis rotundis hinc inde eleganter sparsis, ac si uniones essent, scatent. India harum patria esse dicebatur. Otides ex Hungaria, Trappen / Trapp-Gänse/ quarum millions in hoc regno inveniuntur, quadringentæ, quingentæ, sexcentæ & plures simul in una congerie. Perdices albæ, weisse Rebhüner; haec avis Hübnero in Lexico rerum naturalium &c. p. m. 1033. vocatur *Lagopus avis*, weiß Rebhun. Perdices a colore nivis in Alpibus dum coëunt pullos & foetus generant albicantes. Vid. Theatrum sympatheticum p. 54.

Perdices rubræ. Credimus & albas & rubras peculiarem sui generis speciem constituere nec nivem albedinis causam in illis esse. Anseres ex Hollandia, paulo maiores Austriacis sunt, mares rostrum nigrum & pedes atros, fœminæ rostrum rubicundum & pedes cinnabarinos habent, ambo autem in superiori rostro magnam carunculam duram vel tuberculum supereminens ejusdem cum rostro coloris atri & rubicundi gerunt, gressu admodum superbo incedunt. Holländische Gänse. Casuarius, ad aves maximas refertur, ex insulis Asiæ Banda seu Lontor Viennam per mare transportatus, cujus corpus non pennis sed potius setis tectum nigris. vid. plura de hac ave in Walther Schultzens Ost-Indischer Reise-Beschreibung. p. 233.

Ardeæ albæ, weisse Reiher / de quarum elegantibus pennis Wilhelm. de Reinbaben in versionibus poeticis pag. 147. 148. avem hanc ipsam sic loquentem inducit:

Man sieht die Könige selbst meine Federn führen/
Sprach er: und also will mir auch mehr Ruhm gebühren/
Als man sonst in gemein den Vögeln nicht erweist. &c.

Strutiones quinque, quatuor pennis albis & unus nigris, quas paucas habent; altiores sunt hominibus, quidam collo erecto octo pedes alti; & inter omnes haec tenus notas aves robustissimi; capita haud admodum magna, sed colla valde longa; corpora pinguia, solida & firma sunt; uti & pedes longi & robusti; alæ, ad corporis proportionem parvæ, hinc ad volatum minus aptæ sunt; contra pedibus velociter incedere & maxima celeritate currere possunt. Patria harum avium est Africa: Cibus & alimentum sunt cadavera, non ferramenta, quæ quidem obiecta avide deglutiunt, nunquam vero in succum & sanguinem convertunt, sed potius illæsa per guttur inferius reddunt. Caro harum avium affa est cibus & pinguedo potus populorum in Bilidulgerid, Numidia. &c. Heliogabalus Imperator sexcentorum strutionum cerebellis in unico prandio triumphavit. Opiparum sane & singulare fuit prandium. Ova, quorum interdum unus strutio centum ponit,

ponit, sunt magna & ponderosa, admodum delicata & oleosa,
præprimis in sic dictis teganitis, vulgo Pfan oder Eyer Kuchen/
ob gratum laudantur saporem. Quatuor homines unum ovum
ad naufragium satiare potest, tantum enim albuminis & vitelli in se
continet, quantum vix XXX. gallinarum ova, vel unum ovum
strutionis excavatum in se recipere potest triginta ovorum galli-
naceorum albumina & vitellos. Veteres Lybiæ populi, Gara-
mantes vocati, testas horum ovorum per medium scissas loco pi-
leorum in usu habuerunt. Vid. Ristens curieuses Recreationes
Jahr Mense Aug. p. 24.

Porro adsunt binæ aves magnæ, quas *Vimmersatt*/quia
cibis vix satiabiles imo inexplebiles, & *Vielfraß*/ a multo, quem
quotidie deglutiunt, cibo, vocant. Latini hanc avem *Urocrotalum*,
forsitan a mugitu boario, appellare solent. Patria volati-
lium horum animalium est Hungaria Turcicumque Imperium,
in priori circa stagna majora & loca palustria copiosa inveniuntur,
in posteriori vero interdum congeries plusquam mille in aere vo-
litantium in conspectum prodeunt. Clamorem penetrantem
edunt ad instar mugitus boum. Oesophagum tam magnum &
ingluviem tam amplam habent, ut pisces sex, septem & octo li-
brarum deglutire & in largo isto faccio sub collo recondere pos-
sint. Theatrum Europ. Tom. IX. Anno 1663. p. 915. sequentem
hujus avis fecit mentionem: Es machte auch der fremde Vogel/
welcher in dem Stadt- Graben zu Wien gefangen ward / bey groß
und gemeinen Leuten fremde Gedanken; selbiger sahe aus wie eine
Löffelgans / hatte einen grossen Kopff / und von seiner Vielfräsig-
keit / den Nahmen *Vimmersatt* / massen er auf einmahl einen 6.
bis 8. pfündigen Fisch verschlingen konte / welchen Wunders halben
auch die Röm. Räys. Maj. selber am 7. April. zu sehen begehrte. Er
ward darnach zu den Kaiserl. Adlern getragen und insgemein für
ein böses Omen gehalten. vid. quoque das gedrückte / von dem Tür-
cken berückte / nun trefflich erquickte Königreich Ungarn. Fr. und
Leipz. 1688. it. die Breslauer Kunst- und Natur- Geschichte Versuch
XXXIV. Anno 1725. Mens. Nov. Class. IV. Articul. 14. p. 560. it.
Versuch XXI. Class. IV. Art. 5. p. 173. Der Vogel *Vimmersatt*

gleichte demjenigen / so beym Gesnero *On-Vogel* genannt / und das selbst in Kupffer vorgestellt / wiewohl sich eben nicht alles an ihm befunden / was dorten gemeldet wird ; er war wohl noch einmahl so gross vom Leib als ein Schwan / und sein gelber Kopff oder Sack unter dem Schnabel hatte gar wohl einen 6. pfündigen Carpen in sich verbergen können. Der Schnabel war drey Viertel Ellen lang / und beym Kopff eins Arms dicke. Der obere Theil daran ließ roht und grün schattiret / wie man sonst dergleichen Tulipanen siehet / forne war er gerade abgekrummet und nicht angelförmig / wie andere davon geschrieben. Der ganze Leib war weiß / außer in denen Flügeln hatte er schwarze Federn. Er hatte keine Zunge / und auf dem Kopffe Federn hinter sich stehend. Beyde Flügel betrugten sich in der Länge auf 5. hiesige Ellen. Seine Füsse waren dicke / kurz und breit / wie Gänse - Füsse gestalt. Seine Federn sind starck / die er immerzu puzt / wie die Gänse zu thun pflegen. Wenn er auf der Erden saß / so präsentirete er vom Leibe mehr einen weissen Bären. Gegen einen Hund wehrete er sich / und machte mit seinem Schnabel ein greulich Gecklapper. Hier wurde er mit Fleisch gefuttert / ohnerachtet er sonst von Fischen leben soll. Seine Excrementa waren weiß wie dünner Kalct. *Ante domum, in qua animalium cohors servatur, adest aqua & piscina, in qua mansuetæ aves aquatiles se recreare & submergere possunt.*

Ex quadrupedum classe receo sebimus Hircum ex India ; Damas seu Rupicapras pavidas , quæ , quando juniores , facile curantur. Hæ capreæ Alpinæ aut sylvestres in Carinthia , Styria , Tyroli , montibusque Hungariae Carpathicis , acclivia enim & invia montium loca & rupes libenter ascendunt , copiosæ reperiuntur.

Leonem florentis ætatis juvenem magnanimum quidem sed mitem , cum quo bestiarum custos ludendo tempus fallere potest.

Cervum ex India , quatuor narium foramina habentem , bina sita sunt in loco suo ordinario uti in Cervis Europæis , reliquæ autem binæ cavitates locum ferme infra oculos occupant.

Oves

Oves Turcicas, eximiæ magnitudinis, utriusque sexus, mares testiculos infra abdomen gerunt extraordinarios magnos.

Capreolos ex India Viennam allatos, Indianische Rehe.

Capreolos, quod ad pilum, albos, weisse Rehe.

Damam seu cervam Indicam manuetam, ganz zahmer Indianischer Damm-Hirsch. Binis species Lyncis maculosæ, variæ & timidæ, quarum una Feld-Luchs, & altera Tieger-Luchs nuncupatur.

Capricornos utriusque sexus & mares & fœminas, Stein-Böcke und Stein-Gaissen; Hæc animalia sunt caprarum species, calidioris naturæ, eximiæ magnitudinis, robusti corporis, coloris cinerei. Cornua incurvata reflexa ponderosa, interdum octodecim librarum gravia, ex quibus pocula fiunt, gerunt. Locum natalem habent in frigidissimis Helvetiæ, Salisburgensis Archiepiscopatus, Cretæ, Cypri, Cap. Bonæ spei angulis & montibus altis.

Animal Zibethicum seu felem Zibethicam, eine B. sam-Raße. Hæc furens bestia magnitudine superat catum domesticum, externa autem forma parum ab hoc distat; vasculum inter penem & testes collocatum membranis urethræ alligatum habet, in quo Zibethum, medicamentum istud ob gratiam odoris nemini non notum, latet. vid. plura in Thom. Bartholini Cent. III. Histor. anatom. rar. I. pag. 199. it. Petri de la Valle Itinerar. Tom. I. pag. 124.

Hystrices, Dorn- oder Stachel-Schweine; e porcorum familia sunt & totæ aculeis læribus ex albo & nigro variegatis teatæ, echinis terrestribus majores & ex America primum in terras nostras translatæ. Carne gaudent dulci, quæ etiam exteris quibusdam nationibus in cibum cedit.

Oves ex Sardinia, harum cutis non lana molli sed pilo obtusa, coloris ut capreolorum esse solet.

Oves Tripolitanas; sunt animalia admodum pinguia, quorum caudæ dimidiâ ulnam ferme latæ; existunt, qui perhibent, ejusmodi oves interdum caudas 30. usque 60. librarum ponderis habere.

Lupum

Lupum Indicum ferocem & furiosum, sed catenatum, qui a bestiarum custode ob saevitiam misere quotidie flagris percutitur.

Utrum cum vacca sua: Animalis hujus masculini cornua olim Regibus pocula dabant; barba prolixa, non aliter ac hirci improbi esse solet; pilus in fronte brevis & crispus odorem Moschi redolens, cuius causa rejicitur in pabulum, quod est Gramen paniculatum odoratum, Germ. Auer & Graß. Patriam agnoscit Prussiam. vid. plura in M. Chr. Masecovii Diss. bin. de Uro.

Vaccam Indicam; haec caput, anteriores pedes & pectus de Cervo; abdomen vero, pedes posteriores & caudam de asino habet.

Reliquum hoc saltim adhuc addere placet, hunc hortum inter omnes, quos Vienna visendos praebet, esse optimum. Plautæ exoticæ, quarum ingens adest numerus, sub aspectum venientes botanophilos mirum in modum exhilarant. Plusquam centum operarii quotidie in his amoenis viretis opus suum faciunt. Quotannis Serenissimum Principem 100000. florenos in usum hujus viridarii invertere relatum audivimus. vid. plura de hoc vireto & ejus palatio in Basil. Kückelbeckers allerneuesten Nachricht von Rom. Rans. Hofe/ Part. II. cap. XI. p. 784. cum icon. & horti & Palatii in tribus tabulis.

Præter spem prolixe me diffudi, contraho vela & Te, Vir Prænobilitissime, cum honoratissima familia Deo immortali commendando, me autem sueto Tuo favori & candori. Vale cum

lectissima conjugé bene & feliciter. Wolffensb.

d. 1. Jun. 1729.

FRANC. ERN. BRÜCKMANNI

MED. DOCT. &c.

EPISTOLA ITINERARIA X.

De

TERRESTRI COLE

AD

VIRVM

CONSULTISSIMVM ATQVE EXCELLENTISSIMVM

DOMINVM

DOMINVM

CHRIST. GE. SCHWALBE

PHILOS. ET MED. DOCT.

SERENISS. ET REVERENDISS. DVCISSÆ SLES-

VICO - HOLSATICÆ ET ABBATISSÆ QVEDLINB. ARCHIA-

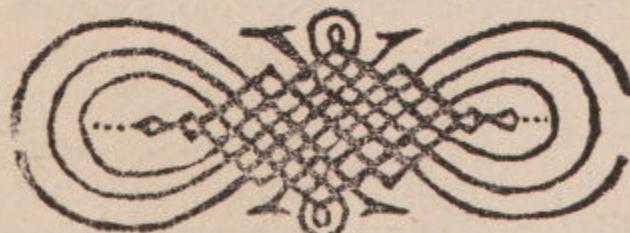
TRVM PRIMARIVM CONSULEM ET PRACTICVM

QVEDLINB. FELICISSIMVM

REG. SOC. BEROLIN. SCIENT. SOC. MERI-

TISSIMVM &c.

FAVTOREM ET AMICVM ÆSTVMATISSIMVM.

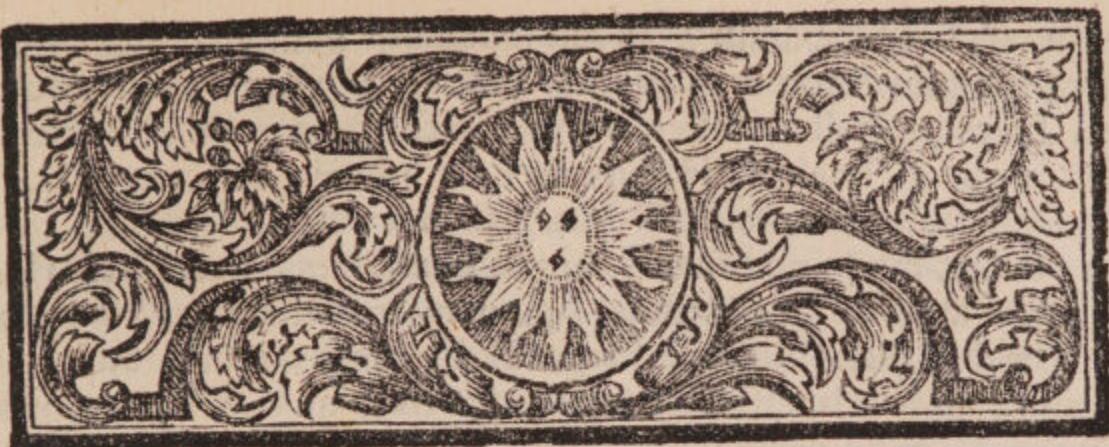
CVM FIG.

WOLFFENBUTTELÆ MDCCXXIX.

100 1900

100 1900

100 1900

*VIR CONSULTISSIME ATQVE
EXCELLENTISSIME!
FAVTOR ET AMICE MAXIME
COLENDE!*

ME naturalis historiæ studium præ aliis omnibus capit & in admirationem rapit, affirmo Tibi hoc ex animo, fessus curis clinicis, nusquam recreandi animi libentius divertor quam ad naturæ absconditas gatas, quarum perlustrandarum me varietates valde cupiunt, valde amœnitates, non mente concipiendæ tantum, sed in oculos incidentes, quare etiam hac vice quasdam de terrestri cole per aliquot dies in itinere nostro factas Tecum communicabo observationes. Est autem Coles terrestris fungus ille notus, qui Botanicis dicitur Fungus Phalloides J. B. noxius 38. T. III. 843. s. foetidus penis imaginem referens C. B. Pinac. 374. Fungi perniciosi genus XXXIII. Clusii H. CCLXXXVII. Fungus penis virilis facie Lobelii Jcon. 2. 275. vid. Sterbeck Theat. fungorum 276, ad 283. Boletus Phalloides Tournefort. J. R. H. 562.

Fig. I.

Germ. Erb, Schwamm / so die Membra genitalia præsentirt.
Hunc fungum Anno 1723. die 26. Julii Weferlingæ (est oppidu-
lum Ducatus Halberstadiensis unico Helinsteto milliari distans)
in horto beat. Præfecti Hasenwinckels inveni, uti istum Fig. I.
in magnitudine naturali ostendit. Ex hoc oblongo rotundo cor-
pore crescit modo nominatus fungus Phalloides; quem hujus lo-
ci incolæ abusivæ Hirschbrunsi/ (quod autem est fungus vel bole-
tus cervi & plane differt a fungo Phalloide,) vocant. Superior
rotundæ pars b. b. est lævis & dimidio ovi, quando e terra pro-
germinat, quod ordinarie una vel altera nocte fieri assolet, (un-
de prov. nascuntur ut fungi i. e. cito) similis; inferior rotunda
pars in terra c. c. occulta, est rugosa & signant literæ a. a. in Fig.
I. rugas & plicas. Totus fungus cum radice, quam unicam sal-
tim e medio corporis agit, quæque demum in aliquot fibras vel
radiculas se distribuit, est albus; Ex apposita Fig. I. in magnitu-
dine naturali videbis & crassitatem & longitudinem.

Fig. II.

Fig. II. Est fungus, seu potius testiculus saltim hujus fungi,
per medium perpendiculariter divisus; spatium a. a. est gelatina
alba perspicua & pellucida, ac glacies Mariæ, repletum; b. b.
est materia solida brunni viridisque coloris, quæ in antedicta lu-
brica gelatina mobiliis existit; c. c. est corpus candidissimum po-
rosum & fungosum intermixtis albis venulis & fibris, quæ partim
etiam materiam solidam istam brunnam intrant; d. d. hæc sub-
stantia est obscuro alba, admodum porosa vel cavernosa, uti ocu-
laris inspectio, quando fungus accurate observatur, monstrat; e.
e. eadem esse videtur gelatina cum ista, quæ a. a. totum ambit
fungum, sed hæc quadantenus durior est &, ac speculi vitrum,
lævis. Totum denique fungum circumvestit pellicula f. f. tenuis,
parum distans ab ista, quæ in ovo gallinaceo sub cortice latet, &
hæc repræsentat involucrum scroti vel testiculi. Quando fungus
penem referens ex hoc rotundo corpusculo, quod testiculum, &
in quo gelatina semen repræsentat, progerminat, involucrum di-
laceratur in vertice f. f. & in duas divititur partes, ita ut gelati-
na denudata in apricum veniat, ex hac apertura totus penem re-
ferens fungus unica nocte in altum prosilit; pellicula lacerata, sta-
tim

tim apex fungi exit, qui in modum flosculi cum parvo rotundo foramine in medio figuratus, non aliter ac foramen, ex quo in penis glande urina excernitur.

Fig. III. lit. a. sicut fungum in vertice divisum tunicamque istam albam b. dilaceratam. c. est gelatina, quæ a cuticula separata & denudata visitur. d. est fungi apex parum prominens, qui primo e galatina prorumpit, hoc a pellicula denudato fungus de in unica nocte in altitudinem unius digiti pronascitur. Omnia autem testiculi contenta progerminant, ita ut in terra nihil remaneat, excepta dimidia pellicula cum gelatina & radice. Hæc forsitan mucilago in nutritionem fungo cedit, quamdiu crescit & nutrimento opus habet, observavimus enim in fine, quando fungus in terram decidit & putrescit, omnem ferme mucilaginem in pellicula consumtam fuisse, a cuius defectu & nutrimenti inopia tunc fungus forsitan corruit & moritur.

Quæ in Fig. II. notata sunt lit. d. & e. dant fungo in incremento caulem seu corpus penis cylindricum; c. exhibet capitulum; materia brunna viridisque lit. b. notata primis diebus capitulum fungi ambit istudque mucilaginosum reddit, non tantum in aëre coloris magis brunni, sed & odoris mellei redditur, qua propter & statim muscarum familia advolat & dulcem istam escam comedit. Hac mucilagine odorata depasta, caput penis album denudatum appareat; lingua degustavimus hoc mel viscosum & ad modum dulce deprehendimus Capitulum, melle brunni coloris a muscis devorato, erat album. porosum vel potius cavernosum, non differebat a Boleto esculento rugoso albicante Tournef. quem Morchel Germani vocitant. Hoc capitulum instar mitrae insidet cauli, est mobile, & caulis apex in medio saltim parum intus attingit mitram, quæ tenuis est, intus polita, extus vero parvis cellulis plena. Caulis intus cavus & lœvis, extus vero totus poris evidenter & magnis scatet, totusque albus, rigidus & stabilis, uti membrum virile erectionis tempore esse debet.

Fig. IV. lit. a. est mitra melle adhuc superinducta, quod Fig. IV.
)(3 mus.

muscas ad pastum odore dulci allicit, quando nempe fungus prius progerminavit; b. est caulis rigidus & firmus, totus porosus, cavitate intus gaudens; pori caulis substantiam non transeunt, sed oblongam cavitatem internam investit tenuis tunica alba; c. est sacculus mucilagine repletus, ex quo fungus natus; d. est radix cum fibris parvis vel radiculis per terram dispersis, per quas tota planta alitur; e. suprema mitra pars, mediante qua caulis glandi adhæret. f. f. sunt rugæ scroti.

Fig. V.

Fig. V. lit. a. est capitulum, viscoso, dulci & brunno succo, qui melli similis erat, a muscis depasto, a boleto esculento, Morchel/ non distans; b. est pars caulis.

Eodem anno die 4. Aug. sequentia de hoc miro notavimus fungo; invenimus istum non procul a dicto oppidulo in sylva Hags oder Heg, Holz (nomen habet a cavere, Hegen, cavitur enim a vaccis & reliquis animalibus, ne germina tenera comedant) vocata, sub umbrosis arboribus natum; sole meridiano calente de se spargebat effluvia longe & late dulcia, sunt autem inter homines, qui istos aversantur odores, imo & qui ex his lipothimias patiuntur. Relatum ab incolis loci habemus, se comedendum dare istum vaccis, quando taurum, vitulorum patrem, admittere nolint, wann sie nicht Ochsen wollen/ & quidem non sine felici effectu, nam statim libidinosiores redduntur. Hoc vegetabile crescit in fine Julii & initio Augusti ex terra in forma Lycoperdi, cui simile erat, quare & tale esse antea putavimus, sed unicum saltim habet radicem, cum Lycoperdon plurimis adhæreat radiculis. Testiculus divisus jam in se continet, tanquam in matrice, & monstrat totum fungum penem referentem cum omnibus suis partibus. Interdum bini & terni testiculi accreti progerminant, quilibet autem peculiari sua nititur radice, quilibet peculiarem caulem cum capitulo protrudit, & nunquam penem vegetabilem cum duobus appensis testiculis observavimus, quam tamen existere quidam affirmarunt, qualis etiam a Tulpio (vid. ej. observationes medicas edit. 4ta p. 149) in alneto inventus cum duobus coleis, adeo ad amussim cum pene virili conveniens, ut vix ovum ovo videris similis, caulis s. scapus ipsius testes & exacte rotundus, extrinsecus quidem glaber ac levis &c. cum eleganti fig.

Fig.

Fig. VI. lit. a) denotat caput penis. b) penem cum cavita- Fig. VI.
te, quæ urethram notat; est corpus spongiosum & porosum. c)
foramen pro emissione urinæ, sed non est perforatum. d) testi-
culum cum gelatina, quæ semen repræsentat. e) vasa, quæ ma-
teriam pro nutritione & elaborantione seminis adducunt. f) tuni-
cam, quæ scrotum repræsentat. g) rugas & plicas scrotri. Sed di-
cuntur hæc omnia tantum analogice. Hic fungus a rusticis cir-
ca Wittenbergam **Sichtschwamm** nominatur, & prodesse in
scorbuto dicitur. Mirum est, inferiorem partem testiculum vel
scrotum satis amplum repræsentare materia viscosa, mucida & mu-
cilaginosa repletum. Hic fungus in sylva natus, amat enim ob-
scura nemorum loca, quando putreficit, ad quingentos passus odo-
rem fœtidum de se spargit, non aliter interdum putavimus ac ca-
daver in propinquuo adesse, ejusmodi putrida, quæ totum aërem
ambientem inquinant, exhalat effluvia, & diu tamen interdum
tunc adhuc quærendus, antequam inveniendus; quando arescit,
exarescit & simul materia in scroto viscida, iterum, loco odoris
cadaverosi, acquirit swaveolentiam dulcem & melleam. Glans
hujus penis ut plurimum nigra, rarissime rubra, quam posterio-
rem nunquam videre contigit, interdum alba, qualem inter-
dum Weferlingæ invenimus, sed Jenæ nunquam non atras ob-
servavimus mitras in hisce fungis.

Fig. VII. est testiculus exsiccatus & durus.

Fig. VII.

Fig. VIII. Exhibit *Priapum cervinum* seu *fungum priapum* figu-
rantem in monte Herzberg prope Ilfeldam in via quadam sicca, in
einem trucknem Holzwege / die 8. Aug. 1727. inventum & ad me
cum seq. relatione transmissum: Certe nihil priapo similius, nec
corvus corvo, quam in apposita figura fungus priapum repræsen-
tat. Inferior pars erat extra coloris fusci & brunni, intra vero
albi, in modum tulipæ expansa, unica saltim pro attractione nu-
trimenti gaudebat radice. E calycis s. tulipæ expansæ medio cau-
lis sex pollicum altus progerminavit albus & quadantenus scabro-
sus, instar cutis anserinæ. Glans s. caput viscida quadam mate-
ria viridi obductum, quæ, cum fungus per aliquot horas extra ter-
ram in hypocastu situs fuisset, fluida reddebat, odorum ca-
daverosum spargebat intolerabilem. Inventor hujus fungi in ani-
mo

Fig. VIII.

mo habuit istum ad Venerem stimulandam adhibere, firmiter credens, prognatum esse ex semine cervi, quod animal hoc interdum diebus præfervidis, vel tempore æstus venerei, zur Hirschbrunst Zeit cum cervi inter se pugnant, perdat, & reperiendum saltim quoque isto æstus tempore. Locum natalem hoc mirandum vegetabile etiam in Scotia habet, & dicit Robertus Sibbaldus in Scotia illustrata p. 26. 27. hujus fungi mucum frigidissimum & lentum in scroto s. volva coagulatum ad podagram utilem esse; Est quoque hoc corpus fungosum indigena Bataviæ plantata, teste Bœrhaven Indic. plantar. alter. Part. I. p. 12. Est e fungorum marinorum genere fungus foetidus Bataviæ inquilinus, *Hollandicus* ideo dictus, quamvis & Indici plantarum circa Brunsvigam crescentium eundem inseruerit D. Joh. Chemnitius penis imaginem referens, *Phallus* Hadriano Junio vocatus, & eleganti carmine ab eodem descriptus, qui ob abominandum, quem spargit foetorem ab Hollandis ovi Dæmonis titulum tulit. Confer. Miscellan. Cur. Decur. I. An. II. Obs. 54. p. 107. it. D. Pauli Ammann manuductio ad materiam medicam pag. 61. qui autor tubera terræ, Boletum cervinum & ovum Dæmonis confundit, cum tamen sint tres diversæ plantæ. it. Breslauer Kunst und Naturgeschichte XXXIII. Versuch Class. IV. Art. 17. p. 214. &c. De propagatione hujus plantæ fungosæ per semen nihil possum dicere, nec oculo nudo nec armato tale quid observare licuit, nullum tamen dubium, quin proprium ad propagandum suum genus secum ducat semen. Et haec sunt, quæ ex historia naturali hujus fungi annotavimus. Hisce vale, Vir consultissime atque excellentissime, & diu feliciter vive. Wolf.
fenbutt, d. i. Jul. 1729.

FRANC. ERN. BRÜCKMANNI

MED. DOCT. &c.

EPISTOLA ITINERARIA XI.

DE

QVIBVS DAM FIGVRATIS
HVNGARIAE LAPIDIBVS

AD

VIRVM EXCELLENTISSIMVM, CONSULTISSIMVM,
ATQVE DOCTISSIMVM DOMINVM,

DOMINVM

AVGVST IOH. HVGO,

MED. DOCT.

SAC. REGIAE MAI. MAGNAE BRITANNIAE
ET ELECTOR. HANNOVER. CONSILIARIUM
SPECTABILEM ET PERSONAE REGIAE ARCHIATRVM
DIGNISSIMVM, MEDICVM ET PHYSICVM

LONGE CELEBERRIMVM,

FAVTOREM OMNI HONORIS GENERE
PROSEQVENDVM.

CVM FIGVR.

WOLFFENBUTTELÆ,
ANNO CHRISTI MDCCXXIX.

ИАМЫЧЕСКАЯ

ДЛЯ ПОДРОБНОГО

ПОВЕСТИ ВОЛГИ

СЛОВАРЬ

*Vir Excellentissime atque Doctissime,
Fautor omni honoris genere maxime colende!*

PRæter varia in magno Hungarorum Regno obser-
vata curiosa & diversos quoque invenimus lapi-
des figuratos & petrifactos. Vienna Austriae An-
no 1723. die 29. Octob. relicta, iter fecimus ad op-
pidulum Hungaricum & monasterium Servorum Mariæ,
vulgo Servitarum, Loretto dictum; hoc in monte non
admodum alto situm est, Vienna septem milliaria distat.
In hoc loco primum in sal Hungarorum fossile nativum
incidimus, quilibet pater familias in sua domo asserva-
bat binos lapides rotundos instar parvæ molæ lapideæ,
qua semen Sinapi cum aceto vel vino in ciborum quorun-
dam condimentum molitur, his mediantibus sal durum la-
pideum in fragmenta pulveremque grossum comminui-
tur; sunt quoque qui tantum id sal in mortario contun-
dunt. Lapides mœnium, quibus monasterium supra no-
minatum cingitur, hinc inde referti sunt variis cochlea-
rum, concharum, coralliorum aliorumque marinorum
corporum petrifactorum innumeris speciebus, imo tc-
tus mons, per quem ex dicto loco Eysenstadium mille
passuum

passuum via profecti sumus, ex hoc albo lapide infinitis marinis corporibus petrifactis referto, constat Eysenstadium est oppidulum parvum sed elegans cum Castello Principis Esterhasi; in hoc videnda bina admodum magna parieti ad portam appensa ossa, gigantum esse vulgo perhibentur, sed revera sunt ossa fossilia Elephantis, qualia & Ed. Brown in Castello Schinda Hungariæ observavit, vid. ejusd. Itinerarium pag. 166. porro testa cujusdam testudinis marinæ admodum lata & grandis, nec non par aquilarum vivum

Sempronium, Germanice Oedenburg dictum, quoniam hæc urbs ab Imperator. Carolo M & Henrico III. ferro & incendiis vastata & deserta reddita fuit, Eysenstadio duo milliaria distat, statim ante portam hujus loci collis adest, in quo plures latomiae, & in his stratum, ferme altitudinis manus, repletum infinitis parvulis petrifactis cochleis, admodum elegantibus, pellucidis, intus cavis, colore albis, sed admodum teneris & fragilibus, rarissime ex matrice sua lapidea sine fractura eximendis, intermixtæ visuntur his cochleis innumeræ parvarum concharum triangularium & muscularum minorum effigies; cum figura Num. VII.

In regione vitifera, dæ Glaser-Weingebürge vocata & ad hanc urbem pertinente, plures lapidei globuli, brunni coloris, magnitudine nucum avellanarum & juglandium inveniuntur; sunt nihil aliud, quam pyritæ ferrei, Eisen-Rieß.

In Armamentario bellico panis petrificatus seu artolithus adest, ein zu Stein gewordenes Brod / qualem & in Dom. Sebastiani Dopneri, Advocati istius loci celeberrimi, museo monetario & rerum rariorum curiosarum vidi mus. Hic panis potius lapis est figuram & formam panis

panis externam repræsentans, ein Stein / der wie ein
Stück Brod aussiehet, quam verus panis petrifactus;
de artolitho legendus Valentini in Mus. Museor. Part. II.
pag. 27.

Die 1. Novemb. cum Dom. Joh. Christoph. Deckard,
Rectore Gymnasii Soproniensis dexterimo, viro docto
studiique botanici amatore magno, Croisbachium, quod
est oppidulum ad lacum Pisonis situm, mille passuum via
profecti sumus. Optimæ hic loci sunt lapicidinæ, lapi-
des omnes ex ipsis excisi coloris sunt albi, quod ad ma-
teriam ex fabulo albo, arena crassa & calce quasi extin-
cta compacti videntur. Hæ lapicidinæ sunt arcuatæ &
fornicatæ; in tecto & ad parietes harum concameratio-
num pendent Pectinitæ, variæ magnitudinis, albissimi,
ex utraque parte auriti, elegantissimi, sic sistit Fig. VIII. Fig. VIII.
Pectiniten omnium maximum cum testa sua integra pe-
trifacta non admodum convexa.

Fig. X. Pectiniten subtilissime striatum parvis alis Fig. X.
quoque striatis, admodum planum cum testa sua.

Fig. XII. XIII Pectinitas minores convexos alatos Fig. XII.
cum testa crassa petrifica. XIII.

Præter hos & adsunt Ostracitæ majores & minores
Fig. IX. & XI. exhibiti, albi, elegantissimi testa sua ad- Fig. IX.
huc instructi; cochlearæ parvæ lapideæ parum duriores XI.
ipsis supra descriptis Semproniensibus; Corallia marina
petrifica varii generis; adinvenimus massam lapideam
substantia porosa & colore proxime accedente m ad ossa
piscis Sepiæ; Interdum & glossopetræ seu rectius dentes
piscium petrificati in his lapicidinis in conspectum ve-
niunt, de quibus autem tunc temporis præsentes nec ul-
lum specimen accipere potuerimus. Ante paucos annos,
ex relatione fide digna Dn Rectoris Deckard, in his lato-

miis integrum sceleton humanum repertum fuit, lapicidæ haud curiosi istud malleis contuderunt, omni opera adhibita fragmentum quoddam ossis cujusdam lapidei de isto sceleto desumtum accepimus. Ossa humana, ut & animalium, rarissime petrifacta, ut plurimum calcinata tantum, in terra & rupibus inveniuntur. Felix Maurer in seinen besondern Remarquen der geheimen und grossen Wunder der Welt pag. 980. mentionem fecit cujusdam humani sceleti, quod Aquis Sextiis in Provincia Galliæ Anno 1583. in rupe quadam repertum sit; & Valvasor in Beschreibung des Erz-Herzogthums Kärndten pag. 167. dicit: Im Jahr 1620. als ein Steinmeß in dem nechst beym Closter St. Paul in Kärndten gelegenen Steinbruch zu diesem Gebäude Steine gebrochen / hat er mitten in dem Bruch einen natürlichen menschlichen Körper / so zu Stein worden / und Kleider / auch den Hut / und um den Hut eine Schnur gehabt / gefunden. Man hätte geglaubt / daß diese Statua aus Stein wäre gemacht gewesen / wann der Körper von Steinmeistern nicht ohngefehr wäre zerbrochen worden / und man also alles Eingeweide und die Intestina, mit ihrer natürlichen Farb / doch alles von Stein / hätte sehen können. Sed hæc Valvasoris relatio magnam requirit fidem. Ossa fossilia & costas humanas petrifactas in- & extra matricem & lapidem sitas ex arenariis Esperstadiensibus, non procul Querfurtho & Islebia notis, in nostra rerum petrifactarum collectione asservamus.

Fig. I.

Ad Sempronium interdum & lithoxyla seu ligna in lapidem indurata obvia sunt, frustulum Fig. I. expressum dono accepimus a supra jam laudato Dom. Rect. Deckard, adeo durum, ut instar Iaspidis polituram admittat, coloris brunni ; nominato Dn. Rectori hoc lignum i.n usu est, instar cotis, ad acuenda scalpellia libraria; frustulm alterum

Fig. II.

Fig. II æri incisum colorem habet ex albo luteum, forsan Fig. II.
de pyro petrifaæto desumptum? admodum ponderosum
durumque, ligni structura & facies, ductus, circuli ad-
modum eleganter in eo adhuc conspicui.

Non procul a Neostadio, vulgo Wiener Neustadt/
urbe eleganti & munita, quatuor Sempronio milliaria
distante, ad fines Styriæ ferme sita, terra pellucida effo-
ditur pro coquendis ex ista vasis pulcherrimis, illi, quæ
Porcellana audit, similis. vid. de hac Rauch, Prof. Med.
Viennens. Oratio de salubritate Austriæ. pag 23.

In via ad thermas Badenses ad pagum Matzendorff
dictum, dimidio milliari Neostadio distante in agro
quodam cochleam istam peculiarem petrifaætam, quam
figura III. visui offert, invenimus, præter hanc autem Fig. III.
nobis per horam sedulo quærentibus nullum corpus ma-
rinum lapideam metamorphosin passum obvium factum
fuit. In castello imperiali Laxenburg olim Lachsen-
dorff vocato, in fornice portæ majoris suspensæ hæret
costa gigantis cuiusdam duas cum dimidia ulnas longa
cum antiquo & obsoleto istius hominis permagni gladio
venatorio, vulgo Hirschfänger/ quarta centenarii parte
ponderosiori; sed accurate inspecta costa non hominis
sed piscis Ceti os fuit incurvatum extusque convexum.
vid. quoque Ed. Browns Itinera pag. 166. it. 255.

Fig V. & VI. repræsentant turbines & cochleas mi- Fig V. VI.
nores albas calcinatas, quas thermæ Gross - Waradei-
nenses cum aqua simul eruant, imo tota quoque vici-
nia circa hæc balnea in terra istis repleta est, quæ facili
negotio copiose effodiuntur; non autem sunt petrifaætae,
sed saltim ad albedinem calcinatae, cavitates earum terra
nigra repletæ existunt.

Fig. IV. est elegantissimus cochlites, brunni colo- Fig. IV.
ris

ris & durissimus ex Transylvania, specialiorem autem locum natalem expiscari non potuerimus. Sunt & in Hungaria & Transylvania obvii nobis facti Echinites pilatus corneus luteus ex montibus Carpathicis; lentes lapideæ in matrice ex Comitatu Liptoviensi, quæ autem oculo armato accurate consideratae nihil aliud sunt, quam parvæ conchulæ bivalves rotundæ ex utraque testa parum convexæ & subtilissime striatæ, quæ tenues striæ ob subtilitatem oculo vix nudo conspiciuntur; Bellaria lapi-dea candida ex stalactite in Antris Draconum ejusdem Comitatus concreta; lapides nummales, qui, ad quæ corpora petrifacta sint referendi, nondum satis inter curiosos constat. Nec dubitamus Hungarorum industriam adhuc plura, antea non cognita, diluviorum monum-en-ta detecturam, terræque visceribus, montibus, antris, metallifodinis, lapicidinis &c. eruturam. Sed nimium Te, Vir Excellentissime, detineo; Interea Deum oro, ut quam diutine lætus intersis populo Asclepiadeo, meque

Tuo favore dignari pergas. Wolffenbütt.

d. I. August. 1729.

FRANC. ERN. BRÜCKMANNI

MED. DOCT. &c.

EPISTOLA ITINERARIA XII.

DE

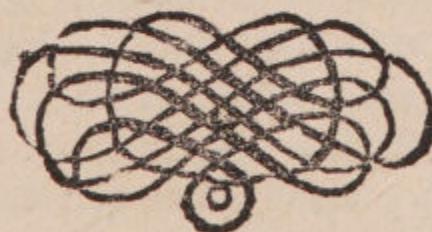
GIGANTVM
DENTIBVS

AD

VIRVM NOBILISSIMVM, ATQVE
DOCTISSIMVM DOMINVM,

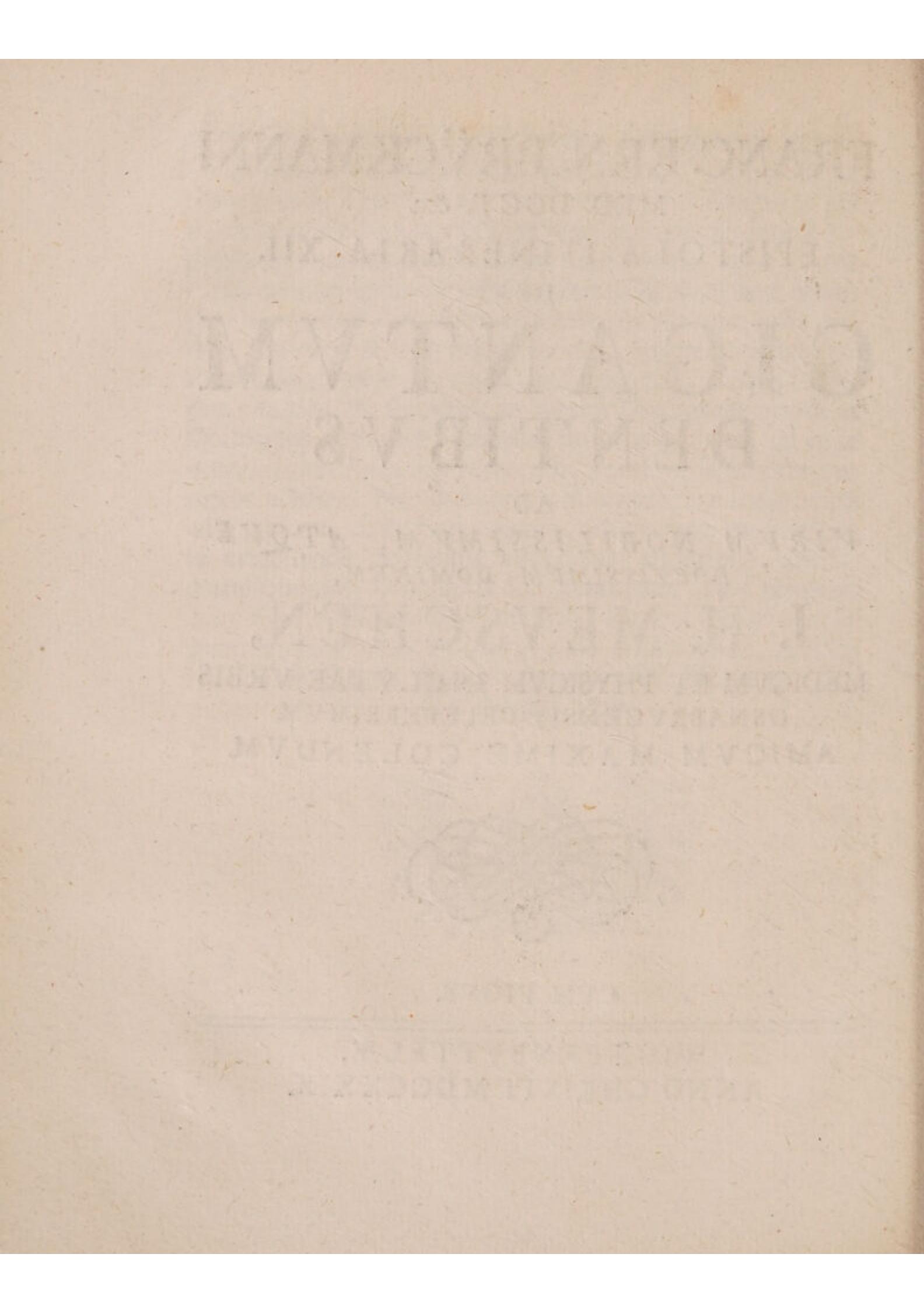
I. H. MEVSCHEN,

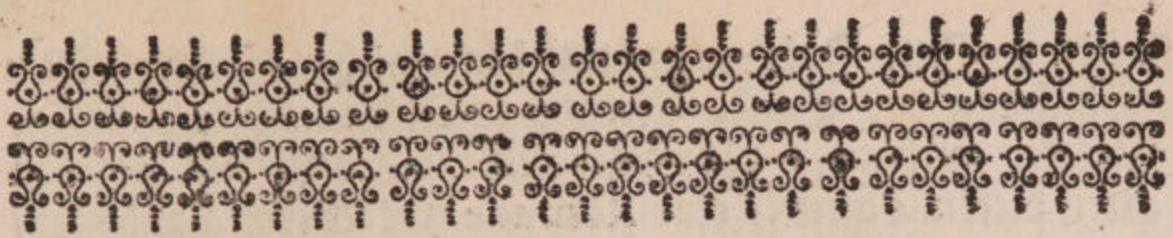
MEDICVM ET PHYSICVM INCLYTAE VRBIS
OSNABRUGENSIS CELEBERRIMVM,
AMICVM MAXIME COLENDVM.

CVM FIGVR.

WOLFFENBUTTELÆ,
ANNO CHRISTI MDCCXXIX.

VIdimus Viennæ Austriæ, *Vir Nobilissime atque Doctissime*, duos dentes molares admodum magnos, quorum unus Fig. I. ponderis $5\frac{1}{8}$ Fig. I. semunciarum, alter vero Fig. II. $5\frac{9}{16}$ semun- Fig. II.

ciarum erat. Figuræ appositæ ad oculum monstrabunt veram horum imaginem quoad magnitudinem, longitudinem & latitudinem & reliqua. Hi dentes gigantis cuiusdam esse perhibentur, effosi sunt e terra Anno 1723. Mense Junio in suburbio quodam urbis Viennensis, quod Rossau vocant, in loco Tury dicto; positi in profundo fuere inter rudera vetustissima; operarii & cæmentarii non tantum hos binos dentes, sed & totum horrendum sceleton invenerunt, non curiosi autem cranium magnæ circumferentiæ instrumentis ferreis malleoque duro contuderunt reliqua sub terra jam calcinata & admodum fragilia ossa iterum sepeliverunt, nihilque de isto permagno sceleto, præter dictos duos dentes, in memoriam asservarunt. In Austria prope Cremsum oppidulum, cum Sueci Anno 1645. fossam ducerent & eruerent, ingentis gigantis cadaver repererunt, dens ex eodem ablatus quinque librarum pondus habuit, teste P. Stephano Amiodt in Germania in naturæ operibus admiranda pag. 1. & Theatro Europæo Tom. V. pag. 934 cum fig. cuiusdam dentis, ponderis unc. viiiij. Medic. pond. vel

semis. Im Jahr 1645. um Martini bey Schwedischer
Inhabung der Stadt Crembs in Oesterreich / als selbige
Völcker auch oben dem Berg in der Leimstetten um den
alten dicken Thurm / eine Retirade mit Wercken anlegten/
und aber das vom Berg herabfliessende Regen-Wasser ih-
nen an solchem Vorhaben Schaden bringen wolte / dahe-
ro einen Graben führen müssen ; hat sich begeben / daß sie
im Graben ungefehr 3. oder 4. Klaffter tieff unter der Er-
den / in einem gelbblättigten / um und um von Verfaulung
des Fleisches etwas schwärzlich angedüngeten Grund / ei-
nen ungeheuren grossen Riesen- Körper gefunden / daran
zwar in der Arbeit / ehe man es vor einen Körper erkennen
mögen / der Kopft und mehrentheils Gebeine zerhackt und
zertrümmert / weil alles von Alter und Verfaulung ganz
mürb / vermodert / und leichtlich zu brechen gewesen ; den-
noch aber viel Glieder / so von gelehrten und erfahrenen
Leuten in Augenschein genommen / und für Menschen-Bein
erkennet worden / ganz heraus gebracht / verführt / hin
und wieder in Antiquaria verehret / auch nach Schweden
und Pohlen verschickt worden / also / daß das wenigste/
außer einem Schulterblat / in welchem das Grüblein oder
Pfanne so groß / daß es eine Earthaunen - Kugel wohl fas-
sen mag : Zwen der allerhindersten / samt einem Stock-
Zahn / deren dieser bei 5. Pfund schwer / etliche Kästen und
Körblein voll Geträümmer von der Hirnschalen und ge-
brochenen Gliedern / in Crembs geblieben / so oben am
Berg in der Jesuiter Kirchen neuerbaueten Oratorio be-
halten und gezeigt / beneben berichtet wird / daß man
in dem Graben noch 2. andere Riesen- Körper / doch etwas
kleiner angetroffen / weil aber mit graben weiters nicht/
als die Mordurst der Bevestigung erfordert / verfahren
worden / habe man solche in der Dicke des Erdreichs stecken
lassen.

lassen. Die eigentliche Grösse vorgedachten Cörpers ist unglaublich / dann der Kopff allein einer runden zimlichen Taffel gross / die Arme eines Mannes dick geachtet worden / auch aus beykommenden Abriss eines Zahns / wie auch eines andern von fünff und ein halb Pfund schwer / so dem Kaiser nach Wien verehret worden / ein Kunstverständiger die übrige Glieder des Leibes / samit der vollen Länge des Cörpers leichtlich ermessen kan : ingleichen ist auch ein Zahn in die St. Nicolai - Kirchen zu Passau / und ein anderer denen Prediger - München zu Steyer verchret worden. Gigantes & magna stupendæque staturæ homines in mundo fuisse nullo modo dubitamus, exempla horum & sacra & profana historia innumera suppeditat, quorum certe fides non plane rejicienda. Ipsimet Helmstadii plus una vice vidimus ossa Antonii a Franckenstein Belgæ, inusitatæ magnitudinis viri, qui ibidem in Academia Julia Anno MDXCVI. in theatro anatomico sectus fuit, cujusque ossa adhuc ibi servantur. In hujus admodum magno cranio, cuius crassities digiti minimi articulo extremo respondet, nulla adsunt suturarum vestigia, sed loco lambdoidis duo saltim conspicua foraminula æque distantia, ex quibus nervi duo pericranio annexi prominuerunt. Hic giganteus homo, quando pone carpen-tum sui domini in terra steterit, super id bracchia erecta posuit. Memoriam incurrit epitaphium cujusdam hominis e gigantum familia Hannoveræ in cœmeterio urbis veteris a nobis visum, cuius stupendum corpus lapi-di sepulchrali quoad omnes dimensiones affabre incisum hoc nostro ævo adhuc non sine summa admiratione a quolibet consideratur. Strenuus heros, magnus Rolandus, cui statuæ in fortitudinis memoriam in variis Germaniae urbibus erectæ sunt, nemini non notus, Sed epi-

stolam hanc exemplis amplificare nolumus. Pleraque ista ossa magna & ponderosa, quæ non tantum in variis locis templorum parietibus & portis appensa, sed & isti magni dentes in quorundam eruditorum museis obvii, quæ & qui pro gigantum ossibus & dentibus venditantur, non sunt de sceleto humani corporis, sed potius, accurata oculari inspectione adhibita, ex corpore elephantino vel cetorum marinorum genere desumpta ossa. Ipsime in parva nostra rerum naturalium collectione monstramus aliquot magnos cuiusdam animalis dentes molares, trium librarum ponderis, non procul Wolffenbüttela prope pagum Tiede effosos, qui nunquam giganti cibum comminuere, sed elephanti potius alimenta in pultem moluerunt. Ejusmodi magna ossa, gigantum male falseque dicta, Viennæ Austriæ ad templum Divo Stephano dicatum appensa hærent; vidimus magnam quandam costam Walbeccæ, non procul Helmsteto, ad templum cathedrale; vidimus ingentem vertebram Brunsvigæ ad domum quandam non procul a porta veteri St. Petri; visui in Hungaria inferiori se obtulerunt Eysenstadii, quod quatuor Vienna Austriæ milliaria distat, bina sic dicta gigantum ossa magnæ molis, qualia etiam Dom. Brown in Castello Schinda Hungariæ observavit. vid. ejusd. Itinerar. pag. 166. sed omnia & singula hæc ossa nunquam gigantum corporibus usum præstitere, potius machinas Elephantinas & cetaceas movere. Considerandum enim cranium Cremsæ effosum, hoc instar mensæ magnæ rotundæ fuit, quale corpus non habuisset iste gigas, de quo istud stupendum cranium desumptum? dens effosus quinque librarum pondus habuit, quale os, qualisque maxilla, in qua triginta duo tales cunei magni fat amplum spatium habuissent? posito, dens hominis ponde-

ponderet drachm. ij. corpus istius vero centum pondo; dens Cremsensis ponderavit quique libras vel 480. drachmas, sic moles gigantis, ex cuius maxilla hic dens desumptus, 24000. libras ponderasset. Corpus stupendæ magnitudinis auctæ fuisset, imo os totos boves vivos dentibus comminuere & deglutire potuisset. Sed ista ossa & dentes sunt & manent belluis, elephantis & balænis. Sepulta sunt hæc animalia sub terra vel viva vel mortua, vel tempore belli occisa, vel diluvii universalis & particularibus in aquis suffocata, relicta que in locis subterraneis, quibus nunc plerumque casu rursus carne putredine absunta, effodiuntur. Ut plurimum hæc ossa sub terra longa temporis mora, qua abstrusa & recondita jacuerunt, calcinata inveniuntur, fragilia sunt redditæ, partim solo manus digitorumque contactu in farinam & pulverem comminuenda, rarissime in lapidem converta. Integrum tale elephanti sceleton Quedlinburgi superiori seculo in monte Sebichenberg dicto effosum, quod a Joh. Mayer, celebri quondam Quedlinburgensium astronomo & Camerario descriptum, de quo & aliquot ossa in nostro museo asservamus. vid. Valentini Mus. Museor. pag. 483. In Hungaria & Transylvania haud raro Elephantum ossa dentesque imbribus ex terræ visceribus eluta & denudata effodiuntur, sunt ad albedinem calcinata & in officinis pharmaceuticis sub rubrica & ex pyxide eboris fossilis dispensantur. Haud procul Wolffenbuttel ante aliquot annos ad pagum Tiede dentes & ossa cujusdam elephantis e terra eruta, quorum hinc inde in museis curiosorum fragmenta & specimina prostant. Nec silentio plane prætereundum sceleton istud elephantinum in arenaria quadam Tonnæ in Thuringia Anno 1695. effossum, cuius dens molaris 12. libras ponderavit, cornua
vel

Vel potius & rectius dentes prostantes, ebur dicti, qua-
tuor ulnas longi; (& haec cornua insimul certissimi pos-
sunt esse testes, ejusmodi dentes non gigantum, sed po-
tius elephantum esse ossa) hoc skeleton peculiari epistola
a Wilh. Ernest. Tentzelio ad Dn. Ant. Magliabechium,
Consil. & Bibliothecarium Magni Ducis Hetruriæ exara-
ta descriptum est, in qua satis erudite optimisque argu-
mentis monstravit, haec ossa non gigantum, sed elephan-
tum esse reliquias. Leuckfeld in Antiquitatibus Gan-
dersheimensibus pag. 60. mentionem quoque fecit costæ
cujusdam gigantis, sed addit, se, hac probe inspecta,
vidisse, non gigantis sed Ceti piscis fuisse costam, ver-
ba ejus sunt sequentia: In dem Eingang der Stifts-Ric-
he zu Gandersheim an der Mittags Seiten / zur rech-
ten Hand / lieget eine grosse über 8. Ellen lang sich erstreckende sehr starcke Ribbe/ welche von vielen gemeinen Leu-
ten für eine Riesen-Ripp: so als eine rare Antiquität vor-
mals an dieses Stift sey geschencket worden / geachtet
wird / bei genauer Untersuchung der materie aber wird
man wahrnehmen / daß si ihren Ursprung von einem gros-
sen Wallfische hergenommen habeat mag. Et haec sunt,
quaæ de gigantum putatis ossibus & dentibus, occasio-
ne binorum Viennæ Austriæ observatorum magnorum
dentium, quos rude & credulum hominum genus ex gi-
gantis cuiusdam maxillis desumtos esse firmiter crede-
bat, ad Te, Vir Nobilissime atque Doctissime, prescribe-
re hac vice potuerimus. Vale reliquum, & publico ar-
tis medicæ & scientiæ naturalis bono perenna fe-
liciter. Scrib. Wolfenb. d. 1.
Septemb. 1729.

FRANCISCI ERN. BRUCKMANNI
MED. DOCT. &c.

EPISTOLA ITINERARIA XIII.
DE
LAPIDIBVS
ODORATIS

AD

VIRVM EXCELLENTISSIMVM, CONSULTISSIMVM
ATQVE
DOCTISSIMVM DOMINVM,

DOMINVM

ANDREA. EL. BUCHNERVM,

MED. DOCT. ET PROF. ORD. CELEBERRIMVM ET
PRACTICVM ERFORDIENSEM FELICISSIMVM,
AMICVM OMNI HONORIS ET AMORIS
GENERE PROSEQVENDVM.

WOLFFENBUTTELÆ,
ANNO CHRISTI MDCC XXIX.

111
MICHIGAN LIBRARIES
SERIALS SECTION
CATALOGUE

MICHIGAN LIBRARIES

MICHIGAN LIBRARIES

VIR EXCELLENTISSIME
ATQVE
DOCTISSIME,
FAVTOR ET AMICE HONORATISSIME!

Rariores inter lapides, quos in itineribus nostris colligendi occasio-
nem habuimus, quosque adhuc in nostra rerum naturalium
& fossilium collectione videndos asservamus, recensemus &
odoratos, bonum vel malum de se spargentes odorem. Non vegetabile
tantum naturæ regnum bene & male olida corpora v. g. Asam dulcem &
foetidam, Chenopodium foeditum hinc Vulvaria dictum, lignum ster-
corarium, sed & animale istiusmodi integra animalia, horumque quas-
dam partes bene fragrantes & foeditas, v. g. Castoreum, Moschum, Mar-
tis, stercora moschum redolentia, Zibethum, Hircum &c. imo & mine-
rale talia fossilia, mineras, lapides, terras producit, partim fragrantia
sua naribus blandientes, partim foedore & putore male olentes. Verba
jam non faciemus de odore sulphureo graveolenti, qui in quibusdam la-
pidariis latumiis & metallifodinis ex coniunctione, applicatione & frictio-
ne fortiori instrumentorum ferreorum ad lapides & mineras metallicas du-
riores, multo sulphure impuro abundantes, oritur, quique à metallicis,
& lapicidis naribus attractus non sine molestia laborisque tædio observa-
tur;

tur, quique, labore cessante, instrumentis quiete sepositis, evanescit in auras, nec amplius percipitur, sed saltim de iis, lapidibus qui & sine fortiori affictione fætorem spirant, vel ad certum tempus fragrantiam edunt, quædam in medium proferre placet. Primo loco fistimus fragmentum lapidis nigricantis, miculis interspersis splendentibus, duricie marmorea, qui quando ad unguem saltim digiti fricatur, odorem sulphureum teterimum, urinam felium æmulantem, de se spargit naribus maxime ingratum. Patria & locus natalis istius nobis non constat, interim Brunsvigæ epitaphium ex hoc marmore fætido confectum, in templo S. Catharinæ dicato, videndum, de quo autem, ob summam lapidis duritiem, difficulter fragmentum abrumpendum & detrahendum, cumque præterea lapis iste sepulchralis inter alios lapides, sub quibus resurrectionem fidelium expestant corpora mortua, firmiter incuneatus hisque arctissime conjunctus existat, sicque aditum malleo instrumentisque haud facile concedat. Causa hujus fætoris unice dependet à sulphure impuro, quo marmor istud in poris suis repletum existit.

Secundo loco fit *Saxum suillum s. fætidum*, quod nihil aliud est quam Marmor durum nigricans, odorem porcorum ingratum, alio lapidi, ferro, ligno vel saltim urgili leviter affictum, spargens, unde & nomen inventum. Patria istius est Oelandia, Balthici maris insula, ex qua, teste Leopold in Relatione epistolica de itinere suo Suecico pag. 8. 9. affertur, Suecis *Oelfsteen*, Norwegis *Swiensteen*, *Swinsteen* ideo vocatum, quod ferro attritum talem intolerabilem fætorem, qualem sues spirare solent, exhalet, color huic fuscus vel terreus, & ob admixtam micam talcosam scintillans. *Saxum suillum* ex insula Hovitzholmensi Norwegiæ est nigrum, de hoc Olaus Wormius in Histor. rerum rariorum pag. 38. ita scribit: "Nigrum est saxum, fragile, striatum, in se pyritem argenteum & Talcum habens, (in nostro vero, quod asservamus, fragmento nec pyrites nec Talcum videndum, contra vero conchæ bivalves petrifactæ læves, quasi politæ, minores, diversæ magnitudinis in tota, sparsim substantia hærent, quas forsitan Wormius pro Talco habuit) unde micas quasdam splendentes de se fundit; reperitur in Norwegia in tractu Hedemarcken-si, insula namque in lacu ejus dictionis Mios, Hovitzholim dicta, extat, quæ integris cautibus ejus generis scatet, quas cum equitando transfeunt, ex attritu horum lapidum soleis equinis facto, tantus oritur fætor, ut nares occludere cogantur transeuntes. Fætorem istum ex sola mistura.

mistura pyritis, & forsan Sorios, ortum trahere putat Wormius, uno verbo à sulphure impuro foedito, pyritem enim in isto observare non potuimus, multo minus Sory, quod Vitrioli parens & minera quædam est. Usum habere ajunt, quod in pulverem redactum & suibus quocunque morbo laborantibus exhibitum, prospicit. Pestis bovina cum Anno 1722. in Scania in pecora grasseretur, lapis suillus interne, non sine emolumento, datus, vid. Acta literaria Sueciæ Anno 1720. pag. 404. it. Valentini Mus. Museor. Part. II. p. 20. qui vero integrum suam de hoc lapide relationem verbosenus modo laudato Wormio debet.

Tertio loco memorabimus lapidem ex nigro gryseum, petrifactis corporibus marinis, cornu Ammon: conchis, &c. interdum refertum, in agris Altdorffinis obvium, qui attritus hircinum foetorem spirat, non aliter ac Anselmo Boetio saxa Hildesheimensia, si malleo percutiantur, cornu adustum traduntur, olere; causa hujus foetoris, ut & reliquorum lapidum male olentium, unice sulphuri impuro foetido adscribenda. Porro adsunt plusquam 50. Belemnitarum diversæ diversarum terrarum species, qui fricati, contusi, fracti, calcinati plerumque omnes cornua bovis usta redolent.

Porro Pyritæ varii fricati sulphur redolentes. Item *Terra foliata Sicula*, ex meris tenuibus lamellis stratum super stratum positis constans, sulphurea bituminosa, quæ accensa tetur spirat odorem & pro sedanda passione hysterica in Sicilia maxime commendatur.

Apud Septalium Mediolani erat lapis stellaris, qui solo frictu calefactus, reddebat odorem humani stercoris. Et Theatrum Europæum Tom. XIII. Anno 1687. pag. 49. de lapide foetido sequentem habet observationem: "Sonsten ist in Patrasco, Stadt in Morea, nichts sonderliches mehr zu sehen/ außer daß in der dem H. Johanni, Georgio und Nicolao gewidmeten Kirch 4. Ionische Marmor-Säulen gezeigt werden/ wie auch ein Stein/ welcher/ wenn man ihn gegen einen andern reibet/ wunderlicher Weise einen bösen Geruch z. oder 4. Schritt herum von sich giebt/ welches die Griechen für ein grosses Wunderwerk halten/ und vorgeben/ daß Ægeus, als er den Apostel Andreas zum Tode verurtheilet/ auf diesen Stein gesessen sey. Wormius in Mus. pag. 50. mentionem facit lapidis cuiusdam Assii, qui, vestibus, affrictus ut incalesceret, foetorem cadaverosum spiraverit.

Inter lapides fragrantes gloria prima sit *Achati*, gemmæ nobili, cui Siciliae fluvius Achates nomen dedit, *Bohemico moschum olenti*, hunc ex liberali Dn. Weimanni, Apothecarii Ratisbonensis celeberrimi, donatione, cum urbem hanc Germaniaæ ob comitia notissimam pertransiremus, possidemus; speciale locum in Bohemia natalem hujus lapidis dicere non poterat, coloris est rubelli, maximæ duritiei, quique, licet jam per decem annos à nobis in cistula asservatus, odorem tamen moschiferum retinuit, sponteque, nulla adhibita frictione, istum continuo haec tenus naribus admotus edidit & adhuc edit; an vero iste suavis odor nunquam non continuaturus sit, nullo modo prædicere possumus. A lapidibus Mariæbergicis malleo percussis odor Moschi egreditur, teste Aldrovando in Museo Metallico, qui id ab Anselmo Boëtio mutuatus est. Moquets vero in itinerario p. 210. refert: quendam in Abyssinia lapidem perdidisse, qui Moschi, Ambræ & Zibethi odores gratos de se sparserit, aquæ impositus istam suavi admodum fragrantia, virtuteque cordiali & salutari medica imprægnarit, quodque quilibet, quocunque demum ægrotaverit morbo, pristinæ ista interne adhibita aqua sanitati restitutus fuerit. Hic lapis animalis dicitur fuisse, ex animali, porco majore desumptus, quod optimis herbis odoriferis radicibusque aromaticis, ex quibus lapis sulphure suavi, grato & aromatico imprægnatus sine dubio, corpus suum saginare assoleret; omnis odor bonus, gratus & suavis in lapidibus à sulphure puro, nervis olfacteriis grato; cum vice versa omnis lapidum fœtor à sulphure impuro naribus molesto & ingrato.

Nunc longiorem sermonem instituere possemus de Jolitho, quoniam vero jam Anno 1725. peculiarem de lapide violaceo Sylvæ Hercyniæ epistolam ad Acad. Cæs. Nat. Cur. dedimus, saltim, ne Tibi molestiam excitemus, de ipsis hujus lapidis speciebus quædam transcribere placet, quæ in ista epistola omisæ existunt, & i) se fiftit lapis violaceus in monte Brüstero, qui omnes Hercyniæ supereminet montes, repertus, & in copia adhuc reperiundus, qualis etiam Clausthalii ad ustrinam, it. juxta viam pervulgatam, quæ Clausthalio ad St. Andreæ montem ducit, abunde existit; hi nullo modo differunt ab isto in supra allegata epistola descripto, nam est filex variæ magnitudinis, cui lichen odoratus luteus adnatus, copiose, ut in epistola dictum, reperiundus ad flumen Innerste vocatum, non procul ab oppidulis montanis, Lautenthal est Wildemann, nominatis. Sequentes nobis de causa odoris violacei, quem Licheni adnato adscribi-

Scribimus, in his lapidibus, factæ sunt objectiones, quibus nullo loco
 melius, quam hic debitam responcionem dare possumus: primo adducunt
 locum sequentem ex prima continuatione „des Zieglerischen Schau-Plates
 „pag. 113. Lese in Herrn Christian Gryphii Beschreibung des von ihm An.
 „1670. erstiegenen Riesen-Gebürgs in Nieder-Schlesien, hier nemlich auf
 „dem höchsten Berg / fanden wir / nemlich in seiner Gesellschaft / Violen-
 „Steine / daher genannt / weil solche / wenn sie im Feuer erhitzet / und mit
 „Wasser oder Bier begossen werden / dergleichen Geruch / wie die Violen von
 „sich geben. Sit pace tua dictum, dieses kan unmöglich mit meines Hoch-
 zu Ehrenden Herrn Mynnung stehen/ die zur raison des Geruchs die Schwäm-
 gen auf dem Stein angeben. Hoc phœnomenon utique stare potest cum
 nostra sententia de Lichene odoris violacei, licet Gryphius nullam ejus fe-
 cerit mentionem, forsitan nec observaverit, interim adesse potuit lichen,
 &, hoc non observatō, lapidi attribuit, quam potius vegetabili isti
 adscribere debuisset fragrantiam, calore ignis, solis, aqua, pluvia magis ex-
 citandam. Afferunt 2do) lapidem violaceum, quem summe Reverend.
 Praepositus monasterii Mariæbergensis, D. van der Hardt Helmstadii in mu-
 seo asservat, qui non nisi ad vestem fortiter affictus odorem sparserit vi-
 olaceum; non nego, & dari lapides violacei odoris absente hoc lichene,
 imo D. Olaus Borrichius in gemmarum præparatione (in quibus Lichen non
 potuit habere locum) odorem acceptissimum, qui paulo vicinior Violis
 Martiis delicate fragrantibus, observavit. vid. Thom. Bartholini Acta med.
 & philos. Hafniens. Vol. V. p. 124. interim ferme omnes pro violaceis ven-
 titi lapides, odorem ex hoc Lichene habent 2) possidemus lapidem vio-
 laceum ex montibus Gigant: Silesiæ; est silicis genus interspersis miculis
 splendentibus, Lichene adnato, qui vero, cum ob vetustatem jam obscu-
 re viridis existat, nullum odorem violaceum, nec affictus, de se ampli-
 us edere vult. 3) Adebat lapis violaceus ex fonte Johannæo. Silesiæ al-
 bus qf. arenarius, miculis argenteis splendentibus scatens, in quo nullus
 lichen observandus, odoris expers, licet vix per tres annos à nobis asser-
 vatus. „In denen Gebürgen an den Wasser-Bächen in Schlesien trifft man
 „gewisser Art Steine an / und auf denselben einen wachsenden rothen Moos/
 „wann man ihn mit dem Messer abschabet / und in einen warmen Gemach
 „auf dem Papier trucknet / verwandelt er sich in ein grünes Pulver / riechet
 „wie Violen und soll eine Arzney seyn wieder den Blasen-Stein. vid. Hene-
 lii Silesiographiam renovatam p. 282. autor loquitur de lichene violaceo.
 „Auf dem Zuckwantel in Schles. da das Gold-Bergwerk ist, wird in den
 „Waldern

„Wälbern auf esl. Steinen ein rother Moos gefunden / welcher herab gescha:
 „bet und ein wenig getrucknet / wohlriechend ist / und am Geruch mit dem
 „rechten Biesem sich vergleicht. ibid. Cap. VII. p. 649. iterum sermo de Li-
 chene. *Veilcken-Stein* / cum museo flavo fortiter adhærenti , odorem
 Violæ Martiæ spirans, diversorum colorum ex montibus Giganteis Silesiæ.
 vid. Kundmann promtuar. rerum natural. p. 205. it. Casp. Schwenckfeld in
 Beschreibung des Hirschberger Bades. p. 181.

4) Præterea monstrandum *Jolithus ex Misnia*, rubri coloris , sed vio-
 laceus odor in isto non amplius , & Lichenis quoque parum observatur,
 vix duos annos à loco natali remotus ; violaceus lapis subalbus Aldeber-
 gensis Misniæ sine musco , quem desc. Joh. Kentmann in nomenclatura
 rer. fossil. Tab. VI. fol. 36. Georg. Agricola de natura fossil. L. I. C. V. p. 346.
 Ul. Aldrovandus in Mus. metall. L. IV. p. 709. Petr. Albinus in der Meissni-
 schen Berg-Chron. Tit. 19. p. 154. Kundmann l. c. p. 205. Anselmo Boëtio Sa-
 xa Lauensteinia violam traduntur olere ; & lapidem violas redolentem in
 Suecia annotavit Joh. Frid. Leopold in Relatione epistol. de itinere suo Sue-
 cico Anno 1707. facta. p. 36. sunt, qui annotarunt, lapides , in quos ros
 & pluvia de Abiete deciderunt, violaceum accepisse odorem. Reliquum
 vale & vive diu publico bono, meque ama. Wolffsenbüttelæ

d. I. Octob. 1729.

FRANCISCI ERNESTI
BRÜCKMANNI,

MED. DOCT. &c.

EPISTOLA ITINERARIA XIV.

DE

REMEDIIS QVIBVS DAM
ODONTALGICIS,

AD

VIRVM EXCELLENTISSIMVM ATQVE DOCTISSIMVM DOMINVM,

DOMINVM
CHRISTOPH. JAC. TREW,

MED. DOCT. REIPUBL. NORINBERGENS. PHYSICVM ORDI-
NARIUM, ANATOM. PROFES. ET ACAD. CÆS. NAT.

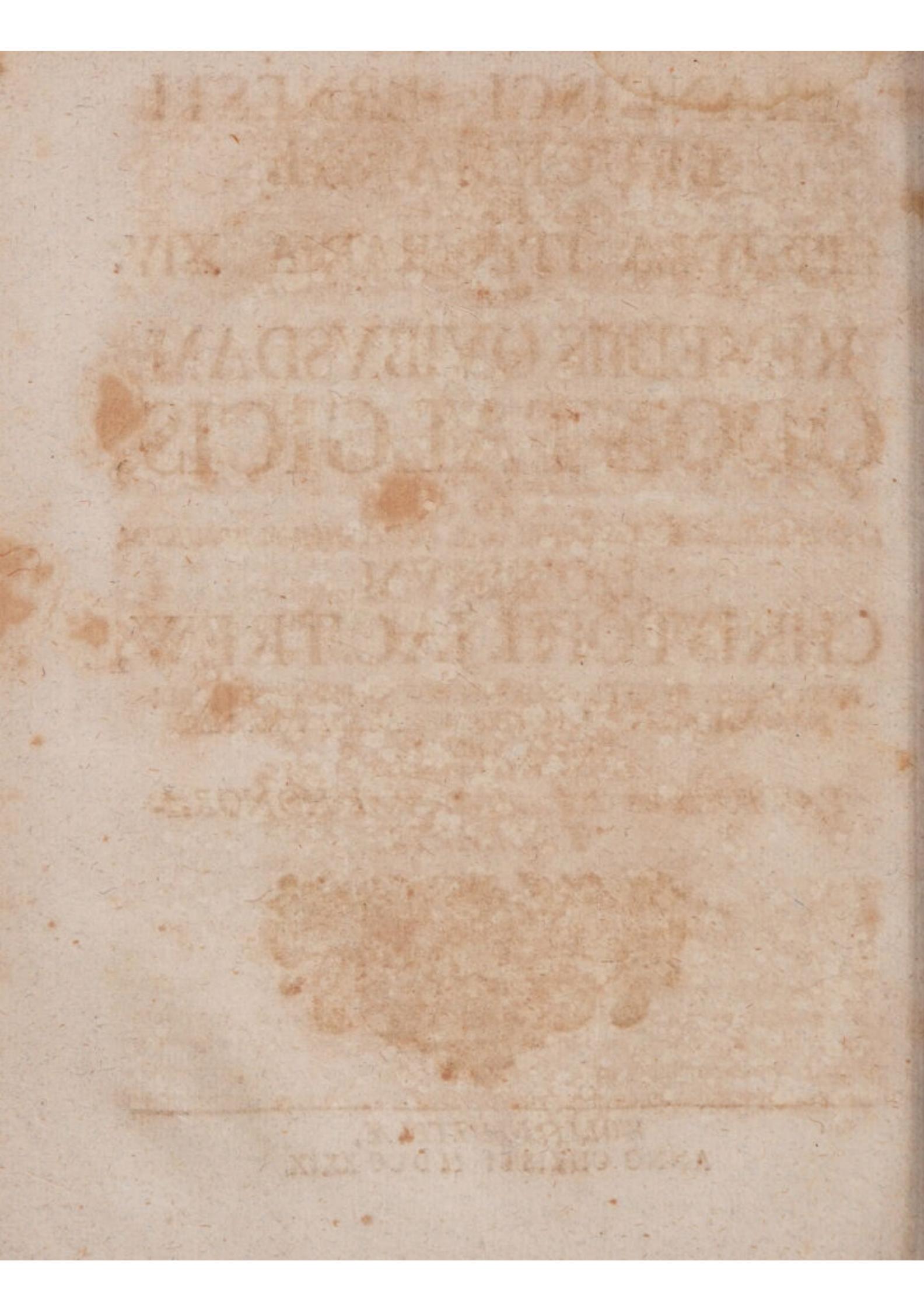
CVRIOS. COLLEG.

LONGE CELEBERRIMVM,

FAVTOREM ET AMICVM HONORA-
TISSIMVM.

WOLFFENBUTTELÆ,
ANNO CHRISTI MDCC XXIX,

VIR EXCELLENTISSIME
ATQVE
DOCTISSIME,
FAVTOR ET AMICE
HONORATISSIME!

Inter varia in itineribus audita & admodum laudata dolores dentium vehementissimos sistentia & sapientia remedia, partim ut probata & secura, partim ut ridiculosa, superstitiosa & merito plane ut nociva rejicienda & sequentia enumerare placet. Si quis primo, Ογονταλγία vexatur, de collo suspendat demortui hominis dentem, mox solatum ex hoc amuleto, si verum, sentiet; citius autem adhuc vim suam exercere laudatur anodynā, si faba perforata, cuius foraminī pediculus vivus immisius, foraminibusque ab utroque latere cera clausis, cum

supra dicto simul amuleto pannô sericeô includeretur, & de collo suspen-
 sa gestentur. Mentionem remedii hujus, licet maxime absurdî, injec-
 cit quoque suis sic dictis centum artificiis Antenius Mizaldus. Num. III.
 Virgo quædam Viennensis nobis retulit se sæpius dolores sibi dentium
 persanasse remedio quodam piperato, nempe sumisset, bursulam pipe-
 re in mortario fracto & contuso repletam, hanc in cochlear quoddam
 frumenti spiritu refertum posuisset, igneque candelæ accendisset, post-
 quam vero in auras abiisset, flamma, bursulam dendi dolenti, calidam
 adhuc, nunquam non summo cum levamine admovisset; eadem quo-
 que ad tollendam dentium podagram summe laudabat cucurbitas cum
 scarificatione in dorso & brachiis; hoc remedii genus in plethoricis non
 contemnendum. Alia honesta matrona odontalgiam sibi sistebat, dum
 crustam panis denti dolenti admoveret, quam toties, quoties salivâ ma-
 dida & emollita erat crusta, aliâ durâ, quam de novo semper dentibus
 applicabat. mutabat; est ad minimum medicamentum innoxium, si
 non prodest, non nocet. Porro nobis laudatum fuit acetum, in quo ca-
 riophylli aromatici contusi coquendi, hocque calidum in isto oris latere,
 in quo dolor maximopere sævitiam suam exiceret, tenendum. Semina
 Coccognidii, Germ. Steffens Rörner / in pulverem contusa, parvoque
 sacculo inclusa, denti cavo & carioso dolenti admota, momento citius
 omnem afferunt & abigunt dolorem dentium vel molestissimum. Odon-
 talgiam, à catarrhis ortam, maxime solantur suffumigia ad dentes ad-
 missa ex ligno Sassafras fragranti confecta superque carbones vivos inje-
 eta. Obstetrix quædam Viennensis sequens arcanum, uti vocabat, gra-
 vidis, de dolore dentium querulis, commendabat, rasuram nempe ligni
 modo dicti Sassafras ut in vini & aquæ anatica parte decoquerent, de-
 cocto vero hoc calido dentes in ore foverent, usque dum dolor abiret.
 Ex relatione cujusdam Sub-Prioris habemus sequens: si dentes & gingivæ
 membro virili vulpis ex siccato fricarentur, dolores dentium pacarentur.
 Alumen secum gestatum præservat ab odontalgia. Dentiscalpium ex
 ligno suggestus, de quo nullum mendacium verbi divini minister un-
 quam loquitus sit, dentium dolorem fistit, si ad cruendationem usque
 hoc gingiva lacerata fuerit; sed, ut verum fateamur, quocunque den-
 ti scalpium, ex quocunque ligno vel materiâ quâcunque demum para-
 tum & confectum sit, hoc modo dolores dentium sedare potest, nam si
 gingiva & tunica dentium nervosa & glandulosa, quæ dentes cum gin-
 giva

giva & alveolis combinat & unit, vulnusculis & dilaceratione a lympha acri stagnante, quæ nervos dentium mordet iisque molesta est, & à sanguine condensato liberantur, cessat dolor. Par ratio est istius trabis Islebiensis de domo B. D. Mart. Lutheri adhue superstitis, ex cuius ligno superstitiosa gens dentiscalpia findit, scindit, in eundemque finem ad sistendos dentium dolores adhibet. Lectus quidam in Castello Wartburg asservatur & dicitur fuisse S. Elisabethæ, licet Paullini in Zeit Fürß: erbaulichen Lust Part. II. p. 1150. monstrat, istum lectum non ante CCCC, annos factum, consequenter non esse vel fuisse istum, in quo dicta Diva quondam dormierit; hujus segmenta & festucæ laudantur quoque a superstitionis in dentium Podagra. Hoc vero certum, inquit Paullini l. c. ibi quondam habitasse hospitem publicum, Georg Rudolff vocatum, hic nebulo quibusdam Romanæ ecclesiæ addictis, qui festucas de lecto sancto S. Elisabethæ anxie cuperent, segmenta quædam & fragmenta de sella sua familiari, quam premere solebant podices, admodum care & magnō pretiō vendit, quibus statim dentes gingivasque scalperint, non absque tamen doloris dentium summo levamine. Haec tenus ille. Infusum vel decoctum herbæ & florum Millefolii vulgaris calidum interne instar Thée, & externe ad collutionem oris gingivarumque adhibitum, summopere in dentium dolore deprædicabat Nobilis quædam Domina Ratisbonensis. Alibi quoque scedulam contra dentium dolorem acceperimus, in qua sequens distichon:

*Strigiles, falcésque dentatae,
Dentium dolorem persanatae.*

Das ist:

**Striegel und Sicheln von eisernen Zähnen /
Sollen die Zähne von Schmerzen entwehnen.**

Porro v. olei Caryophyll. rectif. ʒij. solve in hoc Camphoræ gr. XV. & adde spiritus Terebinth. ʒij. hujus mixturæ una vel altera guttula goffypio excepta carioso & cavo denti indita, momento citius odontalgiam curat; hoc est sequens medicamentum odontalgicum non con-

temnendum est, nempe *R.* Aq. apoplect. spirituof. *Zj.* Camphor. *Zj.* solutis adde Aq. Rorifmarin. *Zj.* M. hujus aquæ aliquot guttæ moribus attractæ fugant omnem dentium dolorem. Sunt, qui bulbum Allii sativi dimidium contundunt, admiscendo Croci cutelli cuspidem, & inde emplastrum parant, quod carpo manus, in latere dentis dolentis, admonvent, affirmantque XXIV. horarum spatio solatium exoptatum adesse; si forte emplastrum vesicas excitat, acu statim istas aperiunt, lympham extravasatam exprimunt, & butyro non salito inungunt. Laudatur ab aliis pes bufonis; it. talpæ viventis dens solo contactu creditur sanare dentium dolores; it. dens cadaveris longa tabe confecti & extincti, solo attactu pacat dolorem dentium, & deciduos reddit. Pastinacæ marinæ, piscis *Gift Roche* vocati, radius dentium dolori medetur. Masticatio Tabaci Brasiliensis multis dolores dentium fugavit, est medicamentum in hoc affectu maxime laudandum. vid. Jocoferiorum naturæ & artis s. Magiæ naturalis Cent. III. §. LXII. LXIII. IV. it. Theatrum sympatheticum p. 18. Zinziber pulverisatum, in spiritu frumenti maceratum, per nares attractum, dentium dolorem a Catarrhis ortum cito, dum serositates superfluas acres & molestas ex tunica dentium glandulosa attrahit & per narium canales educit, solatur. Esula lactescens, fel ursi Helleborus niger cum melle mixta dolorem non tantum dentium compescunt, sed & dentes a carie & putredine præservant. vid. Deliciar. medic. & chirurgical. Ites Præsent. p. 134. 135. 137. Dolores dentium cavorum & a carie nigrorum nunquam constanter & firmiter sanantur, recidivi semper fiunt, nisi plane funditus radicitusque eruantur & ex alveolis suis tollantur, dentes; ad curam palliativam, quæ ad tempus quoddam dolorem tantum sistit, commendatur oleum Sabinæ, Caryophyllorum, Cinnamomi, Ligni Sassafras destillatum, oleum ligni Guajaci empypematicum, gossypio exceptum & cavitati dentis nigri inditum, hac tamen eum cautela, ne oleum calidum empypematicum gingivam attingat, quam alias inflamat, & tumidam reddit, teste propriâ experientiâ; cum fœmina Jenensis, cui hoc foeditum medicamentum commendavimus, non cavitatem dentis tantum, sed & totam gingivarum superficiem hoc oleo inunxit, paullo post integrum oris cavitatem tumorē, loquela & deglutitionem impedientē, obseßam cum inflammatione ostenderet. Alii cavitatem plumbo vel, quod melius, auro explent, ingressumque aëris & ciborum in cariem ita impediunt. Alii ad hunc scopum instrumen-

to ferreo candente cavitatem exurunt & ejus parietes cauterisant, sed sunt remedia saltim palliativa & ad tempus tantum dolorem a dentibus removentia, Laudatur ab aliis opium in dentium cavitatem immissum, sed plerumque parum vel nihil juvat. Sequuntur bina nobis in itineribus pro arcanis vendita remedia odontalgica: 1. Terr. sigill. r. 2. Camphoræ in mortario cum binis amygdalis vel gtt. XXIV, plus minus, spiritus vini vel saltim frumenti contulæ; Piper: longi, Zinziberis, caryophyll. aromat: Cubebæ: aa 3ij. quodlibet ingrediens separatim per se pulverifatur & demum omnia M. F. pulvis cuius unum vel alterum granum, lentis magnitudine, naribus in latere, in quo nullus dentium dolor, attrahitur, instar pulveris sternutatorii; hic pulvis spatio quadrantis horæ non dentium tantum, sed & capitis dolorem, imo & vertiginem tollit, teste propriâ experientiâ, plus enim vice simplici in doloribus dentium catarrhalibus hunc pulverem optimo cum successu dedimus, interdum autem, cessante dolore, observavimus tumorem gingivarum & malarum criticum & salutarem, sponte iterum cessantem. Alterum, quod sequitur, arcanum odontalgicum medetur cariosis & cavis dentibus, sequentique modo paratur: 2. Salis Tartari cum parum terræ sigillatae mixti, conjunctim præterpropter cultri cuspidem, pone in cochlear, affunde acetæ vini calefacti q. s. digito probe misce omnia, infunde hoc medicamentum in os tam calidum, quam tolerare, sine oris laſione & ambustione, poteris, & tene in ista oris regione, in qua dolor dentem cavum excruciat, & mox auferet omnem dolorem. Sunt qui Cornu Cervi in fragmenta sectum cum aqua, vino vel aceto parum ebullire sinunt, hocque decocto saepius, non sine levamine, os eluunt. Alii dentem cervi in pulverem calcinant, in aceto extinguunt & denti cavo induunt. Alii in pollice venam vulgo dictam, die Heiß. Alder in plethoricis secundam commendant. Remediorum odontalgicorum admodum magnam farraginem collegit Christ. Lehmann in Historischen Schau. Plazic. p. 597. 495. 90. 894. 884. 882. 901. 914. 906. In fine epistolæ adhuc, joci ridiculi ergo, sequentia dentium remedia, non experta tamen nec probata, addere placet: totum os aquâ frigidâ, quantum capere poterit, repleat æger, podicem autem nudum super tripodem candefactum ponat, aquam tamdiu in ore teneat, donec ebullire & coquere incipiat; sed est medela dentium doloris noxia, periculosa, ipsoque morbo multo gravior. Porro intra dentes arête claudat nucem Mali Persici, certe durissimam, jubeat lignato-
rem

rem strenuum sibi in caput denudatum asciâ ferreâ ietum fortem pulsare,
 & quidem ita valide, ut nux intra dentes frangatur, ita tolluntur dentium
 cruciatus certissime; sed est auxilium, si ita dicendum, non nocivum
 tantum, sed plane lethale. Dentem cavum & cariosum sibi ipsi quilibet
 sequenti encheiresi extrahere poterit: nempe recipiat globulum plumbe-
 um sclopetis (Flinte) destinatum, perforatum, per foramen filum dupli-
 catum admodum longum trahat, unâ fili extremitate dentem cariosum
 dolentem circumvolvat & arcte liget, altera fili extremitas cum globulo
 firmiter connexa & pulvere pyrio lege artis in sclopum brevem (Pistole)
 mittatur & in auras jaculetur, sic dens extrahitur & ex ore simul cum glo-
 bulo in auras ejaculatur. Sed hoc dentifrangibulum, vel potius arcum
 dentes extirpandi, non ulterius promulgandum, ne circumforaneis &
 chirurgis, arte dentes extrahendi panem lucrantibus, victus & amictus
 imminuatur. Sed sat satis de his remediis, noli, rogamus, in malam
 partem rapere hunc jocum. Vale & me, quod facies, amare per-
 ge. Wolffenbüttelæ d. 1 Nov. 1729.

FRANC. ERN. BRVCKMANNI

MED. DOCT. &c.

EPISTOLA ITINERARIA XV.

DE

FARINA FOSSILI

VIRVM NOBILISSIMVM ATQVE
AD
DOCTISSIMVM DOMINVM,

DOMINVM

JOH. HEINR.
LINCK,

ACAD. CÆSAR. LEOPOLD. CAROLIN. NAT. CVRIOS.
COLLEGAM, PHARMACOPOEVM LIPSIENSEM
CELEBERRIMVM

ET
RERVM NATVRALIVM ÆSTIMATOREM SVMMVM
AMICVM MAXIME COLENDVM.

WOLFFENBUTTELÆ, MDCCXXIX.

КУДАНИИ ПОЧИНЕ СИКЯН
ЧИСЛА ОДНОГО ДАЮЩИХ
КРЫСОН АНДАН
ДАИННОИ
БИШИ

СЕВЕРНЫЙ ГОРОД
СЕВЕРНЫЙ ГОРОД
СЕВЕРНЫЙ ГОРОД

СЕВЕРНЫЙ ГОРОД
СЕВЕРНЫЙ ГОРОД
СЕВЕРНЫЙ ГОРОД

VIR NOBILISSIME
ATQVE
DOCTISSIME,
FAVTOR ET AMICE
COLENDISSIONE!

Intra alia curiosa naturalia in itineribus etiam binæ sic dictæ farinæ mineralis species nobis obviæ factæ sunt, quas hactenus in museo nostro asservavimus, prima tempore annonæ aliquando prope Halam Saxon. effossa, odoris & saporis expers, admodum alba, lœvis & levis, pulverem album in digitis contacta relinquens, instar farinæ triticeæ in globulum compactæ cohærens, nullo modo a Lacte Lunæ, quod & Agaricum petræum vocant, distans. D. Kundmann in prompt. rerum nat. & artificial. p. 302. vocat *margam s. farinam mineralem albam prope Halam 1709. effosam.* Secunda, quam possidemus, species, est pul-

vis brunnus vel potius Marga prope Wittenbergam ex terra,
 sub farinæ nomine, Anno 1720. eruta, odoris terrei, saporis pa-
 rum adstringendis, arenulis mixta, ex hac pauperes panes formave-
 runt. Ex historia patet, talem farinam plus vice simplici variis in
 locis effossam, sic Stephan. Blankart in Cent. II. Collectan. Medico-phy-
 sic. §. LXXII. p. 229. 230. describit terram quandam ex qua panes forma-
 ri possint, in dynastia Muscavus Lusatiae superioris reperiundam verba ejus
 sunt sequentia: „Beschreibung einer Erde, aus welcher man Brod backen
 kan. In der Herrschaft Muscavus in der Ober Lausitz in Teutschland
 gelegen, dem Thurfürsten von Sachsen zugehörig, ist ein grosser Berg aus
 welchen man offi Salpeter gräbet, wenn die Sonne auf diesen warm scheis-
 net, zerspringet die Erde, und gibt eine Menge kleiner Kugelchen wie Meel
 von sich, welche die armen Leute unten an diesem Berge sammeln, und sie
 bis zur theuren Zeit aufheben, da sie denn aus solchen Meele Brod backen.
 Es ist wahr, daß dieses Brod schwer ist, und der aus der Erde gemachte
 Teig nicht wol aufgehett und fermentiret, und also folgends auch keine gus-
 ste Nahrung geben kan, wenn man aber ander Meel darunter thut, so gehet
 der Teig wohl auf, und kan man es also in der Zeit der Noth sehr wohl
 gebrauchen. Mons. de Sarliz hat mit Leuten geredet, die sich einige Zeit
 mit diesen Brod in selben Lande, als der grosse teutsche Krieg war, erhalten
 haben; wie er nun in allen sehr curieus ist, so hat er auf viererley Ar-
 ten Brod davon gemacht, nemlich von Erde allein, von einem Theil Erde
 und einem Theil Meel, zwey Drittheil Meel und einen Drittheil Erde;
 und denn von zwey Drittheilen Erde, und einem Drittheil Meel.“ Ha-
 lam inter Saxon. & oppidulum Lebeguinum Anno 1684. magna farinæ
 copia tantæ bonitatis in quodam monte reperta fuit, ut pauperes bonum
 non tantum, sed & gratum acceptumque ex ea panem pinsere & sine
 vita incommodo comedere potuerint. vid. Histor. Bilder-Saal, Tom. V.
 p. 872. In Landgraviatu Alsatiae Anno 1623. ingens farinæ cumulus ex ter-
 ræ visceribus in campo quodam aperto & aprico detectus fuit, qua pau-
 peres incolæ admodum utiliter, nam panes bonæ notæ ex ea formarunt,
 usi fuerunt; vid. Ibid. l.c. pag. 761. Tom. IV. Vir quidam rerum cun-
 etarum egenus, teste M. Ernst. ex D. Andreas Mülleri Chronic. Fryber-
 genf. in der Confect - Tafel Colloq. 49. p. 987. in Bohemia ex Ra-
 weschin prope pagum Steschenhoffle, qui Praga VI. milliaribus distat,
 latum tenax in agris Anno 1590. quarebat, loco autem hujus inveniebat
 & effodiebat farinam mollem albissimam, odorem radicis Iros Florentinæ

præ se ferentem. Hæc farina ipsi multisque aliis admodum utilis fuit, pauperes ex ea pistos & coctos sine ulla comedebant noxa panes, divitibus autem & illusoribus, cum istam peterent farinam, in arenam mutabatur. Non usum tantum habebat ad panes coquendos; sed etiam ad pulches, aliosque cibos varios conficiendos. Cum Anno 1597. æstas immediate præterita admodum humida acris annonæ caritatem induceret, fama mense Iunio ejusdem anni de farina optima in monte quodam circa Frannkenhusum Thuringiæ reperta percrebuit, & statim pauperes esurientes ex omni circumiacente plaga catervatim advolabant, quilibet hujus laudatae farinæ portionem sibi quærebat; sed panes ex ista coctos cum homines avide comedissent, farina in intestinis indurata permanxit, cum alvo admodum adstricta multis morbum, multis quoque mortem induxit. Hæc farina, nunquam vera fuit farina, sed ein Schein Meel, visa fuit farina, sed non erat, potius fuit Marga, Mergel, qua rustici multis in terris ad agros fertiles reddendos utuntur. vid. Plura in M. Georg. Gottlob. Pitzlchmannus Tractat von einem Semmel-Gewächse in Schlesien/ p. 47. 48. 49. 60. Sequitur brevis relatio vom Berg- und Erden- Meel / quæ in M. Ioh. Philip. Abelini Theatro Europæo Anno 1623. p. 786. legenda : Meel thut sich Anno 1623. aus der Erden herfür: „Weil bisshero durch das Krieges-Wesen / Durchzüge / Brennen/ „Rauben und Einlagerungen fast ganz Teutschland / sonderlich „der Ober-Rheinstrom / Böhmen / Mähren / Oesterreich / mit „einer schrecklichen Theurung geplaget worden / also / daß viel „Menschen/ jung und alt verlahinet / und Hungers gestorben/ „hat Gott der Allmächtige umb Herbst-Zeit ein sonderliches „Wunderwerk / daß nemlich seine Hand nicht verkürzet / sondern „er uns wol unsere Aufenthaltung schaffen könnte / wenn er nur „ernstlich darum angerufen würde / sehen lassen / indem bey dem „Städtlein Oberburck Bernheim im freyen Felde eine grosse „Menge Meel / welches sich aus der Erden herfür gethan / gefun- „den. Die armen Leute haben solches aufgefasset und gebacken / „hat ein lieblich wohlgeschmacktes Brod geben / ist auch denen „Kindern Brey davon gemacht worden. M. Christ. Herman- „nus im Mitweidischen Denkmahl d. i. Beschreibung der Stadt „Mittweida in Meissen sequentem de farina fossili historiam no- tavit:

„ravit: Anno 1590. den ganzen Sommer über hat sich eine überaus gewaltige Hitze und Dürre ereignet / da es in 38. Wochen fast nichts geregnet / dahero die Wasser so versiegen / daß grosse Noth um das Mahlen gefolget / und mancher etliche Meilwegs nach den Mühlen lauffen / auch wohl das Korn nur kochen müssen / sich zu erhalten. Hierbei hat sich dieses Wunder begeben / daß am 20. Julii ein armes Hirten-Mädchen / so dazumahl grossen Hunger leiden müssen / in einem trockenen Wasser-Risse bey Deutzschenbora / 2. Meilen von Freyberg / einen weissen Gang einer guten Spannen dicke / so wie Meel gesehen / angetroffen / etwas davon heimgetragen / und Brod daraus gebacken / worauf von andern armen Leuten ein grosser Zulauff geschehen / die es ausgegraben und gleichfalls verbacken. „

Supra dictus D. Kundmannus l. c. adducit quoque Margam subflavam friabilem Koswicensem s. Klickensem Anhaltinam s. farinam mineralem , ex qua Anno 1713. it. Anno 16. 9. 1684. 1697. panem coxerunt, ubi simul catalogus autorum , qui de farina fossili observationes annotarunt, videndus. Præterea Joh. Georg. Leuckfeld in Antiquitat. Walckenredens. Part. II. p. 169. memoriæ reliquit sequentia de farina minerali, quæ Anno 1597. tempore arctioris annonæ in Comitatu Hohensteinensi ab inferioris fortis hominibus pistæ & comesta fuit , cum nempe ad monasterium *Walckenriedense* in monte calcario regionis *Itz*/ diætæ pulvis quidam calcarius (totus enim tractus Northusa usque ad dictum monasterium, teste nostra autopsia , albo calcario & Alabastro lapide scatet) copiose in apricum proveniret , plebs inscia farinam credidit, ex vicinia circumjacente per aliquot milliaria istam de hoc monte petiit , farina vegetabili ex frumento parata commiscuit, in officina pistoria coxit & comedit, ex alvo autem clausa, intestinis hac adstringente calcaria materia infarctis , major pars istius plebeculæ diem obiit supremum. Hæc sic abusive dicta farina fossilis seu mineralis, nihil aliud est quam marga, in quibusdam agris reperta, lithomarga in fissuris rupium interdum obvia , lac lunæ in quibusdam antris subterraneis quærendum, pulvis calcarius de lapide calcario pluvia solutus & vento in unum locum conflatus , & terra plerumque alba, farinæ specie & colore vulgum decipiens, interdum & alium præ se ferens colorem, levissima, farinacea, videtur farina, sed non est, interdum arenis mixta,

in

in aqua facile fundum petens, nutrimentum nullum suppeditans corpori humano, in panis formam externam quidem sola cum aqua compingibilis, fermentationem tamen nullam admittens, nec sit in cibano panis, sed est & manet terra, licet sit cocta. Farinæ autem triticeæ l. secalinæ l. alii vegetabili immixta, ejusque glutinosis particulis cum aqua inviscata, fermento panifico subiecta, parum fermentat & in majus se attollit spatium, in cibano cocta, panis formam quidem externe præ se fert, qui vero, quando confringitur & aqua diluitur, pristinam mineralem ostendit formam, & particulæ terreæ, calcariæ, margaceæ, ob specificam præ farina vegetabili gravitatem, in aqua momento citius fundum petunt. Nec nutritioni convenit nec sanitati conducit ejusmodi panis terreus, cum stomachum pondere suo dolorose molestet, nec in chymum, chylum, nec in sanguinem transfire possit, cum intestinorum canalem & annum tenaciter constringat, &, præprimis si mineralibus noxiis materia ex qua referta & imbuta sit particulis, mortem, uti ex antedictis abunde patet relationibus, inferat.

Conferantur Ephemerid. Nat. Cur. An. VIII. Decur. 10. obs. 209. it. D. Henckels Flora Saturnizans. p. 558. „Das will ich

„noch hinzu thun / was von dem so genandten gegrabenen Meel / „davon bey dieser theuren Zeit mancherley gesprochen wird / zu „halten sey. Dieses ist weder ein Spiel/ noch ein Wunderwerk/ „noch ein Meel / noch eine Sache/ welche dem Leibe und Leben „des Menschen zu seiner Erhaltung und Nahrung dienlich seyn „kan ; sondern es ist nichts anders / als eine terra marga oder „Mergel-Erde/ wird / wenn sie in einer flüssigen/ d. i. mit Wasser „verdünneten Form zum Vorschein kommt / lac lunæ Bethlebe- „miticum genandt / und dringet also bey grosser Sonnen-Hitze „(hinschl. Miszwachs und Theurung) durch die mancherley Or- „ten geborstenen Erdreiche und Gebürge also hervor/ dass sich die „guten Menschen darunter eine besondere Versorgung Gottes/ „als wenn der Korn-Mangel mit einem Erd-Meere ersehet würde/ „süßlich einbilden können. Daher lässt es sich auch an sich selbst „nicht verbacken / man müste denn einen gebrandten Thon vor ein „Brod ansehen / und wenn es mit gutem Meel versehet wird / so „macht es zwar in Backtroge ein grosser Haufwerk und hilft den Magen

„Magen etwas mehr ausfüllen / kan aber als eine pur minerali-
 „sche Erde weder zu einem dienlichem Chymo und Chylo schla gen/
 „sondern muß auch den menschlichen Leib mit Magendrücken/Ver-
 „stopfungen und andern Ubel ohnfehlbar beschweren. Hingegen
 „mag dasselbe einen guten Dünger vor die Felder abgeben / und
 „also indirekte Meel machen helfen. Et P. Gab. Rzaczynski Hist.
 Nat. Cur. Regni Polon. Tractat. I. Sect. I. p. 3. §. 5. de ortu hujus farinæ
 ita mentem suam aperit: Ortus farinæ talis, ex minerali aliquo latente in
 penetralibus montium, ex seminio proprio, exhalatione erumpente, in-
 star pulverum quorundam chymicorum, per sublimationem separabilium:
 v. g. florum sulphuris, Antimonii, deducendus videtur. Vel, ut alii vo-
 lunt, vapor aliquis spirituosus, rimas, cavernulasque lapidum penetrans,
 obvias partes eorundem saxorum calcinando convertit in pulverem. Prope
 fortalitium Gedanensis urbis Weixelmunde vocatum, farina hæc est de-
 promta, a Gottvaldio dono missa Schrœckio, Physico Augustano, a Fischern
 in schematismo Prussiae subterraneæ, notitiæ tradita, apposito An. 1700.
 Sed satis de farina minerali, quædam saltim addere placet de *farina cœlo*
delapsa; In pago Hungariae, Suboriba dicto, non procul urbe Salankemo,
 loco nivis An. 1714. optima, finissima & albissima farina duorum digitorum
 altitudine super terram cœlo delapsa, ut rustica gens putabat, reperta fuit,
 quæ, nemine non maximopere admirante, in varias provincias ad curio-
 os rerum naturalium amatores transmissa, probata, pro vera vegetabili
 farina gustata, laudata, a multis in panes formata, in clibano cocta & cum
 appetitu comepta fuit, ut videndum in den *Historischen Bilder-Saal* Tom.
 VII. p. 318. Sed, re probe inquisita, rusticus incuriosus & segnis saccum fa-
 rina optimæ notæ repletum, foraminibus autem plenum, ex mola nocturno
 tempore domum portat vel in curru vehit, per quæ foramina omnis, pro-
 cul dubio, farina in pago in terram profusa fuit. Credula gens rustica, al-
 tero mane de lecto surgens & farinam in terram effusam observans, de
 cœlo, loco nivis, ex speciali Dei gratia, delapsam sibi firmiter persuadet &
 pagis vicinis multa de hac nive farinacea narrare scit. Et sic sape, ubi non
 opus, miracula esse putamus, quæ tamen plerumque causas habent
 nemini non oculato obvias. Vale & fave Wolf-
 fenb. d. i. Dec. 1729.

FRANC. ERN. BRVCKMANNI

MED. DOCT. &c.

EPISTOLA ITINERARIA XVI.

DE

SANCTIS MEDICIS.

AD

VIRVM SVMME REVERENDVM EXCEL-
LENTISSIMVM ATQUE DOCTISSIMVM DOMIN.

D O M I N V M

JOH. BERNH.

HASSEL,

SERENISS. PRINCIPIS BRVNSVIC. ET LVNEBVRG. ECCFESIAR.
PER VNIVERSVM DVCATVM SVPERINTENDENTEM GENERA-
LISSIMVM, CONSILIARIVM ECCLESIASTICVM, INSPECTOREM
ÆRARII PAVPERVM, PROTO- ECCLESIAST. AD ÆDEM,
QVÆ GVELPHERBYTI EST, PRIMARIUM ET SCHOLÆ
EPHORVM,

FAVTOREM OMNI HONORIS GENERE PROSEQVENDVM.

CVM FIG. ÆN.

WOLFFENBUTTELÆ, MDCCXXX.

... **ALLEGRI** **ET** **GRANADA**

VIR SVMME REVERENDE,
EXCELLENTISSIME ATQVE DOCTISSIME;
FAVTOR MAXIME COLENDE!

Nullum morbi genus apud Romanos existit, inquit Cornelius Agrippa, quod inter Divos non habeat suum medicum. Juxta fidem & plebis religionem hic Sanctus hunc, & alter alium curare & sanare potest morbum. Lugduni Gallorum olim erat medicus, Claude Pons dictus, qui maximo istos sanctos medicos odio prosequebatur, nec istorum, dicebat, se posse esse amicum, quoniam suæ professioni & præxi medicæ sese immiscerent & damnum hoc modo ipsi maximum inferrent. Confer. Spon. Itiner. In itineribus nobis obviam factos præcipuos Divos Medicos brevissime transcribere placet, inter hos primo loco se sifit *S. Liborius*, calculo & grenis laborantium patronus; Hic Cenomannorum Episcopus quartus, eam Ecclesiam gubernasse dicitur totis 49 annis; quos a 347. ad 96. recte protrahes: cum etiam *S. Martinum* legamus morienti adfuisse. Fuit autem in credito sibi ministerio tam sedulus, ut 96. Ordinationes ab eo celebratæ, Ecclesiæ 17. fundatæ numerentur.

Cæteras ejus virtutes, certius quam ex litterarum monumentis, æstimabimus ex miraculis, quibus mortuus claruit; Quodque Patronum sibi cælitus dandum optantibus Paterbornensibus, ejus corpus a S. Alderico petere jussus per visum fuerit Baduradus Episcopus, & mira facilitate impetrarit. Ad illud cum an. 1277. liberatus a dirissimis doloribus calculi esset Wernerus Moguntinus Archi-Episcopus, cœpit adversus ejusmodi mala vulgo deprecator adhiberi. Ethæc devotio novum sumpfit incrementum, cum ossa in urbis direptione raptæ a Calvinistis, revecta in suum locum sunt an. 1523. Similia beneficia variis in locis præstant particulæ illius: qualis una Archiduci Leopoldo donata, pervenit ad Patres Soe. JESU Antverpiæ.

„Acta Sanctorum pro menstr. Sort. dig. a P. Daniele Papero brochio S. J. parte 2., sequitur hymnus de S. Liborio, patrono contra dolores calculi & arenæ, it. Oratio contra calculum:

„Christi Præsul egregius,
 „Pro nobis hic *Liborius*
 „Oret Deum altissimum,
 „Ne pro culpa peccaminum
 „Morbo vexemur calculi,
 „Succurrant nobis angeli,
 „Et post vitæ certainina
 „Ducant ad vera (cœli) gaudia.
 „v. Ora pro nobis pie pater (Sancte) Libori.
 „r. Ut a calculi mereamur doloribus liberari.

Oremus.

„Deus qui *S. Liborium* Pontificem tuum, aliis innumeris „gloriosum miraculis, speciali in medendis arenarum & calculi „doloribus, passionibus privilegio decorasti; præsta quæsumus „ut ipsius meritis & intercessione, his aliisque malis eruti, gaudiis „perfrui mereamur æternis per Christum Dominum nostrum.

Oratio alia.

„Deus, qui diuturnum *S. Liborii* pontificatum pastoralis „curæ fructibus cumulasti, & mortuum dedisti calculosis patro- num;

„num; da ut ejus meritis a nephriticis, aliisque malis liberi, bona consequamur æterna. Per Dominum, &c.

Gebet wieder den Grieß / Stein- und Nieren-Weh.

*Liborius, o Bischoff wehrt/
Ein Christi Diener hochgeehrt/
Bitt Gott für uns, auf daß uns nit
Durch unser Sünd ohn Unterschid
Der Stein- und Grieß Schmerz überfall/
Kommt helfst uns auch ihr Engel all/
Führt uns nach diesem Lebens Streit
In die ewige Seligkeit.*

- v. *Bitt für uns h. Libori,*
Vor Gott alldort in deiner Glory,
ii. *Dass wir von schmerzlichen Beschwerden
Des Grieß und Stein erledigt werden.*

Lest uns beten.

*„O Gott! der du den h. Bischoff Liborium neben andern
„unzählbaren grossen Wunderwerken mit der sonderbahren Frey-
„heit und Gnaden / denen an dem schmerzhafften Grieß- und
„Stein leydenden Menschen zu helfen gezieret hast: wir bitten/dass
„wir durch dessen Verdienst und Fürbitt von solchen Schmerzen
„und andern Ubeln also erledigt werden / damit wir die ewige
„Freuden erlangen mögen / durch Christum unsern Herrn/ amen.*

Iconem istius Sancti cum calculis vide in apperta Tab.

TAB.

Romanæ ecclesiæ addicti in Italia, a cane rabido morsi, iter faciunt in agrum Ferrarensim, in quo ossa S. Bellini episcopi, qui rabiem canum non potuit evadere, sepulta jacent, & ibi cito curantur, uti modus curationis in Marcelli Cumani Observatiō. med. num. XV. p. 45. cum notis Georg. Hieron. Velschii in sequentibus legendus: „Nos Christiani habemus pro vera experientia, si quis fuit morsus a cane rabido, vel ab aliis animalibus brutis, in nomine Dei vadat cum devotione in agro Ferrarensi, sub imperio Rhodigino, in quadam villa, ubi est sepultum corpus S. Bellini episcopi, qui fuit interceptus a quodam nobili

„de Capitibus vaccæ Patavino. Quid præsbyter cum clave qua-
 „dam ignita cauterizat coronam capitis canum & curantur illi, &
 „similiter homines morsi liberantur cum benedictione illius. No-
 „ta: Hæc olim, inquit Velschius, Marcelli tempore. Quid ho-
 „die fiat, non libuit inquirere. Quæ enim naturæ limites tran-
 „scendunt, non pertinent ad artem medendi. Hanc ipsam ta-
 „men religionis vim Petr. And. Matthiolus Tridentinus Comm.
 „in VI. Dios. c. XXXVII. causam ajebat, cur sua etiam ætate per-
 „pauci fuerint a rabioso cane demorsi qui medicos consuluerint;
 „Cæterum historiam sancti illius paulo aliter narrat Ludovicus
 „Cœlius Rhodiginus L. XVII. Antiq leet.c. 28. Non enim a quoqñ
 „hominum imperfectum, sed Patavio pullum, grassantibus
 „nobilium plerisque, & insectantibus adversariis in palustre agri
 „Rhodigini solum divertisse, ubi cum manus hominum evasisse
 „videretur, canum tamen rabiem non evaserit, sed ab iisdem
 „convulsus sit & disceptus. Meminit ejusdem Sancti ut & cla-
 „viculæ apud virgines sanctas S. Petri Patavii, Andr. Scotus Iti-
 „nerar. cui addantur, quæ de delubris S. Domini & Bellini, it.
 „ara Petri Chrysologi in templo S. Cassiani Imolæ habet J. B.
 „Codronchius L. II. de hydrophob. c. X. ubi humana remedia
 „juxta non negligenda ex Th. Aquinatis doctrina opportune mo-
 „net: de pane exorcismo sacrato Tarvisinorum Abbatiae Folinæ
 „Eustach. Rudius. L. I. Pr. c. IV. S. Donini h. e. Dionysii A. Cæ-
 „salpinus L. III art. med. de venen. c. XXXV. Sed & Joh. Bo-
 „nifacio Rhodigino de translatione corporis S. Bellini cum Bapt.
 „Guarino Equite insignem controversiam intercessisse, quæ scri-
 „ptis hinc inde libellis diu acriterque agitata Episcopi & Guar-
 „ni morte cessarit memorat Joh. Phil. Thomasinus Part. II. Elog.
 „p. 321. S. Bellinus a canibus disceptus fuit, ergo ejus cadaver
 „curat morsum canis rabidi?

S. Hubertus a diabolo obsessos, lunaticos, a cane rabido de-
 morsos sanitati pristinæ clave sua aurea, quam a S. Petro, cum
 prima vice missam celebraret, dono accepit, restituit. Hæc clav-
 is parum calefacta, ægrotis pone aures pressa, de dictis de-
 cumbentes liberat morbis. Mor-

Morsum quoque canis rabidi apud Romanos curant S. *Vitus* & S. *Rupertus* de quibus plura legenda sunt in D. Joh Christ. Fritschii *seltsamen jedoch wahrhaftigen Theol. Jurist. Medic. und Physicalischen Geschichten*. Part. II. p. 540. &c. Est in Gallia urbs quædam Rion dicta, ob dentem quendam S. *Amabli*, quem solcito summaque cum veneratione custodit, ubique fama celebris, hic dens. uti vulgo perhibetur certissime omnem canum, serpentum & quorumcunque animalium venenatorum morsum & ictum sanat.

In dentium dolore a Romanæ ecclesiæ addictis invocatur S. *Apollonia*; cui dentes elisi fuerunt, visitur nempe Viennæ austriæ in monasterio Augustinorum discalceatorum, facellum S. Apolloniæ dicatum, quod Romanorum Imperator, Ferdinandus III. Anno 1643 promisit sequenti occasione ædificandum. Leopoldi Imperatoris filius Princeps, cum primores ex maxillis protruderet dentes, summos cruciatus ex eorum eruptione pati cogebatur, nullumque efficax tunc aderat medicamentum sedativum, quod tolores & passiones ab iis ortas sedare & dentium eruptionem promovere potuisset; his circumstantiis Gloriasiss. Imperator S. *Apolloniae*, dentium patronæ, facellum novum voto promisit ædificandum, si, ejus immediata precatione ad Deum, dentium cruciatus suavissimum filiolum principem desererent, quod etiam momento citius factum est; Hoc facellum præterpropter 300. florenis Imperatori dicto constat, assertatur & monstratur in eo dens quidam ex ore istius patronæ dentium desumptus, quem vulgus hodierno die sæpiissime, ad dentium dolores fistendos, osculis prosequitur & sancte veneratur.

In catarrho suffocativo, angina, doloribus & affectibus peccoris, it: quando spina piscium gutturi infixa haeret, invocant, precibusque prosequuntur S. *Blasium*, in morbis mammarum S. *Agatham*, in febribus S. *Petronellam*, quæ S. Petri filia fuisse perhibetur; in ventriculi debilitate aliisque stomachi vitiis S. *Georgium* & S. *Bernardum*; in oculorum morbis rubidine, lippitudine, cæcitatem, S. *Otyliam*, virginem:

Ergo etiam principes tangit infelicitas! indignum id, credo,
censebat

censebat Atticus, in Alsacia princeps, hinc filiam *Ottiliam*, quod cæca nata esset ut familiæ probrum ad cultrum damnavit: erubuit scilicet cœcæ parens dici, at mater, multos illuminaturam, a nece servavit, atque S. Erhardus. Ratisponensium Episcopus, Christi ius-
su cum sacro fonte tingeret, cum nativo crimine puellæ cæcitatem abstersit. Ita *Ottilia* occulta, a nondum libata vanitate oculos ad cœlestia convertit, Deo primis se consecrans annis: carne jejuniis,
oratione, vigiliis emaciata, Virginitatem devovit, & Virgo, &
una Mater centum & triginta paulo post Virginum effecta, quas, in-
structo a se parthenone, ad sequendum in cœlis Agnum, Deo & ipsas
dicatas direxit. Severa sibi, caput ad somnum non nisi lapide, reli-
quum corpus ut fina pelle reclinavit, nec nisi pulmentis, & pane
hordeaceo pasta, exemplo docens, quo quietio situ jaceret virginis-
tas, quo edulio saginaretur innocentia. Sed & injuriæ memor *Ottilia*, ut beneficio vindicaret, patrem e purgatoriis flammis pre-
cum suarum virtute ereptum ad divinam visionem promovit.
Nunc ubi oculos & ipsa iterum clausit, de cœlo ophtalmica complu-
ribus aperit, præcipua, si invocetur contra oculorum infirmitates,
patrona, ut multiplicata testantur ex argento, ceraque oculorum
in anathema suspensa simulacula. *Ex Baronio & Mart. Can.*

Qua de sanctis medicis adhuc restant, brevi temporis spatio
sequentur. Fides vulgi & virtus Sanctorum curatrix sunt sine
fundamento in sacris bibliis, superstitionis ubique regnat, tantos-
que amplos sibi apud vulgum posuit limites, ut credat, certæ
plantæ, diebus & horis certis Sanctis attributis, decerpere, &
si vires a Deo & natura inditas exsererent; Medici autem sanio-
res & prudentes unice sanitatem ægrotorum suorum a Deo
T.O M. petunt, nec superstitionibus in quas magnum habent
odium, sese unquam immiscent. Reliquum de medicis ab eccle-
sia pro sanctis habitis vid. Chr. Bened. Carpzovius in 4to. Vale
& Tuo favore me dignari perge. *Wolffenbüttelæ*
d. 2. Jan. 1730.

FRANC. ERN. BRVCKMANNI

MED. DOCT. &c.

EPISTOLA ITINERARIA XVII.

DE

SANCTIS MEDICIS

ET

OLEO SANCTAE
WALDBVRGAE.

AD

VIRVM MAXIME REVERENDVM EXCEL.
LENTISSIMVM DOCTISSIMVMQVE DOMIN.

D O M I N V M

JOH. BERNH.
HASSEL,

SERENISS. DVCIS BRVNSVIC. ET LVNEBVRG. ECCLESiar.
PER VNIVERSVM DVCATVM SVPERINTENDENTEM GE.
NERALISSIMVM. &c. &c.

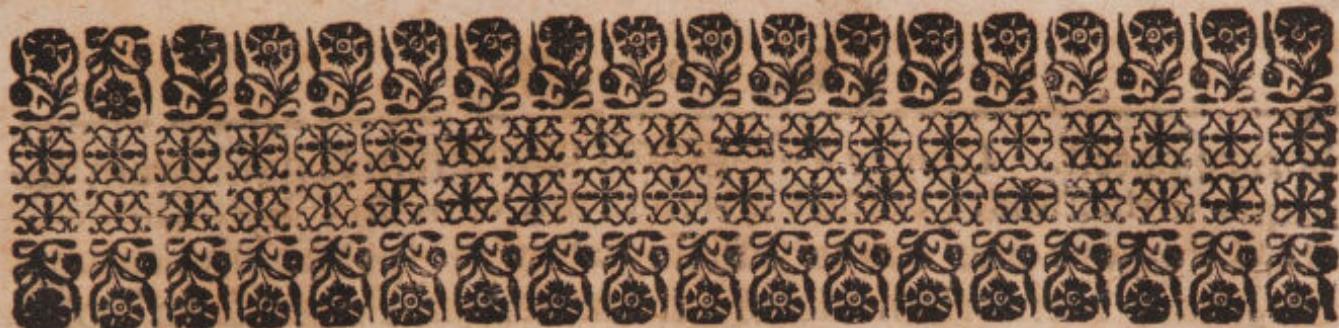
FAVTOREM SVMME COLENDVM.

CVM FIG. ÆN.

WOLFFENBUTTELÆ, MDCCXXX.

FRANC. ERN. BRECKMANNI
LITERAR. ET GRAV. PETRI
S. TACITI MEDICIS
ET
БАТЮР ОДО
ГЛАВЫ МОИ
ДОМІУМ
НИНЕ НОІ
ІССАН

• 1700. FRANC. ERN. BRECKMANNI
LITERAR. ET GRAV. PETRI
S. TACITI MEDICIS
ET
БАТЮР ОДО
ГЛАВЫ МОИ
ДОМІУМ
НИНЕ НОІ
ІССАН

VIR MAXIME REVERENDE,
EXCELLENTISSIME
ATQVE
DOCTISSIME,
FAVTOR SVMME COLENDE !

QVAM antecedenti epistola promissimus continuationem relationis de Sanctis Romanensium Medicis, hic accipe: Diu jam creditum est, S. *Claram* peculiarem habere virtutem & potentiam sanandi oculorum morbos, opinio ista nullo alio fundamento nititur, quam nomine dicitur enim S. *Clara*, ergo per bonam consequentiam lumina microcosmi clariora reddere & visum debilem corrigere & ro-

borare potest. Contra Podagram, chiragram & gonogram aliasque arthritidis: (doloris articulorum cum stetendi impotentia & tumore plus minus inflammatorio) species invocatur S. *Stapinus*; Memoriam incurrit monasterium Pragense in Bohemia, Loretto dictum, (quia in modum ditissimi monasterii Lauretani in Marchia Anconitana Italiæ exstructum:) in monte quodam lateris dicti minoris, ver *kleinen Seiten* / quod tamen latus magna urbis dictæ Pragensis pars est, situm; in hoc non tantum dives rerum pretiosarum thesaurus asservatur, sed & imago S. *Stapini*, Patroni contra Podagram, admodum sanctæ colitur & veneratur, cum affixa tabula, in qua preces ad hunc Sanctum a Podagra vinclis & decumbentibus fundendæ leguntur. Podagrī, qui istius Divi Patroni precibus (*Borbitte*) a morbi hujus tormentis liberati, imaginem ejus manibus pedibusque ex auro & argento conflatis, grati animi ergo & in memoriam liberationis suæ ab hoc ingrato hospite, condecorarant. Alibi locorum ad sanandam Podagram per preces orarunt S. *Pancratium*, hanc ob causam, quia in quibusdam locis a vulgo corrupte S. *Crampatius* nominatus fuit; non defuere, qui ex sola convenientia nominum *Krampf*: (est spasasmus, articulorum juncturarumque morbus, in quo membra involuntario, violento & præternaturali motu contrahuntur:) & Crampatii putavere hunc Sanctum hoc morbi genus curare posse; & quoniam porro & Podagra sit articulorum affectus, ulterius adhuc progressi sunt, & quoque imaginariam virtutem & Podagram, & spasmodum, quem vulgus Germanice *Krampf* vocat, curandi huic sancto, licet invito, attribuerunt.

In doloribus capitis leniendis preces (*die Borbitte*) S. *Chrysostomi* & S. *Anastasi* magnis encomiis laudantur; Surdis & multis opem fert S. *Zacharias*; Hydropsis species curat S. *Lidwina*, Phthisin pulmonumque sordida ulceras sanat S. *Syncletica*; contracturis, claudis, pedibus aliisque corporis membris captis medentur S. *Petrus* & S. *Wolfgangus*; contra febrem contagio-

tagiosam malignam acutissimam, restram namque invocantur
 s. Persicum, die Rose / das wilde Feuer / curat S. Antonius,
 quapropter & hic morbus ardens quibusdam in locis ignis
 St. Antonii vocatur; Conjuges steriles, qui thori sobolem
 charam exoptant, liberis, exhilarantur a S. Nicolao, S. Fran-
 cisco Xaverio, S. Francisco de Paula; in insula May, ad
 Scotiam sita, monachi olim, cum Romana religio ibi adhuc
 in vulgus credulum & superstitiosum dominaretur, perhibe-
 bant. si uxores steriles, quæ ex congressu cum suis maritis
 prolem concipere aut producere nequirent, in hac insula de-
 bito honore S. Adrianum prosequerentur & liberos ab eo
 devote peterent, voti & precum compotes fierent, quapropter
 nunquam non ista insulæ regio sexus sequioris personarum
 ingenti numero repleta & quasi referta erat, vid. Guy Miege
 Geist- und Weltl. Staat von Gross-Britannien und Irland p.
 208. qui autor addit, se nescire, sed aliis dijudicandum relin-
 quere, an imprægnationes ibi factæ plus influentiæ S. Adriani,
 an monachorum adscribendæ forent? fuit olim Salfeldiæ, in
 monte S. Petri, conventus monachorum ad regulas S. Benedicti
 viventium, in hoc monasterio Episcopus Anno vivus cingulum,
 corpus circumvestiens, pro more gestabat, cui cingulo, post
 episcopi obitum, magna virtus, miraculosaque vis superstitiose
 attributa fuit, credebatur nempe, quod, si isto parturientes cin-
 gerentur, partum faciliorem redderet & fœtum in lucem cito
 promoveret; quotiescumque igitur fœmina grava hujus urbis
 & viciniæ partus terminum ante fores esse persentibat, usum isti-
 us cinguli, ad unam alteramve horam, pro X. XV. imo XX.
 florenis sibi emebat, uti historiam legendam tradit Dn. Schame-
 lius in descriptione hujus Abbatiaæ p. 149 Cingulum Episcopi An-
 no non plus præsttit nec præstare potuit in partus difficultate,
 quam aliud lorum ex corio humano factum, nec corium huma-

num ex dorso Turcarum, quod specifice a mulierculis laudatur,
 riūm Hilpanorum, Gaslorum, Germanorum, asiorium huma-
 pulorum & gentium; nec corium humanum plus præstat, quam
 corium brutorum vel alia fascia ex linteo vel panno laneo con-
 fecta, quapropter admodum erudite de modo operandi corii hu-
 mani in partu differit Dn. Laurentius Heisterus, pro tempore
 lumen Academiæ Juliæ medicum, in Diff. de superfluis & noxiis
 quibusdam in chirurgia pag. 8. quando sequenti modo mentem
 suam solide aperit: „Huc referto lorum ex corio humano para-
 tum, quod in partu diffici levamen adferre quidam perhibent.
 „Idem etiam alia præstare lora, ex animalibus confecta, experi-
 entia jam docuit; eandemque vim habent fasciæ vulgares ex
 „linteo abdomini circumvolutæ. Hæc omnia non alio modo,
 „quam stringendo atque coarctando abdomen agere, inter omnes
 „recentiores, haud supersticiosos, constat; nam presso abdome,
 „premitur uterus; presso utero, urgetur fœtus, qui molestia-
 „rum impatiens, diligentius exitum quærit, & hoc modo citi-
 „us a partu liberatur parturiens. Nulla vis pellens in loro hu-
 „mano, a pellione ex calce & aqua deprompto parato-
 „que, inveniri poterit, nisi concederim, quod parturi-
 „entis horror & ab isto loro abominatio, indeque ena-
 „ta alteratio, in spiritus agat, sanguinisque motum & partum
 „ecceleret.

Cum Anno 750. devota illa Anglica virgo, *Walpurgis* di-
 eta, mundo valedixisset, & ejus corpus exanime in monasterio
 Heidenheimensi sepultum esset mox rumor ortus de oleo quo-
 dam traumatico & balsamico, quod nunquam non quotannis die
 I. Maji ex arca ejus sepulchrali copiose proflueret, & quod omnis
 generis morbos curaret, quapropter undique homines concur-
 rebant

rebant & hoc oleum ad varios usus medicos sollicite colligebant.
 An vero adhuc hodie de nocte Walpurgis fluat, nobis non certo constat, imaginem istius S. Waldburgæ & preces ad TAB. dimus.

**Gebeth und Danck sagung zu Gott / für den H. Oel-
 Fluß / so aus denen Brust-Gebeinern der Heil. Engelkind-
 schen Jungfrauen Walburga zu Euchstädt durch ihren
 Grabstein hervor quellet.**

A
 Lemächtiger ewiger Gott / welcher du die Engelandische Jung-
 frau Walburgam / als deine liebste Gesponsz / also hast hoch
 geehret / daß du schon viel hundert Jahr aus ihren Heil. Reliquien
 und Brust-Gebeinern / so in dem Ihr zu Ehren auferbauten
 Gottshausz zu Euchstädt in einem ausgeholsten Stein unter dem
 Hoch-Altar ruhen und eingeschlossen seynd / uns einen so wunder-
 samen und Gnadenreichen Oel-Fluß verliehen hast / und uns den-
 selben noch bis auf jetzige Zeit lassest geniessen / zu sonderbahrem
 grossen Trost / Nutzen / und Hülf schon vieler tausend Kranken/
 Preßhaßten / und mit allerhand andern üblen Zuständen behaßt-
 ten Menschen / welche alle durch dieses Heil. Oel vermittels der
 Vorbitt der Heil. Jungfrauen Walburga wieder zu ihrem Wohl-
 stand seynd gelanget ; Wir sagen dir tausendfältigen Danck um
 alle und jede Tröpflein / wie auch um alle Wunder und Gnaden/
 so wir hierdurch so vielfältig erfahren haben / und noch ins künft-
 tig erfahren werden / mit demuthigster beygefügter Bitt / daß du
 auch

auch auf uns wollest lassen herab fliessen das Oel deiner Göttil-
chen Gnaden und Barmherzigkeit / zur Reinigung unserer See-
len / das Gnaden-Oel aber der Heil. Walburga mir und allen
Dero Liebhabern in allen Nöthen und Anliegen ferners hülffreich/
heilsam / und ersprießlich seyn / damit wir dich hierdurch bestän-
dig loben und preisen mögen / hier zeitlich und dort ewiglich/
Amen.

Vale, fave & ama. Wolffentbutt. d. I. Febr. 1730.

FRANC. ERNEST. BRVCKMANNI,

MED. DOCT.

EPISTOLA ITINERARIA XVIII.

DE

SANCTIS MEDICIS

ET

OLEO

SANCTINICOLAI

AD

VIRVM SVMME REVERENDVM, EXCELLENTISSIMVM

ATQVE

DOCTISSIMVM DOMINVM,
DOMINVM

JOH. BERNH.

HASSEL,

SERENISSIMI PRINCIPIS BRVNSVICENS. ET LVNEBVRG. ECCL-
SIARVM PER VNIVERSVM DVCATVM SVPERINTENDENTEM GE-

NERALISSIMVM, CONSILIARIVM ECCLESIASTICVM, IN-
SPECTOREM AERARII PAUPERVM, PROTO-ECCLESIAST.

AD AEDEM, QVAE GVELPHERBYTI EST, PRIMARIVM
ET SCHOLÆ EPHORVM, &c.

FAVTOREM ET AMICVM
COLENDISSIONVM.

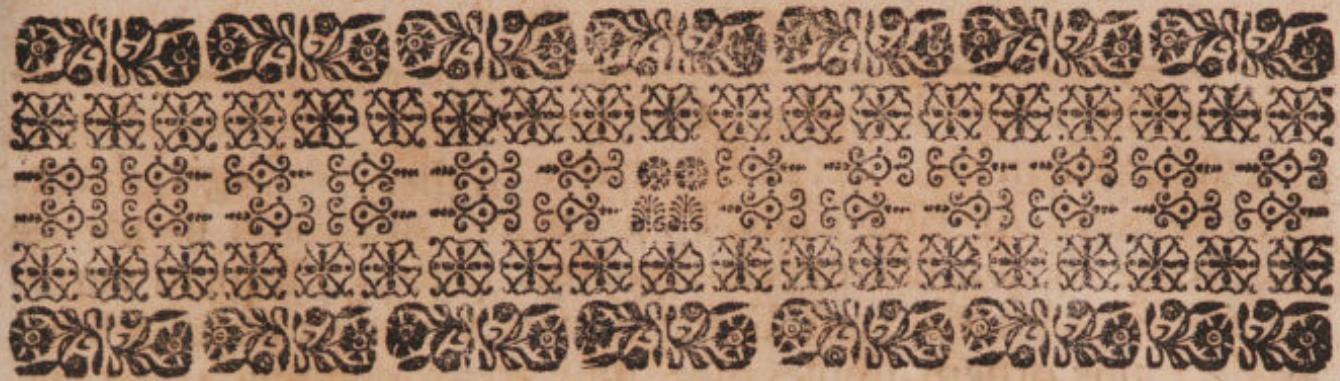
WOLFFENBUTTELÆ, MDCCXXX.

EXCELSIOR
HARVARD LIBRARIES
EGERTON, WILLIAM.

THE HISTORY
OF INDIAN TRADING

IN NEW ENGLAND.
BY JAMES FENIMORE COOPER.

NEW YORK:
WILLIAM MCGRAW & CO.

VIR SVMME REVERENDE,
EXCELLENTISSIME ATQVE DOCTISSIME
FAVTOR ET AMICE MAXIME
COLENDE!

Poste aquam jam binæ de sanctis Romanorum medicis epistolæ ad *Te*, *Vir summe venerabilis atque doctissime*, missæ, memoriam nostram adhuc & sequentes Divi, de quibus saltim pauca addere placet, incurrerunt. Arthritidem curant *S. Johannes Evangelista & S. Benedictus Abbas*, qui bini etiam contra lethifera venena invocantur.

„Benedictus puer ludum cum eremo mutavit, satis jam „magnus Philosophus, qui terrena contemnere didicerat. Ibi „multo post malus Orci pullus merulam mentitus, ingens sub ani- „mo libidinis incendium excitavit: sed ille nudus in spinas abje- „ctus sanguine id extinxit; uti quando Poetæ rosas olim omnes „candidas volunt fuisse; ex his spinis primum credam erubuisse. „Secundum hæc cum socios legeret, multa admiratione digna „fecit, multa passus est. Illud lepidum etiam memoratu: Disci- „pulum, qui a divinis ante finem subducere se amabat, attentio- „ribus oculis arbitratus, vidit a Stygii coloris Nano vestis ora

,prehensem e templo trahi. Castigavit virgis vagum, & ecce
 ,parvulus etiam ille e Styge Maurus tergum, ne virgis daret,
 ,fugæ dedit. At BENEDICTVS castra sanctissima in monte
 ,Cassinate locavit illic everso Apollinis fano, postquam verio-
 ,ra cum aliis multis, tum Totilæ in primis oracula dedisset, fama
 ,& discipulis orbem implevisset, sibi etiam denique vates se-
 ,pulchrum parari jussit, & inter suorum manus, ut Ducem de-
 ,cebat, stans oppetiit. Mox duo Magistrum carpere viderunt
 ,in coelos viam, amplam illam & veite pulcherrima stratam,
 ,multisque luminibus coruscam. Eam tunc nescio quis Coeli-
 ,tum viam BENEDICTI; D. Bernardus illius leges dixit; ut
 ,jam mirum non sit, si eandem tot Pontifices & Reges calca-
 ,runt. Nam viam ad coelum expeditam & jucundam quære-
 ,bant, vel mundo Doctore. Ex S. Greg. M.

Diabolum & terrificas Spectrorum larvas fugat S. Ignatius
Lojola, cuius sola imago portæ affixa, ad hunc finem obtinen-
 dum sufficit, laudatur quoque hoc modo & caput S. Anastasi,
 januis appensum. S. Alexium invocant isti, quibus fulguratio-
 nes & tonitru horrorem cum terrore incutiunt; alii precibus
 prosequuntur S. Donatum & sequentia verba, schedulæ inscripta,
 in marsupio nunquam non secum ferunt: O Sancte Donate,
 ora pro nobis, ne tempestas ac fulgor, insequensque tonitru
 nobis nocere possit. Ne magorum, magarumque, benefica-
 rum sagarumque præstigiæ & fascinationes damnum hominibus
 afferre possint, invocant S. Cyprianum & S. Iustinam, contra
 quam magiam diabolicam & sic dicti nummi St. Benedicti: (Be-
 nedicten Pfeunige:) laudantur, it. & aqua lustralis, & nomina
 trium Regum sanctorum in hunc modum januis inscripta:

C. †. M. †. B. †.

Romanæ ecclesiæ addicti consuetudinem habent nomina:
 (de quibus sacra biblia nullam fecerunt mentionem:) dictorum
 trium regum portis omnibus domus cuiuslibet inscribere, sic
 anno 1724. ubique sequenti modo pieta offendimus.

17 C. M. B. 24.

Sunt

Sunt literæ initiales nominum trium Regum, *Casparis* nem-pe, *Melchioris* & *Balthasaris*. Hæ tres literæ januis appictæ spectris introitum in hypocausta prohibere creduntur. NB. in herbis; verbis literis & lapidibus magna latet virtus. Aliis januis parva schedula cum figura æque parva, Iesulum in præsepio cum matre & magis, poplite incurvo adstantibus, repræsentante, affixa erat, his verbis impressis:

Heilige drey Könige / Caspar, Melchior, Balthasar, bittet für uns Ieso / und in der Stund unsers Absterbens / Amen.

Dies geweyhte Bettlein ist gut vor Reisende/ vor Haupt und hin-fallende Krankheit/ Fieber und gähn Tod.

alia parva schedula cum literis majusculis

C. M. B.

eandem modo dictam figuram, sed priori elegantiores, exhibens, sequentem habebat inscriptionem:

Vorm Neugebornen König hie/ biegen drey König ihre Knie / Laßt uns Ihn beten gleichfalls an/ daß Theirung/ Krieg/ Pest weich hindan.

Superstitione & vanitate non caret, morbum caducum pellere prolatis gestatisve his carminibus:

Caspar fert Myrrham, thus Melchior, Balthasar aurum, Hæc tria qui secum portabit nomina Regum.

An magi ex Oriente fuerint Reges? an numero tres vel plures? quod nomen habuerint? an ante vel post Mariæ purificationem Iesulum visitaverint? vid, in Paullini *Zeit fürzender erbaulicher Lust.* Part. II. p. 213.

Aurum, thus, myrrham Christo fert triga magorum, Forsan tres censes ergo fuisse magos?

vid Erichii Epigrammat. p. 334. 335. &c. Clericus quidam cum festo trium sanctorum Regum de tribus horum magorum donis, quæ hominum Salvatori humillime offerebant, ad populum verba e suggestu sacro faceret & concionaretur, tertiique Regis munus memoriam ejus incurrere recusaret, ita ad auditorium

loquitus fuit: cari amici! tertius Rex nullum salvatori attulit secum deditque donum, quapropter a Christo nigro colore, qui vulgo a pictoribus tertio Regum appingitur, notatus & punitus fuit: *S. Valentinus*, Episcopus Interamnensis, tollit epilepsiam, & tria trium Regum sanctorum nomina secum portata præseruant quoque a dicto morbo, his quotidie additis precibus: Sancte Caspare! Sancte Melch. Sancte Balthas. O sancti tres Reges orate pro me, ne morbus epilepticus me invadere possit! amen.

Morbos pudendorum sanat *S. Apollinaris*; contra diarrhoeam, alvique fluxum immodicum invocatur *S. Otho*, Bambergensis Episcopus; contra herniarum species preces fundunt ad *S. Symphorianum*; Astma, respirationisque difficultatem tollit *S. Beda* & *S. Romanus*; dorsi cruciatus curat *S. Laurentius*, qui alias coquorum patronus existit, eam ob causam, quia in craticula assus, & quoniam coqui multum circa carnes assas ignemque versantur, *S. Laurentium* sibi patronum eligerunt. Lutetiis Parisiorum coqui in popinis & tabernis celebrant Festum Assum: B. Mariæ V. quoniam assum in lingua latina gebraten denotat, & semilatinus coquus Festum assum: B. M. V. ita una vice legit & intellexit, ac si denotaret Festum carnis assæ beatæ Mariæ Virginis; (*das Fest des Bratens der heiligen Jungfrau Mariä:*) quoniam mater Dei, ut sequiori sexui familiare est, etiam coquinata sit & carnes assas paraverit.

Pleuritidem sanat *S. Maurus*; colica & passione hysterica laborantibus opem fert *S. Aelredus*; arthritide decumbentes solatur *S. Thecla*; dolores & cruciatus infimi ventris cito sedat *S. Erasmus*; *S. Saturninus*, qui quibusdam in locis ex vocum quadam convenientia nomen *S. Aturni* accepit, tollere posse omnes capitum morbos, in specie vero vertiginem, creditus fuit; pro infantibus atrophia & macie confectis religiose colitur *S. Mandus*, qui hunc affectum curare posse putatur, infantes in Fanum S. Dionysii Galliæ, ubi carcer existit, in quo hic Sanctus captivus & vincitus detentus fuit, deportantur. Contra captitatem invocatur *Leonhardus*; *S. Felicitas* donat liberos masculos. Confer

fer Sigismundi Mayoer Cassovia-Hungari Diff. inaugural. de mascula sobole procreanda. 4to. Altd. 1723. S. *Anna* donat divitias.

Foeminæ gravidæ, quando partus tempus appropinquat, ceram in festo purificationis Mariæ consecratam & in crucis formam effigiatam ad januas hypocasti agglutinant, sique credunt, diabolum infantes genuinos non posse tollere & removere, nec suppositios (*Wechselfälge*) pro iisdem in locum reponere quod saepius Viennæ Austriæ, ut nobis non credulis, relatū fuit, factum sit; it: accipiunt crustam panis vel similæ thaleri magnitudine, agglutinant huic crucem ex cera consecrata paratam, ponuntque sub fasciis eundem in finem in pectore infantum. Et quoniam malis, spiritus parturientibus & puerperis occulte plures, quam aliis hominibus, insidias struit & ponit, binæ tales ex cera consecrata confectæ & crustæ panis agglutinatae crues ad manuum pulsus fasciis lineis alligantur, instar epicarpiorum; vel cereus gracilis ex ejusmodi sacra cera confectus circa collum & manus circumvolvitur.

Ad *oleum S. Nicolai*, *S. Nicolai Oehl* quod attinet, est limpidum & pellucidum, instar aquæ puræ, in vitro parvo albo æque pellucido & claro, hermetice sigillato, inclusum. De sepulchro *S. Nicolai* marmoreo traditur, quod ex capite istius Divi flumen oleosum, & ex pedibus fons aqueus pellucidus promanaverint. In civitate Apuliæ Barri ex genu St. Nicolai liquor dicitur extillare, quem incolæ vocant *Manna de S. Nicolæo*, febris commendatus, qui licet sparsim ad alias terras mittatur, sponte tamen redire ad corpus suum occulta sympathia fertur, si vera sunt, quæ credulis nonnulli persuadent? Hanc mannam ex alio loco venire rectius putat Santorellus, vel a monachis afferri, quod hic Neapoli quoque factitatum, atque tum corpori balsamico affusam posse aliqua virtute imbui. Confer. Thom. Bartholinus in Epist. medicinal. Cent. I. Ep. LIV. p. 232 it. Männlings Curiositäten. Alphabet. Part. III. p. 259. Vitrum parvum quoddam oleo hoc miraculoſo refertum & hermetice sigillatum Viennæ Austriæ in nundinis, a S. Catharina denomina,

minatis, aliquot grossis nobis emimus, cum sequenti de usu ejus
salutari typis german. impressa relatione:

O Heiliger Bischoff Sanct Nicolai.

Der du in deinem Grabe von zwey bisz drey hundert Jahr
gantz unverwesen liegst / hinsür aber aus dein heiligen Leib/ ja aus
dein Leib / ja so gar aus deinen Adern des Leibs/ Oehl und Wasser
fliesit.

Erstlich ist es gut vor Donner und Schauer-Wetter/ oder Ein-
schlagung des Feuers in denen Häusern.

Zum andern: Ists auch ein approbirtes Mittel vor die Pest
oder ansteckende Kranckheiten; wie es erfahren hat das schone
Königreich Cäcilia 1548. in der Stadt Pallermo sich kein besseres
Mittel erzeigen wollen / als bey demjenigen die solches am Hals
trageten.

Zum dritten / ist es gut vor Kopfwehe/ Augenwehe/ Schwindel/
ja so gar auch vor die Wassersucht/ und ein Linderung des Podagra.

Zum vierten: Es sollen auch die Geistliche / oder andere from-
me Leut bey sich haben / wenn sie zum Zusprechen der Krancken
gehen.

Wer aber diesen Schatz will theilhaftig werden / der muß sich
vor dem Schelten / oder Fluchen enthalten / sonst wird es sich ver-
liehren / und keine Krafft von sich geben.

Diss Exemplar ist aus dem Romanischen genommen/ und in die
teutsche Sprache übersetzt worden.

Reliquum vive diutissime & hisce vale, *Vir summe Reve-*
rende, & me semper tuum semper ama. Scribeb. Wolffensb.
d. i. Mart. 1730.

FRANC. ERNEST. BRVCKMANNI,
MED. DOCT.

EPISTOLA ITINERARIA XIX.
SISTENS
MEMORABILIA
QVEDLINBURGENSIA

AD
VIRVM PLVRIMVM REVERENDVM, AMPLISSIMVM
ATQVE
DOCTISSIMVM DOMINVM,
DOMINVM
FRIDER. CHRISTIANVM
LESSER,

VERBI DIVINI MINISTRVM NORTHVSANVM AD MONTEM
MARLÆ VIRGINIS FIDELISSIMVM, MERITISSIMVM,
ET
ORPHANOTROPHII ADMINISTRATOR. GRAVISSIMVM,
FAVTOREM ET AMICVM DEBITIS HONORIBVS AC OB-
SERVANTIA COLENDISSIONVM.

Cum Figur. æn.

WOLFFENBUTTELÆ, MDCCXXX.

VIR PLVRIMVM REVERENDE, AMPLISSIME,
ATQVE DOCTISSIME,
FAVTOR ET AMICE CARISSIME!

Quedlinburgum, Abbatia & urbs notissima, duobus Halberstdio milliaribus distans, ad fluvium Bode dictum, cuius cancri præ aliis magnis gaudent lapillis, situm est. Diversorium per aliquot dies nobis fuit ad signum equi nigri, quod cum vix ingressi, testudines ex Pomerania venales hospiti offerebantur, singulæ pro decem bonis grossis, partim pro cibo, partim & in primis commendabantur, ut in potum porcorum, Germ. *Schwein-Wäsch* vocant, ponerentur, in quo non tantum optimum invenirent alimentum & nutrimentum dicta bruta, sed & pororum familia ex ejusmodi potu admodum pinguesceret & a morbis præservaretur, caroque istorum sana maneret. Porro & podagricis curative & præservative haud leve afferrent solatium si, in aquam ponerentur calidam, &, detruncatis post extra testam exporrectis capite pedibusque & cute deposita, caro optimo jure condita in cibum ab istis sæpius eligeretur, essentque præterea Principum & Magnatum in aulis deliciae non insalubres. Testudo mascula, quæ cognoscitur ex levi sub inferiori testa incisura, alligata membro sanat arthritidem ob sympathiam, vid. Sylvest. Rattray aditum novum ad occultas sympathiæ & antipathiæ causas inveniendas &c. p. 20. Pedes testudinis podagricorum tollunt cruciatus, si membris nempe in hunc modum superalligantur, pes dexter animalculi pedi dextro podagrī, pes sinister sinistro; manus testudinis dextra, seu rectius pes anterior dexter, dextræ manui podagrī, & sinistra sinistræ annexantur, de qua curatione, cui autem parum adhibemus fidei, legendus est Agrippa L. II. cap. 15. *Der geheimen Weisheit.* Quilibet ferme hoc nostro ævo se fingit medicum, sic & noster hoipes; arcani loco, dentes fossiles ex specu Schartzfelsiano Hercyniæ sylvæ epilepsia correptis propinabat; Sunt medicamentum absorbens, prætereaque nihil, nullaque vi specifica antiepileptica, præ aliis ossibus, pollent. Hæc urbs admodum celebris ob sapida olera, quæ horti copiose proferunt; ob vinum, sic vulgo dictum, adustum, quod incolæ destillant, quodque ubique locorum in adjacentibus provinciis maxime laudatur, longeque lateque sub nomine des Quedlinburger Bierantweins non sine encomio notum est; ob bonæ notæ cerevisiam, quæ est vel Bryhana, primus qui Quedlinburgi hanc cerevisiam coquere cœpit fuit David Rudolph An. 1596. teste Jac. Frid. Reimmanno in Idea Historiæ Ascaniensis

niensis p. 11. 12. vel Gosa vel brunna lupulo condita. Et cerevisiæ, & olera & frumenti spiritus optimus victum incolis & amictum conciliant, præterea urbs dicta magno frumenti & lanæ gaudet commercio. Ante portam quandam fons soterius, particulis Martis dives, præcipue scabiorum lympham depurat, usum tantum in vulgus habet. Urbis magistratus nominatum fontem lapidibus cæsis circumdedit, trullamque catena ferrea appensam, pro majori bibendi avidorum commoditate, adjecit. Aqua hujus fontis non æque valide semper scaturit, nobis præsentibus vena vix digiti crassitie profilivit, cum alio tempore interdum, incolarum testimo-nio, crassitatem bracchii æquaverit. Ad fontis latera ochra lutea vel terra martialis parietes investit, quæ nil aliud nisi ramenta minima mineræ Martis, quæ aqua in itinere suo per hanc mineram abluit, secum in fontem rapit, ibique iterum dejicit & præcipitat. Pone urbem terra alba mollis, quæ nihil a terra Hollandica, ex qua Batavi machinas fumiductorias parant, recedit, reperta fuit, ex hac pro tempore æque machinæ tabacisugæ bonæ notæ albissimæ coquuntur. In vicinia urbis olim Alumen, Vitriolum & Nitrum ex mineris suis parabantur, ex lignorum autem defectu ejusmodi cocturæ & labores post iterum cessarunt & adhuc cessant. Ante paucos annos incolæ & quæsiverunt metalla, præter carbones autem lapideos & martis mineram, quæ vero ob dictum ligni defectum non liquatur, nihil in apricum venit, quare fodina, frustra plus quam 5000. thaleris in eam insuntis, inculta derelicta manet. Tribus ab urbe horæ quadrantibus ante portam Erigenam lapidis calcarii & Gypsi fodina colitur, in qua simul copiose optima glacies Mariæ, Spörer, über Marien, Glas, coloris albi & lutei, pellucida tamen, invenitur; circa hanc fodinam læte viret Gramen ischænum digitatum. Rolandi quoque statua olim hæc urbs gaudebat, qua vero nunc caret, nam Abbatissæ Hedwigis tempore An. 1476. simul acrum hoc ab Electore Saxoniæ Ernesto, cum urbs ejus sorori, pro tunc Abbatissæ, debitam obedientiam, imo reverentiam, dare recusaret, dejectum & destruetum fuit. vid. Godofr. Schumannus de Rolando Magno. 4t. Fluvius Bode, urbem transiens, discernit istam in veterem & novam, in die Alt. und Neu. Stadt, hujus fluminis canceris admodum magni insunt lapides. Ad portam domus cuiusdam, ruinam minitantis, in nova urbe literis permagnis deauratis egregium hoc legitur distichon;

Transivere patres, sic nos transibimus omnes,

In cælo patriam, qui bene transit, habet.

Urbis signum mnemonicum ad templum novæ urbis repræsentat bini nos ex lapide in magnitudine naturali humana cæsos ovium pastores cum canibus suis, qui locum in altissimis, ad angulos turrium, occupant; traditionem de ipsis incolæ sequentem habent, quod nempe hi bini opiliones propriis sumtibus, superfluis sibi ipsiis, hoc magnum & egregium templum,

vel ad minimum has duas prægrandes & præaltas turres in piscina quadam
& loco paludoso exstrui curassent. Die 4. Sept. 1723. visitavimus Nobilissi-
mum & Consultiss. Dom. Med. Doct. Schwalbe, Personæ & aulæ Abbatis.
Æ Medicum, Consulem & Physic. urbis excellentissimum, Virum admo-
dum doctum, qui nullo non tempore maximis in deliciis habuit studium
anatomiae, Chymiae & Botanices, possidet quoque herbarium virum char-
ta majori elegantissimum, quod ipse in itineribus per Bataviæ provincias,
Angliam, Scotiam, Galliam, Germaniam, &c. factis, summo studio &
laborе confecit, in quo parando methodum Tournefortii sibi elegit, visun-
tur in hoc rarissima Indiæ Orientalis & Occidentalis vegetabilia, cujusque
preium certe attingit summam 3. à 4000. thaler. In museo quoque asser-
vat varia conchylia marina aliaque curiosa & admiranda naturæ. De cele-
berrimi quondam Amstelodamensis anatomici Ruyschii filia sequentia no-
bis, memorata digna, retulit, quod ita nempe, parente invito, contractum
iniisset nuptiale cum pictore quodam. Hic pictor juvenis, in orphano-
tropheo educatus, interdum per plateas ambulans, ex instinctu naturali li-
neas & figuræ ad domorum parietes, portas & januas illinivit, virgo, his
visis, inclinationem & post amorem licitum in hunc puerum conjecit, tan-
demque cum illo nupta est. Hoc facto pater istam a se repulit & rejecit.
Infelices hi homines, sed in amore pares, summo continuarunt studio ar-
em pingendi, & uxor tantos fecit progressus, ut pro nunc omnes pictorum
coryphaeos, præprimis in florum & insectorum pictura, longe supe-
ret, multumque jam pecuniæ subtili suo penicillo corraserit, ex qua pro-
prium & bellulum sibi emere potuit focum; Maritus vero sibi picturam
humanarum facierum elegit, in quo pingendi genere quoque eum excel-
lere multi affirmant. die 5to Sept. reverentiam nostram fecimus D. Doct.
Bollmann, Physico urbis & Chymico celebratissimo. In curia civium car-
cerem ligneum, in quo olim Comes quidam Rheinsteinensis, qui multis
incolis hujus urbis turbas excitaverat, tandemque ab ipsis captus & in hunc
carcerem, qui ab hora sua parum distat, per tempus detentus fuit, lu-
stravimus, vilui quoque offertur ejusdem quem gerere consuevit, arcus.
Inter urbem & Abbatiam in monte, Münzerberg dicto, ante urbem, ex-
structam, est suburbium Westendorff vocatum, quod aliquot retro seculis
sylva opaca fuit, in isto suburbio curiosis monstratur domus quædam ædi-
ficata in loco isto, in quo Henricus Auceps aucupium suum exercuit. die
6. Sept. Serenissima Princeps Holsatiæ, Abbatissa hujus fundationis Reve-
rendissima, clementer gratiam nobis fecit videndi reliquias, antiquitates
& pretioſa, quæ in templo & concameratione quadam, Zutsgewölb dicta,
Abbatiae asservantur, inter quæ primo loco stat magna urna lævis & polita,
quæ perhibetur esse ex sex hydriis nuptiarum Canæ Galilææ; materia ex
qua, videtur marmor ex omni parte pellucidum, coloris ex albo lutei, in-
termixtis

Die Weite des Koches ober.

Der Rand des Kruges.

termixtis venis albis circulariter vas istud transeurrentibus in Tab. I. viden- TAB.I.
dis; una ansa completa adest, altera deficit, asservaturque inter reliquias
Coloniæ Agrippinæ, & hujus tantum vestigia bina in hac hydria spectan-
da sunt; crassities urnæ per totum undique pollicem æquat; linea Tab. I.
sub urna posita est mensura pedis, cujus lineæ decem altitudinem urcei fa-
ciunt; novem vero cum semisse dissektionem in medio, den Durchschnitt
in der Mitte, signant; Ex appositis lineis circularibus ora vel margo urnæ
mensurari potest; spatum cavitatis in parte superiori, absque ora, æquat
quinq[ue] lineas; amplitudo circumferentia in medio seu ventre urnæ fer-
me viginti & novem pedes habet; ansa quatuor & dimidiam habet lineas
s. pedes. Harum hydriarum plus quam viginti in diversis Europæ locis
inveniuntur, hinc prius conclusum faciendum, quænam sint veræ? ipsi-
met harum duas Bambergæ vidimus, ab hac Quedlinburgensi quod ad for-
mam, materiam, colorem & reliqua abeentes; Valentini mentionem Part.
II. p. 6. Mus. Museor. istius fecit, quæ in Fano St. Dionysii Galliæ asserva-
tur vid. Dom. Germain Millet le Tresor Sacre ou Inventaire des sainctes
Reliques & autres Precieux Joyaux qui se voyent en l' Eglise & au Tresor
de l' Abbaye Royale de S. Denis en France. 12. à Paris. 1638. & autor sic di-
ctorum der Europäischen Reisen p. 161. affert istam, quæ Andegavi in epi-
scopali templo S. Mauritii in Gallia monstratur, coloris hæc est rubicundi,
materiæ instar Jaspidis, hanc Rex Siciliæ, Renatus, qui in hoc templo fide-
lium resurrectionem exspectat, Hierosolyma apportari curavit. Paullini
Part. III. Der Zeitschriften erbaulichen Lust p. 921. ex antiquitate erudite
monstravit, quod hydriæ inique ansatæ pingerebantur, idem quoque dicti
libri Parte I. cap. CLXXXIX. p. 657. computavit mensures, quas capere po-
tuerint hæ urnæ, nempe quod hæ sex hydriæ $8\frac{3}{4}$ amphoras & mensu-
ram dimidiam vini capere potuissent, pretium hujus vini æstimavit $97\frac{1}{2}$
thaler. & tantum vini hominum servator Christus loco doni nuptialis spon-
so sponsaque dedisset. Canæ Galilææ, quæ his nostris temporibus vilis
saltim pagus existit, ad fores templi Turcici, Moschæ vulgo, in magnæ
molis lapide tres excisæ visuntur hydriæ; Latini videntur has urnas in me-
moriam primi miraculi Christi Joh II. v. 6. hic in lapidem posuisse & pu-
tasse, hydrias Canæ Galilææ fuisse saltim vulgaria angustiori collo duarum
vel trium mensurarum vasa, cum potius fuerint majora vaſa aperta orificio
amplo ad lavandum & aqua ſe abluendum destinata, minimum 24. usque
28. mensurarum, nam metretes eſt mensura octo vel novem cantharorum,
& quælibet ex ſex hydriis capiebat binas, usque ternas, metretas. Joh. II.
Christi transmutatio aquæ in vinum bonæ notæ miraculum fuit, ad fabulas
autem merito referenda eſt ista, quam St. Kield seu Ketilli perfecisse cre-
ditur, de qua fide Erici Pantoppidanii Theatrum Daniae Part. I. p. 406. &

ista, quam S. Martinus in hunc modum Cæsaroduni in Gallia peregit, vas vinarium, quod adhuc ibidem loci, in miraculi memoriam, hodietenus monstratur, aqua communi replere jussit, hac benedicta, uvam vitis in istud vas injecit, quo facto, statim, loco aquæ, vinum ex isto bibendum erat. Pontificii ita argumentant: Canæ Galilææ in nuptiis sex hydriæ positæ fuere, ergo, per bonam consequentiam, septem sint sacramenta, & vinum, id est, sacramentum altaris, sit inter haec præcipuum & principale. vid. D. Joh. Frid. Mayers Päpstische Vernunftlose Schluss-Kunst. p. 160.

Res omnium pretiosissima in sic dicto Zittergewölbe est arcula auro munita obryzo, in hujus superiori parte, juxta plures alias pretiosas gemmas, Turchesiam viridem admodum magnam omniumque nobilissimam videre licet. Pro hoc lapide, plures ante annos, Episcopus quidam Halberstadiensis Abbatissæ tunc temporis Queplinburgensi Præfecturam Westerhausen in vicinia sitam cum omnibus pertinentibus per commutationem dare obtulit, quam vero accipere recusavit. Porro adest Henrici Aucupis pecten, quo barbam pectinare consuevit, ex ebore confectus, auro multisque pretiosis lapidibus, inpr. granatis munitus, forma externa à pectinibus nostrorum temporum plane recedit, uti dictus pecten in apposita Tab.

TAB.H. II. videndus, quæ istum in magnitudine sua repræsentat, ex utroque late-re, tam quod ad gemmas & ebur, tam quod ad auro inclusionem, idem est.

a) Sunt crispæ inclusiones ex auro obryzo sine gemmis. b) Sunt Amethysti & granati auro muniti, inter quos lapides nunquam non parvus ex argento confectus globulus, instar margaritæ, conspicitur. c) Sunt tres auro inclusi Smaragdi virentes elegantiores pellucidi & diaphani, super quos d) gemma quædam auro inclusa obscure-cœrulea. e) Sunt folia floresque exhibentes figuræ in ebur affabre incisæ.

Porro adsunt frusta quædam panni serici rubri, albis floribus picti & ornatæ, quæ panno subdititio æque serico cœruleo munita sunt, perhibentur esse de lecto B. Mariæ; in membrana adjacentे sequentia verba monachorum literis exarata leguntur: De lecto, in quo beata Dei genetrix ipsum dominum in utero gestans jacuit. Visui offeruntur quædam frusta de vestibus 11000. virginum, quæ una vice simul martyrio excruciatæ. Hæ 11000. virgines una tantum persona fuerunt, nomine Undecimilla, ex quo vero nomine rudis & indocta monachorum veterum cohors 11000. fecit virgines. Isti, qui historiam hanc fabulosam fecerunt, in martyrologiis quibusdam M.SS. hæc verba ita posita invenerunt: S. S. Ursula & Undecimilla V. M. id est: Sanctæ Ursula & Undecimilla Virgines Martyres: sive sibi persuaderunt, Undecimillam cum literis insequentibus V. & M. esse nomen abbreviatum, & significare undecim millia Virginum Martyrum; quæ sic abbreviatura iis occasionem excogitandi has Romantias, quæ hodie adhuc à vulgo veræ creduntur, dedit. vid. plura in D. Joh. Frid. Mayers Päpstisch.

Vernunft

Vernunftlosen Schluss, Kunst. p. 71. &c. Lituus Abbatissæ auro ex quo nummi, vulgo Ducati dicti, conflantur, munitus, ad quem & cum quo olim, tempore Romanæ religionis, in hac fundatione Abbatissæ introducetæ sunt. Aurum est saturationis & optimi coloris, quapropter factitium esse perhibetur, imo cum auro istius mensæ Lüneburgensis, quam male famigeratus Mosel furatus fuit, convenit.

Liber ex charta pergamenta, literis aureis ita firmiter penna impressis, ut istas nullo modo abradere vel eradicare licet, confectus; hoc scriptum, cum jam septem numeret secula, nihil tamen de splendore & pulchritudine rutilantis auri amisit. Ars ejusmodi pingendi literas hoc nostro ævo pertinet ad artes depertitas, & Balbinus Dec. I. Lib. III. Misc. Regni Bohem. cap. X. §. IV. p. 137. inquit: Codices M.S. veterum auro conscripti mundissimo, qui modus auro scribendi & pingendi amissus &c. In hoc sic dicto Zittergewölbe olim & vitrum quoddam, cuius fundo materia quædam alba, instar calcis, adhærebat, videndum erat, particula lactis D. Mariæ dicebatur, appensa vitro schedula literis monachorum hæc bina verba: Lac Virginis: exprimebat. Hoc vero vitrum clementissimo jussu Imperatricis Romanor. regnantis ante paucos annos Viennam Austriae transmissum fuit; sunt, qui putaverunt, hanc in vitro hærentem calcem fuisse lapidem Philosophorum. Lac, quod pro Mariæ lacte venditatur, multis in monasteriis & quoque in Abbatia Gandersheimensi adhuc asservatur. Restant plures antiquitates & reliquiae a D. Frid. Ernest. Kettnero in der Kirchen- und Reformations-Historie des Kaiserl. freyen weltl. Stifts Quedlinburg. 4t. Quedlinb. 1710. pag. 99. 100. recensitæ, ex quibus brevissimis saltim quarundam mentionem addere placet: adest frustum columnæ, ad quam hominum servator passionis suæ tempore ligatus fuit; terra de montibus Golgatha & Calvaria; lancea, qua Christi latus apertum fuit; quæ etiam Romæ in templo S. Petri, teste Joh. Mabillon in Musæo Italico p. 88. sancte colitur, ergo binæ lanceæ fuerunt, sed S.S. unicam tantum memoravit. Papa Innocentius VI. honorem & cultum huic hastæ tribuere, diesque festos ob hanc causam publice celebrare, precesque ad lanceam tunc temporis sequentes mittere, pro autoritate papali, jussit:

Ave ferrum triumphale
Intrans pectus tu vitale
Cœli pandis ostia,
Fœcundata in crux,
Felix hasta, nos amore
Per te fixi saucia.

Seh gegrüßt glückseeliger Stahl!
Der du in die Brust gedrungen
Da die Lebens-Quell entsprungen/
Desse uns den Himmels-Saal!
Der du triest von Heilgen Blut/
Riße mit dem Liebes-Schmerzen
Des Verwundten/ unsre Herzen/
Seelger Speer/ so ist uns gut.

Particula de ligno crucis Domini, de quo vid. plura in Leuckfelds Antiquitat. Walckenried. p. 278. frustum arundinis, qua Christi corpus, sceleris purum, percussum fuit; Capillus Mariæ Magdalæ, quo Jesu pedes, post balsamationem, siccavit; crateres ferreæ, in quibus S. Laurentius assatus fuit. In templo cathedrali ad arem abbatæ pertinente, est sacellum fornicatum subterraneum, das Münster dictum (ejusmodi enim sacella subterranea

terranea Münster vocantur, quale & Erfurti prostat) in quo Imperatoris Henrici Aucupis sepulchrum, janua ferrea clausum; super hoc facello in templo est altare primarium & ita vulgo dictus chorus altus. Lapis sepulchralis dieti Imperatoris ex optimo confectus est marmore, inscriptio epitaphii non amplius legenda, sequens autem fuisse perhibetur, vid. N. H. Gundlingii de Henrico Aucupe liber singularis 4t. Halæ. 1711.

Auceps Henricus primus celeberrimus inter Imperii Proceres Saxonique Duces,
Fortiter Hercyniae populos cum subderet
omnes,
Construxit summo templo dicata Deo,
Virginibus castis hanc fundavitque Sareptam,
Ut Christum virgo religiosa colat.
Mechtilde gnatam primo præfecit in illa,
Quæ castum coluit filia casta Deum.
Cæsar is hic magni sepelivit membra parentis,
Ante aram Petri corporis ossa tegens,
Illiis hic placide sub saxo membra quiescunt,
Sed mens æterna vivit in arce Dei,
Optat & exspectat cum corpore cœlica regna,
Cum venient summo regna beata die.

Heinrich der erste Kayser berühmet war /
Unter den Fürsten allzumahl /
Der Herzog von Sachsen Krohn /
Bekriegt den Harz und als er gewonn /
Stiftet er das Jungfrau-Kloster sein /
Sein Tochter Mechtilde setzt hinein /
Eine fromme Heilfistin sie ward;
Hielt ihren Orden treu und hart /
In Gottessucht und Keuschheit rein /
Wie Gott recht will geehret seyn;
Allhier vor St. Peters Altar /
Legt sie ihres Vatens Haut und Haar /
Sein Fleisch und Bein / aber die Seel /
Im Himmel lebt vor Gottes Stuel /
Erwartet frölich Gottes Gericht /
Bis auch der Leib werde lebendig /
Und samt der Seel leb ewiglich.

Patroni hujus foundationis sunt S. Servatius, Dionysius & Arnulphus. Hæc Quedlinburgensis fundatio est per antiqua S. Rom. Imperii Abbatia ad Saxonie superioris circulum pertinens, a modo dicto Imperatore Henrico Aucupe, seculo post Christum decimo, fundata, primatum tenet inter sexus sequioris Abbatias Rom. Imperii, & a multis Imperatorum Principibus administrata. Constat nunquam non quatuor personis nempe Abbatissa, Præposita, Decanissa & Canonissa; Quæ in præsenti dominatur & regimen habet Abbatisse est Ducissa quedam Holsatiæ; Præposita est comes Maria Aurora Königsmarcken. In arce & bibliotheca non æque magna & numerosa, tamen selecta, videnda.

Quedlinburgum putant nomen habere vel a copiosis aquarum venis, Wasser-Quellen, vel a Serpillo, Quendel, Feld-Kümmel, Feld-Könnig, quod copiose hic & late crescit. Dom. Apel, Med. Candidat, nobis retulit, circa Quedlinburgum pyritem, quem Gold, Kies vocabat, reperiendum; & non procul Dittfurto terram quandam viridem, qua instar viridis æris pingere possent pictores, sed arena intermixta prius eluenda. In monte Sebichenberg Quedlinburgensi skeleton Unicornu fossilis quondam repertum fuit, cuius unum alterumve magnum os ex summe liberali donatione supra laudati Dn. Consulis & Archiatri, Schwalbe, accepimus; descriptionem istius postea D. Joh. Mayer, Astronomus & Camerarius Quedlinburgensis, concinnavit, vid. Valentini Mus. Museor. Part. II. p. 483. Plures Quedlinburgensium memoratu res dignas vid. Tob. Eckhardi Codices M.S. Quedlinburgenses. 4t. Quedlinb. 1723. Ej. von den Bibliotheken zu Quedlinburg. 4t. Ej. Memoria Quedlinburgens. docti renovata. 4t. Hisce vale optime, Vir pluriimum Reverende atque Doctissime, litterati Orbis Northusani insigne decus, & me, ut soles abunde, amare perge, Wolffenb. d. 4. April. 1730.

FRANC. ERNEST. BRVCKMANNI,

MED. DOCT.

EPISTOLA ITINERARIA XX.

DE
TVBERIBVS TERRÆ,

AD

VIRVM NOBILISSIMVM , EXCELLENTISSIMVM

ATQVE

CONSULTISSIMVM DOMINVM,
DOMINVM

HERM. FRID.
TEICHMEYER.

PHILOS. ET MED. DOCT.

ANATOMIÆ, CHIRVRGIÆ ET BOTANICES PROF. P. O.
SERENIS. SAXON. DVCVM VINAR. ET ISENAC. CONSIL. AVL.
ET ARCHIATRVM, ACAD. NAT. CVRIOSOR. IMPERIAL.
LEOPOLD. CAROL. ET REG. SCIENT. PRVSS. SOCIVM, &c.
AMICVM ET PATRONVM COLENDISSIONVM.

CVM FIGVR.

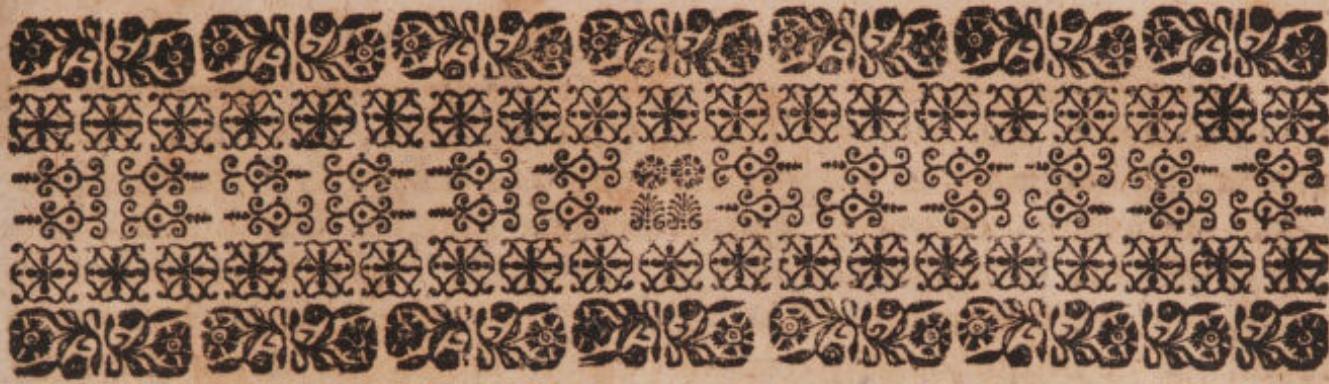
WOLFFENBUTTELÆ, M DCC XXX.

СИДІЛІКІ СІДІЛІКІ
СІДІЛІКІ СІДІЛІКІ

СІДІЛІКІ СІДІЛІКІ
СІДІЛІКІ СІДІЛІКІ

СІДІЛІКІ СІДІЛІКІ
СІДІЛІКІ СІДІЛІКІ

СІДІЛІКІ СІДІЛІКІ
СІДІЛІКІ СІДІЛІКІ

VIR EXCELLENTISSIME ATQVE CONSULTISSIME,
FAVTOR ET AMICE COLENDISSIME!

Quod de Fungis subterraneis, vulgo Tuberæ terræ dictis, specimen botanicum Anno 1720. typis exscribi curavimus, quodque recensitum legitur dans le Journal des Scavans pour le mois de Decembre 1722. p. 624. &c. usque 629. it. in Joh. Fabricii Historiæ bibliothecæ Fabricianæ Part. VI. p. 38. 39. Tu quo honoratissimo nomini, *Vir excellentissime*, dedicatum, dubio procul Te reæte accepisse persuasum firmiter habemus. Ulteriore de iis, præsertim istis in Hungaria observatis & comestis relationem non ægre pro nunc accipies; peculiare quidem de tuberibus & de Clitumno fluvio Alphonsus Ciccarellus Patavii 1564. in 8v. Scriptum edidit, quod vero haec etenus nullibi omni licet studio multas instructissimas bibliothecas perlustraverimus, invenire nobis contigit; Et Ioseph. Pitton Tournefortius, Botanicorum facile Coryphaeus. in Institut. rei herbar. p. 565. Tab. 333. Classe XVII. de plantis, quarum flores & fructus vulgo desiderantur Gen. VIII. cum fig. brevissimam tantum & mancam de hoc certe mirabili plantarum genere delineationem cum eruditis communicavit. Tuber Latinis a tumeo, quomodo a facio faber, ab humeo huber & per aphæresin uber, tuber quia est corpus naturale vegetabile tumidum, dictum. Confer. Ioh. Iacobi Mangetti Bibliotheca pharmaceutico-medica Tom II. Lib. XIX. p. 1007. Dantur & nodi duri in quarundam arborum ramis & cortice latentes, qui tanquam morbus arborum, a lassione externa violenta morsuque insecto-

rum excitantur, qui quoque Tuber, cum epitheto, arboreum nuncupantur, denominatione a figura externa, quæ tuberibus terræ quodammodo assimilatur, desumpta, ejusmodi tuber ligneum durissimum, cor-
 TAB. II. tice exclusum, ex museo nostro Tab. II. Fig. III. Tibi exhibet; hoc plane
 FIG. III. a nostro tubere subterraneo distat. Laborat interdum & genus humanum
 brutorumque in quibusdam corporis partibus morbo quodam in altum ele-
 vato, uti est talpa in capite, species atheromatis in crano, qui quoque ab
 externa cum tuberibus terræ similitudine & facie tubera, German. Brüten /
 rectius tumores p. n. vocatur. vid. Hübner's Natur-Lexicon. p. m. 270.
 Porro Helianthemum tuberosum seu Sol altissimus radice esculenta tube-
 rosa, Sonnen Blume radice esculenta, quæ planta florem habet regula-
 rem compositum ex regularibus & irregularibus simul, seminibus solidis,
 vocatur quoque & quidem proprie Erd-Apfel sed improprie Lat. a qui-
 busdam Tubera, Tartuffi. vid. Ruppii Floram Jenensem p. 155. Et Papas
 quoque Americanum improprie Erdbirnen / Erdäpfel & Tartuffeln voca-
 tur; Hæ enim omnes plantæ flore specioso & semine visibili, in fungis
 subterraneis haud facile inveniendo, gaudent, præterea plane aliud, &
 toto coelo a tuberibus terræ diversum, plantarum genus constituunt. Ma-
 le quoque fungorum genus cavernosum & rugosum, Morcheln vel Mau-
 racheln, it. Cervi fungus, Hirschbrunst, tuber vocatur. Prostat & Symphi-
 tum tuberosum majus & minus, sed quoque non est hujus loci, vid. de
 isto Carolus Clusius, curiosus olim botanicus, rarer. plantar. histor. L. V. c.
 LII. p. CLXVI. it. adest Hyacinthus tuberosus, die Herbst. Hyacinthe vel
 vulgo Tuberose dictus, sed quoque hoc non pertinet. Petrus Bellonius
 Cenomanus Lib. II. de Aquatilibus Cap. XI. de Zoophytis s. plantanima-
 libus, ad ea quoque refert Vertibulam s. Tethyam, quam Latini Tubera
 vocant, quæ rusticis in foro piscario Venetiis divendi solent, magnitudi-
 ne ovi gallinacei, quæ si mano paulo vehementius comprimas, syringæ
 modo aquam longissime ex foramine parum ad latus sito ejaculantur, in
 Oceano ad littus Gallicum frequentia. &c. p. 432. 433. 434. cum fig. sed
 ex Bellonii descriptione non satis constat, an ejus tubera sint animalia, an
 vero spongiæ? Dudaim S. Sræ, quæ vox in Hebræorum lingua amabile,
 gratum, acceptum denotat, putatur fuisse tubera terræ, sed vera demon-
 stratio, quæ a planum hoc facere posset, & probatio, sufficiens deficit.
 Pulcherrima Rahel nunquam Dudaim pro Jacobo marito emisset, si Cho-
 colatæ potus, suavissimus ad Veneris delicias excitandas, sibi tunc tem-
 poris notus fuisset. Græcorum autem οὐσίαι sunt Latinorum tubera terræ,
 οὐσίαι τοῦ οὐσιῶν, i. e. nutriendo, plurimum enim alimenti præbere dicuntur.

Præterea

Præterea Satyrium Erythronium Matthioli, quod manibus duntaxat attre-
ctando, totum Venereis turgere libidinibus faciat, sunt tubera terræ. Ger-
manis vocitantur Erdbeisen / Erdknoblen / Mörchen / Mörcheln / Murachen /
sed cum his ultimis a Bartholomæo Zornio in Potanologia medica p. 687.
hæc nostra terra tubera confunduntur, Mörcheln enim sunt fungorum
genus cavernosum supra terram nascens, quod a tuberibus plane distat.
Hispani Tofena, Calli Truffes, Itali Trifoli vocant, terra enim tubera, Ear-
tuffeln teste Ciccarello de tuberibus apud Gallos & Italos in usu sunt, non-
solum in diæta, sed & medicina; ab Anglis Trufles & a Belgis Arthuyten ap-
pellantur. Ferrandus Imperatus LXXVII. C. V. p. 824. Historiæ natura-
lis Aristolochiam peregrinam vocat &c. qui etiam vegetabile quoddam recen-
set eodem cap. quod Tartufos fungos vocat, qui substantia Tartufis escul-
lentis congeneres forent, duriores tamen, fibrosioresque, ac varia magni-
tudine, unde centum librarium pondere & ultra spectentur. &c. p. 825.

Optima tubera terra Hungarica obviam nobis facta, in frusta concisa,
sunt coloris varii, scheckigt, figurata & variis curvis lineis ductibusque in
substantia interna, instar Nucis Muscatæ Indice, marmorata. Semen ha-
bent sui generis, sed non evidens, quare in den Breslauer Kunst und Natur-
Geschichten Xter Versuch p. 601. quæstio: an humidum & sal terræ, admixto
quercuum succo, sub quibus arboribus non raro crescent & inveniantur, hæc
terra tubera, Erdballen / sine semine coagulet? ventilata fuit. Tubera Lipto-
viensia Hungariae semper inæqualem tuberosam rotundam & rugosam, ad in-
star Chagrin, obtinent figuram & talem corticem, Christ. vero Menzelius in
in indice plantarum universali p. 309. exhibet tubera subterranea in Mar-
chia Brandenburgica forma testiculorum humanorum nata, quæ in apposita TAB.II.
Tab. II. Fig. I. ex ejusdem pugillo riorum plantarum desumpta, vivenda. FIG. I.

Substantia & pulpa in tuberibus Hungaricis ad albedinem, intermixtis ele-
ganter obscurioris coloris curvis striis, quales in Nuce Muscata, divisa cultro
videndæ, vergit; quæ vero pulpam monstrant & exhibent nigram, sunt ve-
tustiora, nec recentia, obsoleta putredinique jam proxima, & quando putre-
scunt, albis scatent vermiculis instar casei termetum, nulliusque amplius usus
sunt. Multi, imo fere omnes, physici asseveraverunt, tubera radicibus carere,
ideoque plantis non debere annumerari, quod & Nardus de rebus Indicis & Jo.
Faber in suis commentariis aliisque plures affirmarunt; sed sciant velimus, se
non probe & accurate rem perspexisse, radices in Hungaria in eis inveni-
mus, imo palmi longitudine, quarum ope in terra gremio sub musco ter-
restri putridisque arborum in acervos cumulatis foliis sustinebantur, ve-
rum adeo exiles & tenues, licet in tuberibus magnis, ut vere visum effu-
giant,

giant, quare ut plurimum absque illis radiculis à rusticorum gente, quæ ista effodit & venalia in oppida portat, avelluntur. Orta quoque hinc est fabula, tubera à tonitru generari, quoniam post calidos læte crescunt & augentur imbres; & Petrus Borellus in Histor. & observat. medico-physicis Cent. III. Observat. XCIL. p. 270. tubera plantis restituta; inquit: sed sciant velim, se non probe rem perspexisse, ego enim radices in iis inveni imo palmi longitudine, quarum ope sustinebantur &c.

Patria non tantum Comitatus Hungariae Liptoviensis, sed prostant quoque & inveniuntur ad Pirnam Misniæ urbem, In Marchia Brandenburg. Marchionatu Byruthyno, circa Bambergam, in Hassia, it. copiose in sic dicta magna Viennenium sylva, im grossen Wiener Walde, plura loca natalia vid. *Breslauer Kunst- und Natur-Geschichte Zehnter Versuch* p. 601. unam, vel unam cum dimidia, sub terra spithamam recondita plerumque latent. De capture istorum & venatione per canes, durch die Truffel-Hunde, vid. Ibid. I. c. p. 597. 600.

Ad usum quod attinet medicum & œconomicum, tubera cocta, teste H. Cardano L. VII. de var. reb. c. 25. & Lib. de causis, signis ac locis morborum de angina, pro emplastro imposita, anginosis adeo profunt, ut quidam jam morituros hoc auxilio liberaverint; alias, in specie in Hungaria nata, quæ præ reliquis æstimantur & sapidiora sunt, magnatum & Principum mensis, deliciarum instar, apponuntur. De temperamento & usu eorum in culinis Baptista Fiera Mantuanus in Cœna p. 150. & commentator ejus Carolus Avantius Rhodiginus in notis ad eam optime sequentibus legendi:

Terrea ferte aqueoque madentia Tubera rore

Alba: famescentes sint nigra vestra, coqui.

Ultima sint nostræ post pulmentaria Cœnæ,

Mixta sit in nostris ut Venus ipsa jocis.

Si turgent, æquum est: ventosa tonitrua & imbres

Hæc genuere: piper, Chiaque vina bibam.

Sic faciles stomacho sunt adduentia chymos;

Nec vesica tunet, nec dolet iliacus.

Cui caput obtusum & trifle est, mollesque lacerti

Exeat: his tantum tubera cœna negat.

Caroli Avantii Rhodigini Notæ.

*Terrea.) „Terrea, sive quia crassum & melancholicum sanguinem
gignant: sive quia, ut aliis placet, tubera nil aliud, quam terræ viti-
um sint. Terræ enim naturam in se globari eo argumento probat Plini-
us, quod Lartio Lacinio Lib. 19. cap. 2. mordenti tuber deprehensus sit
intus denarius, qui primos dentes inflechteret.*

Mixta

Mixta Venus.) „Nobilissima tubera circa Lampsacum nasci Plinius „& Athenæus testantur, & rationi quidem consonum videbatur, libidi- „nis hæc irritamenta ibi optima provenire, ubi deorum salacissimus colebatur.

Ventosa tonitrua.) „Johannes Ciampolus facete admodum tubera „Sorores Zebedeorum appellabat, qui in sacris literis filii tonitruum dicuntur. „Jove enim tonante, cumq; crebra decidunt fulmina magnum perhibent fieri „tuberum proventum. Quod iis verbis etiam expressit Juvenalis, Satyr. 5.

Et faciant optata tonitrua cœnas Majores.

„Cur autem per eas cœli constitutiones potissimum tubera gignan- „tur, hanc nonnulli assignant causam: quod pluviæ cum tonitru & ful- „minibus incidentes calidiores sint unde ab humido illo calore excitata „materia, quæcunque tandem ea sit, tuberosum illud corpus format.

„Subesse autem tubera cognoscuntur indicio, ut ait Athenæus Dip- „nos. Lib. 2. cap. 21. supernascentis plantæ, quam *Hydnophyllum* vocat. Ita „enim è Pamphili Glosis. ὑδροφυλλον ἡ φυμόν τῶν ὕδνων ὑπερθε πόα, „ἀφ οὐς τὸ ὕδνον γιγνάσκεται. Sic & Hesychius. ὑδροφυλλον ἡ ἐπί τοῖς „ὕδνοις φυμόν πόα.

„Quid vero de hujusmodi herba proferam non ha- „beo. Consului quidem quotquot novi nonsolum viros doctos & peritos „Botanicos, sed etiam vulgares homines, qui in effodiendis hujusmodi „radicibus fere vitam consumserunt qui omnes uno ore affirmarunt, se „in inveniendis tuberum locis nullius duci herbæ indicio, sed soli tantum „qualitate arenosa, ac terræ superficie rufescente, rimasque interdum „agente, contra quam scribat Plinius: deinde suum sagacitatem uti. Imo „nonnulli afferuerunt, iis locis, quibus subsunt tubera, nullas omnino „provenire herbas. Exhibit tamen Lugdunensis Herbarii compilator *Tu- berariæ* nomine plantam: quam ideo Hispanis *Yerva Turmera* appellari „ait; quod ubi ea nascitur, copiosa tubera reperiantur: eoque argumen- „to veterum ὑδροφυλλον esse opinatur. Quæ itidem de Cisto annuo re- „censet Carolus Clusius. Quid Hispanico solo proprium sit, ego quidem „ignoro. Illud certo scio, herbas illas pluribus Italiae locis crescere, ubi „nulla prorsus tubera inveniuntur. Ita ut statuendum sit, aut eas non „esse proprium, saltem quarto modo, latentium tuberum indicium, aut „nemini adhuc cognitum esse verum *Hydnophyllum*, aut denique fabulo- „sam & commentitiam esse plantam illam. Quod enim Jul. Cæs. Scaliger „Exercit. 180. adv. Cardan. sibi allatum scribit ex Moiraxi agro tuber cum „stipite & oblongo foliolo, si modo fidem meretur, haud verum & legi- „timum fuisse tuber illud, sed potius alterius generis strumofam & consi- „milem radicem, omnino affirmaverim. Sed esto, in efformando eo „tubere lusisse ac luxuriasse naturam: quid porro ex insolenti ac monstro-

„so germine inferre velit doctiss. quidam & magni nominis vir, plane non
„video. præsertim cum allati auctores ὑδνόφυλλα non tuberis folium esse
„prodant, sed herbam τοῖς ὕδνοις ἐπιγιγνομόντοι, & ex putri ac halituoso
„eorum vapore (si eos interpretari licet) quodammodo succrescentem.

TAB. II. „Vidi quoque olim in vetustissimo ac in membranis picto Herbario Caro-
„li Herbeti Veronensis parvam herbam, cujus imaginem ex eo ad ungu-

FIG. VI. „em expressam hic damus, *Tuberonia* epigraphe, à tuberibus forsan de-
„ducto nomine. Plantam certe aut pessime, ut rude illud seculum sole-
„bat, delineatam, aut in Gurgustidoniis campis requirendam.

„Qui vero plura de tuberibus legere cupit, adeat Alphonsum Cicca-
„rellum Mevenatem, qui singulari libello hoc argumentum diligenter
„prosecutus est.

In fine verbo tantum mentionem injiciemus tuberis cuiusdam lapi-
dei, quod Joh. Jac. Scheuchzerus in Helvetia quondam reperit & in spe-
cimine suo lithographiæ Helveticæ curiosæ Tab. II. Fig. XXII. p. 17. 18.
exhibuit, quod an fuerit lapis ex lusu naturæ, quod ad formam exter-
nam, tuber vegetabile subterraneum referens? an vero fuerit fungus sub-
terraneus rotundus in lapideam duritiem à spiritu Gorgonico mutatus?
aliis dijudicandum relinquimus. Ceterum vale, *Vir Excellentissime*, bene
vale ac cum familia *Tua* universa prospere & optime vive;

Explicatio figurarum:

Tab. I. Fig. I. Sistit tuber terræ integrum ad vivum delineatum.

II. Exhibet tuber perpendiculariter dissectum oculoque armato spectatum.

III. Præbet partem tuberis exsiccati & microscopie considerati.

IV. Dat tuber horizontaliter dissectum & microscopio consideratum.

V. Est pars corticis æque microscopio spectati.

Tab. II. Fig. I. sunt tubera subterranea Marchiæ Brandenburg. testiculo-
rum forma, ex Menzelii pugillo rariorū plantarū desumpta.

II. Sunt tubera ex Antonii Pinæi Historia plantarum p. 209. desumpta.

III. Sunt tubera terræ ex Joh. Joachim. Beccheri Parnasso medicinali ejusque phytolo-
gia p. 528. delineata, Germ. Erd. Morghelin.

IV. Tubera κατ' εξοχὴν & specialiter dicta, quorum figura elegantissima in Petri
Laurenbergii Apparatu plantario p. 128. videnda.

Fig. V. Et portiuncula tuberis Hungarici, cujus pulpa lineis & ductibus variis Nucem
Muscatam vel celebri substantiam exacte refert. VI. Est herba Tuberonia, ejus Caro-
ius Avantius Rhodiginus in notis ad Fieræ Cœnam mentionem injecit. VII. Est tuber
ligneum ex arbore desumptum.

Reliquum Deum rogamus, ut Tuis laboribus doctissimis, publico & in primis arti Hippo-
ocraticæ dicatis, Te amicissimum nobis & Musis diu parem esse jubeat & superstitem.

Vale, *Vir Excellentissime*, Praeceptor optime, & quam diu vivis nos ama.

Scrib. Wolffsenb. d. 1. Maji 1730.

FRANC. ERNEST. BRVCKMANNI,
MED. DOCT.

EPISTOLA ITINERARIA XXI.

DE

MEDICIS VIENNENSIBVS

ANNO MDCCXXIII. MDCCXXIV. MDCCXXV.

EORVMQVE
SCRIPTIS MEDICIS.

AD

VIRVM CONSULTISSIMVM, EXCELLENTISSIMVM,

ATQVE

DOCTISSIMVM DOMINVM,

DOMINVM

CHRIST. GEORG.
SCHWALBE,

PHILOS. ET MED. DOCT.

SERENIS. ATQVE REVERENDIS. DVCISSÆ SCLESWICO-HOL-
SATICÆ ET ABBATISSÆ QVEDLINBURGENSIS ARCHIATRVM
PRIMARIVM, CONSULEM GRAVISSIMVM, PHYSICVM ET
MEDICINÆ PRACTICVM QVEDLINBURG.

MERITISSIMVM,

REG. SOC. BEROLINENS. SCIENTIAR. SOCIVM
DOCTISSIMVM, &c.

FAVTOREM ET AMICVM
OMNI HONORIS CVLTU PROSEQUENTVM.

WOLFFENBUTTELÆ, MDCCXXX.

VIR CONSULTISSIME,
EXCELLENTISSIME ATQVE DOCTISSIME
FAVTOR ÆSTVMATISSIME!

Catalogum Medicorum celebrium Viennæ Austriæ Annis 1723. 1724. & 1725. viventium tunc temporis sequentem concinnavimus, ex quo primo loco ad Tē Vir consultissime, Professores medicinæ publicos, quorum tres numerantur, mittimus:

1. Phil. & Med. Doct. *Carl Wolfgang*, Sac. Rom. Imper. Eques *de Lebzeltern*, Facult. Med. Senior Consist uti & Professor Med. Primarius, Sac. Cæs. Maj. Confiliarius & Archiater, qui Anno 1713. munus Rectoris Magnifici summa cum laude implevit, Dissertationes medicas sequentes in 4to edidit.

1) De facultatibus i. est. constitutivis actionum in humano corpore exercendarum causis. Resp. Scholz. 1695.

2) De febribus in genere. Resp. Rainer. 1705.

3) De febris hecticæ theoria. Resp. Pfann. 1705.

4) Theses pathologicæ de causis morborum. Resp. *Kirchschläger*. 1716.

5) Theses physiologicæ de visu. Resp. Salzgeber. 1719.

6) De morbis solutæ unitatis. Resp. eodem. 1719.

7) De Colliquatione. Resp. Weigant. 1724.

2. Adam Frid. Krehmer, Phil & Med. Doct. Sac. Cæs Regiæque Rom. Cathol. Maj. & Sac. Augustis. Impetraticum Maj. viduarum Medicus aulicus, Theoriæ medicæ Prof. Publ. prim. & ordin. qui vero jam mortuus, & Petrus *Quarin*, Physicus & Medic. ordin. fratum Misericordiæ, in ejus locum electus fuit; sequentes de eo possidemus dissertationes in 4to. 1) De propria facultatis animalis quiete seu somno. Resp. Braunn. 1715. 2) De Nutritione corporis humani, Resp. Neueweuerth. 1715. 3) De facultatibus animæ Resp. Edler. 1715. 4) De Sanguine, ejusque tinctura, circulatione, it. de varia venarum arteriarumque ramificatione. Resp. Deimbl. 1715. 5) De Neurologia. Resp. Kerner. 1715. 6) De

De structura & officio glandularum. Resp. Weber. 1715. 7) De animæ facultate & bina operatione vitali, & in specie de pulsibus &c. Resp. Wittich. 1715. 8) De morbis in genere, & iis in specie, qui cor & respirationis organa infestant. Resp. eodem. 1716. 9) De Nutritione corporis humani læsa. Resp. Neueweuerth. 1716. 10) De Pathologia systematis nervosi. Resp. Kerner. 1716. 11) De p. n. bilis constitutione. Resp. Gründl. 1716. 12) Theses physiologicæ de exteriore animæ sentientis affectione tactus. Resp. Vogl. 1720. 13) De p. n. ac febrili sanguinis motu s. de febre quartana. Resp. Hörtl. 1720. 14) De Osteologia. Resp. Reichel. 1720. 15) Theses physiologicæ de tactu. Resp. Schram 1722. 16) De Cerebri, partiumque capitis sensatione depravata i. e. dolore capitis. Resp. Vogl. 1722.

3. Ioh. Francisc. Rauch, Med. & Phil Doct. Institutionum medicarum Prof. Soc. Leopoldin. Carolinæ S. R. I. Nat. Curiosor. Collega, Tasixenes dictus. Scripta ejus sequentia nobis innotuere.
1) Oratio de salubritate Austriæ. fol. Viennæ 1720. 2) Diss de morbis, eorundem causis & accident. 4to. Resp. Zwenhoff. 1721. 3) De partibus corporis humani, earundemque functionibus vivis 4t. Resp. Krammer. 1721. 4) Assertiones Semioticæ. 4to. Resp. Lebzeltern. 1723. 5) De aere & esculentis 4to Resp. Haider. 1723. In fine mensis decemb. hæc Diss. pro cathedra ventilata fuit, in qua autem in monachos propter chocolatæ potum, quem in deliciis haberent, vehementer & aspere invectus est autor, quapropter in Consistorium ecclesiasticum, ut rationem redderet de mox sequentibus verbis, citatus fuit; hoc facto, alteram interim de potulentis dissertationem in 4to Resp. Pergen sub initium Anni 1724. prelo commisit, in qua iterum non tantum monachos sed & collegas suos, ob abusum vini potus verbis aggressus aculeatis, verba ejus in prioris dissertationis Cap. III. §. XXXII. p. 22. in hunc modum sonant: chocolata valde nutrit & venerem stimulat; hinc vel stoliditatem, vel hypocrysin cognoscet Monachorum, qui ob abundantiam succi nutritii, ut ajunt, Veneris pabulum, a carnibus, devotionis gratia, abstinent, largo nihilominus Chocolatæ potu sese ingurgitare minime sibi vitio vertentium. §. XIII. Dissertationis de potulentis hæc habet verba: Nostræ provinciæ vinum, liquorem nobilissimum generant, quo & indigenæ & alii se exhilarant, effet

tamen optandum, quod eodem Hippocratis filii, qui aliorum saluti studere sese ja&tant, ultra l&ætitiam non abuterentur; legitur in sacro codice, quod voto Daniel Propheta, Rechabitæ, & sacerdotes in veteri testamento munere suo in templo fungentes a vino abstemii fuerint, quæ consuetudo in ecclesia moderna, ad evitanda gravissima quotidie scandula, introduci mereretur. Hæc altera de potulentis diss. nunquam in cathedra defensa fuit, sed consistorium ab officio & professione medica cito autorem removit; quoniam vero nec contra Deum, nec Imperatoriam Majestatem, nec religionem, nec veritatem verba fana & mendacia in dictis disputationibus protulerit, post aliquot septimanarum, lite nempe durante, suspensionem pristinæ dignatati restitutus fuit.

In locum D. Krehmers beate defuncti Prof. Theoriæ Med. electus fuit Petrus *Quarin*, Phys. & Med. Ord. fratrum Misericordiæ, qui tres anno 1724 dissertationes in 4to pro cathedra medica ventilavit 1) de Urina Resp. Pergen. 2) de sudoriferis, eorundemque operandi modo, utilitate & cautelis, Resp. Pisani. 3) de purgantibus, eorundemque usu & abusu. Resp. Frid.

Doctores Facultatis medicæ Viennensis sunt sequentes.

1) D. And. Jac. de *Fack*, Phil. & Med. Doct. Regii in Lusitania ordinis Christi eques, des. Königl. Ordens-Habit Christi in Portugali Ritter / Augustissimi Romanorum Imperatoris atque Cathol. Hispan. Regis Caroli VI. Confiliarius & Proto-Medicus.

2) Joh. Baptst. de *Garelli*, Phil. & Med. Doct. olim Augustissimorum Imperatorum Leopoldi & Josephi gloriosissimæ memoriae, nunc vero Augustissimi Roman. Imperatoris & Cathol. Hispan. Regis Caroli VI. ut & Cæf Maj. viduæ Wilhelminæ Amaliæ Confiliarius & Archiater.

3) Pius Nicolaus de *Garelli*, Joh. Baptst. de Garelli filius, Phil. & Med. Doct. Regii primique in Lusitania ordinis de habitu Christi eques, in patria Bononiensi Universitate ad cathedram Eminentem conductus publicus & primarius Med. Professor, Augustissimi Rom. Imperatoris atque Catholici Hispaniarum Regis, Caroli VI. Confiliarius & Archiater, Cæfarearum bibliothecarum primarius Director, nec non inclytæ facultatis medicæ Viennensis Decanus spectabilis.

4) Francisc. *Holler*, Sac. Rom. Imper. Eques de *Doblhoff*, Phil. & Me-

& Med. Doct. olim Augustissimorum Imperatorum Leopoldi & Josephi gloriofiss. memoriæ, nunc vero Augustiss. Rom. Imperatoris atque Cathol. Hispan. Regis Caroli VI. Confiliarius & Archiater, Prof. Med. Public. Oenipont.

5) Franc. Ferdinand. *Possinger*, S. R. I. Eques de *Pechernstein*, Phil. & Med. Doct. olim Augustissimorum Imperatorum Leopoldi & Josephi gloriof. memoriæ, nunc vero Augustissimi Rom. Imperatoris & Cathol. Hispan. Regis Caroli VI. Confiliarius & Archiater.

6) Carl Wolfgang, S. R. I. Eques de *Lebzeltern*, Phil. & Med. Doct. ejusdemque Profess. Publ. & primarius, Universatis Vienensis senior Confistorialis, Augustiss. Rom. Imperatoris atque Cathol. Hispan. Regis, Caroli VI. Confiliarius & Archiater.

7) Jacob Ignatz, Nobilis de *Focky*, S. R. I. Eques, Phil. & Med. Doct. Sac. Cæs. & Cathol. Reg. Hispan. Maj. Caroli VI. ut & Augustissimæ Imperatricis viduæ Amaliæ Wilhelminæ Personæ Medicus & Confiliarius, Superintendentens p. t. fundationis Geislerianæ qui An. 1721. Rector Magnificus Universitatem laudabiliter rexit.

8) Joh. Franc. *Faber*, Med. Doct. Sac. Imperator. Rom. & Cathal. Hispan. Reg. Maj. Confiliarius & Archiater.

9) Joh. Wolfgang. *Preyßer*, in rebus sanitatis publicæ Austriae inferioris Regiments- und Lands- Gesundheit- Rath.

10) Joh. Frid. *Krehmer*. †. vid. supra.

11) Joh. Adam de *Springenfels*, Medicus Provincialis Lentii, metropolis Austriae superioris.

12) Carl Wilh. *Sattler*. †.

13) And. Bernh. *Panenka*, Ordinum Olmutii in Moravia Physicus primarius senior, qui An. 1692. fine præside Viennæ Austriae de Hæmorrhoidibus in 4to disputavit.

14) Gundacker Romuald. *Nicoletti*, Physicus Jaurinensis in Hungaria.

15) Franc. Petrus *Hartung*, Physicus primarius Sempronii in Hungaria.

16) Joh. Baptist. *Braband*.

17) Matth. Wilhelm. *Hahn*, Physicus fundationis Billiotanae. †. cuius locum jam occupat D. Joh. Conrad. Adam. Mannenbach.

- 18) Henricus Angelus, Nobilis de *Blöbmer*, S. R. I. Eques,
Sac. Cæs. & Reg. Maj. Archiater, S. R. I. Confiliarius aulicus,
ut & *Reichs-Hoff-Eanzelen* Proto-Medicus, penes quem An.
1717. regimen totius magistratus academici fuit.
- 19) Joh. Baptist. Philip. *Ritter*, Phil. & Med. Doct. Sac. Cæs.
Reg. Cathol. Maj. venationum physicus.
- 20) Franc. Augustin. *Bosio*.
- 21) Paul Joseph. *Plöckner*, physicus provincialis in mona-
sterio St. Hippolyti, vulgo St. Poelten.
- 22) Georg. And. *Pfister*, Cæsar. primarius militum' cam-
pestris medicus.
- 23) Leopold. Georg. *Wolff*, Ordinum Austriæ inferioris
physicus Novostadii, quod vulgo *Wienerische Neustadt* vocatur.
- 24) Joh. Baptist. *Hulin*.
- 25) Franc. Tobias *Wallner*, Physic. Provincial. Cremse
Austriæ inferioris.
- 26) Matth. *Suttner*, Proto-Medicus Ordinum, der *Länd-*
Stände / Austriæ inferioris.
- 27) Joseph. *Luppi*, Physicus Tridentinus.
- 28) Maximil. Anton. *Tamen de Oldendorff*, Sereniss. Emi-
nent. Cardinal. Saxon. Archiater.
- 29) Anton. *Loick*, Celsiss. & Reverendiss. Principis Sigis-
mundi Archiepiscopi Viennensis, S. R. I. Principis & Comitis
de Kolloniz. &c. Archiater.
- 30) Joh. Jacob. *Zebriach*, Cæsar. Aulic. Xenodochii Phy-
sicus ordinar. qui An. 1701. de Mania s. Præf. in 4to disputavit.
- 31) Christoph. *Ruck*, Magister sanitatis urbis Viennensis.
- 32) Joseph. Paul. *Pock*, Phil. & Med. Doct. fundat. Aureo-
Mont. Superintendens, Cæsarei Præsidii militaris in urbe Vien-
nensi physicus ordinarius, saluberrimæ artis medicæ Decanus.
- 33) Franc. Adam. *Habersack*.
- 34) Joh. Conrad. Adam. *Mannenbach*, Med. & Phil. Doct.
Med. Cæsar. aulic. & Physicus Fundationis Billiottanæ.
- 35) Thom. Mich. *Widmann*, Physicus in domo ad pauper-
tatem redactorum.
- 36) Maximilian. Wolfgang. *Mannagetta*.
- 37) Franc. Xaverius *Penja*, Magister sanitatis in suburbis
Viennensis.
- 38) Ioh.

- 38) Joh. Adam. *Gerstner*, Celfiss. ac Reverendiss. Archiepiscopi Salisburgenfis personæ medicus.
- 39) Thom. Joseph. *Pacher*, Physicus Tyrolensis in urbe Bolzano.
- 40) Joh. Matth. *Mäderer*, Cæs. Maj. viduæ Amaliæ Wilhelminæ Med. aulicus.
- 41) Franc. Adam. S. R. I. Eques de *Deimbl*, Præsidii militaris Cæsar. Cassoviensis in Hungaria superiori Medicus ordinar.
- 42) Joh. *Walick*, physicus Nosocomii suburbani, quod vulgo Beckenhäusel vocatur; est Judæus conversus.
- 43) Joseph Lucas *Caraffa*.
- 44) Joh. Maurit. *Schoenfelder*, Medic. campestris Cæsar. Messinæ in Sicilia.
- 45) Joh. Ignat. *Albrecht*, Eminentiss. Cardinal. Czack personæ medicus.
- 46) Heinr. *Jordan*.
- 47) Matth Dan. *Müller*, Med. Cæsar. aulic.
- 48) Joh. Georg. Heinr. *Krabwer*, Reg. Majest. Princip. hæreditar. Polon. Mariæ Josephæ Archiater Dresdæ.
- 49) Joh. Jacob. *Freund de Weyenberg*, Medic. Cæsar. aulic.
- 50) Ferdinand. Carl. *Nagel*, Medic. provincialis oppidi & monasterii Benedictinorum, quod Melck, Mölck vocatur, in Austria inferiori.
- 51) Valentin. Stephan. *Georgius*, Physic. Cæs. Transilvaniae.
- 52) Joh. Franc. *Rauch*, de quo supra.
- 53) Joh. Jacob. *Martini*, Provincial. Med. Badensis.
- 54) Pet. *Quarin*, de quo supra.
- 55) Franc. Joseph. *Wiser*, Physicus Panormi in Sicilia.
- 56) Franc. Joseph. Carol. de *Focky*.
- 57) Joh. Dan. *Hullin*.
- 58) Casp Leopold. *Kirchschläger*, qui 1717. uberes fructus medici Melancholiæ & maniæ in diss. inaugural. in fol. defendit.
- 59) Christoph. *Wittich*, Phys. urbis Cremsæ Austr. inferioris.
- 60) Joh. Jacob. *Korner*.
- 61) Joh Anton. Franc. *Deimbl*.
- 62) Joh. Thadæus *Pamminger*, qui 1718. diss. med. de scorbuto s. Præf. in fol. edidit.
- 63) Joh. Bernh. *Jaus*;

- 64) Joh. Georg. Paul. *Praun*, An. 1718. de defluxione cardinali i. e. catarrho s. Præs. in fol. disputavit.
 65) Ant. Franc. Xaveri *Grundl*, Physicus urbis Morburg in Stiria inferiori.
 66) Joseph. de *Buckheim*.
 67) Anton. Christoph. *Dolles*.
 68) Jac. Wolff. *Felseis*.
 69) Matth. *Sylverius*.
 70) Joh. Carol. *Weber*.
 71) Maximilian. *Dam.* †.
 72) Joh. Marx. *Angerer*, Physicus oppidi Laab Austriæ inferioris.
 73) Joh. Carol. de *Mietting*.
 74) Joh. Baptist. *Bassand*.
 75) Franc. Anth. *Rutgers*.
 76) Anton. Franc. *Pock*.
 77) Primus *Chrismann*, An. 1721. sine Præs. de pleuræ pulmonisque affectu i. e. pleuropneumonia in fol. diss. inaugral. habuit.
 78) Joseph. Fortunat. *Plöckner*, eodem anno s. Præs. diss. de trifariis disjunctis hydropisis speciebus in fol. edidit.
 79) Phil. Jac. Ignatius *Anderler de Hohenwaldt*, de juncturarum affectu s. de Arthritide 1721. s. Præs. in fol. diss. habuit.
 80) Anton. *Saltzgeber*, eodem anno absque Præs. in fol. de Dysenteria disputavit.
 81) Franc. Joseph. *Czeppel*, Physicus Græcii in Stiria inferiori; eod. anno s. Præs. in fol. de apoplexia disputavit.
 82) Franc. Anton. Dominicus *Vogl*, eodem anno absque præs. in fol. de epilepsia diss. habuit.
 83) Joseph, Sigismund. *Höltl*. eodem anno in fol. s. Præs. de exulcerato pneumatis lobo s. phytisi disputavit.
 84) Anton. Joseph. *Reichel*. eodem anno in fol. absque Præs. de morbo Ileo l. Volvulo i. e. passione iliaca diss. edidit.
 Restant adhuc quidam, quorum catalogum in sequentibus quoque mox accipies. Vale,
Vir Consultissime atque Excellentissime, & favere perge

TIBI

Wolffenb, d. I. Jun. 1730.

additiss.

BRUCKM.

FRANC. ERNEST. BRVCKMANNI,
MED. DOCT.

EPISTOLA ITINERARIA XXII.
DE
MEDICIS VIENNENSIBVS

ANNO MDCCXXIII. MDCCXXIV. MDCCXXV.

EORVMQVE
SCRIPTIS MEDICIS
ET
MEDICINA VIENNENSI,

AD
VIRVM CONSULTISSIMVM, ATQVE EXCELLENTIS-
SIMVM DOMINVM,
DOMINVM

CHRIST. GEORG.
SCHWALBE,

PHILOS. ET MED. DOCT.

SERENIS. ATQVE REVERENDIS. DVCISSÆ SCLESWICO-HOL-
SATICÆ ET ABBATISSÆ QVEDLINVRGENSIS ARCHIATRVM
PRIMARIVM, CONSULEM VRBIS ET MEDICINÆ PRACTI-
CVM QVEDLINVRG. FELICISSIMVM.

REG. SOC. BEROLINENS. SCIENTIAR. SOCIVM
MERITISSIMVM, &c.

FAVTOREM OMNI HONORVM CVLTV ÆTATEM
DEVENERANDVM.

WOLFFENBUTTELÆ, M DCC XXX.

HISTORIÆ
VIR CONSULTISSIME,
ATQVE
EXCELLENTISSIME
FAVTOR ET AMICE MAXIME COLENDE!

BRevissimum Medicorum Viennæ Austriae celebrium catalogum superiori epistola ad Te, *Vir Consultissime*, transmisimus, in præsenti invenies Medicos Cæsar, aulicos, qui sequentes tunc temporis in vivis erant:

1. Domingo <i>Prian.</i>	2. Nicol. <i>Serdenna.</i>
3. Joseph. <i>Pugiol.</i>	4. Adam. Frid. <i>Krehmer</i> †.
5. Mich. <i>Schirmer.</i>	6. Joh. Jac. <i>Freund de Weyenberg.</i>
7. Matth. Dan. <i>Müller.</i>	8. Joh. Conrad. Adam. <i>Mannenbach.</i>
- Sac. Cæs. & Reg. Cathol. Majest. Personæ Archiatri & Consilia-
rii tunc temporis sequentes numerabantur:

1. And. Jac. <i>Fack</i> , Proto-Medicus.	2. Pius Nicol. de <i>Garelli.</i>
3. Gabriel <i>Goly.</i>	4. Gabriel <i>Longobardo.</i>
5. Ferdinand. de <i>Guarischetti.</i>	6. Joh. Baptist. de <i>Garelli.</i>
7. Franc. Holler de <i>Doblhoff.</i>	8. Franc. Frid. <i>Possinger de</i>
9. Carol. Wolfgang. de <i>Lebzeltern.</i>	<i>Pechernstein.</i>

Hi nominati Archiatri tenentur nemini morbo quodam maligno, contagioso v.g dysenteria, variolis, morbillis, febre pectiali &c. decumbenti consiliis suis salutaribus assistere vel præfentes eum invisere, quæ vero ægrotorum visitationes e contra singulis medicis aulicis non inhibitæ, sed potius permittæ sunt.

Vien-

Viennenses Doctores Medicinæ in istos dividuntur, qui sunt in facultate, & istos, qui sunt extra facultatem; prioris classis sunt omnes isti, qui in hac Academia, Viennæ nempe Austriæ, pro gradu doctoris disputaverunt & promoti sunt; vel etiam qui alibi locorum in academia quadam extera gradum Doctoris assumerunt & hic repetiverunt, & sunt pro nunc supra Epist. XXI. memorati Hippocratis filii. Medici in alia, extra Viennensem Austriæ, academia honores medicos adepti, hic Viennæ repetere coacti tenentur, repetitio autem in hoc consistit, una nempe adhuc vice dissertationem in auditorio medico ex cathedra Asclepiadea defendere & cuivis in facultate jam constituto medico duos Ducatos aureos Cremnicenses offerre debent, alias istis facultas prixin medicam ad decumbentium ægrotorum grabatos exercendi non conceditur, nec permittitur, nisi accedat specialis Imperatoris gratia, quæ sola libertatem dispensare potest, repetitio enim, uti vulgo vocatur, 800. florenis, promotio autem medica hic loci 1000. florenis constare solet.

Extra facultatem constituti vocantur, qui Viennæ mitram doctoralem non acceperunt, suntque vel Medici Aulici Cæsar. vel quibus praxis ex speciali Imperatoris gratia permittitur & licita est, horum numerus nostro tempore ad quadraginta accedebat.

Evangelicis medicis praxis non conceditur, quapropter si qui adsunt, nunquam non protectione & tutela legatorum & residentium Evangelicæ fidei addictorum frui coguntur, quatuor tunc temporis aderant, nempe D. Müller, D. Joh. Christoph. Mercklinus, Norimberg. D. Carol. Frid. Löv, Semproniensis, Legationis Suecicæ medicus; D. Lyers, Sereniss. Duc. Hannover. Maximil. archiater. Habitat quoque Viennæ Medicus Græcus, cuius autem nos nomen latet.

Studioſi medicinæ XXV. collegia medica frequentabant, numerus ex his rationibus tam parvus est, quia 1) pretia rerum, domiciliorum, ligni, victus & amictus in magno pretio sunt, admodumque cara; 2) quia festa Apostolorum, Sanctorumque,

quæ hic nulla non ferme hebdomade religiose celebrantur, magnum studiis impeditum afferunt; qui candidatus medicinæ, absoluto studiorum curriculo, honores in hac universitate a facultate medica ambit doctorales, tres dissertationes elaborare & defendere ex cathedra tenetur, quarum priores binæ in 4to impressæ, cum præsidio, tertia autem, inauguralis vocata in folio imprimitur & absque præside defenditur, solique doctores jam promoti ad oppositiones invitantur. Qui autem alibi jam promoti sunt, & hic tantum, uti vocant, repetunt, typis exscribunt Aphorismum quendam Hippocratis cum analysi per theses in folio, forma patente, quibus tantum Doctores argumenta sua opponunt. Paulus de Sorbait Phil. & Med. D. ejusdemque olim in Universitate Viennensi Prof. primarius, sacratissimæ Imperatricis Eleonoræ personæ medicus, scripsit modum promovendi doctores in Archylyceo Viennensi quatuor apologicis discursibus in medicinæ & medicorum encomia exornatum. fol. Viennæ 1679 qui modus videri potest in ejus operibus.

Facultas medica Viennensis neque gaudet Horto botanico Floræque deliciis, neque laboratorio chymico; theatrum anatomicum quidem adest, sed vile & exiguum, quapropter studiosi plerumque rudes in re herbaria, non callent ignem nec furnos chymicos, nec periti sunt encheirisum anatomicarum, quod secandi corpora studium chirurgis & tonsoribus relinquitur. Memoriam incurrit sectio quædam cadaveris humani anatomica, quæ D. Doct. & Prof. Rauch, viro doctissimo, D. Prim. Chrismann & nobis præsentibus fiebat; corpus mortuum erat mercatoris, qui per quatuor annos vehementissima cordis palpitatione, qua etiam demortuus, laboraverat, hoc a chirурgo, vespertino tempore caudelis accensis die 3tio Novemb. 1723. plus in modum ciborum (ward mehr trenchirt) quam lege artis anatomicæ perita manu secabatur. Cor inventum fuit admodum magnum & crassum, cuius ventriculi non polypis carnosis, sed sanguine saltim congrumato undique referti erant. Omnes Medici aulici titulum habent: Clementes & gratiosi, Ihr Gnaden; doctores

doctores autem medicinæ vocantur : strenui, **Ihc Gestrenge** / **die gestrenge Herrn / gestrenger Herr.**

Ob diætam & genus vitæ vinosum medicamenta Galenica plus in usu hic sunt , quam chyinice elaborata. Morbi hic vulgarissimi & frequentius obvii sunt phthisis & affectus pulmonum, prior, nempe phthisis, vulgo hinc *morbus Austriacus* appellatur, cuius frequentiæ causa rejicitur partim in abusum vini sulphurati, partim in pulverem platearum, qui aërem atmosphæricum tempore æstivo sereno calido obnubilat, serenitatem vultus tollit, per asperam arteriam pulmonum canales & vesiculas intrat, easque afficit ; partim in lutum, quo hyberno tempore plateæ superfusæ existunt ; partim in ventum, qui hic nunquam non flat & pulmonum vesiculas intrat & exficcatur, Austria enim, si non est ventosa, est venenosa. Austria ventosa, aut venenosa, si non venenosa, est saltum tamen morbosa ; venti hic sunt tanquam scopæ, quæ aërem inquinatum a purgamentis, quæ aliunde contraxit, evertendo liberant. vid. Amiodt Germania in naturæ operibus admiranda. pag. 89. Epilepsia est quoque morbus quotidie obvius , hunc incolæ die **Fraisch / das schwere Gebrüchen** vocant.

Quando ægrotant Catholicam fidem sequentes, hunc vel illum Sanctum, morbique patronum devote & supplices invocant, si pristinæ sanitati bonaèque restituuntur valetudini, huic vel illi sancto ad ejus imaginem vel statuam in templo ad altaris latera, vel in sic dictis sacris domunculis, Germani **Heilig Hänßgen** vocitant, quarum ad vias publicas plures, & in his Sanctus quidam, offenduntur, istam corporis partem, manum, pedem, bracchium, mammae, &c. quæ dolores excitaverint & morbi da extiterunt, vel in quibus partibus morbum & dolores passi fuere, in memoriam & grati animi ergo sacrificant & appendunt. Hæc simulacra amuleta a divitibus parantur ex auro & argento, a vilioris conditionis homunculis vero ex cera alba, & ad istum Sanctum ejusque in honorem erectam statuam, qui ex eorum sententia & opinione medelam desideratam precatamque

attulit, apportantur & appenduntur. Alii sacrificant tantum certas penicillo pictas imagines cum epigraphe: ex voto. Infans ægrotans post restitutionem in bonam valetudinem appendit ad Sancti cujusdam statuam pusionem ex cera, argento l. auro conflatum; Virgo contra gravi morbo affecta, grabato derelicto, virgunculam ex cera alba fusam ad sancti imaginem, qui medelam attulisse putatur, in gratiarum actionem devote suspendit. Sic in omnibus ad Augustissimum Romanorum Imperatorem pertinentibus regnis amplissimis provinciisque latis nullam in honorem St. Johannis Nepomuceni erectam statuam, nullum aliud Sanctum, nullam sacram domunculam, nullum facellum, nullum templum inveniemus, in quibus & ad quæ non varia istiusmodi simulacra, amuleta & sacrificia videnda forent; in quibusdam templis ingens & stupendus istarum icuncularum aurearum & argentearum thesaurus monstratur. Parentes quidam, quando morbo quodam infantes afficiuntur & decumbunt, vota pro ægrotis faciunt, se velle puerulos, si Deus iis vitam prolongare, sanosque reddere vellet, per unum alterumve annum, imo per tres, quatuor annos, habitu monachorum induere, quare nobis haut raro in his terris Austriacis, imo & in Regno Bohemiæ, infantes parvuli vestitu Franciscanorum, Capucinorum, Jesuitarum circumdati, obviam facti sunt.

Quando vero Catholici animam efflant & e mortali vita discedunt, statim caudela ad demortuorum corpus accensa ponitur, diesque noctesque, quamdiu supra terram cadavera manent, flammans servatur; huic porro vasculum aqua lustrali repletum additur; in loculo sepulchrali rosarium in manu tenet mortuus, ad latus ejus liber quidam bonarum precum, quem vivus in usu habuit, offendit. Candela cuilibet in memoriam mortalitatem revocare debet, quodque vita humana fragilis, citius candela, emori possit. Officinas Vienna pharmaceuticas quindecim habet, quarum duodecim in urbe, tres extra urbem in suburbis; nec monasteria suis destituuntur pharmacopoliis, in quibus vero res & materiæ medicæ nullæ venales prostant.

Sin-

Singulæ officinæ quotannis una vice a quibusdam medicinæ do-
ctoribus visitantur, quorum cuilibet a pharmacopola pro labo-
re & visitatione Ducatus aureus offertur, simulque convivium
celebratur lautum. In quadam ex his officinis integrum Mumia
cadaver, de quo Joh. Basil. Küchelbecker in der allerneuesten
Nachricht vom Römisch-Kayserl. Hofe Part. II. p. 710. 734. legen-
dus, optimo balsamo ante secula in Ægypto conditum admiratur.

Quemadmodum maxima pars domorum Viennensium &
cadurcorum, in quibus mercatores merces suas exposuere, pe-
culiare signum in tabula lignea pictum ante fores suspensum ha-
bet, non aliter ac in aliis Germaniæ oppidis diversoria habere
solent, in quo animal quoddam, avis, columba, ursus, ciconia,
stella &c. picta, quarum picturarum quædam revera res admo-
dum absurdas monstrant, v. g. den blauen Herr Gott / die gül-
dene Taube / die silberne Rose &c. sic & omnes obstetrices ante
fores domus peculiare signum, puerperam in lecto decumben-
tem & obstetricem infantem post partum in mensa lavantem &
tractantem pictas exhibens, suspensum habent.

Dissertationes reliquas medicas Viennenses, nobis notas,
brevissimis annextere placet: die 18. Nov. 1724. supra laude di-
gnus memoratus Prof. Med. Rauch disputationem in 4to habuit,
cui rubrica: Historia physico-medica aquæ fontanæ urbis Vi-
ennensis. Resp. Haider. Joh. Stephan. Zannuti sequentes in 4to
typis evulgavit:

1. De calore innato & humido radicali. Resp. Paminger. 1715.
2. De Humoribus. Resp. Seber. 1715.
3. De Crisibus & diebus decretoriis. Resp. Paminger. 1716.
4. De motu locali atque progressivo. Resp. Chrismann. 1717.
5. De Musculi fibræque operatione læsa. Resp. eod. 1718.
6. De prædictionibus morborum in genere. R. Hoffenthaler. 1719
7. De symptomatibus in genere. Resp. Plöckner. 1719.
8. De morbis complicatis. Resp. Hohenwald 1719.
9. De morbis organicis in genere. Resp. Czeppel. 1719.
10. De potentia, cui inest vocum & soni sedes, s. de auditus or-
gano. Resp. Hoffenthaler. 1719.
11. De

11. De proprio ac constanti sanguinis motu progressivo s. de circulatione sanguinis. Resp. Hötl. 1720.
 Frid Ferdinand. *Illmer* sequentes elaboravit in 4to:
 1. De cacockymia. Resp. Traut. 1691.
 2. De Constitutione, usu & actione naturali lienis Resp. Focky. 1691.
 3. De Constitutione, usu & actione naturali hepatis. Resp. Managetta. 1692.
 4. De calculis microcosmi. Resp. Panenka 1692.
 5. De facultatibus in genere & in specie. Resp. Berninger. 1694.
 6. De structura oculorum. Resp. Suttner. 1697.
 7. De Catarrho. Resp. Luz. 1697.
 8. De generalibus morborum causis plethora & cacockymia. Resp. Plöckner. 1697.
 9. De Mania. Resp. Seinicher. 1697.
 10. De febre continua putrida periodica. Resp. Vogel. 1697.
 Jac. Ignatius Focky 1694. in 4to s. P. de Mania disputavit.
 Martin. Anton. von Drabn sequentes concinnavit in 4to diss.
 1. De Cachexia. R. Scholtz. 1696. 2. De Dyspepsia. R. Grevenbr 1697.
 3. De Venenis. R. Loick. 1698. 4. De Sudore. R. eod. 1700.
 Carol. Joh Franc. Vogel in 4t. s. P. 1698. de apoplexia; Jacob. Henr. Kielmann. 1666. in 4t s. P. de Hydrope, in specie de ascite; Pet. Seinicher. 1698. s. P. in 4t. de Ictero flavo; Joh. Franc. Faber s. P. in 4t. 1698. de Hemoptysi; Christ. Luz, s P. 1698. in 4t. de Angina disputarunt.
 Joh. Jac. Kerner, ut & omnes sequentes in fol. s. P. dissertationes habuerunt, & hic quidem de variolis & morbillis 1717. Adam. Frid Kremer 1720. ægrum fictum exhibuit; Joh. Christoph. Franc. Wittich, 1718. de febribus in genere, in specie malignis & pestilentibus.
 Vale Reliquum, *Vir Consultissime atque Excellentissime*, vive quam felicissime, & me *Tuæ eruditionis & virtutum cultorem* & admiratorem fovere ne cessa. Vale iterum.
 scrib. Wolffensb. d. i. Julii 1730.

FRANC. ERNEST. BRVCKMANNI,
MED. DOCT.

EPISTOLA ITINERARIA XXIII.
DE
ALGA SACCHARIFERA,
POLYPOMARINO
PETRIFACTO,
KAKERLACKEN,
FRVTICE KOSZODREWINA
ET
ARBORE LIMBOWE DREWQ.

AD

VIRVM NOBILISSIMVM, EXPERIENTISSIMVM,
DOCTISSIMVM AMPLISSLIMVMQUE DOMINVM,

D O M I N V M

J. H. MEVSCHEN,
DOCTOR MEDICINÆ EJVSDEMQVE PRACTICVM INCLYTÆ
VRBIS OSNABRGENSIS CELEBERRIMVM, PHYSICVM ET
RERVM NATURALIVM SCRVTATOREM SEDVLVM,
FAVTOREM ET AMICVM HONORATISSIMVM
AMANTISSIMVM.

Cum Figur. aneis.

WOLFFENBUTTELÆ, MDCCXXX.

ИЩУЩИМ СВОЮ СЕМЬЮ
АДИЦИЯ НОСАЛА АРДА
СОБЫТИЕ ИХ ПРИЧИНА
БЫЛО ВОЛНОВАНИЕ
ПОДЪЯСОК СОВРЕМЕННОЙ
СОВЕТСКОЙ РЕПУБЛИКИ

ИЩУЩИМ СВОЮ СЕМЬЮ
АДИЦИЯ НОСАЛА АРДА
СОБЫТИЕ ИХ ПРИЧИНА
БЫЛО ВОЛНОВАНИЕ
ПОДЪЯСОК СОВРЕМЕННОЙ
СОВЕТСКОЙ РЕПУБЛИКИ

**VIR NOBILISSIME ATQUE DOCTISSIME,
FAVTOR ET AMICE ÆSTIVMATISSIME!**

HAUD ignota Tibi, *Vir Nobilissime atque Doctissime*, erunt, quæ Thom. Bartholinus & Borrichius in Diss. de Natura dulcedinis, quæ in fasciculo dissertat. Tom. II. Diss. II. p. 62. extat, de *Alga saccharifera Islandica* memoriae tradiderunt, & prior quidem de hac dulci planta Vol. I. Actor med. & philosophicor. Hafniens. p. 120. obs. 53. Vol. III. p. 172. obs. 88. & 94. Vol. IV. p. 160. obs. 56. Sequentia habet notatu digna: *Alga saccharifera Islandica* edulis suavissimeque, nascitur in Mari Islandico; hæc, ubi a marinis fluctibus in littus rejecta, aliquandiu jacuit, sensim prolicente solis calore, salinis hinc inde grumis obducitur, qui cum dulcedine sua gratissima linquæ blandiuntur, ab accolis colliguntur sollicite; ut inter epulas sacchari vicem impleant; algam hanc saccharum parientem acetariorum loco mensis inferunt ne sic quidem insuavem. *Oc.* *Alga* hæc non fert saccharum, aut huic simile quid, nisi primum aliquantulum edulcoretur aqua communi, hinc exsiccatur *O* ab aere libero, in loco arido, semestri tempore conservetur; in Julio maturescit; flores *O* semina in eo nunquam observata, radix ut plurimum lapidibus adhæret, avulsiisque uno anno foliis, ex eadem radice anno sequente nova renascuntur, *Oc.* hanc plantam cum butyro comedunt Islandi, innascitur sacris in fundo maris, propemodum ut *Quercus marina*, ubi primum ad littus allisa est a fluctibus, nuda conspicitur omni saccharo, sed in ædibus relicta, paulatim tota folia sua, quæ ampla sunt *O* porosa, more Hyperici, aspergine quadem farinæ dulcisimæ obteguntur, *Islandis Söll* dicitur; latissimum ovibus pabulum, quas ita saginat, ut præ pinguedine nimia caro earundem delicioribus fastidiatur; folia hinc inde purpurascunt, atque adeo firmae compa-
Etæque sunt substantiæ, ut si poros oculis patentes excipias, credas te tunicam al-
lantoidem intueri; non educunt autem saccharum, nisi prius vel aqua fontana
vel pluvia irrigata *O* post aliquandiu in loco sicciori sibi relictæ, *Oc.* cum Figur.
bujus plantæ. An den See Steinen in Island steht *Alga*, Meergrasß/
so in Frühling gesammlet / in Wasser etwas getunckt und gedörrt/
in hölzernen Geschirren verwahret wird / worinn es mit der Zeit
begint weiß zu werden / und wird mit Butter gegessen / schmeckt
anmuthig süsse. Es ist dem *Algæ vitriariorum angustifoliae* nicht sehr
ungleich / nur daß die Blätter saftiger sind / und die Farbe gelblich
ist.

ist. Wenn die Seewogen es ans Ufer werffen / und eine Weile an der Sonne liegt / wirds gleichsam wie mit Meel bestreuet / so daß es wie Zucker schmeckt / auch an statt dessen gebraucht wird. Sie mischen auch solche *Algam* ehe der Zucker noch von der Sonnen ange locket wird unter die Salläter / so nicht übel schmeckt. Die Schafe fressens sehr gerne welche es dermassen mästet / daß wegen allzu vielen Fettes offtmahls das Fleisch eckelicht wird.

Hæc sufficient de *Alga saccharifera Islandica*; littora, quæ Hollandiæ Provincias alluunt, aliam adhuc *algam*, a priori plane distantem, dant *sacchariferam*, cuius primus inventor merito post mortem celebratur, egregius juvenis optimæ spei, Med. Candidatus, Wehrkamp, qui istam primo ex maris fluctibus erectam in museo suo per tempus suspensam habuit, quo demum saccharum, nive candidius, non sine summa omnium admiratione, instar pruinæ congelatæ in omniibus & singulis hujus plantæ foliis in apricum venit, non aliter ac si brumali tempore omnia pruina candida incrustata & obducta cernuntur; infeci hujus mirandi phoenomeni certe jurarent interdum, veram se in hac alga videre pruinam, nisi tempus calidum, æstivoautumnale, locus & museum, in quo suspensa erant folia, sapor gratus & dulcis aliud docuissent, & monstrassent putatiam pruinam in his plantarum foliis esse saccharum, mannam vel mel aereum ad folia optime crystallisatum. Hæc planta a Botanicis alias vocatur *Fucus marinus alter angustifolius tuberculis paucissimis, vesiculis longis filiquarum æmulis Raji*, P. P. G. Tournef. seu *Fucus marinus quartus Dodon*. Figuram hujus plantæ vid. in apposita Tab. I. Fig. I. Charakter hujus potest esse sequens: *Alga saccharifera Wehrkampii* est planta marina, flore & semine carens, vel saltim flore minus conspicuo, cuius nec petala nec staminæ haec tenus detecta sunt, instructa folia habens membranacea angusta & tuberculata hinc inde longa vesiculosæ, filiquarum æmula, in fundo maris planta saxis & silicibus aliisque rebus obviis innascitur, extra aquam protracta a sale saccharino aereo, quasi saccharo albo, incrustatur.

Dulcedinem suam certe hæc planta ex aere habet, hanc autem in aere dari & inveniri experimenta plurima non raro testantur, conferatur quoque Borrichii diss. de natura dulcedinis p. 62. Tempore autumnali interdum impr. calido, saepius aer scatet ejusmodi melle aereo, in variis tunc rebus obvio, & istud saccharum aereum tunc temporis quoque incrustat hanc extra aquam marinam positam plantam ejusque frigida folia, *Alga* enim dicta *saccharifera Wehrkampii* est saporis nauseosi salini, quæ nullum in se continet saccharum, nec ex se & succo suo dare potest, nulla gaudet dulcedine grata, ergo pruina saccharina folia incrustans aliunde, nempe ex aere,

TAB. I.
FIG. I.

aere, optime deducenda venit. Hoc saccharum aereum se admoveat foliis plantæ succulentæ frigidis, quæ nonsolum, instar Kali, specierum, salina sunt, sed etiam per integrum suam substantiam sale marino imprægnata & repleta existunt. Et hoc verum esse, exinde apparet: beat. Dom. Wehrkamp ex littoribus Katwykeensibus hanc plantam domum apportans, nihil unquam in ista nec sacchari, nec dulcedinis observavit, sola dulci & communi aqua ab Adhærentibus impuritatibus & arena lavavit, & ut siccaretur, de trabe ad parietes in hypocausto suo suspendit; post dies quatuordecim forte plantam aspicit, & insolitus in ea saccharum dulce & album offendit & miratur. Has sacchari crystallulos cultri subtilis acie abrasit & capsula quadam servavit. Sequens phœnomenon maxime mirandum est: nam saccharum per integras iniquas hyemes semper de novo plus vice simplici, veteri abrasi faccharo, huic plantæ (uti & pluribus aliis diversarum specierum Algis & Fucis marinis, sed non in magna copia) se apponebat & crystallisabat, sed nunquam tam copiose, quam prima vice, sub initium autumni, factum fuerat.

Hoc quoque notandum, quod hæ mirandæ sacchari crystalli microscopio consideratae, non aliam præ se ferrent faciem, quam pruina habere assolet. Sapor hujus sacchari in Alga collecti dulcedine sua grata non recedit ab aliis sacchari ex arundine cocti speciebus. Non hæc tantum Algæ species, à beat. Dom. Wehrkampio inventa, sed & quædam aliæ plantæ marinæ, Algæ & Fuci id saccharum interdum præbent, sed non ea copia, qua *Alga saccharifera Wehrkampii*. Præterea non omni tempore hæc Alga saccharum exhibit, vel non omni tempore mel aëreum in ea crystallisatum inveniendum & colligendum, sed tempus certum & certus temperatus quidam ad hujus sacchari generationem adaptatus aër, fervidus in præsymbolum suum confert, uti & idem observandum in generatione Mannæ arboreæ Italicae, Hispanicae, Gallica, Syriaca, Persicae, &c. quæ juxta Neotericorum opinionem, non succus vegetabilis est arborum, Orni, Juniperi, Fraxini &c. sed potius mel aëreum, quod non tantum quoque in aliis arboribus non nominatis, sed etiam in variis herbis, lapidibus & multis aliis diversis rebus obviam reperiendum est, testibus Ant. Deusingio fascicul. dissert. select. Tit. de Manna & Saccharo. it. Engelbert Kämpffero in amoen. exotic. it. Fr. Ang. à St. Joseph. Pharmacop. Persic. p. 361. 362. 363: &c. sub titulo Schakar El Ma-Ascher. vid. Matthiol. in Dioscorid. L. I. c. 37. Garz. ab Horto aromatum & simplicium medic. Hist. L. I. c. XI. It. Serap. de simpl. medic. c. 2. &c. Avicenna L. 2. Canon. cap. de Tereniabin. Ex his materialiæ medicæ autoribus abunde patet, generationem Mannæ, & quidem quod ad ortum & genesis, adhuc valde obscuram esse, nec facile credendum.

esse succum condensatum, inspissatum plantæ cujusdam foliorum, v. g. Orni, Fraxini, &c. Mel aëreum quoque, quod Germani Meithau vocant, nobis aliud persuadet, hoc quoque est species Mannæ, & variis se plantis, v. g. foliis fabarum succulentis & frigidis it. Tiliæ, Cerasorum, prunorum, &c. infidet, cum sæpenumero aliæ vicinæ herbæ & arbores juxta & pone hæc vegetabilia crescant, in quas mel dictum aëreum non cadit. Si cupis videre analogum quid sacchari vel Mannæ, aspice pruna, cerasa, poma, pyra &c. in furno torrefacta, hæc, non sine admiratione, post aliquot menses tractumque temporis in superficie, non aliter ac in Algæ foliis, candidum saccharum, farinæ albæ instar, exhibebunt, quod hujus phœnomeni inscii situm esse existimant, cum tamen potius & revera sit saccharum aëreum vel mel tale. Helmontius, chemicis experimentis diu innutritus, lib. de Arbore vitæ, inquit: Rorem per analysin partium examinavi, salem saccharinum dabat magnis morbis opitulantem. Rorem foliis arborum æstivis mensibus incidentem dulcissimum, glutinosum, splendidum in horis nonnunquam collegimus, qui ros æstiva coctura manna evadit; Et sic fit saccharum in Alga saccharifera non ex succo nauseoso talino plantæ, sed ex aëre, & est & manet mel vel saccharum aëreum in foliis plantæ frigidis condensatum & quasi crystallisatum. Eadem Tabula I. Fig. III. *Tibi, Vir nobilissime atque doctissime*, exhibit lapidem quendam figuratum, non vulgarem, sed admodum rarum, in agro quodam ad Steme, pagum Episcopatus Paderbornensis, a Dom. Kœnig, Med. Doct. Osterodensi, repertum & nobiscum communicatum, quem adhuc in memoriam ejus in museo nostro asservamus, quemque pro Polypi marini quadam specie vel saltuum pro animali adhuc ignoto alicuius conchæ marinæ habemus, ulteriore autem ejus & veram inquisitionem accolis maris curiosis relinquimus merito, quibus non deest occasio quotidie ferme videndi & examinandi corpora & animalia varia marina, an forsitan inter ista quoddam huic analogum invenire & orbi eruditio curioso communicare possent animalculum? Corpus hujus lapidis ex utroque latere tres habet lobos striatos, & infra tres appendices punctatas, substantia interior est alba, selenitica vel spathum album, color externus per totam peripheriam est brunnus. Celeberrimus Lipsiensium Apothecarius & Acad. Cœf. Nat. Curiœf. Collega meritiss. Dom. Joh. Heinr. Linck, amicus noster optimus, ante sex & quod excurrit annos, hujus lapidis quædam specimina, non tantum ex cera figurata, sed & æri

TAB. II **Num. I. II.** incisa, quæ hic in Tabula IIda videnda, cum sedulis curiosarum rerum naturalium collectoribus communicavit, petiitque per literas, ut in ejus VI. VII. & naturam, quale esset petrifactum? & unde esset? an marinum? inquirebant, quod autem hic usque nondum factum & detectum scimus.

VIII. **Eadem**

Eadem Tab. I. Fig. II. monstrat insectum Indiæ Orientalis scarabæiforme ex albo-brunnum, bicine, sex pedibus hamatis donatum, Indis *Kackerlac*, *Kackerlache* & *Gackerlacke* dictum. Hoc insectulum, in magnitudine naturali adpietum, corrodit non tantum dentibus acutis præduri ligna, sed & ferramenta in navibus obvia solidissima & durissima. Scarabæum hunc Bremæ à mercatore quodam, qui istum vivum in prægrandi quadam cista, foliis Thée bout repleta, & noviter ex India Orientali allata, offendit, vivum accepimus læte saltantem; per aliquot septimanas isti mercator dictus jam fuliginem & pisa Batavorum grysea magna in cibum porrexerat, apud nos autem scatula foramine longiori parvo in operculo pro admissione aëris instrueta inclusus, alimentum dictum non amplius appetit, sed de die in diem tristior redditus spatio octidui vivus esse desit, & pro nunc in spiritu vini à corruptione & putredine liber servatur. Mare Surattense, dir. Surat-See dictum, insecta admodum nociva alit, quæ navium carinas & sentinas arroduct foraminibusque plenas, cum navium quandoque ruina & interitu, reddunt. Ern. Christoph. Barchewitz in itinerario suo Indiæ Orientalis p. 357. sequentia de his valde nocivis annotavit insectis: „Die Gackerlacken in Ost Indien sind fast wie Kreuz-Käfer gestaltet, doch nicht so dicke; es ist ein schädliches Ungezieffer, das im Stau, be wächst, wenn man die Kästen nicht sauber hält, wachsen sie auch darin, und zerfressen das leinene Gerät, noch schlimmer als bey uns die Motten das Wollen. Autor anonymus inquit: quod *Kackerlac* sint species scarabæorum in Malacca, qui de nocte surgerent, longe lateque vagarentur & oberrarent, de die autem quieti somno dulci indulgerent, nec visui unquam obviam irent; vid. quoque Kolbens Caput bonæ spei hodiernum p. 224. qui dicit, quod insecta Europæa nigra & fætentia, Schwanen-Rost-oder Rust-Würmer (quia fuliginem amarent & circa caminos fornacum habitarent) dieta, per totam Orientalem Indiam *Kackerlacken* vocarentur. Et Walter Schultze in Itinerario Indiæ Orientalis p. 234. hoc insectum *Barattes* nominat, scarabæo simile, in navibus vetustis obvium interdum numero plus millenario, comedens libros, chartam, vestimenta, mel, saccharum, imo & omnis generis mercès, ponens ova ad instar phaseolorum parvorum. In planta Ananasa insecta quædam scarabæiformia, quoque *Cackerlacken* dieta, reperiuntur, quæ Maria Sibylla Merian in metamorphos. insector. Surinamens. Tab. II. eleganter & affabre æri incident, sed hæc à nostro descripto animalculo plane abeunt & recedunt.

Tab. III. Fig. I. monstrat ramum fruticis Hungarici *Koszodrewina* cum suis foliis acutis ex sic dictis montibus Carpathicis desumptum, ex quo Hungari sic dictum Balsamum Hungaricum, Germ. *Krummholz*, Oehi parant.

TAB. I.
FIG. II.

Fig. II.

FIG. II.

Fig. II. sifit ramum arboris Hungaricæ *Limbowe Drewo* dictæ, quæ incolis dat æque Balsamum nativum & artefactum seu Oleum ex Libano & varia alia medicamenta, fructumque coniformem cum nucleis edilibus

FIG. III. & Fig. III. & IV. videndis, qui Pineolis Italorum non absimiles & Magnatum

IV. Procerumque Hungariæ mensis secundis apponuntur, easdem habent virtutes nutritivas & eundem usum medicum, ac Pineoli Italici, exorcicati enim & à pellicula mundati nuclei, albi & oleosi optime corpus nutriunt, semen augent, hecrica & phthisi decumbentibus solatium afferunt, bonumque succum nutritium addunt. Cum autem de his duabus plantis, *Krummholtz* & *Limbaum*, harumque balsamis & fructu, jam Anno 1727. in duobus peculiaribus speciminibus egerimus, in præsenti plura de istis addere superedemus, præter hoc peculiare, nempe quod in arbore Limbowe Drewo ex thecis foliorum omnibus & singulis nunquam non quinque acus seu folia acuta, acus referentia, exeant. P. Gabriel. Rzaczynski Hist. Nat. Cur. Regni Polon. Traëtat. VII. Sect. II. §. VIII. IX. p. 197. sequentia de frutice *Carpathico* & *Pinu Carpathica* notavit: „*Limba* lingua vernacula „Polonica, nam non occurrit Latinum nomen arbori huic imponendum, „similis Pino sylvestri assurgit, inter montes Carpatios. Ex ejus baccis con- „tus, (valde errat autor, arbor non fert baccas, sed conos nucleis edilibus præ- „gnantes, ex quibus nullum exprimitur oleum) „, vel summitatibus concisis elici- „tur oleum, ab accolis illorum montium, vocaturque *Limbowy Oleick*, con- „tra affectus varios. Cistis fabricatis ex ligno, dum recens est odorato, res „inclusæ non concipiunt tineas, neque ab illis absuntur.

„*Pinaster Bellonii* in arboribus coniferis p. 17. & sequenti descriptus; *Pi- „nus sylvestris montana tertia* Bauhini, putatur esse arbor illa conifera & resi- „nifera in Carpatiis jugis nascens, qua Germanis *Krummholtz* Polonis „*Krempulec*, *Kosodrzewina*. Ex hujus arboris resina liquida oleum destilla- „tur dictum *Balsamum Carpathicum*, Germ. *Krummholtz* Oetl de quo inquit Breynius Doct. Med. Gedani, in Cent. VII. Ephemerid. ab Acad. Cæs. Leo- „pold. editar. Hungarus quidam, forte ex tractatu M.SS. Christiani ab Hor- „tis, Medici &c.

Alias alia scribamus. Interea, *Vir nobilissime atque Doctissime, vive,*
vale & nos ama. Wolff. d. 1. August. 1730.

FRANC. ERNEST. BRVCKMANNI,
MED. DOCT.

EPISTOLA ITINERARIA XXIV.
DE
MARMORE
VARIORVM LOCORVM

AD
VIRVM NOBILISSIMVM, CLARISSIMVM
ATQVE
DOCTISSIMVM DOMINVM,
DOMINVM

ALBERTVM
RITTER,

REGII LYCEI ILFELDIACI AD FAVCES SYLVÆ HERCYNIÆ
COLLEGAM ET CORRECTOREM,
PRÆCEPTOREM QVONDAM DEXTERIMVM
NVNC
AMICVM ET FAVTOREM COLENDISSIONVM.

ERNEST. BRACKMANN.

ED. DOCT.

EPITOME OF A HISTORY OF THE
ARTS OF MANKIND

BY JAMES MORRIS

IN TWO VOLUMES

AD

THE TWENTIETH CENTURY

TOTAL

DECEMBER 1898

DOMINIC

MURRAY'S LIBRARY

EDITION

WITH A HISTORY OF THE ARTS OF MANKIND

BY JAMES MORRIS

IN TWO VOLUMES

EDITION

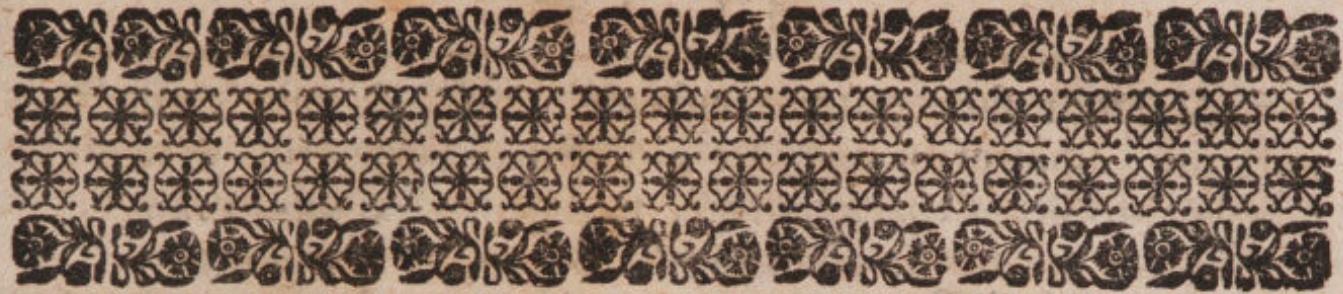
WITH A HISTORY OF THE ARTS OF MANKIND

EDITION

WITH A HISTORY OF THE ARTS OF MANKIND

EDITION

WITH A HISTORY OF THE ARTS OF MANKIND

VIR NOBILISSIME ATQUE DOCTISSIME,

FAVTOR ET AMICE ÆSTVMATISSIME!

QVAM a nobis cupis, Vir Nobilissime atque Doctissime designationem Marmorum & Alabastrorum in itineribus partim, partim per literas ab amicis & curiosis sedulisque lapidum amatoribus collectorum, libenter communicamus, sunt autem sequentia in supellestili nostra parva lapidea hic Wolffenburgæ videnda, priora Num. LXV. quæ recensentur, omnia inveniuntur & inventa sunt in sic dicto monte Pinifero, am Fichtelberg/ prostant singula polita & optime lævigata ad amissim figura quadrata facta & exasciata:

1. Marmor se exhibit egregium splendidumque, lutei coloris, ex monte Streitberg dicto.

2. Marmor ex albo luteum intermixtis, curioso spectaculo, albis plumis, ad instar tunicarum in fasciculos collectarum; gliblicher Marmor mit sehr curiosen weissen Federn/ wie Puschel Nelken; hoc interdum in lapicidinis calcariis ad officinam laterariam intra Leutendorff & Redwitz obvium venit; albæ istæ figuratæ plumæ in hoc marmore sunt nihil aliud, quam intermixta frustula calcis rativæ.

3. Idem coloris parum ad brunnum vergentis, etwas bräuner/ sed optime, ut antecedens, figuratum, ejusdem loci.

4. Clare lucideque viridis, egregieque nubibus tectus marmoratus lapis nephriticus de Lichtenberg territorii montani & Praefectoriae metallicæ Neylauensis, Lichtgrüuer und unvergleichlich schön wolfigt-marmorirter lapis Nephriticus von Lichtenberg/ Neylauer Berg-Amts Refier.

5. Marmor serpentinum egregie viride & parvis punctulis notatum, schön grün und zart gedämpfelter Serpentin-Stein / ex superiori fodina *Rohrenhoffensi*, non procul *Gold-Cronach*.
6. Idem parum obscurius ex dixto loco, etwas dunckeler.
7. Idem subtilissimas nigras venulas repräsentans, mit ganz subtilen schwarzen Aderlein / ibidem effossum.
8. Lapis serpentinus egregius nubeculis viridibus atrisque distinctus, grün und schwarz gewölctiger sehr schöner Serpentin-Stein / ibidem cæsus.
9. Idem striatus, gestreifster, de Ober-Rohau auf der Nägelein Leisten.
10. Idem admodum obscure-viridibus & nigris striis notatus ex lapicidina inferiori post saltuum domum hinter dem Forsthause bei Rohrenhoff / non procul ab urbe Gold-Cronach.
11. Idem nubibus marmoratus, gewölctigt marmorirt / ex eod. loco.
12. Idem admodum rarus, ob ramenta ferri nativi puri hinc inde intermixta, mit eingesprengten Massiv gewachsenen Eisen / so was besonder rares / ex eadem lapicidina.
13. Idem obscure viridis & ferme nigri coloris, ganz dunkelgrün und fast ins schwarze fassender sehr zarter Serpentin-Stein / ejusdem loci.
14. Clare lucideque gryseum & clare lucideque brunnum, nubibus tectum marmor, interspersis parvis clare lucideque rubris guttulis, hellgrau und Lichtbraun gewölctter Marmor / mit ganz zarten hellrothen Tröpflein / ex lapicidina Seydelsbruch dicta auf der so genandten Geigen / *Curia Variscorum* unica distans hora.
15. Clare lucideque brunnum Marmor, subtilibus gryseis venulis distinctum, lichtbrauner mit zarten grauen Aderlein / ex eodem loco.
16. Marmor egregium coloris punicei, curiosis nigris figuris notatum, schön brauner mit artigen schwarzen Zeichnungen / effuditur ad laterarium urbis *Curiae Variscorum*.
17. Obscure brunnum nubeculis gryseis & rubicundis speculis figuratum, dunkelbraun und grauwölctiger Marmor mit röhlichen Spiegeln / ex lapicidina inferiori auf der Geigen / non procul *Curia Variscorum*.

- 18 Egregium pallideque rubicundum, dictum **Spiegelfleckiger Marmor** ex **Seidelsbruch**/ ejusdem loci.
19. Rubri carneique coloris, venis & maculis albidis & atrogryfeis , admodum rarum marmor, foditur in magnis frustis in **Præfectura Thierbachensi**.
20. Clare lucideque rubrum, maculis albis distinctum, **hellroth und weiß gesprengelt vorzestlich schöner Marmor** / ejusdem **Præfecturæ**.
21. Brunnis & obscure · luteis nubeculis admodum miras & curiosas repræsentantibus figuras notatum marmor, braun und dunkelgelb gewölchter sehr artige Figuren præsentirender Marmor/ cuius lapicidina est ad pagum **Gattendorff**/ qui dimidia hora **Curia Variscorum** distat.
22. Idem Paulo obscurius, etwas dunkeler / ejusd. loci.
23. Marmor egregium , saturate rubicundum; instar speculi potium, brunnis & obscure atris venuis, hochroht mit braun und dunkelschwarzen Avern / ex **Seidelsbruch** auf der Seigen ad urbem **Curia Variscorum**.
24. Nivis instar candidum, egregie splendentibus maculis distinctum, ex marmoris fodina post molam pratensem, quæ ab urbe **Wonsidelia** quadrante horæ tantum distat.
25. Idem ex albo gryseum ex lapicidina calcaria ad campum jaculatorium, bey der **Schießhütten**, dictæ urbis.
26. Marmor coloris lucii piscis & striis atris aëreis figuratum, **Hechtgrauer und wie schwartz-gestreifte Luft gezeichneter** / ex superiori fodina calcaria ad **Leitendorff**.
27. Obscure-gryseis striis notatum, **dunkelgrau gestreifter Marmor**/ex lapicidina calcaria ad **Waltershofium**.
28. Idem venis albis, quod eruitur ex fodina calcarii lapidis ad officinam laterariam super **Redwitz** versus **Waltershofium**.
29. Clare lucideque & obscure gryseum , speculi instar politum optimæ notæ marmor, **Licht und dunkelgrau schön spieglicher Marmor**/quod hic loci ordinariæ usum habet ad struendos muros & sternenda pavimenta viasque publicas , foditur ad officinam laterariam **Curiensem**.

30. Cinerei vel vulgo dicti coloris asinini, Aschen- oder insge- mein Eselsfarber und grauspieglicher Marmor / ex Eigelberg.
31. Idem venis nigris, uti & gryseis albisque speculis notatum, auf der Geigen ad Curiam Variscorum repertum.
32. Clare lucideque gryseum, venis obscure-gryseis & guttulis sanguineis rubicundis, rohten Blut-Tropfen, ex Eigelberg.
33. Idem præstantissimum venis albis & nigris, guttisque saturate rubris sanguineis notatum, ejusdem loci.
34. Marmor cinereum lineis venulisque admodum subtilibus nigris; cæditur post domum artificis, qui Curiæ Variscorum ad pontem dictum lapideum saxa marmorea lege artis polit & perficit, hinter des Marmor-Meisters Hauss.
35. Idem nubeculis nigris, ejusdem loci.
36. Marmor ex omni parte nigrum, perpaucis albis venulis distinctum, de Dresendorff ad Variscorum curiam im Roßau- schen Lehen.
37. Alabastrum, candidum quidem, non tamen nivis nitore, interim tamen egregie marmoratum, non procul ab urbe By- rutho cæsum.
38. Idem striis crassis (mit starken Streissen) Spatheis albis & brunnis, ejusdem loci.
39. Admodum clare lucideque pryscium Marmor, venulis vi- ridicantibus, ex sic dicto loco Geigen ad Curiam Variscor.
40. Idem venulis ad coeruleum vergentibus admodum curiose notatum. Ej. loci.
41. Marmor præstantissimum, cuius fundus clare lucideque gryseus est, maculis carnei coloris, venulis viridibus, qualem in Acanthide ave, Zeisig, observare licet colorem, mit Zeisig- grünen Adern, & guttulis clare lucideque brunnis distin. ej. loci.
42. Album & gryseum coloris lucii piscis, Hechtgrau, egre- gie nubeculis notatum marmor, quod rarissime & in peculiaritanum terræ & lapidum fissura ad pontem lapideum urbis Curien- sis cæditur.
43. Idem maculis nigris & luteis, ejusd. loci.
44. Album, juxta ac clare lucideque & obscure gryseum, fluminis instar egregie & rare figuratum, schön gestromt. ej. loci.

45. Marmor nuper adeo detectum, cuius fundus colorem cinereum, striis nigris partim admodum subtilibus, partim vero & crassioribus, exhibit, *Zellam* inter & *Sparneck* fossum. Usum non alium habet, quam ad calcem ex eo conficiendam, quod certe dolendum.

46. Marmor maculis gryfeis nigrisque, variis egregiis floribus *Marcasitæ* & *Pyritæ* aurei vel lutei refertum, cuius fodina ad montem *Lemmerberg* dictum Præfecturæ metallicæ *Neylaufenſis* invenienda. Hoc marmor inter omnia, quæ ad montem *Piniferum* & totam ejus viciniam hactenus fodiuntur, præstantissimum, durissimum & rarissimum censetur.

47. Marmor flammmeum, ex omni parte flavum, maculis nivis instar cendentibus, gesflammter mit *Schneeweissen Ferkeln* ad *Streitberg* effossum; hæc lapidis species magno in pretio habetur.

48. Egregie speculi politi instar splendidum marmor, schön spieglicher / cuius fundus, quod ad unam dimidiā, brunni, quod ad alteram dimidiā, vero, gryfei coloris est, venulis cœruleis, ex *Seydelsbruch* ad *Curiam Variscorum*.

49. Clare lucideque brunnum marmor, venulis viridicantibus, ex loco *Geigen* dicto ad *Curiam Variscor.*

50. Marmor nubeculis brunnis & cœruleis notatum, punctulisque parvis & subtilibus nigris refertum, ejusdem loci.

51. Præstantissimum marmor, omni ex parte ex rubro-brunnum, quod nihil certe a celebratissimo Salisburgenſium lapide marmoreo recedit, cuius locus natalis est *Seydelsbruch ad Curiam*.

52. Marmor egregium, in quo colores cani, brunni, clare lucideque rubri mirando naturæ penicillo artificiosissime inter se commixti cernuntur, Ej. loci.

53. Coloris carnei marmor, speculis rubris & albis mirandum in modum inter se mixtis, ex sic dicto loco *Hürtigwagen* Præfecturæ *Thierbacensis*.

54. Marmor serpentinum, colorem cerasorum brunnum & admodum rubellum inter se mixtum referens, weichselbraun und ganz röhtlich melirter Serpentin Stein, quod rarissimum censetur,

tur, effossum ex nuper adeo detecta lapicidina Præfecturæ Stockenrothensis.

55. Lapis serpentinus obscure brunnus, curiosis pavonum speculis notatus. Ej. loci.

56. Idem obscure viridis, striatus & speculis distinctus, ex eadem fodina.

57. Idem clare lucideque viridis admodum subtilibus lineis & figuris, Zeichnungen / speculisque nigris notatus.

58. Idem nubeculis viridibus & atris, maculis aureis vel potius Talco flavo hinc inde scadens, ad marmora refertur rarissime obvia, ex superiori lapicidina ad Röhrenhof non procul Gold-Cronach.

59. Idem maculis parvis & subtilibus argentei splendoris, vel rectius Talco albo undique refertus. Ej. loci.

60. Idem clare lucideque viridis, rechte nicht Zeisig-grüner / admodum rarus, maculis nigris subtilibus distinctus, ex interiori fodina ej. loci.

61. Marmor album splendidum ad molam pratensem infra urbem Wunsiedeliam obvium. Major dictæ urbis pars fundatum habet ex hoc lapide, imo integra moenia ex hoc marmore ædificata sunt est quidem ex parte molle & friabile, & quadantenus pellucidum, interim tamen optimi lapides sepulchrales & res alias ex eo parantur.

62. Idem paulo durius, ej. loci. Mentionem ejus jam Bruschius & descriptio montis Piniferi fecerunt.

63. Marmor Byruthinum variegatum pyrite prægnans & refertum.

64. Marmor serpentinum nigricans Goldcronachenſe.

65. Idem viridiſculum ejusd. loci. die ausführliche Beschreibung des Fichtelbergs/ qui liber an. 1716. in 4t. prodiit, silentium plane peplo involvit jam memorata præstantissima montis Pineferi marmora, & unius tantum ex rubro variegati ad Lichtenbergam ob. vii p. 113. mentionem duobus verbis comprehensam injecit.

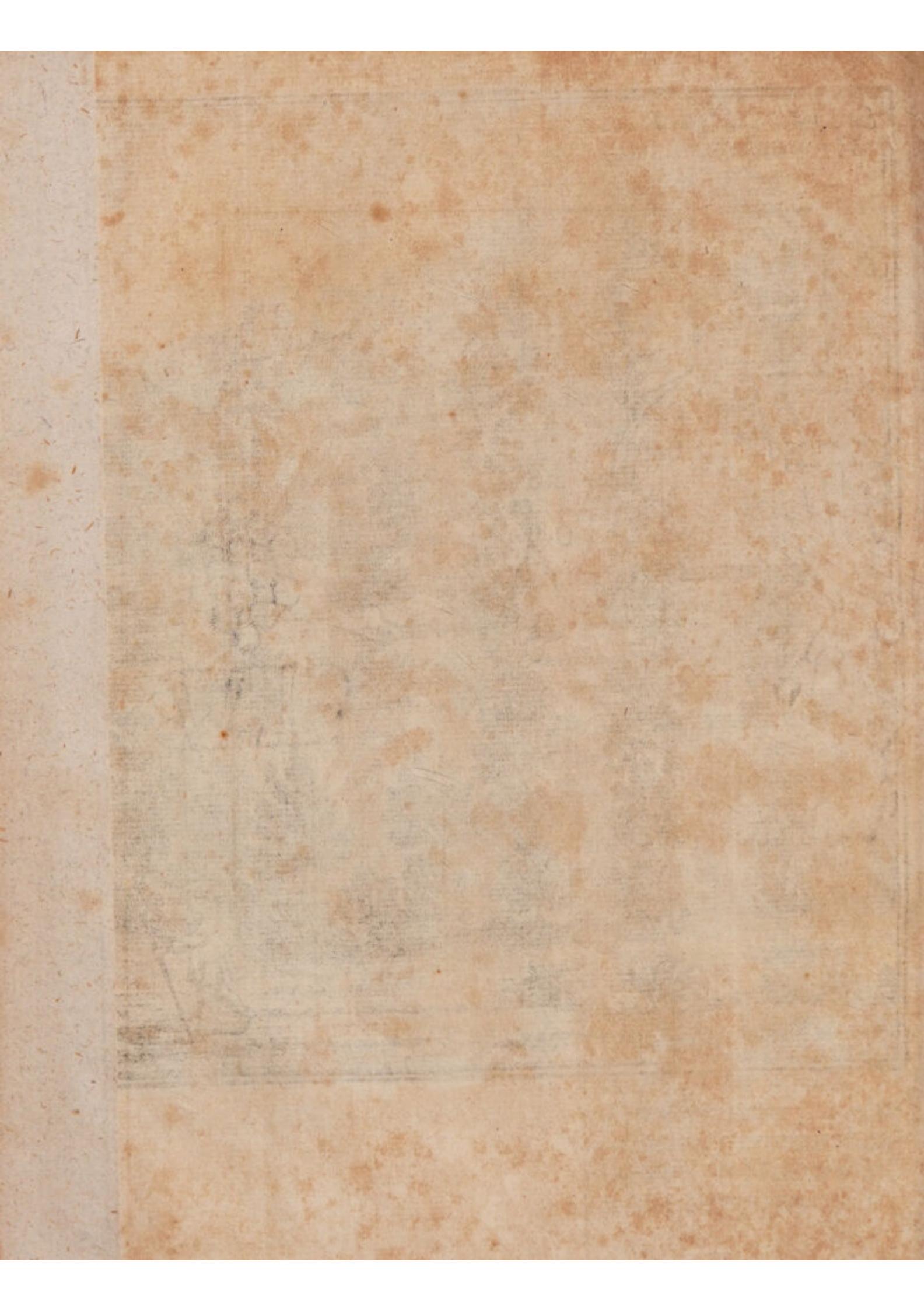
Reliqua marmora, quæ in Musæo nostro asservantur, quam-primum tempus nobis vacuum erit, perlibenter communicabimus Tecum, interim vale, Amice carissime, & Tuum me esse totum crede. Wolffenbüt. d. I. Sept. 1730.

Ep: IV. Fig: I.

Tab: I.

Fig: II.
M.

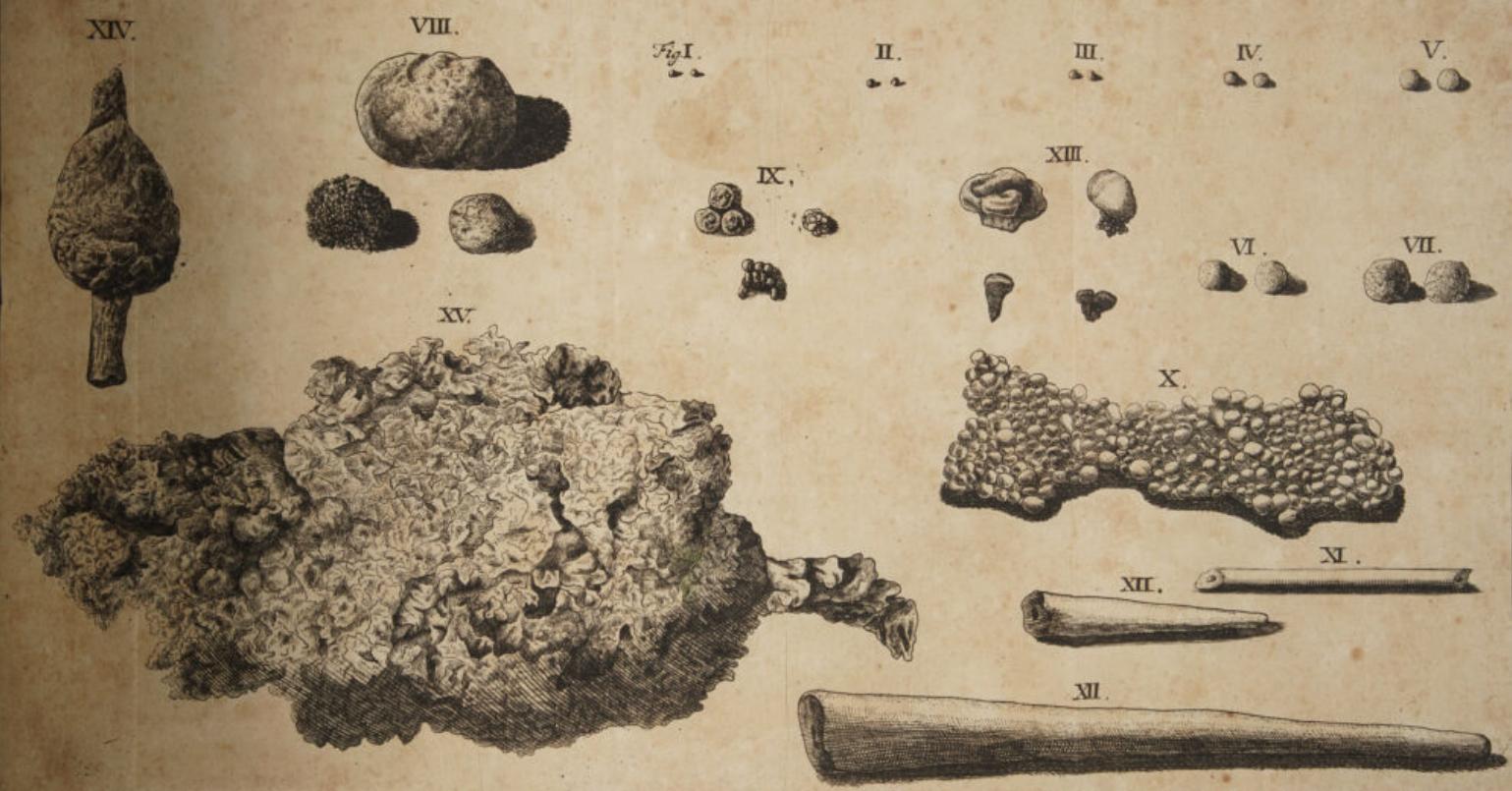

Epit.

III

III

III

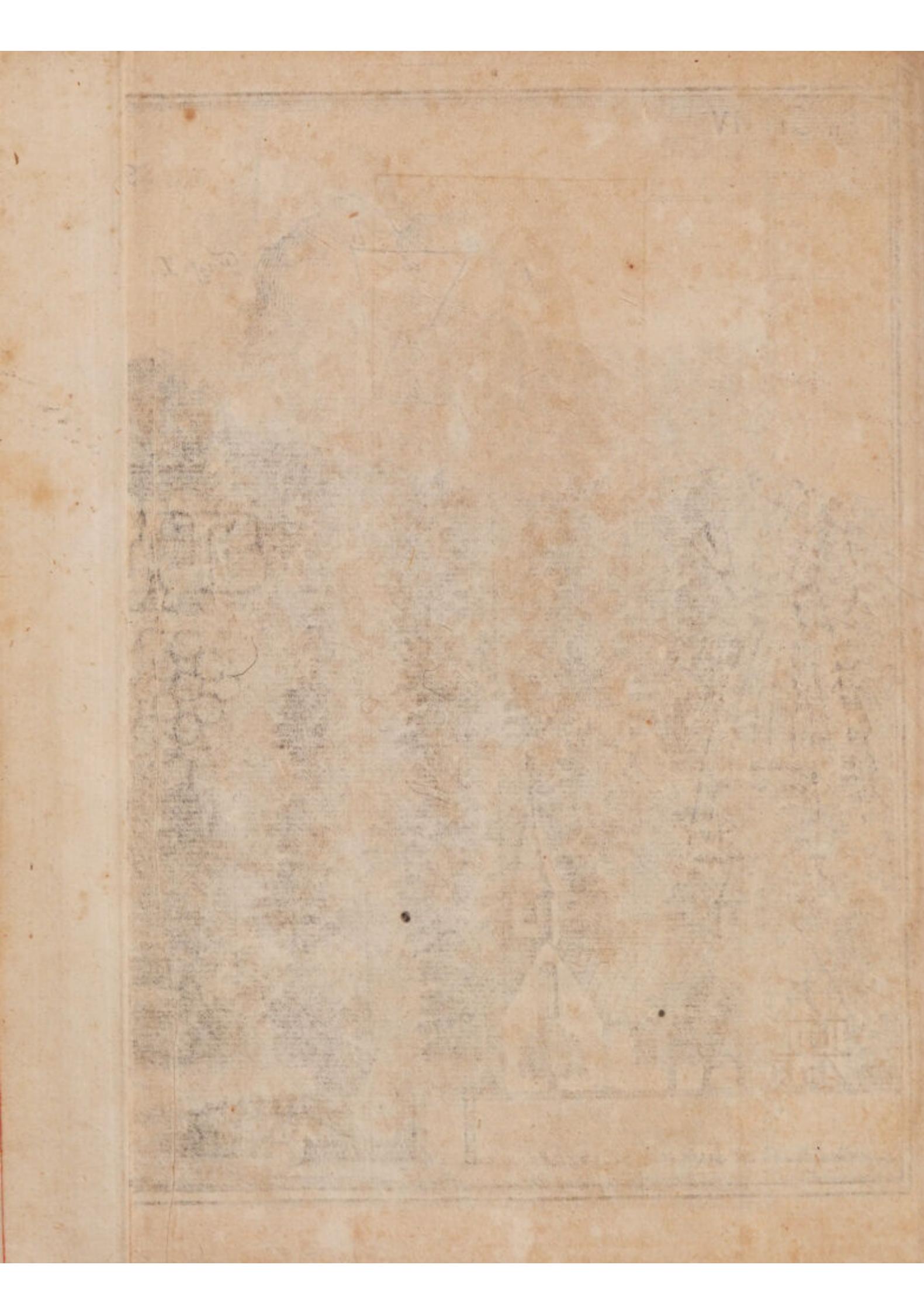

III

Ep. It. IV

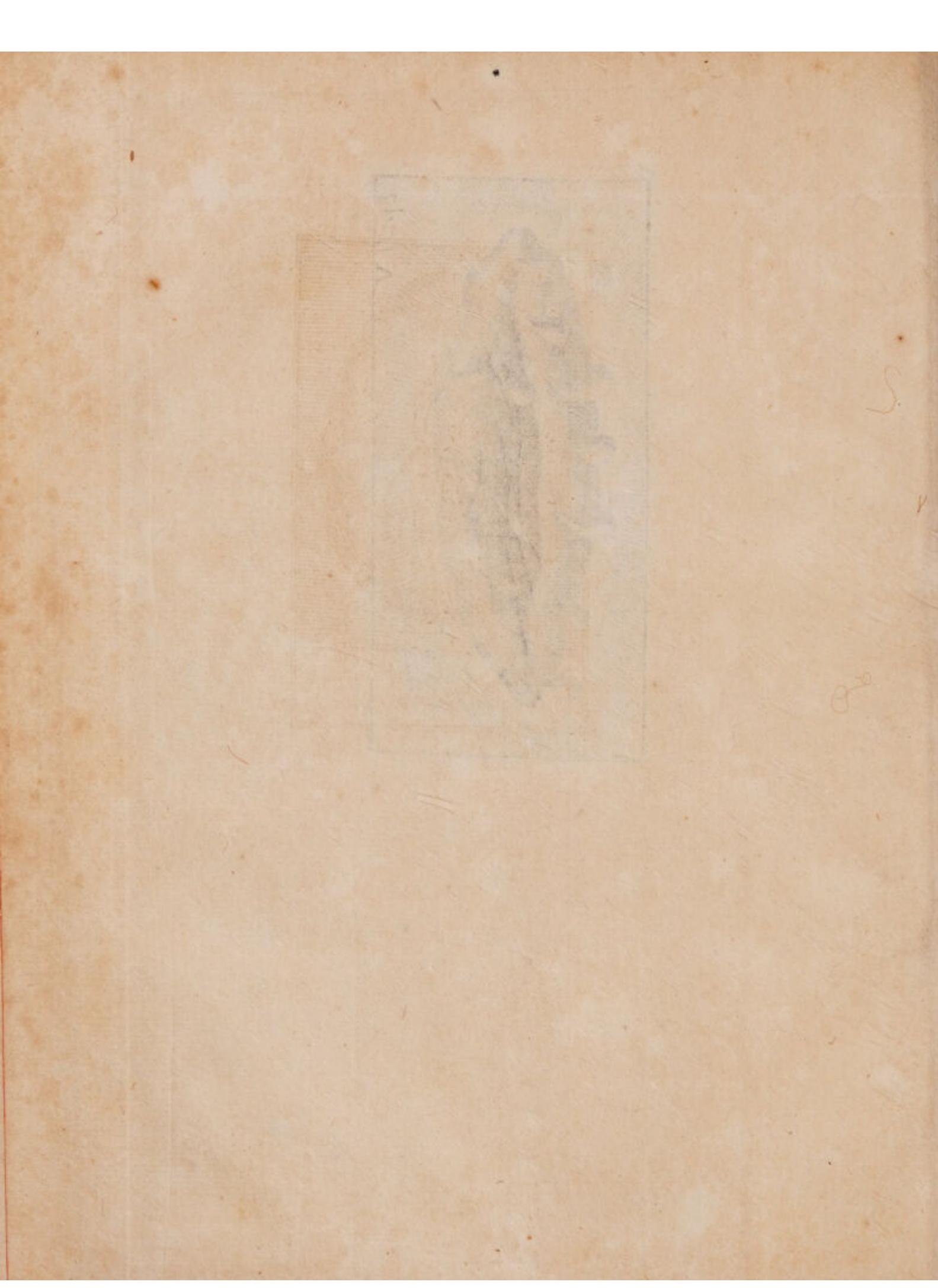
Tab. II

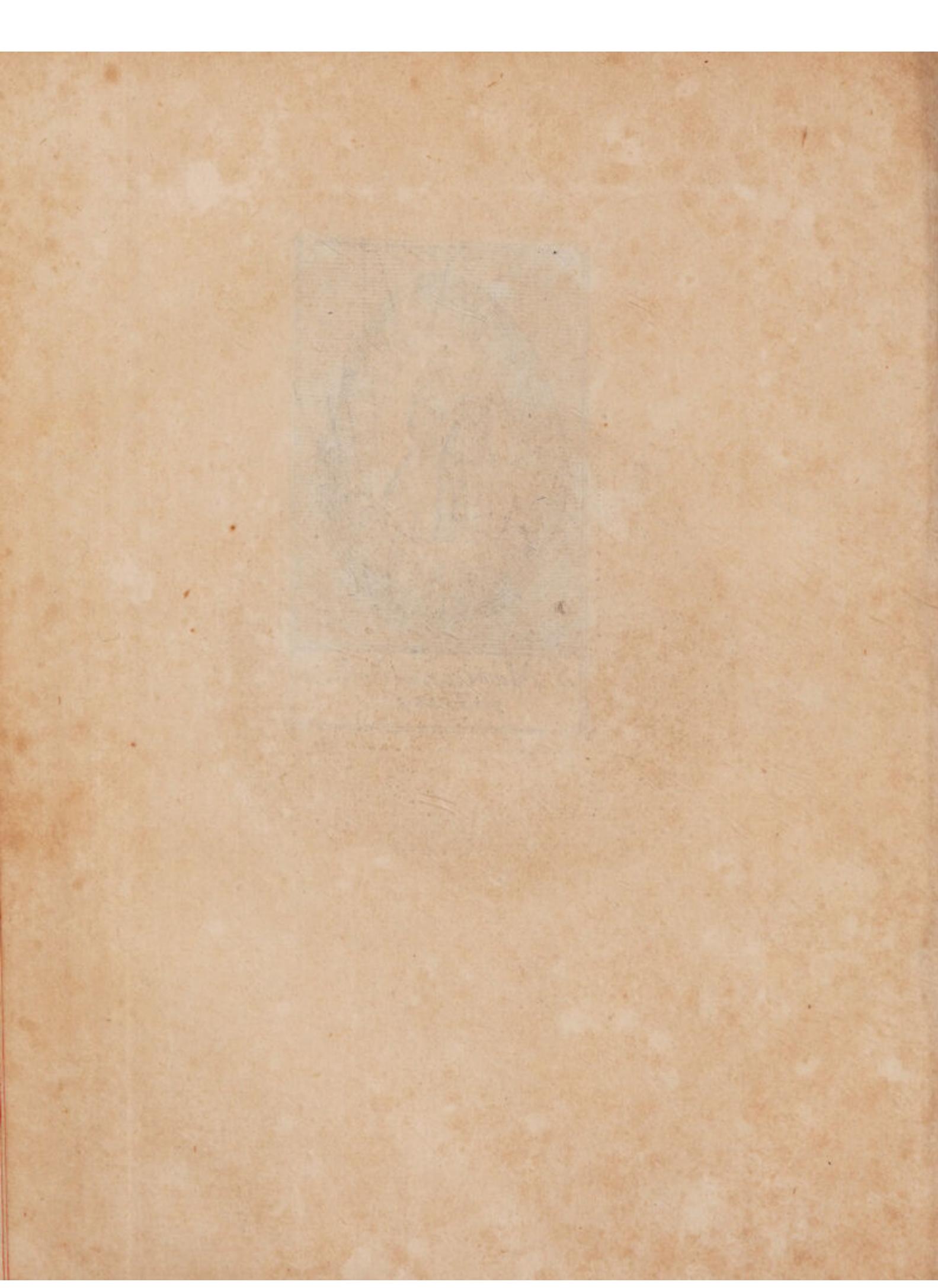

A. tL:d₃

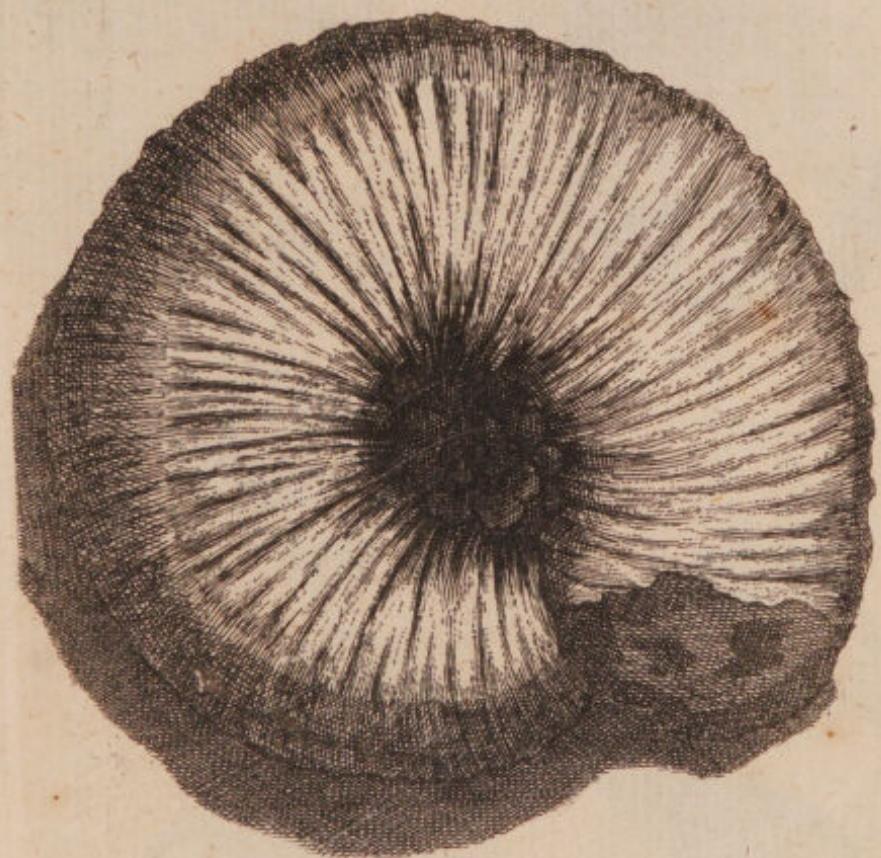

Ep. 3t. VII.

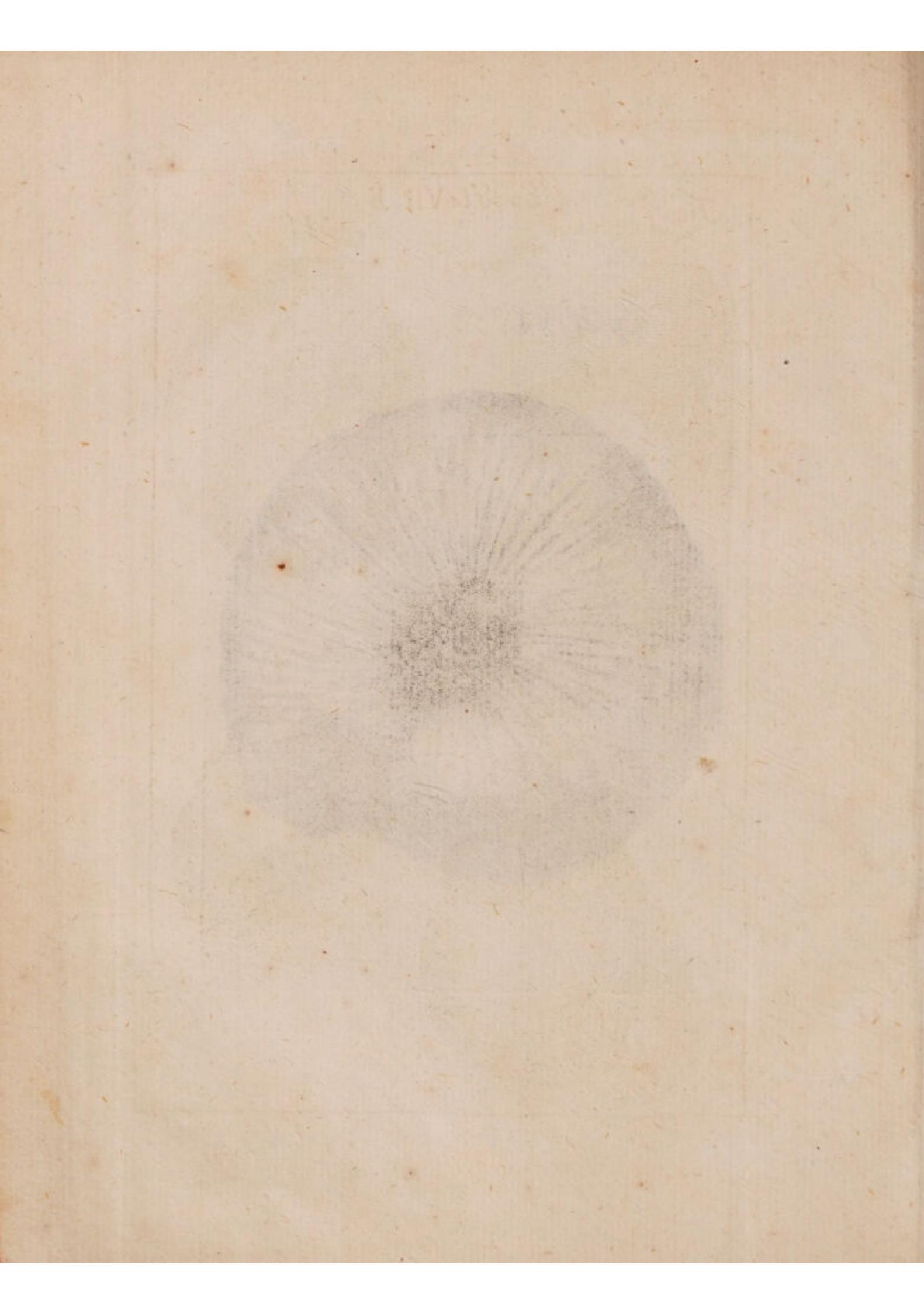

Fig. I.

Ep: It: VII. b.

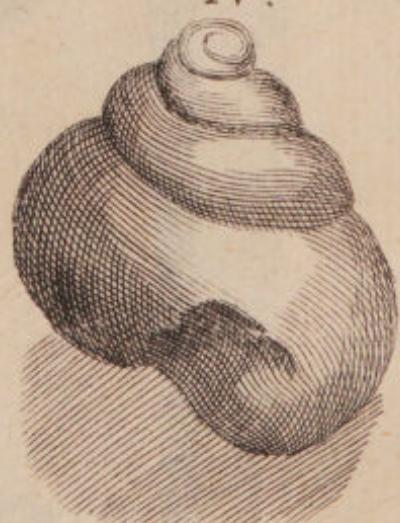
II.

III.

IV.

II.

III. Геометрия

Ep-Itiner-VIII.

II.

Fig. I.

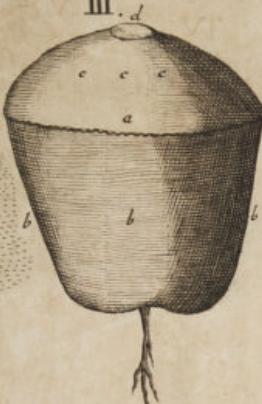
JSS sc.

Fig. I.

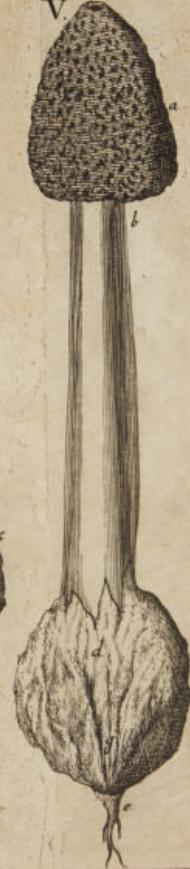
III.

IV.

V.

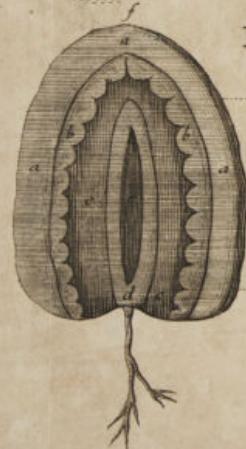
VI.

VIII.

II.

VII.

Epi. It. X.

J.G.S. Jr.

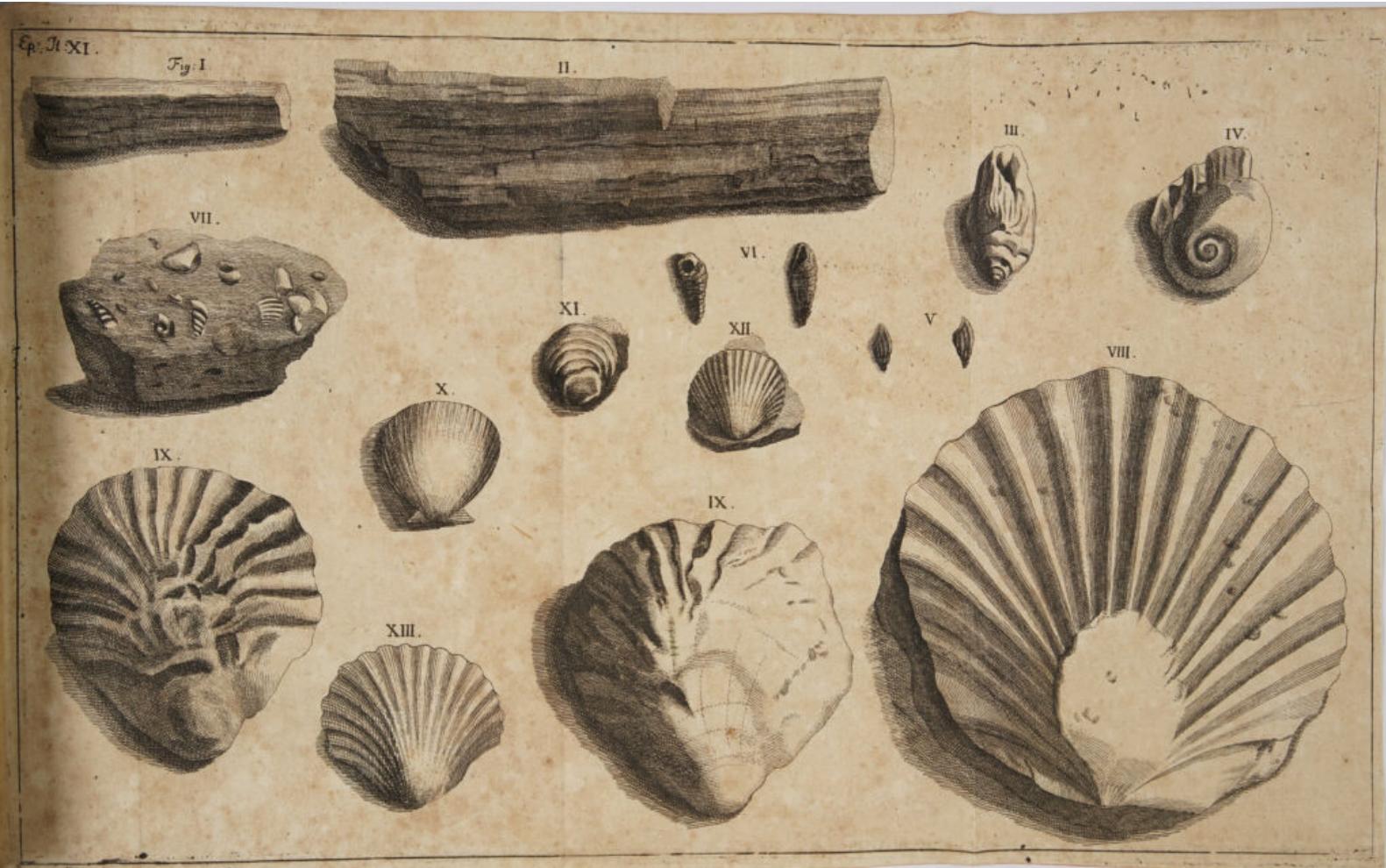
III

IX R. 3

II

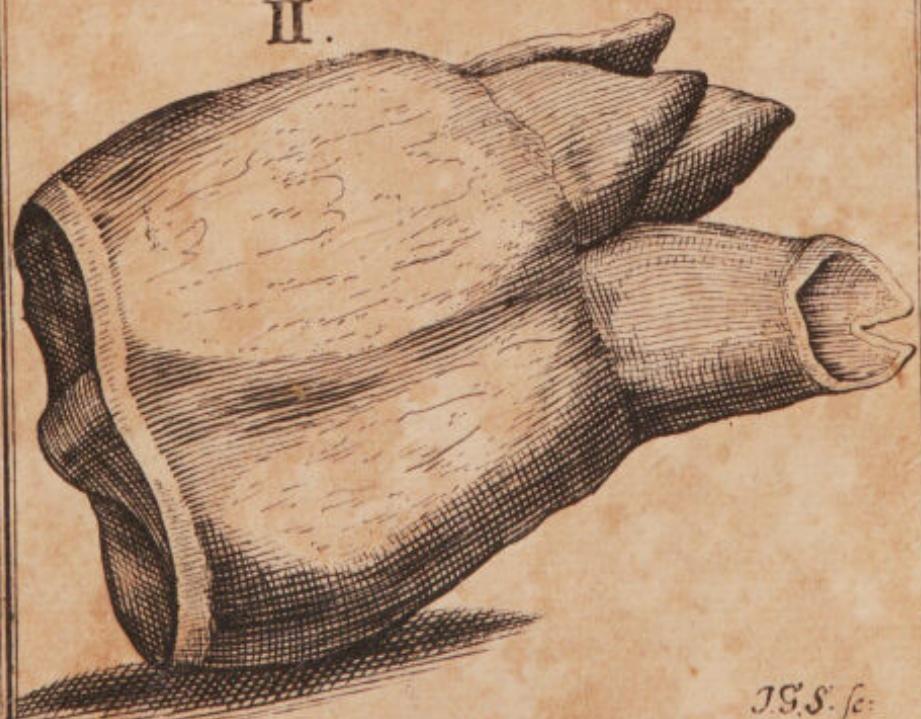

ad Epist Itiner XII.

Fig: I.

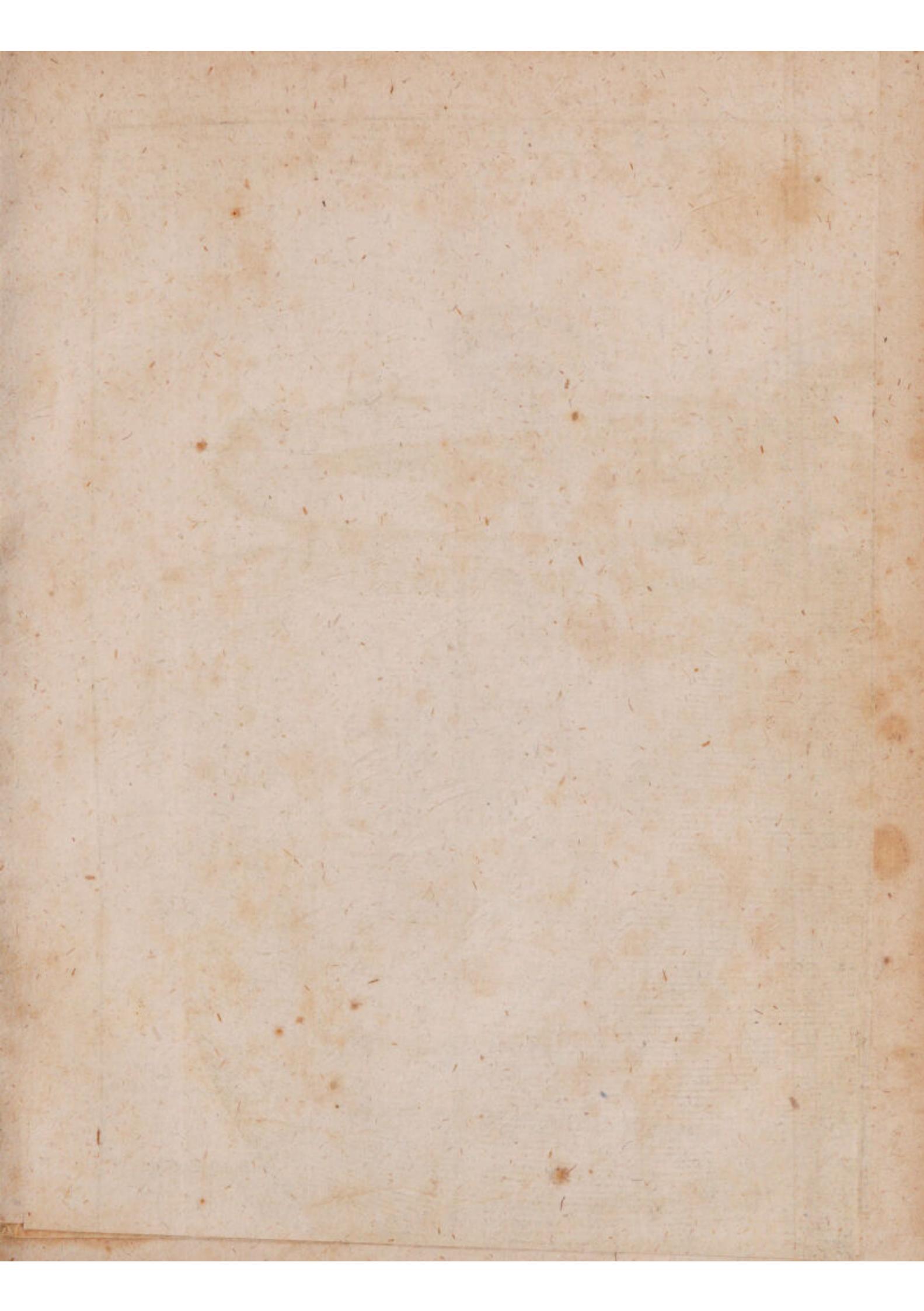

II.

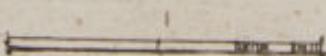

J.G.S. sc:

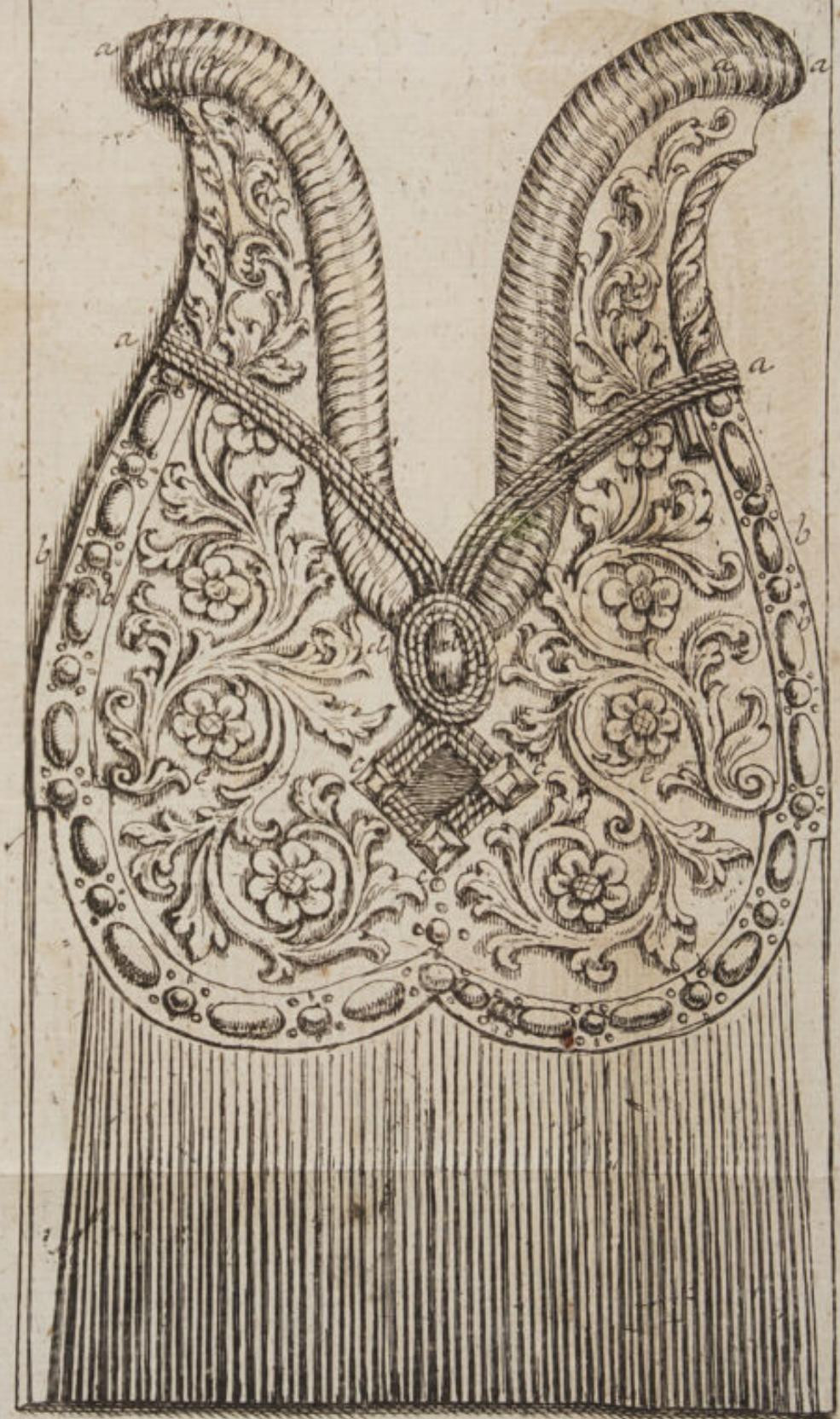

Ad Ep. It. XIX Tab. I.

Ad Ep: It: XIX: Tab: II.

Ad: Ep: Itiner: xxiii. Tab: III.

Fig: I.

Fig: II.

Fig: III.

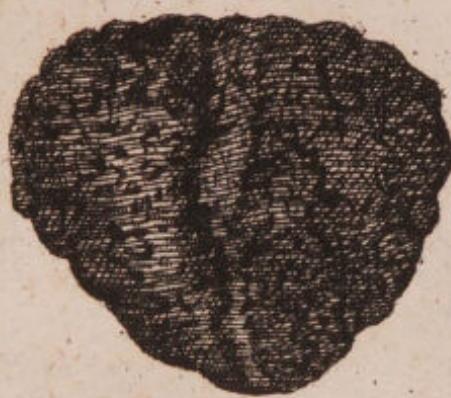
Fig: IV.

Acta Ep. I. t. xx. Tab: I.

i.

2.

3.

4.

5.

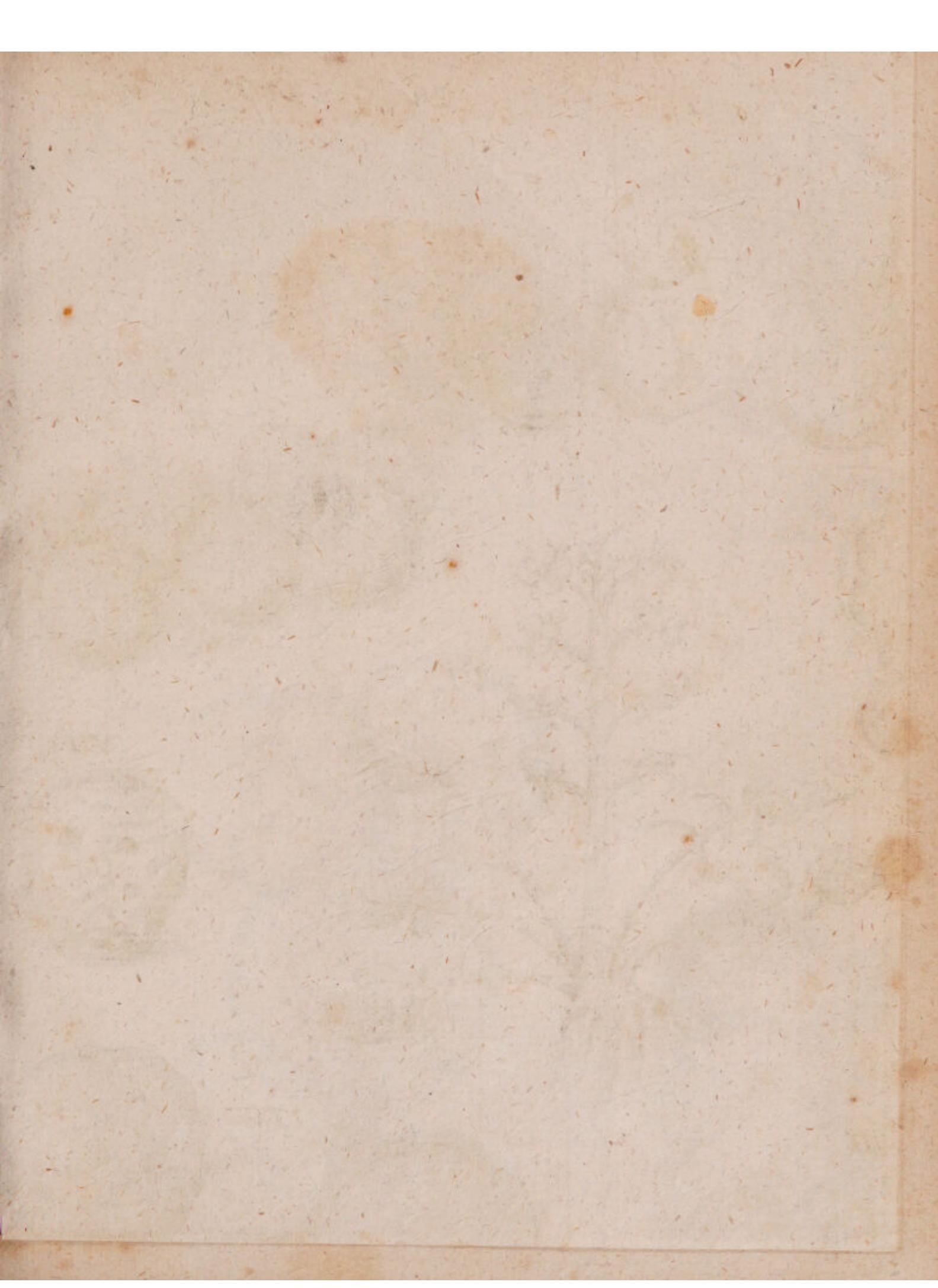

Fig: I.

A d E p: II. xx. Tab: II.

II.

V.

VI.

VII.

III.

IV.

Ad Ep: It: XXIII.

Ad: Ep: St: xxIII: Tab: II.

IN DABURIA AD 63. R. G.

EPI. XVI.

S. LIBORIUS.

1811.17.1

EPIt.XVII.

S.WALDBURGA.

